STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05987

GEZAMELTE SHRIFTEN

Sholem Asch

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אַש

געזאַמעלטע שריפטען

מאָטקע גנב

עלפטער באנד

צווייטע אויסגאַבע.

ארויסגעגעבען פון
שלום אַש קאָמיטע.
1923

Copyright by
Sholom Asch
1923

מאָטקע גנב

1.

ווי אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען.

דער פאטער זיינער, „דער בלינדער ליב“, האט חתונה געהאט מיט זיין מוטער, „די רויטע זלאטקע“, אויף אזא אופן:

דער בלינדער ל י ב איז געווען א יונג, מיט וועלכען דאס שטעדטעל האט געקלונגען. ער האט געארבייט ביי זעליג דעם שוסטער, (ביי דעם, וואס האט יעדעס יאהר א קינד). און ארבייטער איז דאס געווען איינער אין דער וועלט. גאלדענע הענד, געקענט אויפנייהען א פאר קאמאשען טאפעל־גענייהט, דאס הייסט איין זויל האט זיך געלייגט אויף דער צווייטער ווי א טרעפ. איין טרעפ האט ער בענייהט געל און די צווייטע שווארץ, (דאס איז געווען זיין מאדע, וועלכע ער האט ערפונדען). און אז דער יונג איז אין די ערשטע טעג פסח אויף דער גאס ארויסגעקומען מיט אזא פאר קאמאשען, איז מען געקומען אויף וואונדער קוקען. אלע יונגען האט די נכפה גענומען און אלע האבען דוקא געוואלט האבען אזא פאר קאמאשען — „טאפעל־גענייהט, איין טרעפ געל און איין טרעפ שווארץ“. נאר קיינער האט עס נישט געקענט נאכמאכען. דער יונג האט פאר קיינעם נישט געוואלט אויפנייהען אזעלכע קאמאשען, כאטש בעגולד איהם, „דאס האב איך פאר מיר אליין געמאכט, און קיינער טאר ניט האבען אזעלכע שיך, ווי איך האב“. נור וואס קומט ארויס, — אז ער איז א „טויבען־כאפער“ און וויל נישט ארבייטען. אין מיטען דער בעסטער ארבייט, פאר פסח אדער פאר סוכות למשל, דאס שטיקעל ארבייט ברענט אונטער די הענד, איז גענוג אז ליב זאל דערהערען א פייפען פון הינטען פענסטער, האט ער שוין דעם קאפ אין פענסטעריל און דער אויג דערזעהט, אז דער גוי׳אישער בעקער לאזט ארויס זיינע טויבען, ווארפט ער שוין די ארבייט און לאזט זיך אויפ׳ן דאך ארויף צו זיין טויבען־שלאק, און אט שטעהט שוין ליב אויף די דע־

בער פון שטעדטעל מיט א גרויסען שטעקען אין האנד און טרייבט די טויבען אונטער הימעל, וואס ציהט זיך רוהיג איבער'ן שטעדטעל אריבער. און טאמער זאגט איהם עפעס דער בעל־הבית, ווארפט ער דעם קאמאש וואס איז אין דער ארבייט אין פנים אריין, ווארפט אראב פון זיך דעם שערץ, און ער איז שוין נישט דא. ער איז נאך איין מאל נישט אויסגעוועזען א זמן, אמאל שוין א מייסטער צו־שלאגען אויך. האבען חברה שוסטערס זיך געמאכט א יד אחת, ליב'ן נימ צו צולאזען צום פאך. איז נישט אויסגעגאנגען קיין וואך — און ליב האט שוין געארבייט ביים „געלען זעליג". „וואס זאל מען טהאן? — האט דער געלער זעליג גע'טענה'ט פאר דער חברה, — אז דער יונג איז דאך דער בעסטער בעל־מלאכה אין שטאדט, און טאמער דארף מען אן איידעל שטיקעל ארבייט, וועט עס קיינער דיר נישט אזוי אויפנייהען ווי ליב. אז ער וויל, גיט ער דיר א גוס אב א קאמאשעל, נור נאך ווארשא איהם אוועקצושיקען, אין שויי־פענסטער ארויסצושטעלען, — נא, זעה, דאס קאמאשעל טאנצט אליין" — האט זיך דער געלער זעליג בעלעקט פאר נחת, ווען ער האט גערעדט וועגען ליב'ס מלאכה, ווארים ער איז געווען א מבין דערויף.

דענסטמאל טאקע איז ליב א חתן געווארען פאר דער רויטער זלאטקע, געגאנגען שפאציערען איז ער שוין לאנג מיט איהר, אין די שבתים האט מען זיי שטענדיג געטראפען אין די סעדער, אויף די זועגען, הינטער דער שטאדט שפעט אין דער נאכט. די רויטע זלאט־קע האט נימ געקענט קריגען קיין שטעלע צוליעב ליב'ן, ווארים האט זיך ליב'ן פערגלוסט, איז ער זיך אין מיטען העלען טאג געקומען צו זיין כלה און זי ארויסגערופען פון דער קיך און אוועק־געגאנגען מיט איהר אויף א גאנצען טאג אין די סעדער אריין. אין דער היים איז די מילך געלאפען, דאס געפעס איז נישט געווען גע־וואשען, קיין מיטאג נימ צוגעשטעלט, די בעל־הבית'טע איז שיער נימ אוועקגעפאלען פאר קרענקונג, „וואס א מויד קען". — און אז די רויטע זלאטקע איז אהיים געקומען האט זי שוין געפונען איהר קאסטען ארויסגעשטעלט אין הויז אריין: „געה זוך דיר אן אנדערע שטעלע". און נאך האט מען געזאגט אין שטעדטעל, אז די רויטע זלאטקע גנב'עט ארויס פון דער קיך די בעסטע ביסענס און טראגט

זיי אוועק דעם יונג. און טאקע האָט מען אונטער זלאטקע׳ס קישען געפונען איינגעוויקעלט אין פּאַפּיער פרישע הינדעלעך, אַ שטיק פיש אָדער די בעסטע קיכעלעך. נור קיינער האָט דאָך אין דער שטאָדט נישט געגלויבט, אַז ליב וועט חתונה האָבען מיט זלאטקען. נישט איין בעל־הבית׳טע האָט איהר נביאות געזאָגט, אַז דער יונג וועט זי אוועקשיקען מיט „אַ פּעקעל“, און אלע בעלי־בתים האָבען געזעהן, ווי ליב מאכט אונגליקליך אַ יתומה (ווארים די רויטע זלאטקע איז געווען אַ יתומה פון טאַטע־מאַמע), אָבער קיינער קען גאָר נישט העלפען: ווער וועט זיך געהן דאָס לעבען איינשטעלען און זאָגען עפּעס דעם יונג? טראַכט זיך ליב: דערפאר וואָס די שטאָדט האַלט מיך אזוי, אַז איך וועל זי אונגליקליך מאַכען, וועל איך זיי ווײזען, וואָס ליב קען. אין אַ שבת־צו־נאַכט איז ער אריין צום רב און געזאָגט:

„רבי! איך וויל אייך געבען אַ תקיעת־כף, אַז איך וועל חתונה האָבען מיט זלאטען, אזוי גיך ווי איך וועל נאָר פריי ווערען פון מיליטער“. זאָגט דער רב: — „וואָס טויג מיר דיין תקיעת־כף? ווייסטו וואָס דאָס הייסט, אַז אַ איד גיט אַ תקיעת־כף? און טאָמער, חלילה, האַלסטו דו דאָס נישט?“

האָט זיך ליב געשוואוירען ביי זיין פאָטער׳ס קבר און ביי זיין קראַנקער מאַמע. האָט מען איהם געגלויבט. האָט דער רב געשיקט נאָך בעריש דעם קצב, דער יתומה׳ס אַ פעטער, און מען האָט שבת־צו־נאַכט תנאים געשריבען, טאקע ביי׳ם פעטער בעריש אין הויז און דער רב אליין איז געקומען צו די תנאים.

אויפ׳ן צווייטען שבת, אַז ליב איז ארויס מיט זיין כלה איבער דער גאַס שפּאַציערען (ער האָט דענסטמאָל אויפגענייהט צוויי פּאָר קאמאשען מיט דריי טרעפּען יעדע: איינע געל, איינע רויט און איינע שווארץ, פאר זיך מיט זיין כלה), האָט שוין קיינער קיין וואָרט נישט גערעדט, אדרבה, דאָס שטעדטעל האָט זיי צוגעשיקט פריינדליכע גריסען, מען האָט ליב׳ן „גוט שבת“ געבאָטען ווי אַן אָרענטליכען בעל־הבית, און איינער האָט געזאָגט צום אנדערען: „זעהט איהר, וואָס ער איז, איז ער, אָבער אַן עהרליכער יונג איז ער דאָך, ער האָט חתונה מיט דער יתומה“.

נור עס איז נישט אויסגעגאנגען קיין פיער וואָכען, און ליב האָט געבראָכען די שבועה, וואָס ער האָט געגעבען דעם רב „ביי דער סראַנ־

קער מאַמען און ביי'ם טאַטען'ס קבר": ער האָט אָנגעהויבען אריינ־שטעלען אַ פּיסעל צו באַשע די שניידערקע. געזאָגט האָט מען דער־נאָך אַז דער יונג איז ניט שולדיג געווען: דאָס האָט איהם די טויבע יעכע, דער שניידערקע'ס מוטער, אזוי אריינגעצויגען צו דער מויד, ווארים עס האָט זי געקרענקט, וואָס איהר טאָכטער, וועלכע איז נישט קיין דיענסט, נאָר אַ שניידערקע, זיצט אין געהאַקטע וואונדען, און אַ ליאַדע יתומה קריגט אזא חתן (ווארים ליב האָט נאָך די תנאים אוועקגעוואָרפען די טויבען און זיך גענומען פעסט צו דער ארבייט). דער יונג איז ביי דער שניידערקע אָבגעזעסען גאנצע פרייטאג־צו־נאַכטס און גאנצע שבתים. ביי דער שניידערקע האָט מען געלעזען ביכלעך און ראָמאַנען, און די יונגען מיט די מוידען זיינען זיך דאָרט צוזאַמענגעקומען שבת און האָבען ליעדער געזונגען, אמאָל געטאַנצט, — האָט עס איהם אהין געצויגען. (ארויסצוגעהן שפּאַציערען האָט ער זיך נאָך געשעהמט, — האָבען זיי זיך בעהאַלטען אין דער היים). די רויטע זלאַטקע איז גאנצע שבתים אָבגעזעסען אין דער קיך ביי דער בעל־הבית'טע אָן אָנגעטהאָנענע און געוואַרט אויף ליב'ן. זי האָט זיך נעבעך בחנם די אויגען אויסגעוויינט, עס האָט איהר גאָר נישט געהאָלפען. אין שטאָדט האָט מען שוין גערעדט דערפון און די בעל־הבית'טע האָט גע'טענה'ט אַז זי האָט איהר באַלד אזוי פאָראויס גע־זאָגט, אַז זי זאָל זיך נישט אריינלאָזען מיט דעם יונג אין קיינע גע־שעפטען, ווארים איהר סוף וועט אזוי זיין. און די רויטע זלאַטקע זאָגט גאָר נישט און שווייגט.

דעם ערשטען טאָג שבועות איז עס געווען, האָט זי דעם יונג אָב־געוואַרט אין פינסטערען קאָרידאָר הינטער באַשע דער שניידערינס טהיר, און ווען דער יונג איז אריין אין הויז האָט זי דערזעהן דורך אַ ליכטיגען שפּאַלט די קאַמאַשען מיט די דריי טרעפּ גענייהט — „איינע געל, איינע רויט און איינע שווארץ", וואָס ער האָט זיך געמאַכט צו די תנאים, האָט עס איהר געגעבען אזא שטאָך אין הארצען, אַז זי האָט דעם יונג בעגאָסען דאָס גאנצע פּרצוף מיט דער פלאַש וויט־ריאָל, וואָס זי האָט געהאַלטען הינטער דעם שערץ. דער יונג, אַ פער'שרפה'טער, האָט געגעבען אַ פאַל אויף דר'ערד, זי איז אָבער ניט אנטלאָפען, זי איז אליין ארויס אין הויף און געמאַכט אַ גוואַלד און צונויפגערופען מענשען צו הילף.

אַז מענשען זיינען געקומען, האָבען זיי געפונען דעם יונג ליגען מיט אַ פערברערנטען פּנים, בלינד, מיט אַ פערברענטען אַנצוג אין די דריי טרעפּעדיגע קאַמאַשען, הינטער דער טהיר פון דער שניידערקע, און די רויטע זלאַטקע האָט געקניעט נעבען איהם און זיך געוו'יסען די האָאר פון'ם קאָפּ, זיך געשלאָגען מיט די פויסטען אין דער ברוסט אריין און געשריען: „מענשען, העלפט איהם, זעהט, וואָס איך האָב איהם געטהאָן, זעהט!“

עס איז געקומען דער דאָקטאָר, מען האָט ליב'ן צוגענומען אין האָספּיטאַל. די רויטע מויד האָט איהם נאָכגעטראָגען דעם הוט מיט דעם קראַגען און זיך געריסען די האָאר פון'ם קאָפּ און האָט געשריען איבער דעם גאַנצען וועג: „זעהט וואָס איך האָב געטהאָן, זעהט!“

מען האָט זי גענומען אויף אַ פּאָר טעג אין דער פּאָליציי אריין, לאַנג האָט מען זי נישט געהאַלטען. אַז מ'האָט זי ארויסגעלאָזט, איז זי באַלד געלאָפען צום האָספּיטאַל, וואו ליב ליגט — מען האָט זי אָבער נישט צוגעלאָזט. האָט זי זיך ארומגעדרעהט ארום דעם האָס־פּיטאַל ווי אַ פערשטויסענער הונד. דערנאָך האָט זי זיך אוועקגע־שטעלט דיענען אויף אַ שטעלע און האָט פאַר דעם יונג הינדעלעך גע־קאָכט און יעדען פאַרנאַכט צו איהם אין האָספּיטאַל געטראָגען. דער וועכטער האָט עס ביי איהר צוגענומען און זי האָט מען אַלץ נישט צוגעלאָזט צו דעם יונג: ער וויל זי נישט זעהן, — האָט מען איהר געזאָגט. אָבער זי האָט נישט אויפגעהערט צו טראָגען אין האָספּיטאַל די יאַכעלעך, די געבראָטענע הינדעלעך.

און אַמאָל האָט זי דעם וועכטער אַ גילדען געגעבען אַז ער זאָל זי אריינלאָזען. זי איז אריין אין האָספּיטאַל. אַז זי האָט איהם דערזעהן איז איהר נישט גוט געוואָרען. דער יונג איז געווען מיט אַ פּנים נישט פון קיין מענשען, נור עפּעס אַ מין ווילדע בעשעפעניש מיט פערקלעפּטע אויגען איז געלעגען אויפ'ן בעט. זי האָט זיך גע־געבען אַ וואָרף פאַר'ן בעט און ארומגענומען די פיס פון'ם יונג און איינגעגראָבען אין זיי איהר פּנים און געקושט זיי און געוויינט.

צוערשט האָט דער יונג גאָר נישט גערעדט, נישט גערידהרט זיך. דערנאָך האָט ער אָנגעהויבען צו שטאַמלען צו איהר, אַז זי זאָל צו־געהן נעהענטער. זי איז צוגעקומען נעהענטער צום בעט און זיך אוועקגעלעגט פאַר איהם ווי אַ הונד. דער יונג, וויפיעל כּח ער האָט

נעהאט האט געקלאפט מיט זיין פויסט איבער איהר קאפ. זי האט ארונטערגעשטעקט אונטער זיין פויסט איהר קאפ, איהר פנים, כדי עס זאל איהם זיין לייכטער צו שלאגען און נאך יעדען קלאפ וואס זי האט געקראגען האבען איהרע אויגען געגאסען מיט טרעהרען און איהר פנים האט געלויכטען פון שמחה.

באלד איז דער ועכטער אריין און דערזעהן די סצענע, האט ער זי ארויסגעיאגט, נור די רויטע זלאטקע האט נישט קיין איין טאג פארפעהלט צו לויפען אין האספיטאל אריין און טראגען די יאכע־לעך. ווען זי האט נור צייט געהאט איז זי שוין געשטאנען הינטער די פענסטער, דעם וועכטער אויסגעפרעגט, דעם דאקטאר נאכגעלא־פען און די הענד געקושט. נאך די קלעפ איז זי שוין דרייסטער אריין צו איהם, — און יעדעס מאל האט זיך ווידער אבגעשפיעלט די זעל־בע סצענע וואס פריהער.

אין א פאר וואכען ארום האט מען ליב'ן פון דעם האספיטאל אויסגעשריבען. דאס פנים איז נאך געווען פערקלעפט מיט פלאס־טערס און די אויגען פארבונדען. די רויטע זלאטקע האט אבער איהר גאנצען אויסשטייער פארקויפט: דעם קאסטען וועש וואס זי האט זיך געהאט אנגענייהט און דאס בעטגעוואנד, וואס די מוטער האט איהר איבערגעלאזט, אליין האט זי נאך א פאר גילדען געהאט אבגע־שפארט פון דער שטעלע, אויף וועלכער זי איז געווען דורך דער צייט, וואס דער יונג איז געלעגען אין האספיטאל, און זי האט זיך מיט דעם יונג אריינגעצויגען אין שכנות צו א שניידער; דארט האט זי גע־קאכט פאר איהם יאכעלעך און געבראכט איהם צושלעפען פון די בעל־הבית'טעס, וואו זי האט אמאל געדיענט, איינגעמאכטס. פאר־נאכט האט מען געזעהן אין שטעדטעל ווי זלאטע פיהרט ארויס דעם בלינדען יונג פאר דער טהיר, בעט איהם אוים מיט בעטגעוואנד אז עס זאל איהם זיין ווייך צו זיצען, און דערנאך, ווען דער יונג האט שוין געקענט געהן, האט איהם זלאטקע געפיהרט ביי דער האנד א'בער'ן שטעדטעל.

טהייל מאל, ווען עס האט זיך דערהערט א פייפען אין גאס און דער גוי'אישקער בעקער האט זיינע טויבען ארויסגעלאזט פון דעם טויבען־שלאק — די טויבען האבען זיך געדרעהט אין א ראד איבער'ן מארק — און דער יונג האט געהערט דעם רויש פון די טויבען־פליגלען

איבער זיך, האָט ער דעם קאָפּ אין דער הויך געריסען. דענסטמאָל האָט ער בלינדערהייד עפּעס געטאַפּט, געזוכט מיט די הענד. זלאַטקע האָט געוואוסט וואָס ער וויל — און זי האָט ארונטערגעשטעקט דאָס פּנים אונטער דעם יונג׳ס פויסט און דער יונג פלעגט זי שלאָגען מיט די פויסטען וואוהין ער טרעפט...

אין אַ פּאָר חדשים ארום האָט מען פון דעם יונג׳ס פּנים אראָב־גענומען דעם פּלאַסטער. דאָס פּנים איז איהם געווען אָבגע׳שרפה׳ט, מיט אַ רויהער רויט־פלייש בעוואקסען איבער׳ן גאַנצען פּרצוף. איין אויג איז איהם אויסגעברענט, דאָס צווייטע האָט מען געראַטעוועט. ער האָט קוים אויף דעם געזעהען, און פון דענסטמאָל אָן רופט מען איהם: „דער בלינדער ליב". דערנאָך האָט ער געשטעלט אַ שטילע חופּה מיט זלאַטקען. קיינער איז אויף דער חתונה ניט געווען, דער אַלטער דין האָט קדושין געגעבען, און דער פעטער בעריש האָט אַ ריף פלייש געבראַכט פון יאַטקע און אַ פעטען מיטאָג אָבגעקאָכט. דערנאָך האָבען זיי זיך געדונגען אַ שטיבעל פאַר אַ יאָהר. דער פעטער בעריש האָט אַ פּאָר זאַכען געשענקט אין בעל־הבתישקייט אריין. צו דער ארבייט איז שוין ליב ניט געגאַנגען — ער האָט געזאָגט, אַז ער האָט פארגעסען די מלאכה — האָט ער זיך אין גאַס ארומגעדרעהט פּוסט און פּאַס. זלאַטקע האָט זיך געשטעלט דיענען ווי פריהער און דעם יונג אַהיים געבראַכט עסען. און ער האָט נאָך פערטרונקען דאָס ביסעל וואָס זלאַטקע האָט אָנגעקליבען איבער׳ן זמן. דערנאָך, אַז זלאַטקע איז געקומען אין די הויכע חדשים אריין און האָט שוין ניט געקענט ארבייטען, האָט דער יונג אָנגעהויבען אין גאַס צו פערדינ־נען; ער איז געוואָרען אַ טרעגער.

2.

ווי אזוי מאטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען.

די בשורה פון זיין קומען איז אנגעזאגט געווארען און איז אויפ־גענומען געווארען מיט נישט קיין איבעריגער שמחה. דאס איז פאר־געקומען אזוי:

דער בלינדער ליב (ווי ער האט שוין דענסמאל געהייסען) האט געוואהנט מיט זלאטקען (צו וועלכער עס האט זיך שוין מעהר גע־פאסט דער נאמען געלע ווי רויטע) אין דעם „קעלער“. אין קעלער האבען געוואהנט אזעלכע מענשען, וואס האבען ניט געצאהלט קיין דירה־געלד, נור א חזקה געהאט אין איהם. געוועזען איז דאס א קעלער אונטער אן איינגעפאלענער חורבה, וואס אמאל אין אלטע צייטען איז אין איהם געוועזען א בעקעריי. איין האלבען קעלער פערנעהמט פייגעלע די אויבסט־הענדלערין מיט איהרע קויבערס, זעק און פוילע ראגאז־זשעס. זי האט די אמת׳ע חזקה אין קעלער — זי האט דא געוואהנט נאך ווען דער קעלער איז געוועזען א בעקעריי. די צווייטע העלפט פערנעהמט דער הויכער שפאלער, וועלכען די חדר־אינגלאך רופען „גאן־גאן“, ווייל ער האט א „גאנער“ אין האלז, און וואס אלע זומער פאר׳ן אנבייסען ציהט ער אויף זיינע ווייסע פעדים אויפ׳ן שפאל־ראד אין געסעל און פערנעהמט א האלבע גאס מיט זייער לענג — און חדר־אינגלאך וואונדערען זיך, ווי אזוי קען זיך דער „גאן־גאן“ מיט אלע זיינע שפאלעס, וואס פערנעהמען דאך א האלבע גאס, איינגע־פינען אין קעלער?! דער דריטער שכן אין קעלער איז געוועזען מאיר דער ווייבערשער לעהרער, וועלכער איז אליין געוועזען א שטיק „חזקה“, ווייל ער איז געוועזען פייגעלע דער אויבסט־הענדלערינס אן איידים. ער האט פערנומען דעם ווינקעל קעלער ביי די פענסטער. רופען רופט מען איהם דער ווייבער לעהרער, אבער אין אמת׳ן איז ער שוין ניט קיין ווייבער־לעהרער, א חוץ נאר וואס א פאר קליינע מיידלעך קומען

אריין צו איהם נאָכ׳ן אָנבייסען און ער לערענט זיי לייענען פון צאינה וראינה מיט א גרויסען טייטעל ביים פענסטער. אָבער דערפאר איז ער א בריעפען־שרייבער און צו איהם קומען די ווייבער אַ בריעף לאָזען שרייבען אָדער איבערלעזען. דענסטמאָל טהוט זיך מאיר אָן די גרויסעברילען אויף דער נאָז, בויגט צו דעם בריעף צו די פענסטער־לאַך און לייענט פאַר דער אידענע דעם בריעף, און די אידענע וואונ־דערט זיך, ווי אזוי מאיר דער לעהרער קען אַלעס פון אַ שטיקעל פאַ־פיער ארויסלעזען.

דער פערטער שכן, דער וויכטיגסטער פון קעלער, איז געווען דער בלינדער ליב. ער האָט טאקע קיין חזקה נישט געהאַט, נאָר ווער וועט׳ס זיך שטעלען מיט׳ן בלינדען ליב? האָט ער זיך אַמאָל אויפ׳ן ווינטער אריינגעכאַפט מיט זלאטקען און בעלייגט אַ גאנצע וואנד מיט געלעגערס: דער בלינדער ליב האָט שוין דענסטמאָל געהאַט אַ גרויס געזינדעל. זלאטקע האָט געקינדעלט, יעדעס יאָהר איינס: ווארים דאָס קינדלען איז געווען איהר הויפט־פרנסה. זלאטקע איז געווען גערעכענט אין שטאָדט אלס אַ גוטע אַם, וואָס פון איהר מילך ווערען די קינדער פעט. האָט זי איהר קינד געקאַרמעט נאָכ׳ן אידישען מיט אַ פלעשעל און אליין געגאַנגען פאר אַן אַם. און אזוי ווי דער בלינ־דער ליב האָט בעדארפט יעדעס יאָהר פרנסה, האָט זלאטקע יעדעס יאָהר אָדער יעדעס צווייטע יאָהר געהאַט אַ קינד, און דאָס איבעריגע האָט שוין דער בלינדער ליב אליין צופערדיענט אין גאַס.

איז עס אמאָל געווען אין אַ פארנאכט, ווען דער בלינדער ליב איז אהיים געקומען פון גאַס, צו אָסיען, ראש־השנה־צייט, ווען די נעכט רוקען זיך פריהער אָן. דעם קעלער האָט אָנגעפילט אַ פּאַרע, וועלכע האָט אפיר געבלאָזען פון אונטער דעם דעכעל, וואָס איז איי־בער׳ן קוימען. אַ טעם און אַ ריח פון אָנגערייכערטס האָט געוואַלדען געמאַכט אין דער שטוב; עס האָט זיך געדאכט, ווער ווייסט וואָס זלאטקע ריישט דאָרט אָן אין קיך. דערווייל איז עס נאָר געווען פשוט׳ע ציבעלעס, וואָס האָבען אזוי געשריען אויף דער בלעך און פערכאָפּט מיט זייערע געוואַלדען און ריח די שטוב. דעם בלינדען ליב איז דאָס וואסער געקומען אין מויל אריין, האָט ער זיך צוגעאיילט פלינק און איז ארוים און האָט צוזאמענגערופען זיינע בנים פון דער גאַס. עס זיינען זיך צוזאמענגעלאָפען פון אלע עקען גאַס קינדערלאַך פון

פערשיעדענער גרויס, טהייל זיינען נאך געקראכען אויף אלע פיער. זיי זיינען ארוים ווי מייזלעך פון די ווינקלען. דער בלינדער ליב האט זיי אלעמען ארומגעקליבען ארום זיך און מיט זיין פאטשען מיט די הענד זלאטקען צוגעזאגט. האט זיך זלאטקע צובייזערט:

— וואס יאגסטו פון מיר דעם דוך (רוח) ארויס, אזוי קוים וואס איך שטעה אויף די פיס.

אין דעם בלינדען ליב נישט געפעלען די ווערטער „קוים וואס איך שטעה אויף די פיס". ער ווייסט, אז זלאטקע זאגט עס נישט יעדע אכט טעג און איז נישט געוואוינט זיך צו קווענקלען. האט ער געגעבען א קוק אויף די קויבער מיט די ציבעלעס, וואס זלאטקע טראגט ארום אין די שטובען, האט ער געזעהן, אז זיי שטעהען נים אנגע־ריהרט, האט עס איהם געגעבען א פיק אין הארץ. פרעגט ער:

— זלאטקע, ביזט היינט אין גאס נישט ארויס?

— עס זאל דיר אזוי נודיען, ווי עס האט מיך גענודיעט א גאנ־צען טאג; מיט דער גאל געשפיענען.

— וואס איז די מעשה, זלאטקע? — האט ער געזאגט, נעהמענ־דיג איין קינד אויף דער האנד בשעת אן אנדערם האט זיך ארומגע־האלטען ארום זיין שטיוועל.

— וואס איז די מעשה? גיב נאר א קוק, ליב'על ממזר, — זאגט זי פון דער קיך ארויס אוןווארפט אויף איהם א גנב'ישען בליק.

— ער ווייסט נישט, וואס די מעשה איז. פרעג דעם זעלנער, וועט ער דיר זאגען, אז דו ווייסט נישט.

— וואס, זלאטקע, א נייער ממזר? — מאכט ליב האלב טרויע־ריג און האלב פערוואונדערט־איבערראשט.

— א בראך נאך דיינע יאהר, אז דער אייגענער טאטע רופט אן זיינע קינדער ממזרים — שפייט זלאטקע אוים. — טפוי זאלסט דו מיר ווערען.

ווערט דער בלינדער מילדער און זאגט מיט א טויטען שמייכעל, וואס קומט פון זיין אויסגערונען אויג:

— זלאטקע, וועט צוקומען נאך א פופיק? אך, זלאטקע, ביזט דו דאך גאר א מענש.

— עס קאסט דען דיך א סך געזונד, וואס לייגסטו צו דערצו? דער באבע'ס ירושה?

— יאָ דער באָבע׳ס ירושה, נישט דער באָבע׳ס ירושה, אבי גיב עסען, זלאטקע.

זלאטקע האָט דערווייל צוגעטראָגען א גרויסען פּאָלומעשיק מיט אנגערייבשטע קארטאָפעל. זי האָט עס אוועקגעשטעלט אויף א קאַסטען, און די קינדערלאך האָבען דערינען אנגעהויבען ארומצוזוכען מיט די הענד. דער בלינדער ליב האָט געצויגען מיט א לעפעל און מיט דער צווייטער האנד האָט ער אוועקגעלעגט אן איבערגעדרעהטען קוי־בער פאר זלאטקע׳ן. זלאטקע איז אויך צוגעקומען, זיך אוועקגעזעצט, גענומען א קארטאָפעל אין האנד, נישט געגעסען, נור געהאלטען אין איין האנד, מיט דער צווייטער האָט זי זיך דעם קאָפּ אונטערגעלעהנט און געקרעכצט.

— וואָס קרעכצסטו, זלאטקע? — מאכט צו איהר דער בלינדער ליב, קייענדיג א הייסע קארטאָפעל, וועלכע ער ווארפט פאר הייסקייט פון דער צונג אויף די צייהן און צוריק — עס וועט צוקומען נאָך א פופיק, וועט זיין נאָך פרנסה.

— נאָך פרנסה, — קרעכצט זלאטקע און ווארפט א בייזען בליק אויף איהר מאַן.

דער בלינדער ליב קען זיין זלאטקען און ער ווייסט, אז יעצט איז נישט קיין צייט געגען איהר זיך צו שטעלען. פרנסה וועט סיי ווי סיי זיין, טראכט ער זיך. עסט ער ווייטער געשמאַק זיינע קאר־טאָפעל און ווארפט זיי פון דער צונג אויף די צייהנער און צוריק.

אין א פּאָר וואָכען ארום האָט יענטעל די מעקלערין, — די איי־דענע מיט׳ן ברייטען קלייד, — וואָס מען זאָגט אויף איהר, אז זי טראָגט א פאָר פוד סחורות אונטער׳ן קלייד דורכ׳ן גרענעץ, — אנ־געטראָפען זלאטקען אין גאַס, ווי זי האָט געדונגען ביי א פויערשער פוהר קארטאָפלעס. זלאטקען האָט כמעט שוין, אהן עין הרע, געווען אנגעזעהן, און אז יענטעל האָט אויף איהר געוואָרפען א שפּארען בליק, האָט זי איבערגעלעקט מיט דער צונג די דארע ליפּעלעך, ווי א קאַץ, און געזאָגט:

— שוין ווידער, זלאטקע, זאָל זיין מיט מזל.

— אז גאָט וויל, — שמייכעלט זלאטקע פערשעהמט.

— שוין ווייט? — ווארפט יענטעל א בליק אויף זלאטקע׳ס בויך, ווי א מבין׳טע.

— דאכט זיך אין זיבעטען.

— יאָ, עס וועט אזוי זיין — שאָקעלט יענטעל מיט'ן קאָפּ, קור־קענדיג אויף זלאטקען. — איז זי דאָך אין איין צייט מיט דעם זשאָכ־לינער'ס שנור.

— וועגען וואָס מיינט זי דאָס? — פרעגט זלאטקע נייגעריג, כאָטש זי שטויסט זיך שוין אָן, און עס ווערט איהר עפּעס אביסעל פריקרע.

— איך מיין דאָס געגען דעם, אז ביי דעם זשאכלינער וועט איהר גוט זיין, און זיי וועלען איהר צאָהלען אַ שעהנעם גראָשען און האלטען זי ווי א בכבוד'ע.

— וואָס, דאָס ווייבעל קען נישט אליין שטילען דאָס קינד? אַ שוואכע?

— יאָ אַ שוואכע, נישט אַ שוואכע. זי ווייסט דען נישט? אַ נגיד'עסטע, מעג זי זיך ערלויבען. וואָס פעהלט איהר? הלואי וואָלט מיר און איהר נישט אזוי געפעהלט, ווי עס פעהלט נישט דעם זשאָכ־לינער'ס שנור.

— וואָס מיינט זי דאָס צו צאָהלען?

— מילא, מיר וועלען שוין אדורכקומען. יענע בעטען מיך שוין צייט אַ חודש, איך זאָל האָבען אויפ'ן זין אַ גוטע אַם. וואָס דאַרף מען אַ בעסערע ווי זלאטקע? וועגען צאָהלען וועט קיין רייד נישט זיין.

— איך ווייס? — זאָגט זלאטקע מיט עניות פערשעהמט, וואָס יענע האָט זי געמאכט פאר אַ גוטע אַם. — מילא, זי קען זיך נאָכ־פרעגען אויף מיין מילך. איך האָב אויסגעזויגען משה פינשעווער'ס אַן אייניקעל און ביי די זילבערבערגס צוויי קינדערלעך, און ביי דער נגיד'עסטע. זיי קענען דאָך פרעגען אויף מיין מילך.

— דאָס ווייסען מיר דאָך טאקע. דורך דעם, זלאטקע, געהערט שוין מעהר מיט קיינעם ניט ריידען דערפון. אָבגעמאכט. איך געה באלד אהין צו די זשאכלינערס און נעהם אייך מיט. טהוט אייך נאָר אָן אַ ריינע שערץ, עס וועט באלד זיין האנד־געלד.

— יאָ אַ ריינע שערץ, נישט קיין ריינע שערץ, איך בין די זעל־בע זלאטקע.

— ניין, זלאטקע, איך מיין עס אויף אַן ערנסט, וואָרים די

זשאַבלינערס ווילען ניט פאַר דער שנור קיין קריסטליכע אַם: דער זוהן איז דאָך פרום, וויל ער דוקא פאַר דעם קינד אַ אידישע אַם. פון קריסטליכע אַמען, זאָגען זיי, ווערען די קינדערשע קעפּלעך פערשטאָפּט און זיי ווילען דערנאָך נישט לערנען. מען האָט מיר געהייסען שוין פאַר וואַכען ארומזוכען אַ אידישע אַם. זי קען דאָך כאַפּען אַ שעה־נעם גראַשען.

נאָך יענעם טאָג האָט זלאַטקע גענומען האַנד־געלד אויף דער מילך, מיט וועלכער די נאַטור האָט זי בעשאָנקען פאַר איהר קינד. און יענעם אבענד האָט דער בלינדער ליב געגעסען פלייש אויף וועטשערע און געקלאַפּט דעם ווייב איבער דער פּלייצע און געזאָגט:

— נו, זלאַטקע, האָב איך נישט רעכט? נאָך אַ פּופּיק, מעהר פּרנסה.

זלאַטקע איז עפּעס בייז געווען אַ גאַנצען אבענד, זי האָט אליין נישט געוואוסט פאַר וואָס. האָט זי איהם אָבגעענטפערט:

— אַז אַ ביין זאָל דיר אין האַלז בלייבען שטעקען, טאַטע איינציגער, און זאָלסט נישט אַזוי פיעל ריידען.

דערווייל איז זיך מאָטקע געזעסען גאַנץ רוהיג אין דער מור־טער׳ס בויך, איז מיטגעגאַנגען מיט דער מאַמען אויף אַלע מערק, גע־קראָכען אויף אַלע פּוהרען, געשלעפּט מיט דער מאַמען די זעק און די קערב און ווייניג זיך אויסגעמאַכט, וואָס די מאַמע האָט זיין מילך פערקויפט, ווארים עסען האָט ער דערווייל געהאַט: די מאַמע האָט שוין פאַר זיינעטוועגען אַזעלכע זאַפטען אויסגעאַרבייט און דורך דעם נאַפּעל איהם אין זיינע גליעדער אריינגעגאָסען. און וואָס אַרט עס איהם, וואָס אין דרויסען טהוט זיך? דערווייל איז ער נאָך נישט דאָרט...

אַז עס איז געקומען די צייט, אַז מאָטקע זאָל אויף דער וועלט קומען, האָט זיך שוין די אַלטע זשאַבלינערין (ביי וועלכע זלאַטקע האָט איהר קינד׳ס מילך פערקויפט פאַר דער שנור) געמיהט, און די חברה ווייבער, וואָס גיבען זיך אָפּ מיט קינפּעטאָרינס האָבען אונטער זלאַטקע׳ס בעט אַ ריין לאַקען אונטערגעלעגט. די באָבע האָט זיך געפּונען צו דער ריכטיגער מינוט; אין אויוועז האָט זיך ווארים וואַ־סער געקאָכט, און אַלעס האָט זיך געפּאָרעט ארום מאָטקע גנב.

זלאטקע האט ניט געמאכט קיין לאנגע שהיות, — זי איז געוועןגעוואהנט צו די זאכען, — און איידער דער בלינדער ליב איז צוריק־געקומען פון דעם בית המדרש־שמש מיט די קוויטלאך אויסצוקלעפעןאויף די ווענט געגען שטן, האט שוין א מורא'דיגער שרייער דעםגאנצען קעלער אויפגערודערט; דאס האט מאטקע גנב צו וויסעןגעגעבען: ער איז דא!

די ערשטע אכט טעג ביז צום אידישען, איז איהם וואויל געוועןאויף דער וועלט. ער איז געלעגען אין א קישען 'איינגעוויקעלט, עםהאבען זיך נאר ארויסגעוויזען זיינע צוויי שווארצע פינקעלדיגע אוי־געלאך, וועלכע זיינען ארומגעלאפען איבער דעם גאנצען קליינעםשווארצען פנים'ל, ווי צוויי מייזלאך. יעדען אויגענבליק האט איהםזלאטקע צו דער ברוסט צוגענומען. אויף דעם האט 'יכטונגגעגעבען די אלטע זשאכלינערין, אז מאטקע גנב זאל א סך זויגען, כדיזלאטקע זאל פיעל מילך האבען פאר איהר שנור'ס קינד, האט זי זלאט־קען געבראכט אין דעם קינפעט פון אלעם בעסטען: דא א יאיכעל,דא אביסעל איינגעמאכטס, דא מילך, דא אפילו א פלעשעלע וויין.עס איז געוועזען אי א מצוה — אן ארימע קינפעטארין, אי א נוצען —די מילך פון איהר איניקעל'ס אם זאל פעט זיין. מאטקע האטזיך ניט געלאזט בעטען, יעדעס מאל מיט'ן פיסק'ל דער מאמעסברוסט געזוכט און געשוויצט אין קישען, ווי אין א באד, אז אנגסטעןהאבען איהם געשלאגען פון קליינעם שווארצען שטערען, אויף וועל־כען עס האט זיך שוין געקרייזעלט א נאסע לאק ווי ביי דעם בלינ־דען ליב.

פיער שיר המעלות'ן אויף די פיער וואנד אויסגעקלעפט האבעןאיהם געהיט פאר'ן שטן. יעדען פארנאכט זיינען חדר־אינגלעך אריינ־געקומען צום נייעם גאסט צו בעגריסען און קריאת שמע לייענען פארזיינעט וועגען.

פרייטאג צו נאכטס איז זיך אויף די חברה טרעגער צוזאמענ־געקומען אין קעלער אריין — דעם קליינעם זכר שלום עליכם אבצו־געבען. די אלטע זשאכלינערין, וועלכע האט אבגעקויפט די מצוה פוןסנדק פאר איהר זוהן, האט א שלום־זכר אנגעגרייט, מיט ארבעסען,מיט ביער, און חברה טרעגער האבען אין ווארימען קעלער געשוויצט,ביער געטרונקען ,ארבעס געקייט — און דעם בלינדען ליב מזל טוב

אפּגעגעבען. דער בלינדער ליב האָט תמיד ליעב צו זיין א בעל ברית. עפּעס ווערט ער דאמאָלסט, ווען דאָס ווייב געבוירט איהם א זוהן, א גאנצער מורינו. אלע קומען אריין צו איהם: דער דיין און דער מוהל, און שעהנע אידען דרעהען זיך אין זיין קעלער, און מען רופט איהם „רב ליב“, „דער בעל־ברית“. „בעל־ברית דאָ, בעל ברית אהער“ — און מען עסט געזונטערהייט, און מען טרינקט ביער, און עס קאָסט קיין געלד נישט.

דער בלינדער ליב האָט דאָס מאָל אויך דורך מאַטקע גנב גרויס כבוד געהאט. מען האָט מאָטקען אין א נייעם, איבערגעצויגענעם קי־שען געבראכט צו דער חברה טרעגערס.

סנדק איז געווען דער יונגער מאן, דעם זשאכלינער'ס זוהן, טאַ־קע דער, וואָס זיין קינד וועט זלאטקע זויגען. ער האָט דאָס מאָטקע'ן צוגעטראָגען און איבערגעגעבען דעם פאָטער. דער בלינדער ליב איז געווען איינגעוויקעלט אין א לאנגען ברייטען טלית. ער האָט גענומען מאָטקע'ן און אָפּגעגעבען דעם דיין, וואָס איז געזעסען אויף דעם שטוהל. דער בלינדער ליב האָט זיך אומגעקוקט און געזעהען זיך צווישען דעם דיין און דעם ציידענעם יונגען מאנטשיק — און גע־פיהלט כבוד.

באלד האָט מאָטקע געגעבען א קוויטש, אז דאָס גאנצע שוהל'־כעל האָט געציטערט: ער האָט דערפיהלט די ערשטע עולה, וואָס מען טהוט איהם, און נישט פערשטאנען, פאר וואָס.

זלאטקע איז געשטאנען אין הויז פון שוהל'כעל, א בלאסע נאָך, און האָט געוויינט, — אין איהר ווייסע הויב און ווייסען קאפּטען, וואָס די זשאכלינערין האָט איהר געשענקט און די יום־טוב'דיגע מינעם ארום איהר, און דער גאנצער כבוד האָט זיך גאָר נישט געפּאסט צו דעם אָפּגעברענטען, פערהארטעוועטען געזיכט איהרען, וואָס איז טונקעל געווען און הארט ווי א זויל, וואָס איז נוט אויסגעקלאפּט גע־וואָרען אויפ'ן שטיין...

זי איז געשטאנען א צוטראָגענע, א פערזאָרגטע, עפּעס איז איהר נישט אָנגעשטאנען דער גאנצער כבוד, וואָס מען מאכט דאָ ארום איהר. ווער איז זי, מ'שטיינס געזאָגט? זלאטקע די קוישען־טרע־גערין. און ווי קומט זי צו זיין א מאמע פון א געאידישט קינד? און דער דיין זאָגט איהר: „מזל־טוב יולדת“, און דער אלטער זשאכ־

לינער אליין, און דער יונגערמאן, דעם זשאכלינער'ס זוהן, אלע געהען ארום איהר, הייסען איהר זיצען, מען גיט איהר דאס קינד אין האנד אריין, מען ווינשט איהר מזל־טוב! און וואס איז זי דאס, מ'שטיינס געזאגט, אין גאנצען?

און דער בלינדער ליב זיצט אויבען אן, לעבען דיין. מען דערלאנגט לעקעך און בראנפען, אלע טרינקען צו איהם לחיים און רופען איהם „בעל ברית", און ער טראכט זיך: א וואוילע זאך א ברית צו מאכען. מען גיט לעקעך און בראנפען, און נאך געלד דערצו, און מען ווערט א מענש, מען האט כבוד. א שאד, וואס מען קען ניט יעדען טאג א ברית מאכען.

3.
מאַטקע וויל ניט די שמאַטקע זויגען.

אין א פּאָר וואָכען ארום, אין א שעהנעם נאָכמיטאָג, אין א זונען־טאָג איז מאַטקע געלעגען אין אן אַלטען קויש, אין וועלכען פייגעלע די אויבסט־העגדלערין האָט דורכ'ן ווינטער פּערפוילטע עפּעל געהאַלטען. דער מאַמע'ס אן אַלטע טוך אויסגעגנוצעוועט פון ווינד און רעגען, וואָס די מאַמע האָט עס אין אַלע וועטערס געטראָגען, האָט מאַטקע'ס יונג לייבעל ארומגעהילט. דאָס מיילכעל זיינס איז גע־ווען פערשטאָפּט מיט א שטיקעל נאַסע לייוונד אין וועלכען עס איז געווען איינגעבונדען א שטיקעלע צוקער, און מאַטקע האָט דערפון אָהן אויפהער געגאָגט, געצויגען. די ענערגישע אַדערען ביי דעם קינדערשען מיילכעל האָבען זיך צונויפגעצויגען ארום דעם שטיקעל לייוונד און געזויגען דערפון דאָס „חיות". זיינע שווארצע אויגע־לעך זיינען האַלב געווען פערשלאָסען, און ווי א חלום האָט זיך דער שלאָף געוועבט איבער זיין ברוינעם יונגען געזיכטעל. די אויבערשטע העלפט פון דעם פּנים: די אויגען מיט דעם קורצען שטע־רען און מיט די נאַסע שווארצע הערלעך, וואָס האָבען זיך געקלעפּט איבערן שטערען, האָבען דערמאָנט אָן טאַטען — דעם בלינדען ליב; די אונטערשטע העלפט מיט דעם ענערגישען מויל, מיט דער קורצער גאָמבע און דעם ווייכען שמייכעלע, איז געווען ענהליך צו דער מאַ־מעס — דער געלער זלאַטקע. דאָס געזיכטעל איז אזוי רוהיג געווען, אז עס האָט זיך געדאכט: דאָס קינד שלאָפט; דאָך געשלאָפען איז מאַטקע נישט, ווארים ער איז פון צייט צו צייט ארוים מיט א קוויטש, מיט א געוויין, און געשריען אזוי לאַנג, ביז דאָס קליינע שוועסטעריל, וואָס איז טהיילמאָל געזעסען לעבען איהם און טהיילמאָל זיך גע־שפּיעלט מיט די קינדער אין געסעל, איז צוגעקומען צום וויעגעל און מאַטקען צוריק ארייגעשטעקט דאָס שטיקעל לייוונד אין מויל אריין.

אמאל פלעגט דער אלטער רב מאיר זיך אויפהויבען פון זיין ארט ביי די פענסטערלאך, צוקומען צום קויש און אריינשטעקען איהם דאס הענטעל אין מיילכעל אריין, און מאטקע האט זיך ווידער גענומען נאגען, זויגען פון די הענטעלעך אדער פון שטיקעל לייוועגד, אקוראט ווי מען וואלט איהם א קוואל פון מילך צום מויל צוגעלעגט.

איך ווייס נישט, אויב מאטקע האט ווען עס איז שפעטער, אין זיין בעוועגטען און רעש'דיגען לעבען, צייט געהאט צו קלעהרען וועגען זיך און וועגען זיין גורל. נאר מיר דאכט זיך, אז יעצט, ווען מאטקע איז אזוי געלעגען אין דעם אלטען קויש, בעלויכטען מיט די שטראהלען פון דער זון, וועלכע זיינען צוערשט דורכגעגאנגען דעם רינשטאק פון הויז, נאכדעם דאס קעלער־פענסטערעל מיט דער אלטער שמאטע וואס שטעקט אין דער צובראכענער שויב ביז זיי האבען דער־גרייכט צו מאטקע'ס קויש און געווארעמט זיינע הענטלעך מיט'ן פנים'ל, — ווען מאטקע איז געלעגען און הנאה געהאט פון דער ווארימקייט פון דער זון און א פילאזאפישע האלב־פערשלאפענע רוהיגקייט האט געשוועבט איבער איהם, האט ער געוויס געקלעהרט וועגען א וויכ־טיגען ענין. געקלעהרט האט ער, פאר וואס אמאל אז ער האט אזוי געמאכט מיט'ן מיילכעל, איז א פליסיגקייט אריינגעקומען און האט איהם געזעטיגט, און עס איז איהם גוט געווען אין אלע גליעדערלעך אוןווארעם געווען, און יעצט ציהט ער און ציהט, און קיין פליסיגקייט קומט נישט ארויס, און די געדערימלעך בלייבען לעדיג, אין בייכעל ווערט קאלט, און מען פיהלט זיך עפעס אזוי פערלאזט, יתום'דיג. אמאל ווען מען האט דאס מיילכעל צוגעדריקט צו דער מאמע'ס ברוסט, איז אזוי ווארעם געווען, אז מען האט זיך געפיהלט אזוי נאהענט, אזוי היימיש. — ווארזשע איז די ווארימקייט אהינגעקומען, וועלכע האט איהם אזוי נאהענט צוגענומען צו זיך און אזוי פעסט געהאלטען? וואס איז געשעהן, וואס צייט א פאר טעג איז יענע ווארעמקייט נישט מעהר דא? — אזוי האט געמוזט מאטקע קלעהרען, נאגענדיג זיינע הענטלעך.

באלד אבער האט ער זיין פילאזאפישע רוהיגקייט פערלוירען, און מאטקע איז ארויס מיט אזא געוואלד, מיט אזא געשריי, אז דער גאנ־צער קעלער האט זיך אויפגעשטעלט קאפויר, און די גאנצע געגענד איז אויפגערודערט געווארען פון די געשרייען. מאטקע האט דער־פיהלט, אז עפעס איז געשעהן, מאטקע האט געשריען, צור־

ערשט האָט דער קעלער געשוויגען, דאָס געסעל האָט זיך רוהיג פערהאַלטען צו מאָטקע׳ס געשרייען, ווארים מ׳איז דאָרט גע־וואוינט געווען, אַז קינדער זאָלען וויינען און שרייען, און דאָס האָט אויף קיינעם קיין איינדרוק נישט געמאכט. אָבער מאָטקע איז גע־ווען אַן אויסנאהם. מאָטקע האָט געוואָלט לאָזען הערען דער וועלט, אַז עס איהם געשעהן אַן אומרעכט. מאָטקע׳ס געוואָלדען האָבען קיין ענדע נישט גענומען. דער אַלטער רב מאיר, וואָס איז געזעסען ביי די פענסטערלעך אָנגעטהאָן אין א גרויסע פּאָאר ברילען און האָט פאר אַ אידענע א בריעף געשריעבען קיין אמעריקא, איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך אָבגערופען אויף זיינע געוואָלדען. ער האָט פריהער געמיינט, אַז דאָס זיינען די געוועהנליכע געשרייען, וואָס מען הערט אָפט אין קעלער און אין דעם געסעל — די געשרייען פון די הונגעריגע קינדער, — איז ער צוגעגאַנגען און האָט מאָטקען געגעבען, ווי תמיד, זיין אייגען הענטעל אין מויל אריין. מאָטקע האָט זיך אָבער נישט געלאָזט דאָס מאָל אָבנארען: ער האָט שוין דערפיהלט, אַז פון הענטעל קומט גאָר נישט ארויס. רב מאיר האָט איהם געשטעקט די שמאטקע אין מויל אריין, מאָטקע האָט געגעבען אַ פּאָר ציה און דערפיהלט, אַז די שמאטקע גיט גאָר נישט, האָט ער זי ארויסגעלאָזט און ווידער געשריען. מיט ערשטוינונג האָט דער אַלטער רב מאיר געקוקט אויף איהם און פערוואונדערט זיך אויף מאָטקע׳ס געשרייען. צום ערשטען מאָל האָט דער קעלער געהערט אזעלכע געוואָלדען. ביז איצט, אַז זלאטקע פלעגט אוועק אלס אַם און איבערלאָזען אַ קליין קינד אין דער היים, און מ׳האָט דעם קליינעם קינד געשטעקט די שמאט־קע אין מויל אריין, האָט דאָס קינד פריהער געשריען, געשריען, ביז עס איז מיעד געוואָרען און גענומען ציהען די שמאטקע. דער סוף איז געווען: אָדער עס איז געשטאָרבען, אָדער עס האָט זיך אדורכ־געצויגען די שלעכטע צייט, ווען עס איז נאָך נישטאָ קיין צייהנער אין מויל און מען קען נישט עסען וואָס אלע מענשען עסען, און דאָס קינד איז געבליבען ביים לעבען. ד ע ר אָבער וויל גאָר נישט שוויי־גען! בחנם האָט זיך דער אַלטער מאיר געפּרופט ווייטער אוועקזעצען צום בריעף, מיינענדיג אַז מאָטקע וועט זיך באלד איינשטילען. מאָט־קע האָט נישט געשוויגען. מאָטקע האָט נישט געלאָזט קיין בריעף שרייבען, ניט די מיידלעך לערנען פון צאינה וראינה. דער אַלטער

מאיר איז ארויס אין געסעל אויפזוכען הינדעלען, מאטקעס עלטערע שוועסטערעל, וועמען די מאמע האט אנפערטרויט מאטקע'ס ערציהונג.

הינדעלע איז אין גאנצען אלט געווען אכט־ניין יאהר. זינט זי איז פיער יאהר אלט געווארען ניאנטשעט זי די קינדער. ווען די מאמע געהט אוועק אין די הייזער אלס אן אם, לאזט זי דאס קליינע קינד אויף הינדעלע'ס הענד, אז זי זאל עס אויפציהען מיט'ן פלעשעל און מיט דער שמאטקע. פיער קינדער האט הינדעלע שוין אזוי ער־צויגען: צוויי פון זיי זיינען געשטארבען, און צוויי האבען זיך אדורכגעקארמעט מיט די שמאטקעס און דעם שטיקעל צוקער. היני־דעלע איז אבער נאך אליין געווען א קינד, און א חוץ דעם וואס זי האט ליעב געהאט צו שפיעלען זיך אין געסעל מיט אנדערע קינדער, האט זי נאך געמוזט זעהן אליין זיך צו דערנעהרען. ווארים דער בלינדער ליב האט געהאלטען די קינדער ווי פויגעלעך, און האט זיי געשיקט, ווי די פויגעלעך, אין געסעל אריין אויפפיקען די אלטע קרי־שעלעך און רעשטלעך ברויט, חלה, פלייש, וואס זיינען איבעריג אין א בעל־הבית'ישע שטוב און מ'גיט עם אוועק פאר א שליחות געהען, פאר געפעס וואשען אדער אזוי עפעס פאלגען. הינדעלע האט זיך דאס מאל געפונען ביי בלימעלע די שניידערקע, וואו זי האט דאס געפעס געוואשען פאר א שטיקעל ברויט מיט א טעפעל בארשטש. לאנג האט זי דער אלטער מאיר געזוכט אין געסעל ביז ער האט זי געפונען. ווען הינדעלע האט דערהערט, אז דאס קינד וויינט אזוי, אז דער אל־טער מאיר איז אזש ארויסגעגאנגען זי זוכען, האט זי איבערגעלאזט בלימעלע'ס געפעס און איז אהיים געלאפען. זי האט זיך נישט וויני־ציגער געוואונדערט ווי דער אלטער מאיר און געפרופט דאס קינד בערוהיגען מיט די אלטע בעקאנטע מיטלען, וועלכע זי האט אנגעווענ־דעט דורך דער לאנגער צייט פון איהר אלטער פראקטיק ביי קינדער ערציהען: דאס הענטעל אין מויל אריין, דאס שטיקעל שמאטקע מיט צוקער, און צום סוף דאס ראדיקאלסטע מיטעל — דאס פלעשעלע וואסער מיט מילך, צונויפגעגאסען פון דעם, וואס איז איבערגעבליבען אין די טעפלעך אין קיך. אז דאס פלעשעלע האט אבער אויך נישט געהאלפען, און מאטקע האט גארנישט געפרופט נעהמען אין מויל אריין, נאר אראפגעווארפען פון זיך מיט ביידע פיסלעך דעי מאמע'ס טוך און געשריען, אז דער באלקען האט זיך געשפאלטען, איז הינדע־

לע געבליבען א דערשראָקענע. דאָס ערשטע מאָהל אין איהר פּראַק־טיק טרעפט זיך אַזא זאַך, אַז א קינד פון קעלער, דער געלער זלאַט־קע'ס א קינד, זאָל נישט וועלען נעהמען דאָס פלעשעלע. זי האָט נישט געוואוסט אליין וואָס צו טהאָן. דאָס קינד האָט געהאלטען אין איין שרייען. זי האָט עס גענומען אויף די הענד, זי האָט עס געוויעגט, זי האָט געזונגען וויעג־ליעדעלעך, — דאָס קינד האלט אין איין שרייען. האָט זי אויך אָנגעהויבען צו שרייען און צו וויינען אין איינעם מיט'ן קינד. עס זעהט אויס, אַז זי האָט זיך אויף א מינוט פערגעסען און געמיינט, אַז זי איז נאָך אויך א קינד און האָט אויך דאָס רעכט צו וויינען. אָבער דער אלטער רב מאיר האָט זי באלד ארויסגענומען פון איהרע קינדערשע חלומות; ער האָט איהר דער־מאָהנט, ווער זי איז אַזעלכע.

— וואָס שטעהסטו ווי א גולם און שרייסט? הינדעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר? ביזט דאָך עפּעס א דערוואַקסען מיידעל. די מאַמע וועט דאָך דיר הרג'ענען... וואָס האָסטו דיך גאָר אוועקגע־שטעלט שרייען?

— איך ווייס ניט וואָס איך זאָל טהאָן. דאָס קינד וויל נישט דאָס פלעשעל, — האָט הינדעלע געהאלטען אין איין כליפּען.

— געה נאָך דער מאַמען: דאָס קינד איז קראַנק, — זאָגט דער אלטער רב מאיר.

הינדעלע האָט זיך פערוואונדערט, פאַרוואָס דאָס איז איהר נישט באלד איינגעפאלען צו געהן נאָך דער מאַמען. דאָך אין הארצען האָט זי עפּעס מורא געהאַט צו רופען די מאַמע צום קינד: זי האָט שוין געוואוסט, אַז די מאַמע איז פערקויפט פאַר א צווייטע קינד. נאָר דאָך האָט זי געפאָלגט דעם אלטען רב מאיר, געכאַפּט א טיכעל און געלאָפען צו דער זשאַכלינערין נאָך דער מאַמען.

אזוי באלד האָט מען זי צו דער מאַמען נישט צוגעלאָזט. אַז זלאַטקע איז אין א רייך הויז אן אַם, בעהאַנדעלט מען זי גוט, און ביי די זשאַכלינערס האָט מען זי פשוט געהאלטען ווי א קעניגין. גע־שלאָפען איז זי מיט דעם קינד אין דעם גרעסטען צימער פון הויז, מ'האָט געזעהן, אַז זי זאָל שטענדיג געהן ריין אָנגעטהאָן, אין א וויי־סען קאַפּטענדעל און א געוואשענע שערץ. און די אלטע זשאַכלינע־רין האָט איהר צוגעטראָגען יעדע מינוט עפּעס אנדערש. האָט מען

געקאָכט אין שטוב א פריש יאָיכעל, האָט מען נישט פערגעסען אָן דער אָם: „זי זויגט דאָס קינד“. און אייגענטליך וואָלט זלאטקען גאנץ גוט געווען זייענדיג אן אָם: דורך דער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דאָס פרעמדע קינד, האָט זי זיך אביסעל אָבגערוהט פון טראָגען, פון לויפען איבער די מערק מיט די קוישען, פון כאַפּען פון די פּויערשע וועגען. און געגעסען האָט זי גוט, און געשלאָפען איז זי וויפיעל זי האָט געוואָלט. נור עס האָט איהר געוועהטאָגט איהר קינד, וואָס זי האָט איבערגעלאָזט אין דער היים. און יעדעס מאָל, ווען זי האָט גענומען דאָס פרעמדע קינד צו זויגען, האָט זי געקרעכצט... און נישט איינמאָל האָט זי געקלעהרט מיט איהר פּראָסטען שכל, אז עס וואָלט טאקע געווען א גוטע זאך, ווען מען בעהאנדעלט זי אזוי פיין און מען לאָזט איהר דערביי איהר אייגען קינד זויגען... טהייל־מאָל, ווען די מילך האָט איהר געשטאָכען אין די בריסטען (דאָס פרעמ־דע קינד האָט נישט געקענט אלעס אויסזויגען, וואָס זלאטקע'ס קוואַ־לען האָבען געפלאָסען), און זי האָט געמוזט מיט דער האנד אליין זיך אָבזויגען און די מילך אויסגיסען — האָט זי דענסטמאָל געקלעהרט וועגען איהר מאָטקען אין דער היים און פיינט געהאט דאָס פרעמדע קינד, און געוואָלט איהם שלעכטס טהאָן...

לאנג איז הינדעלע געשטאנען אין קיך און געווארט אויף דער מאמען. מען האָט זי נישט צוגעלאָזט — די מאמע האָט פּונקט גע־זויגען דאָס קינד, דער זשאכלינער'ס אייניקעל — א מיידעלע אין מאָטקע'ס יאָהרען. אז די מאמע איז פון ווארימען שלאָפצימער ארויס געקומען, האָבען די פולע בריסטען איהרע פון אָפענעם קאפטענדעל ארויסגעהאנגען און די מילך האָט נאך געטריפט פון די פעטע וואַר־צעלעך. א מינוט האָט הינדעלע דער מאמען נישט דערקענט, קיינ־מאָל האָט זי נאך איהר נישט געזעהן אזא אויסגעשלאָפענע און אויס־גערוהטע. די באַקען זיינען איהר רויט געווען און פול, אויפ'ן קאָפּ האָט זי געטראָגען א ווייסע הויב, אָנגעטהאָן איז זי געווען אין א ריין ווייס קאפטענדעל מיט א ריינע ווייסע שערץ. הינדעלע האָט פאר דער מאמען מורא געקראָגען און דרך־ארץ געהאט, און געשעהמט זיך צו זאָגען, נאך וואָס זי איז געקומען.

— וואָס איז געשעהן? — פרעגט זלאטקע א דערשראָקענע.

א מינוט האָט הינדעלע געשוויגען, באלד איז זי ארויס מיט א

געוויין, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט פּערענטפערען מיט'ן געוויין, אַז זי איז ניט שולדיג:

— דאָס קינד וויינט, עס וויל ניט נעהמען דאָס פלעשעלע, עס איז קראַנק, מאַמע.

אַז זלאַטקע האָט דערהערט, אַז איהר קינד איז קראַנק, האָט זי פּערגעסען, אַז זי איז אַ פּערקויפטע, געכאַפּט דאָס טוך איבערן קאָפּ און מיט די אָפענע ארויסהעננגענדע בריסטען איבער דעם מאַרק גע־לאָפען.

אין אַ פּאָר מינוט ארום האָט שוין מאַטקע זיין צוהיצט מיעד פּנים'ל צווישען דער מאַמע'ס ווארימע בריסט איינגעגראָבען, און מיט זיין ענערגיש מיילכעל האָט ער געצויגען פון זיי, אָהן דעם אָטהעם צו כאַפּען, ווי ער וואָלט געוואָלט אין זיך אריינזויגען די קוואַלען פון לעבען. איבער דעם קערפּעריל איז איהם געקומען יענע ווארימקייט, וואָס ער האָט געפיהלט אין די ערשטע טעג פון זיין קומען אויף דער וועלט...

אָבער לאַנג איז מאַטקע'ן דאָס גליק נישט בעשערט געווען. אין קעלער האָט זיך באַלד געוויזען די אַלטע זשאַכלינעריז, אין איהר רייך־בעפּוצטער הויב מיט בענדער, מיט דער גאָלדענער קייט אויף'ן פּע־טען האַלז, וועלכע האָט זיך אראָפּגעלאָזט און פּערדעקט אַ האַלבע ברוסט, און געזאָגט מיט אַ פרום מינעלע, פּערגלאָצענדיג די קליינע, קורצזיכטיגע אויגען, מיט אַ פעטען שמייכעלע אויף די שמאַלצעדיגע ליפּען:

— וואָס איז דעם קינד? ער איז נישט געזונד?

און זי איז נעהענטער צוגעגאַנגען און געטאַפּט מאַטקע'ס ביי־כעלע מיט איהרע פעטע קורצע פינגער:

— וואָס איז איהם? ער איז קראַנק? — האָט זי איבערגע־חזר'ט די פראַגע מיט איהר פעטען געלעכטערל.

זלאַטקע איז פּערשעהמט געוואָרען פאַר דער אַלטער נגידת'טע. זי האָט מיט געוואַלד ארויסגענומען איהר ברוסט פון מאַטקע'ס נאָ־גענדיגען מויל און געענטפערט מיט אַ פּערשעהמטער מינע, ווי זי וואָלט זיך פּערענטפערען וועלען:

— עס איז אַ קינד, עס קען זיך נישט צוגעוועהנען צום פלעשעל.

און אויסגיסענדיג איהר ביטער הארץ אויף הינדעלע'ן, האט זי אויף איהר אנגעהויבען צו שרייען:

— וואס ביזטו געלאפען נאך מיר? פאר וואס שטילסטו נישט אייך דאס קינד? וואו לויפסטו ארום? — און האט זיך גענומען הינדעלען שלאגען.

די אלטע זשאכלינערין האט זי אבגעהאלטען. זי האט ארויס־גענומען קליין געלד און צוטהיילט צווישען זלאטקע'ס קינדערלעך, וואס זיינען זיך צוזאמענגעלאפען פון אלע עקען גאס, ווען זיי האבען דערהערט, אז די מאמע איז געקומען. הינדעלען האט זי מעהר גע־געבען פון אלע קינדער, — גאנצע פינף קאפעקעס, און געזאגט צו איהר:

— קום אמאל מיט'ן קינד אהין צו דער מאמען. ס'שאדט נישט, קום אין קיך אריין. די דיענסט וועט דיר עפעס געבען. פאר וואס קומסט דו נישט?

דערנאך האט זי געשמייכעלט מאטקע'ן אין פנימ'ל אריין, קיצ־לענדיג איהם מיט איהרע פעטע פינגער אויף זיין בייכעל:

— דו שרייער, דו... דו... אויסגעוואקסען, אהן עין הרע, א יונג. צוויי מאל אזוי גרויס ווי אונזערע. (דערביי האט זי איהם געפאטשט אין געזעסעל אריין). קיין עין הרע זאל איהם נישט שא־דען, — האט זי געזאגט צו זלאטקען מיט א שמייכעלע און האט זי מיטגענומען מיט זיך.

הינדעלע איז אליין איבערגעבליבען מיט מאטקען. דאס קינד האט ווידער אנגעהויבען צו שרייען. זי האט ווידער נישט גע־וואוסט וואס צו טהאן: דאס פלעשעל האט ער נית געוואלט נעהמען, נישט דאס שמאטקע און נישט דאס הענטעל. אזוי האט ער אבגע־שריען ביז דער טאטע זיינער, דער בלינדער ליב איז געקומען. דער בלינדער ליב האט נישט געמאכט מיט איהם קיין לאנגע שהיות. ער האט זיך גאנץ גוט אנגעשריען אויף איהם, און אז מאטקע האט זיך נישט געוואלט איינשטילען, האט ער איהם פערדרעהט אויף דער צווייטער זייט און מיט דער האנד איהם אנגעפאטשט אויף'ן געזעסעל. א לאנגע ווייל האט מאטקע נאך געוויינט ביז זיינע טרעהרען און געשרייען זיינען פערשטילט געווארען אין שלאף. ווען ע' איז גע־

שלאָפען, האָבען זיי איהם אריינגערוקט אין מויל אריין די שמאטקע מיט'ן שטיקעל צוקער, און פון דענסטמאָל אָן האט זיך מאָטקע אויס־געלערנט א שמאטקע צו זויגען.

טהיילמאָל האָט איהם הינדעלע געבראכט צו דער מאמען. די מאמע האָט זיך מיט איהם געפרעהט, און אז קיינער איז אין שטוב נישט געווען, האָט זי ארויסגע'גנב'עט איהר ברוסט פון פרעמדען קינד'ס מויל און מאָטקען געגעבען. ער האָט שוין דער מאמע'ס ברוסט זויגען נים געוואָלט: ער איז געווען צוגעוועהנט צו דער שמאטקע.

און אז זלאטקע האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן, אז איהר קינד וויל נישט זויגען פון איהרע בריסטען, האָבען זיך איהר טרעהרען אין די אויגען געשטעלט.

און איינמאָל, עס איז שוין געווען אין א צייט ארום, מאָטקע איז שוין דענסטמאָל אלט געווען אן אכט־ניין חדשים, האָט איהם הינדע־לע צו דער מאמען געבראכט. די מאמע האָט איהם געהאלטען אויף איין האנד, אויף דער צווייטער האנד האָט זי געהאלטען דאָס פרעמ־דע קינד און געזויגען. מען ווייסט נישט, ווי אזוי עס איז געווען, נאָר מאָטקע האָט זיך גענומען שלאָגען און יענעם קינד דאָס געזיכטעל צור־דראפעט. דאָס קינד האָט געמאכט א גוואלד. די זשאכלינערין מיט דעם גאנצען הויזגעזינד זיינען געקומען צולויפען. ווען די יונגע מאמע האָט דערזעהן דעם רויטען קראַץ, וואָס מאָטקע האָט געמאכט איהר מיידעלע אויף'ן פנים, איז זי אין חלשות אַוועקגעפאלען. מען האָט מאָטקען פון דענסטמאָל אָן מעהר נישט צו דער מאמען צוגעע־לאָזט, דורך דער גאנצער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דער זשאכ־לינערין'ס אייניקעל. און געזויגען האָט זי דער זשאכלינערין'ס איי־ניקעל גאנצע צוויי יאָהר. מאָטקע איז דערווייל פון דעם אלטען אויבסט־קאָרב ארויסגעוואקסען. דורך דער צייט, וואָס יענע קינד האָט זיין מאמע'ס מילך געזויגען, האָט ער צייהנער געקראָגען און אָנגע־הויבען זיך אליין צו דערנעהרען. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער דער האנד.

4.
מאטקע קריגט צייהנער.

שלעכט איז געווען מאטקע'ן, ווען ער איז געלעגען אין קויש און געמוזט ווארטען, ביז דאס שוועסטעריל אדער דער אלטער רב מאיר וועלען געדענקען און איהם צוטראגען דאס פלעשעלע. ער האט זיי געמוזט יעדעס מאהל דערמאהנען מיט זיין שרייען, אז ער לעבט און בעדארף זיין חיונה. דער קעלער איז שוין אבער אזוי געוואוינט גע־ווען צו זיינע געוואלדען, אז מען האט איהם שוין ניט געהערט. קוים אבער האט זיך מאטקע ארויסגעקריגען פון קויש און געקענט אליין קריכען אויף אלע פיער, האט ער זיך שוין בעזארגט אליין זיין חיונה. ער האט אנגעהויבען צו עסען אלעס, וואס ער האט געפונען אונטער זיין האנד: פון שטיקלאך איבערגעבליבענע ברויט ביז אן אלטען קא־מאש, א קויש, א זאק, אלעס האט ער געגעסען, וואס האט זיך געפו־נען אין קעלער. אבער זיין הויפט שפייז־קאמער זיינען געווען פיי־געלע'ס קוישען מיט די פערפוילטע ווינטער־עפעלאך.

אין א ווינקעל קעלער זיינען זיי געשטאנען יאהר איין, יאהר אויס, פייגעלע'ס קוישען מיט פאר־א־יאהריגע עפעל, לעזועלקעס, פער־פוילטע בארנעלעך, פערגליווערטע פלוימען. די קוישען האבען זיך צוגעוואקסען איינס צום צווייטען דורך די לאנגע ווינטער־נעכט, און די אויבסטען, וואס האבען נעפוילט אין זיי, האבען אריבערגעיורט פון איין קארב אין צווייטען אריין. מען האט נישט געקענט מעהר וויסען, וואס פאר א פירות דאס זיינען געווען: אלע פערדעקט מיט איין שימעל — און דאס האט געגעבען פון זיך א געשמאקען ריח, וואס האט זיך פערשפרייט איבער דעם קעלער. און געווארימט אין ווינטער... אט דאס פייגעלע'ס ווינקעלע איז געווען מאטקע'ס שפייז־זער. עס האט זיך געדאכט, אז פייגעלע האט געזאמעלט די טונען מיט די פערפוילטע „לעזועלקעס", ווינטער־עפעלאך און פערפוילטע

בארנעלעך, כדי מאַטקע זאָל פון זיי זיין חיונה קענען ציהען. ער האָט זיך פון די פּירות גענעהרט אין די לאַנגע ווינטער־נעכט, ווען דער ווינד האָט געקלאַפּט אויף די פערפרוירענע פענסטערלאַך.

צום ערשטען מאָל ווען מאַטקע האָט ענטדעקט די קוועלען פון זיין חיונה און האָט זיך מיט זיי גוט אָנגעגעסען, איז ער אזוי קראַנק געוואָרען, אז אלע האָבען געמיינט, אז ער וועט שטאַרבען. מען האָט געבראַכט צו איהם די מאַמען. זלאַטקע האָט איהם די ברוסט אין מויל געשטעקט, מאַטקע האָט ניט געוואָלט זויגען, האָט ניט געוואָלט דאָס פּלעשעל נעהמען אין מויל אריין. זלאַטקע איז געזעסען איבער איהם און האָט געוויינט. עס איז געוועזן נאַכט, אלע אין קעלער זענען געשלאָפען. דעם בלינדען ליב'ס שנאָרכען האָט געפּייפט פון ווינקע־לע ארויס. איז זלאַטקע אליין געזעסען ביי איהר קינד און געוויינט. מאַטקע איז געלעגען א צוהיצטער אין זיין קויש, מיט פערמאַכטע אויגען, און האָט שווער אַבגעאָטהעמט. איינמאָל, הערענדיג ווי די מאַמע וויינט, האָט ער די פערגלייזטע הייטלאַך אויפגעעפענט און אָנגעקוקט די מאַמען מיט זיינע שוואַרצע אויגען. עס האָט זיך גע־דאַכט, אז מאַטקע פערשטעהט די מאַמע און ער קוקט זיך אין איהר גוט איין, ער וויל זי דערקענען און געדענקען שפּעטער, ווען ער וועט גרויס ווערען, אז זי האָט אמאָל געוויינט אויף איהם...

נאָר צומאָרגענס איז מאַטקע'ן בעסער געוואָרען, און מאַטקע האָט ווידער אָנגעהויבען צו עסען פייגעלע'ס קווישען. נאָר נישט שוין האָט איהם מעהר געשאַדט. ער האָט שוין געקענט אלעס אויפעסען, אפילו דעם טאַטענ'ס אלטע שטיוועל, און עס וואָלט איהם שוין מעהר נישט אָנגעגאַנגען. זיין מאַגען איז געוואָרען ווי פון אייזען און זיינע געדערים ווי פון שטאָהל.

דאָס איז אלעס געוועזן ווען דער ווינטער האָט געהערשט אין דרויסען, און מאַטקע איז געווען אָנגעוויזען אויפ'ן בלויזען קעלער. אָבער באַלד איז פריהלינג געוואָרען. די זון האָט אָנגעהויבען אריינ־קומען אין קעלער אריין, געשטעלט זיך אויף די טרעפּלאַך און אריינ־געקוקט מיט איהר שיין אין שטיבעל אריין. אין קעלער האָט מען זיך אָנגעהויבען צו ריכטען אויף פּסח. זלאַטקע, וועלכע האָט שוין דענסמאָל געטראָגען א צווייטען קינד, האָט אָנגעהויבען ארויסשטעלען פון קעלער בעל־הבית'ישקייט אויפ'ן גאַס אריין, אָבשייער'ן און אָב־

רייניגען אויף פסח. צוזאמען מיט די אלטע שטוב־זאכען פון קעלער האט אויך מאטקע געוואגט אויף אלע פיער זיך ארויסריטשען פון קעלער ארויס. ער איז אויף די טרעפלאך ארויף און ארויסגעקוקט אין גאס אריין, און דערזעהן האט ער, אז די וועלט איז גרעסער פון קעלער.

א פאר מינוט איז ער נאך געשטאנען אויף די טרעפלאך. די זון האט איהם געווארימט, און איהם איז גוט געווען. ער האט גע־קוקט מיט אונצופרידענע אויגען אין געסעל אריין און מורא געהאט ארויסצו־קריכען. צווישען דעם קעלער און געסעל איז געווען א ברייטער רינשטאק, וואס מען האט איהם געדארפט איבערשפריינגען, איבער־געהענדיג אויפ'ן ברוק פון געסעל. מאטקע האט איינינע מאל גע־פרופט אריבערצוקריכען דעם רינשטאק און האט ניט געקענט. ער האט געקוקט מיט זיינע אויגען און געווארט, אז אימיצער זאל קומען און העלפען איהם איבערשפרינגען די שוועל פון קעלער. און עס איז טאקע געווען זיין שוועסטעריל, זיין ערציהערין הינדעלע, וועל־כע האט איהם צום ערשטען מאל געהאלפען אריבערגעהן דעם רינ־שטאק, וואס ליעגט פאר דער שוועל פון זיין לעבען... זי האט איהם ביים הענטעל אנגענומען און געבראכט איהם אין געסעל אריין.

אין געסעל האבען זיך געשפיעלט קליינע קינדער. ווייבער האב־בען געוואשען, גערייניגט די טונען מיט די בענק און דאס ווייסע געהילץ אויף פסח. אין פיעל שטובען האט מען ועוויסט אויף יום־טוב און דאס בעל־בתישקייט מיט די קינדערלאך זיינען געווען אויפ'ן גאס. ער איז געקראכען צווישען די אנגעשטעלטע זאכען, צווישען די קינדער, אפטמאל האט מען איהם אנגעטרעטען, א שראנק איז שיער ניט ארויפגעפאלען אויף איהם. ער איז אומעטום געווען, ער האט זיך געפלאנטערט צווישען די פיס און אומעטום דאס נעזעל אריינגעשטעקט.

באלד דערזעהט ער אויף א שוועל פאר א הויז זיצט א קליין מיידעלע און האלט א טעלעריל אין האנד און עסט געשמאק די קליס־קעלעך מיט מילך פון טעלעריל ארויס. מאטקע'ן האט עס אנגעשמעקט, ער האט זיך אויף אלע פיער צוגערוקט צו דער שוועל, אויף וועלכער דאס מיידעלע איז געזעסען. א מינוט האט ער נאך נאכגעקלעהרט און געקוקט מיט קנאה אויף דער מיידעלע, וואס עסט די קליסקעלעך.

באלד אָבער רוקט ער זיך אַליין צו צום טעלעריל און שטעקט אריין דאָס נעזועל און הויבט אָן מיטצולעקען אוים דעם טעלער־יל, ווי א הינטעל. דאָס מיידעל קוקט איהם צוערשט אָן פערוואונדערט, פער־שטעהט ניט, וואָס ער טהוט. באלד פאלט זי ארוים אין א גרוים גע־וויין. די מוטער קומט ארוים פון שטיבעל און דערזעהט, ווי מאָטקע לעקט זיך רוהיג פון איהר קינד'ס טעלעריל ארוים. און איהר קינד זיצט מיט'ן לעפעל אין האנד און וויינט. פאלט זי ארוים מיט א גע־שריי:

— ווער איז דאָס? וועמענס איז דאָס? אוועק פון דאנען!

מאָטקע לאָזט זיך נישט אָבשרעקען פון געשרייען און לאָזט נישט פריהער אָב דאָס טעלעריל, ביז די אידענע רייסט עס נישט ארוים מיט געוואלד.

— א בייזע נאכט אויף מיינע שונאים'ס קעפּ. וועמענס איז דאָס?

— עס איז דאָך זלאָטקע'ס, דער אינגסטער — זאָגט אַן אנדער אידענע, וועלכע איז אויף די געוואלדען פון שטיבעל ארויסגעקומען.

— יאָ, זעהט, דער בלינדער ליב האָט שוין ווידער א נייעם ממזר אין דער גאַס ארויסגעשיקט. מען וועט שוין נישט קענען קיין קינד אויף דער שוועל ארויסלאָזען.

— אוועק פון דאנען — שאַרט איהם די אידענע אָב.

מאָטקע האָט זיך אוועקגערוקט פון דער שוועל. די זון האָט גע־שיינט אין געסעל, עס איז ווארים געווען און גוט געווען, האָט ער געפּרופט ווייטער זיך ריטשען אויף אלע פיער.

אויף א צווייטער שוועל האָט ער אָנגעטראָפען קליינע קינדער פון זיין גרוים זיצען צווישען ארויסגעשטעלטע זאכען, בעטגעוואנד און האלטען בייגעל מיט פוטער אין דער האנד. איינס פון זיי, גאָר א יונגס, לאָזט דעם בייגעל פון דער האנד ארוים און וויינט. קיינער פערנעהמט נישט דעם קינד'ס וויינען. א מינוט איז מאָטקע וויע־דער געשטאנען און אָנגעקוקט מיט פערוואונדערונג די קינדער, דער־נאָך האָט ער גאנץ רוהיג דעם בייגעל אויפגעהויבען פון דער ערד און האָט אָנגעהויבען עסען.

אז דאָס וויינענדיגע קינד האָט דערזעהן, אז מאָטקע עסט זיין

בייגעל, איז עס ארויס מיט אזא ליארם, מיט אזא געשריי, אז מען האט געמיינט עס ברענט.

אויף דער שוועל האט זיך באלד געוויזען דעם קינד'ס מאמע. מאטקע האט אבער דאס מאל אנגעטראפען אויף שפרינצעלע די נייטערקע. דאס איז א אידענע מיט א געשליפען מיילכעל, און אז איהר געשעהט אן עולה, דערהערט מען עס שוין אין געסעל. מען היט זיך פאר איהר, ווי פאר פייער. ווארים עס איז גענוג, אז מען זאל איהר געבען נאר די מעגליכקייט אויסצורעדען א ווארט, איז עס ווי א פלאם פייער, וואס כאפט זיך אן און ברענט אלעס אונטער. א אידענע ווי שפרינצעלע, אז זי האט דערזעהן זלאטקע'ס נייעם ממזר, וואס „איז ארוים מענשען צו בעפאלען אין מיטען גאס", האט זי געמאכט אזא גערודער אין געסעל, אז מען איז זיך צוזאמענגעלאפען.

— זעהט, זעהט, געוואלד, דער יונג עסט מיך אויף! זלאטקע האט ארויסגעשיקט ממזרים אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאג.

און זי האט אנגענומען מאטקע'ן ביים הענטעל און צוריקגעבראכט אין קעלער, און אנגעהויבען צו שרייען, ווארפענדיג מאטקע'ן אין קעלער אריין:

— האלט אייך איהם דארט! ארויסגעשיקט א ממזר אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאג.

זלאטקע האט פונקט געהאלטען אין וואשען א העמד פאר דעם בלינדען ליב אויף פסח. דערהערט, אז מען שרייט אין קעלער אריין, איז זי ארויסגעקומען מיט די ארויפגעשארטע ארבעל און מיט דעם הייבעל אויף'ן קאפ; דערזעהן מאטקע'ן אין שפרינצעלע'ס הענד, און פון שפרינצע'ס שפיציגע אויגעלאך און בלאען מיילכעל שיט זיך פעך און שוועבעל, האט זי קודם כל געוואלט ארויסנעהמען מאטקע'ן פון איהרע הענד. מאטקע האט אויסגעזעהן אין שפרינצעלע'ס הענד ווי א נגזל, ער האט געציטערט פאר שרעק און ניט פערשטאנען, פארוואס מען שרייט דאס אויף איהם און דערזעהן די מאמען — האט ער זיך צוואויינט. זלאטקע'ן האט עס געגעבען אזא שטאך אין הארצען. עפעס א רחמנות געפיהל האט זי מיט אמאל געגעבען א נעהם ארום צו איהר קינד און דאס הארץ איז איהר צושניטען געווארען. איז זי צו,

ארויסגענומען מאַטקע'ן פון שפרינצעלע'ס הענד און האָט אזוי געזאָגט:

— וואָס צושרייט זי זיך אזוי אויפ'ן קינד? נאַ, זעה, דאָס קינד ציטערט דאָך אין גאַנצען. וואָס האָט ער געטהאָן אזעלכעס? מיין קינד, מיין קרוין — האָט זי מיט אַ מאָל ארומגענומען מאַטקע'ן און צום ערשטען מאָל אין לעבען אפשר הערצליך געקושט איהם.

— נאַ, זעהט, ווי זי קושט איהם נאָך פאר דער חכמה וואָס ער האָט געטהאָן. אודאי, די מאַמע לערנט איהם אליין. אַ שעהנער גנב וועט דאָס ארויסוואַקסען — האָט שפרינצעלע נביאות געזאָגט אויף איהם.

— אז די צונג זאָל איהר ווערען אָבגעביסען, אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס — האָט זלאַטקע זיך אָנגענומען פאר איהר קינד — אַ רב וועט דאָס זיין — האָט זי געקושט מאַטקע'ן אויפ'ן קעפּ'ל.

מאַטקע האָט איינגעקאָרטשעט זיין קעפּעלע אין די מאַמע'ס ארעמס און פון דאָרט ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שווארצע פינקעלנדע אויגעלאך. ער האָט זיך צוגעהערט צום געשפּרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם, און עס איז איהם גאָר נישט אָנגעגאנגען. ס'איז איהם גוט געווען אין דער מאַמע'ס ארעמס, און ער האָט מיט צופריעדענהייט געגאָסען.

— אז דו זאָלסט מיר וואַקסען געזונטערהייד — האָט איהם זלאַטקע געקושט אין קעפּעל און איהם אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל נעבען זיך — נאַ, זיץ ביי דער מאַמען. ווי זי האָט דאָס נביאות געזאָגט אויף איהם. אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס!

נאָר קוים איז דורכגעגאַנגען אַ פּאָר מינוט און די מאַמע איז געווען פערנומען, איז שוין מאַטקע ווידער געווען אויף אַלע פיער אין געסעל. ער האָט דערשמעקט וואו זיין חיונה איז. פון●רענסמאָל אָן זוכט מאַטקע זיין פרנסה אין געסעל. אלעס איז אָפען געשטאַנען פאר איהם, און וואָס ער האָט געפונען דאָס האָט ער גענומען. זיך ארייַנגעגליטשט אין אָפענע טהירען, געפונען עסען אויפ'ן טיש, — אויפגעגעסען. דערזעהן אַ קינד אין געסעל מיט אַ בייגעל — אוועקגעכאַפּט און אויפגעגעסען. איז געשטאַנען אַ אידענע מיט אַ קויש עפּעל אין גאַס — צוגערוקט זיך צום קויש און ארויסגעגעסען. ניט איין חרפה איז זלאַטקע

אויסגעשטאנען צוליעב איהם. ניט איין אידענע האט איהם געבראכט צוריקצושלעפען ביי די אויערען אין קעלער אריין און נביאות געזאגט אויף איהם. אין געסעל איז מאטקע געווארען א שרעק, אז מען האט איהם דערזעהען זיך ארויסלאזען אויף אלע פיער פון קעלער, האבען די מאמעס די קינדער בעהאלטען אין די הייזער אריין, טהיר און טויער האט מען פערשלאסען פאר איהם — און, אז מען האט איהם דער־זעהן פון דערווייטענס האט איין שכן'טע דער צווייטער אנגעזאגט און צו וויסען געגעבען, ווי עס וואלט א געוויטער אנגעקומען: „מאטקע געהט", „מאטקע געהט!"

5.

מאָטקע געהט אין חדר.

עס איז געווען אַ קאַלטער גרויער ווינטער־מאָרגען אין קעלער. דער פראָסט, וואָס האָט פערקאָוועט די פענסטערלעך פון קעלער אי־בער'ן גאַנצען ווינטער, האָט זיך אריבערגעצויגען פון טהיר און שויב אויף די ווענד ארויף און אָנגעהויבען צו בעפּוצען די ווענד פון קעלער מיט זיינע קאַלטע שנעע־בלומען. אלעס אין קעלער האָט געפרוירען. די קערב מיט די אויבסטען זיינען צוזאַמענגעוואַקסען און געוואָרען איין שטיק אייז. אין אַ ווינקעל שטוב, ביי די פענסטערלעך, האָט זיך דער אַלטער ר' מאיר איינגעקאָרטשעט און האָט פון דאָרט ארויס־געמורמעלט זיין תהילים. די אַלטע פייגעלע, ארומגעהאַנגען מיט איהרע פיעלע יאַקען און קאַפּטענס, איז געזעסען ווי אַ איינגעמוישׂרטע צווי־שען די טונען מיט אויבסט און האָט זיך רוהיג געשיילט קאַרטאָפליעס פון דעם שוים אין טאָפּ אריין. דער בלינדער ליב, נאָר וואָס אָן אויפגעשטאַנענער, מיט אַ פולען צושויבערטען קאָפּ פעדערען, האָט אַ ניכטערער געזוכט אין די ווינקעלעך פון שטוב אַלטע טונען, רייפען, קערב, וועלכע מען קען צוברעכען אויף געהילץ איינצוהייצען אין אויווענדעל. ער האָט געשאָלטען, געשריען, ווי תמיד, ווען ער הייבט זיך אויף און איז נאָך אויפ'ן ניכטערען מאָגען. און זלאַטקע, אַ פערטונ־קענע צווישען די קינדערלאַך, איז געלעגען אויפ'ן געלעגער, אָנגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס, פלאַכטעס, אלטע קאַפּאָטעס און טיכער, וואָס האָ־בען זיך נור געפונען אין קעלער. אין דעם איינעם ווינקעל, ביי זלאַט־קען אין געלעגער, איז ווארעם געווען, זי האָט געהאַט נעבען זיך די קינדערלאַך, און זיי האָבען זי געוואָרעמט מיט די יונגע לייבלעך, און זי האָט זיי ארונטערגענומען אונטער זיך, ווי אַ הוהן נעהמט ארום די קליינע היהנדעלעך. פון צווישען די קינדערלעך, דורך דער מאַמעס אָן אָרעם, האָט מאָטקע גנב ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שוואַרצע אוי־

געלעך און מיט'ן אָבגעברענטען רונדיגען פּנים'ל, וועלכעס איז בע־שמוצט געווען פון די נעכטיגע קאַרטאָפּליעס, וואָס ער האָט געגעסען. עס איז איהם גוט געווען און ווארעם ביי דער מאַמען אין בעט.

אין אזא מאָרגען איז בעשטימט געוואָרען זיין גורל. ווארים באַלד האָט איהם דער בלינדער ליב בעמערקט ארויסשיינענדיג פון אונטער דער מאַמעס אָרעמס, און דער בלינדער ליב האָט זיך דערמאָנט, אז עס איז צייט צו זאָרגען וועגען א תכלית פאר דעם יונג. האָט ער זיך אזוי אָנגערופען:

— גיב נאָר אַ קוק, דער ממזר ליעגט דאָך אויך ביי דער מאַמען. ארויס פון בעט, געה זוך מיר האַלץ, דעם אויוועז איינצוהייצען.

דער קליינער מאָטקע האָט זיך איינגעקאָרטשעט אונטער דער מאַמען און געוואָלט זיך בעהאַלטען. די מוטער האָט אויף איהם רחמנות געהאַט.

— וואָס ווילסטו פון איהם, ער איז דאָך נאָך א קינד. עס איז קאַלט אין שטוב, לאָז איהם נאָך ליעגען.

— יאָ, קוק מיר אָן דאָס קינד! אַ יונג פון פינף יאָהר. א טע־לער קאַרטאָפּליעס קען דאָס אריינרייבען, ווי אַ סאָלדאַט, און אז מען דאַרף א שטיקעל האָלץ אין שטוב, איז קיינער ניטאָ. ארויס, ארויס פון בעט, איך נעהם באַלד דעם פּאַסעק צו דיר.

— עס וואָלט שוין צייט געווען, דעם יונג פון שטוב ארויס־צו'פּטר'ן: מען קען דאָך גאָר ניט לאָזען שטעהן אין שטוב. נעכטען האָב איך מיר איבערגעלאָזט אויפ'ן קיבעל א טעפּעל באָרשט'ש און א האַלב ברייטעל אויפ'ן אָבענד. איך קום אהיים: וואו באָרשטש, וואו ברויט? מאָטקעלע האָט עס שוין דערשמעקט. מען קען דאָך קיין ביסען אין שטוב נים איבערלאָזען, — האָט זיך די אַלטע פייגעלע אָבגערופען פון איהר ווינקעלע ארויס, מאַכענדיג מיט איהרע איינ־געפאַלענע יאַסלעס אָהן צייהן ווי עס מאַכט אַ פויגעל.

— ער קען מיך אויפעסען מיט די קאָפּיטעס. אויף דעם וועל איך אויך נאָך ארבייטען? אזא ממזר האָט שוין אליין פאר זיך בע־דארפט פערדיענען. ארויס, ארויס פון בעט די מינוט.

— גיב נור א קוק, ווי זיי האָבען זיך אַלע אויף איהם אָנגעזעצט, ווי גרויס ער איז זיי אין די אויגען. דעם קינד איז קאַלט, א בייזער פראָסט אין שטוב. איך וועל איהם ניט ארויסלאָזען ליעג, מאָטקע.

ליעג ביי דער מאמען, — האט איהם זלאטקע נעהענטער צוגערוקט צו זיך, און דער יונג האט בעהאלטען דאס קעפעל אונטער דער מאמע'ס ארעמס, אז מען זאל איהם אין שטוב ניט אנזעהן.

—מען וואלט איהם בעדארפט אין א חדר שיקען, אין תלמוד תורה פיהרען, אז דאס זאל זיך אויסלערנען כאטש מודה אני זאגען, א ברכה מאכען. עס וואקסט דאך אויף ווי א גוי, — האט זיך דער אלטער רב מאיר פון זיין ווינקעל אנגערופען.

— אז דו זאלסט געווען א טאטע, וואלסט דו זיך וועגען דעם געזארגט, — האט זיך זלאטקע פון בעט געווענדעט צום בלינדען ליב.

— טא זאל ער שוין פון בעט ארויסקריכען, איך וועל איהם אין תלמוד תורה פיהרען.

— אדרבה, לאמיך זעהן, זיי א טאטע צו מיינע ארימע קינדער. ס'איז שוין צייט, — האט זלאטקע געקרעכצעט — נו, געה, מאטקעלע, נו, געה פון בעט ארויס, דער טאטע וועט דיך אין חדר פיהרען, — האט איהם די מאמע איבער'ן קעפעל געגלעט.

אזוי לייכט איז איהר דאס ניט אנגעקומען. מאטקע האט זיך גאר ניט וויסענדיג געמאכט ניט פונ'ם טאטענ'ס געוואלדען און ניט פון דער מאמע'ס גוטע רייד. ער איז ווייטער געלעגען איינגענארעט אין דער מאמעס ארים און האט זיך ניט געלאזט איינריידען. ס'האט גארניט געהאלפען, ביז די מאמע איז אליין ניט ארויס פון בעט און דער טאטע האט איהם פון געלעגער מיט'ן פאסעק ארויסגעשמיסען.

באלד האט די מאמע אויסגעזוכט דעם בלינדען ליב'ס אן אלטע וועסט און האט מאטקע'ן דערמיט אויסגעציערט. זי האט איהם אנגעטהאן איהרע שבת'דיגע קאמאשען, וואס זי האט זיך געהאט גע־קויפט פאר יום טוב. זי האט געוואלט צוגעבען מאטקע'ן חשק אין חדר צו געהן. פייגעלע האט איהם געגעבען די שעהנסטע צוויי עפעלעך פון איהר קארב ארויס. הינדעלע, די שוועסטעריל, איז געלא־פען אין געוועלבעל אריין און געבראכט פאר מאטקע'ן צוויי גריסגע־לעך מיט מאהן און קאפער בעשיט. דער אלטער רב מאיר האט איהם דאס נייע סדור'ל מיט די גרויסע אותיות געשענקט, וואס ער האט נור געקויפט מיט די מיידעלעך צו לערנען.

עס האט גאר ניט געהאלפען. מאטקע האט צוגענומען די צוויי עפעלעך, ער האט צוגענומען די גריסגעלעך, ער האט צוגענומען דאס סדור׳ל און אין חדר אריין געהן האט ער ניט געוואלט. פעסט האט ער זיך אנגעהאלטען ביי דער מאמע׳ס שירץ. דער טאטע האט גע־שלאגען מיט׳ן פאסעק, די טרעהרען זיינען מאטקען פון די פייכטע אויגעלעך איבער׳ן פנים גערונען, און די עפעלעך האט ער געהאלטען אין איין עסען, און ניט געריהרט זיך פון ארט.

נור דעם בלינדען ליב׳ס גערולד האט געפלאצט. ער האט איהם געכאפט אויפ׳ן פלייצע און איז ארוים מיט איהם אין גאס. מאטקע האט געמאכט אזעלכע געוואלדען, אז דאס געסעל איז זיך צוזאמען גע־לאפען. ער האט געקאפיעט מיט ביידע פיס, דער מאמעס קאמאשען פערלוירען פון די פיס אראב, דאס היטעל פערלוירען, די גריסגעלעך מיט׳ן סדור׳ל פערלוירען. די מאמע האט עס אויפגעהויבען און נאכ־געטראגען נאך מאטקען, און געבעטען זיך ביי איהם:

— מאטקע, זיי א גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, — און געווישט איהם די טרעהרען פון בעקעל מיט דער פאטשיילע.

און מאטקע האט געהאלטען אין איין שרייען, און א גליטש זיך פון טאטענ׳ס ארימס, און ער ליגט שוין אויפ׳ן ברוק אין געסעל און שרייט, און דער טאטע האלט דעם פאסעק און שלאגט איבער׳ן קאפ:

— אין חדר אריין, געה אין חדר אריין.

און די מאמע פערשטעלט איהם מיט איהר לייב, און נעהמט אויף זיך די שלעג פון בלינדען ליב׳ס פאסעק און בעט זיך ביי מאטקען:

— מאטקע, זיי א גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, מאטקע.

און עס לויפען דורך אידען, פערהאוועט אין מסחר, הערען א גע־וואלד, שטעלען זיך אב אויף א מינוט, פרעגען זיך נאך, וואס איז. און דערהערט אזא מעשה, אז א אינגעל וויל ניט געהן אין הדר אריין, בייזערען זיי זיך אן:

— אין חדר אריין געה, דו יונגאטש איינער, אין חדר אריין.

און לויפען ווייטער צו זייערע מסחרים.

נור געלויבט צו גאט, קוים דערשלעפט מאטקען א לעבעדיגען אין תלמוד תורה אריין. דער בלינדער ליב האט זיך גוט דערוואריעמט ביי איהם. דער שוויים רינט פונ׳ם פנים, און מאטקע, א צווישעטער, מיט די גריסגעלעך און עפעל אין די הענד, שטעהט און קוקט אן דעם

רבי'ן, ווי ער האלט א קאנטשיק אין האנד און דרעהט זיך ארויף און אראב איבער דער שטוב, וואו די קינדערלעך זיצען אויסגעזעצט אויף דער ניעדריגער באנק ארום די ווענד:

— רבי לעבען, רבי קרוין לערענט מיין אינגעל אוים דאוונען, — בעט זיך זלאטקע ביי דעם רבי'ן. דער רבי האט אויסגעצויגען זיין לאנגען האלז פון די קרומע פלייצעס ארוים ווי א שלאנג, און א בויג אריבער זיך געגעבען מיט דעת גאנצען קערפער איבער מאטקע'ן און מיט די פינקעלדיגע גרינע אויגען, וואס זיינען געזעסען אין בלייכען בלוט־ארימען געזיכט, אנגעקוקט מאטקע'ן:

— איז אט דאס בחור'ל, וואס וויל ניט אין חדר אריין געהן? קום נור אהער, דו יונגעלע, — נעהמט ער אן מיט די צוויי דארע פינ־גער מאטקעלע'ס בעקעלע און גיט איהם א קניפעל. אז טרעהרען שטע־לען זיך איהם אין די אויגען — דו ווייסט, וואס מען טהוט מיט א אינגעלע, וואס וויל ניט געהן אין חדר — אט אזוי טהוט מען מיט אזא אינגעלע, ווייזט ער מיט'ן קאנטשיק אין דער האנד.

מאטקע האט זיך אין ערשטען אויגענבליק דערשראקען פאר'ן רבי'ן און האט שטיל געשוויגען.

— איך בין אן ארימע אידענע, איך קען אייך ניט פיעל צאהלען. צוויי גולדען א חודש, אז גאט וועט מיר העלפען. איך וועל אבשפא־רען דעם ביסען פון מויל, נאר לערנט איהם אוים דאוונען, אז ער זאל קענען פון סדור לייענען. אז גאט זאל מיר ביישטעהן. איך האב מורא, דאס קינד זאל מיר ניט אויסוואקסען, איך וויל ניט אויסרעדען די רייד, א שלעכט קינד: וויל נישט אין חדר געהן, — זאגט די אידענע מיט טרעהרען.

— לאזט איהם נאר איבער ביי מיר, לאזט נאר איבער, ביי מיר וועט ער שוין געהן, — זאגט דער רבי און נעהמט אן מאטקע'ן און גיט איהם א זעץ אוועק אויפ'ן בענקעל נעבען זיך און א מיש אויף א סדור, אין וועלכען די אותיות זיינען געווען פערפלעקט און אויסגעווייקט פון קינדערשע טרעהרען.

— נא, קוק אריין, אינגעלע, וואס איז דאס? — זאג, אינגעלע: „אן אלף", זאג: „אן אלף".

נאר מאטקע האט ניט אריינגעקוקט אין סדור, ער האט געקוקט

אויף דער מאַמען. דערזעהן, אַז די מאַמע געהט אַרוים פון טהיר, איז ער שוין געווען מיט אַ פיסעל אונטער'ן באַנק.

— אַי, ביזט דאָך מיר גאָר אַ שייגעץ, אינגעל, — זאָגט דער רבי און גיט ווידער אַ נעהם אַן מאַטקע'ן ביים בעקעל מיט די דינע ביי־נערדיגע צוויי פינגער, און דעם רבינ'ס גרינע אויגען פון בלייכען אָהן־בלוטיגען פנים גיעבען אַ בליטץ, ווי ביי אַ קאַץ, און איידער מאַטקע האָט נאָך צייט ארומצוקוקען זיך, ליעגט ער שוין איבער'ן בענקעל מיט'ן הינטען ארויף און די לאָקשען פון קאַנטשיק טאַנצען ארום איבער מאַטקע'ס נאַקעטען געזעסעל, ווי פייערדיגע צינגלעך איבער אַ ווייך אויסגעקנעטען ברויטעל. און דער רבי זינגט צו מיט'ן ניגון אין טאַקט:

— אַט אַזוי, קינדערלעך, טהוט מען צו אַ אינגעל, וואָס וויל ניט געהן אין חדר אריין.

די פינף — זעקס־יעהריגע קינדערלעך זיינען געזעסען אויף די ברעטלעך אַרום די וואַנד און דערשראָקענע, מיט אונרוהיגע אויגעלעך, האָבען זיי זיך צוגעקוקט צום רבינ'ס מקיים פסק זיין. טהייל האָבען זיך געשראָקען און אָנגעהויבען וויינען, נור אויף מעהרסטענס פון זיי האָט דאָס שוין ניט געמאַכט קיין איינדרוק: זיי זיינען געווען צוגע־וועהנט דערצו. האָבען זיי זיך ווייטער רוהיג געגעסען די בייגעל מיט די גריסגעס, אָדער זיי האָבען זיך געשפיעלט מיט די מיידעלעך אין שטיינדעלעך, נאָכזאָגענדיג אוים געוואָהנהייט דעם רבי'ן פון סדור ארוים: „אַן אלף", „אַ בית".

מאַטקע האָט דאָס מאָל ניט געוויינט. אַזוי ווי דער רבי האָט איהם אָבגעלאָזט און אוועקגעזעצט צווישען די קינדער, איז ער געבלי־בען זיצען שטיל און געשוויגען. אַ קינד האָט געפרופט עפּעס רעדען צו איהם, האָט ער איהם געגעבען אַ שטופּ אָב מיט'ן עלענבויגען און ווייטער געקוקט מיט זיינע גלענצענדע צוויי אויגעלעך צו דער טהיר. און אַזוי ווי דער רבי האָט זיך נור אוועקגעזעצט צום טיש מיט אַן אַנ־דער קינד ביים סדור, איז שוין מאַטקע געווען ביי דער טהיר, אַ פּראַל אויף, און מיט אראָבגעלאָזענע הויזלעך און אַ רויט־פלאַמענדען אָבגע־שמיסען געזעסעל איז ער געלאָפען איבער'ן מאַרק פון חדר אהיים.

אַז זלאַטקע האָט איהם דערזעהן אין קעלער, ווי ער איז אהיים געלאָפען פון חדר, האָט זי געמיינט, אַז די"ערד עפענט זיך אויף אונ־טער איהרע פיס. זי האָט געוואָלט צו צום יונג, איהם ממית'ן, נור

אז זי האָט דערזעהן זיינע צוויי אויגען, ווי ער קוקט תמ'עוואַטע, מיט א בקשה, איז איהר הארץ צושניטען געוואָרען. האָט זי געשוויגען, נור די טרערען האָבען איהר געשטיקט, האָט זי איהם ארומגענומען, געשלאָגען איהם און געקושט איהם, און געזאָגט מיט א שווער הארץ:

— מיין קינד, מיין שלעכט קינד, וואָס וועט פון דיר ווערען? וואָס, טאטע אין הימעל?

און אין אָבענד, אז דער בלינדער ליב האָט דעם פּאסעק פון די הויזען אראָבגענומען דעם יונג צו שלאָגען, האָט זי איהם שוין פערשטעלט מיט איהר לייב, פאַר איהם צוגענומען די קלעפּ און געבעטען זיך:

— ליב, ער איז דאָך נאָך א קינד, עס איז קאַלט אין דרויסען. לאָז איהם נאָך ביז זומער אין שטוב.

6.

מאטקע האט א חבר.

ער איז אויסגעוואקסען דורך דעם יאהר און אליין שוין זיין שטי־קעל ברויט אויף זיך פערדיענט. אנגעהויבען האט ער פון דעם, וואס ער האט געהאלפען דער מאמען די קארב אין די שטובען ארומטראגען. מיטגעגאנגען מיט דער מאמען אין מארק אריין, געקראכען אויף די פויערשע פוהרען, געהאלפען דער מאמען זיך דינגען מיט די פויערים און טהיילמאל האט זיך געמאכט, אז די מאמע האט ארויסגעצעהלט אייער פון א פויערשען קויבער, האט ער געהאלפען מיטצעהלען, איז איהם געבליבען א פאר אין די טאש — האט ער דערנאך זיי דער מאַ־מען געגעבען. האט די מאמע צוגענומען צופריעדען, און געשוויגען, איז מאטקע ווייטער געגאנגען. איז ארויף אויף א פוהר און געזעהן קליינע הינדעלעך, האט ער די מאמען צוגערופען. די גויע האט גע־שריען, אז ער זאל די הינדעלעך ניט ריהרען, און מאטקע לייגט שוין די הינדעלעך אין די מאמעס שוים אריין. און די מאמע שטעקט די גויע געלד אין האנד און דינגט זיך מיט איהר.

אמאל איז ער מיט דער מאמען אריינגעקומען אין קיך צו די זשאכלינערין. זלאטקע, צייט זי האט די זשאכלינערם אייניקעל גע־זויגען, איז דארט א גאנצע היימישע געווארען און פלעגט אין הויז אריינטראגען פוטער און אייער. אין די קיך ביי די זשאכלינערין האט מען זי גאנץ גוט אויפגענומען און די דיענסטען האבען זיך זעהר דער־פרעהט מיט מאטקע'ן.

— דאס איז דער שרייער, — האט די אלטע זשאכלינערין געזאגט, אנקוקענדיג מאטקע'ן, וועלכער האט זיך א פערשעהמטער בעהאלטען אונטער די מאמעס פארטוך.

— געלויבט צו גאט אויפגעצויגען זיך. זאגט זלאטקע פערשעהמט פאר איהר בחור.

— אין חדר אריין געהט ער? — פרעגט די זשאבלינעריז, ווייזענ־דיג אויף מאטקע'ן.

זלאטקע פערשעהמט זיך ווידער.

— ער איז נאך א קינד, האלט זיך נאך ביי די מאמעס שערץ.

— אי, ס'איז נישט גוט.. א אינגעל מוז געהן אין חדר אריין. מוז תורה לערנען, זאגט די אלטע זשאבלינעריז, און שאקעלט מיט'ן קאפ אויף מאטקע'ן, ווי ער וואלט שוין געווען א פערפאלענער.

באלד קומט אריינצולויפען אין קיך חנה'לע, די מיידעלע אין מאטקע'ס יאהרען, וועלכע זלאטקע האט אויסגעזויגען, א פרישע, מיט רויטע רונדיגע בעקעלאך ווי ווארימע זעמעלאך, מיט אן אויסגעצוואגען קעפעלע, אין א ריין קליידעל און פארטיכעל.

זלאטקע האט געהאט א מאדנע געפיהל צו קינדער, וועלכע זי האט געקארמעט. עפעס איז עס יא איהרע און עפעס נישט איהרע. זי האט די קינדער, וועלכע זי האט געקארמעט מיט איהר מילך, ליעב געהאט און פיינד געהאט. זי האט נישט געקענט זיין גלייכגילטיג צו זיי. זי האט זיך הערצליך דערפרעהט מיט חנה'לען, ארויפגענומען דאס קינד אויף איהרע הענד, און געקושט עס.

— מיין חנה'לע, מיין קליין חנה'לע, וואס מאכסטו, האסט שוין פערגעסען דיין אם? איך האב דאך דיך געקארמעט, מיין חנה'לע.

מאטקע האט געזעהן ווי די מאמע טראגט אויף די הענד דאס פרעמדע קינד, און עפעס א מאדנע געפיהל האט איהם אויך ארומגענומען. ער האט פיינד געהאט די פרעמדע מיידעלע, וואס די מאמע האלט ווי אן אייגענע, און גלייכצייטיג ליעב געהאט. ער האט זיך פערשעהמט צו קוקען דערויף. דערווייל האט איהם די אלטע זשאבלינעריז געגעבען א שטיק ברויט מיט שמאלץ אין דער האנד אריין.

ער האט אנגעהויבען צו עסען פון ברויט און פערגעסען דערפון. אבער באלד האט ער אויפגעהערט צו עסען און געקוקט אמאל אויף דער מאמען און אמאל אויף דער מיידעלע.

די אלטע זשאבלינעריז האט ארויסגענומען חנה'לען פון זלאטקע'ס הענד, האט אבגעווישט מיט די שערץ זלאטקע'ס קושען פון קינד'ס בעקעל, און מיטגענומען זלאטקע'ן מיט'ן קארב אייער און פוטער מיט זיך אין צווייטען שטוב אריין. א מינוט זיינען ביידע קינדער גע־

שטאַנען און אַנגעקוקט זיך איינס דאָס צווייטע. מאַטקע איז געווען פערשעהמט, געהאַלטען דאָס שמאַלצען ברויט אין האַנד און ניט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן דערמיט. די מיידעלע איז געווען דרייסטער, האָט איהם געקוקט אין די אויגען אריין און געוויעזען דאָס נייע שער־צעל וואָס זי טראָגט. דערנאָך האָט זי איהם געוויעזען די אוירינגלאַך וואָס מען האָט איהר אויף די אויערען אָנגעטהאָן. דערנאָך האָט זי איהם געוויעזען די קרעלען. מאַטקע האָט דאָס אַלעס אָנגעקוקט און געשוויגען. באַלד האָט איהם די מיידעלע ביי דער האַנד אַנגענומען און געפיהרט איהם מיט זיך אין איהר קינדער־צימער. מאַטקע האָט זיך ארומגעקוקט פערוואונדערט. אַלעס איז אזוי ווייס געווען און ריין, און אזוי פיעל קינדערשע זאַכען זיינען געווען אַנגעשטעלט. א גרויס פערד איז געשטאַנען, און א ריכטיגער וואָגען, און צוויי פויגלען, און א צובראַכענער זעלנער מיט א צימבעל אין דער האַנד. די מיידעלע האָט איהם געוויעזען די שפּיעל־ווארג און געפרעגט, אויב ער האָט אויך אַזעלכע זאַכען. מאַטקע האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין, און האָט נישט ארויסגערעדט קיין איין וואָרט.

צוערשט האָט ער זיך פערשפּיעלט מיט די שפּיעל־זאַכען, און האָט אָנגעהויבען צו לאַכען — געשטופּט דאָס פערד ביים עק, אז עס זאָל געה'ן ווי ער האָט געזעהן אויפ'ן מארק ווי די פּויערים טהוען מיט זייערע קעלבער, ווען זיי ווילען ניט געהן. די מיידעלע האָט הויך גע־לאַכט.

— זעהסט, אזוי דרעהט מען א פערד ביים עק, אז מען וויל עס זאָל געהן — האָט מאַטקע געוויזען דער מיידעלע.

די מיידעלע האָט הויך אויפגעלאַכט. זי האָט געוויזען די קאַץ וואָס זי האָט און געפרעגט:

— און א קאַץ דרעהט מען אויך ביים עק, אז מען וויל זי זאָל געהן?

מאַטקע האָט זי געגעבען א קוק אָן פון אויבען אראָפּ מיט א שפּאַ־טישען בליק און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין:

— מיט א קאַץ שפּיעלט מען זיך נישט. א קאַץ דרעהט מען נישט ביים עק — האָט ער געזאָגט אזוי בעשטימט, אז די מיידעלע האָט זיך פערשעהמט.

באלד האָט ער איבערגעלאָזט די שפּיעל־וואַרג און געקוקט אויף דער מיידעלע — איהרע בעקעלעך זיינען רויט געווען און אויסגעקקנאָטען פול ווי בולקעלעך. מאַטקע האָט אריבערגעפיהרט מיט זיין ווארים שמוציג הענטעל איבער דער מיידעלע'ס בעקעלעך. די מיידעלע איז געשטאַנען און האָט זיך געלאָזט. דערנאָך איז איהם עפּעס איינגע־פאַלען. האָט ער צוגעלייגט זיין פּנים'ל און אָנגעהויבען מיט זיין פעט צינגעל צו בעלעקען דער מיידעלע'ס בעקעלעך, העלזעל. ווי א הינטעל.

די מיידעלע האָט זיך געלאָזט און געלאַכט הויך:

— אוי, ס'אַרא נאַר ער איז!

מיט קיין אינגלעך זיינס גלייכען האָט זיך מאָטקע נישט געקענט חבר'ן.ווי נאָר ער האָט זיך געטראָפען מיט די יונגען, ביי די ערשטע בענגענעניש, האָט ער זיך געשלאָגען מיט זיי. דער סוף איז געווען, אז די יונגען פון דער גאַס האָבען איהם אויסגעמיעדען און געלאָזט אליין. נור פון דעם מארק, וואו ער איז מיט דער מאַמען איבער די פויערשע וועגען געגאַנגען, האָט ער אן אנדער חבר געפונען — דאָס איז געווען דעם קאַטאַרינאַרזש'ס הונד.

אויפ'ן מארק האָט זיך ארומגעדרעהט אויף יעדען יאריד נאָטע קאַטאַרינאַרזש מיט די קאַטאַרינקע. אויפגעשטעלט די קאַטאַרינקע אין מיטען מארק, האָט ער צוזאַמענגערופען מיט'ן שפּיעלען די פויערים, און דער בלויער פויגעל אין שטייג האָט פאר פינף קאָפּיקעס ארויס־געצויגען מיט'ן פּיסק אוים א שיף־לאַד א „לאָז", אויף וואָס עס איז געשטאַנען אויפגעשריבען אַלצדינג וואָס עס וועט זיך מיט דעם מענשען טרעפען אין זיין גאַנצען לעבען. טהיילמאָל האָט נאָטע מיטגעבראַכט מיט זיך די מיידעלע, וואָס געהט אָנגעטהאָן אין א פּאָר קאַרטען־הויזען און דרעהט זיך אין א ראָד. מאָטקע'ן זיינען די שטיק אזוי געפעהלען, אז יעדעס מאָל, ווען ער האָט דערזעהן נאָטע'ס קאַטערינקע מיט דעם בלויען פויגעל און דער מיידעלע מיט די רייפען, האָט ער איבער־געלאָזט די מאַמע מיט די קוישען און נאָכגעלאָפען די קאַטערינקע. נור אַם מעהרסטען האָט איהם פעראינטערעסירט דער הונד בורעק, וואָס נאָטע האָט נאָכגעפיהרט נאָך דער קאַטערינקע. דאָס איז געווען א וויים־געשוירענער פודעל מיט געקרייזעלטע האָאר ווי ביי א שעפּס. נאָטע האָט איהם אָבגעשאָרען ווי א לייב. א גאָלען הינטען, ביים קנאָפּ פון עק

א טראַלט האַר. אויפ'ן יאריד איז דער הונד ניט געווען קיין הונד, נור אזא מין בעשעפעניש אין א קליידעל אנגעטהאַן, מיט א היטעלע אויפ'ן קאָפּ, און ער האַט נאָכ'ן שפּיעלען אין דעם פּיסק דאָס צעטעל ארומ־געטראָגען צו די ארומשטעהענדע פּויערים און צוזאַמענגענומען קליין־געלד. ווען דער הונד האט געוויזען די שטיק, האט איהם מאַטקע ניט ליעב געהאַט. ער האט אויף דעם הונד רחמנות געקראָגען, און פיינד געהאַט נאַטע קאַטארינארזש, וואָס ער האט פון דעם הונד געמאַכט אוים הונד.

ליעב האַט מאַטקע דעם הונד געהאַט, ווען דער הונד איז אין דער היים, אין הויף, אין זיין בודקע געלעגען, צוגעבונדען מיט א קייט ווי יעדער הונד, און ערפילט די פפליכטען צו זיין בעל־הבית ווי יעדער הונד, געבילט אויף א דורכגייענדען, געריסען זיך פון קייט און געשריען אויף מענשען.

ער האַט זיך בעקענט מיט דעם הונד טאַקע אויפ'ן מארק, וואו ער איז אַמאָל אַן אויסגעדארטער מיט א שמוציג קליידעל און מיט'ן טעצעל אין פּיסק ארומגעגאַנגען אויף די הינטערשטע צווייי פיס און געשנאָרעט ביי די פּויערים קליין־געלד. מאַטקע האַט איהם דערזעהן אין אזא ניט הינטישע פּאָזע און האַט אויף איהם גרוים רחמנות גע־קראָגען. ער איז איהם נאָכגעגאַנגען ביז ער איז אהיים געקומען און דער־זעהן ווי נאַטע בינט איהם אָן ביי דער קייט אין דער בודקע. ער האַט געוואָלט צוגעהן צו איהם — האַט דער הונד אויף איהם געבולען. דאָס איז איהם געפעלען און ער האַט זיך אָנגעהויבען מיט איהם חבר'ן, געבראַכט איהם פון אַלצדינג, וואָס ער האַט אַליין געקראָגען: זעמעל, ברויט. און האַט ער אַמאָל א האַלב פונט פּוטער אראָבגע'גנב'עט פון א פּאַכטער'ס א קאָרב און האַט עס נישט דער מאַמען אָבגעגעבען, האַט ער זיך אָן זיין הונד דערמאַנט און געבראַכט עס זיין „בורעק'ן". מיט דער צייט איז „בורעק" מיט איהם גוט־פריינד געוואָרען, צוגעלאָזט איהם צו זיך. מאַטקע פלעגט איהם אַפט בעזוכען אין זיין בודקע, אוועקזעצען זיך נעבען איהם, נעהמען איהם אויף די הענד און ריידען מיט איהם. דאָס איז געווען דאָס איינציגע לעבעדיגע נפש, מיט וועל־כען מאַטקע האַט גערעדט אַלצדינג. פאַר דעם הונד האַט ער אויפ־געעפענט זיין יונג הארץ און אַלעס פערטרויט. און איינמאָל, ווען דער פאַטער האַט זיין מוטער געשלאָגען און מאַטקע האַט דאָס צור־

גנעזעהן, און עס איז איהם געוואָרען אזוי, וואָס ער האָט אליין ניט געוואויסט וואָס. איז ער געלאָפען צום הונד. ארייננעקראָכען צו איהם אין בודקע אריין, אוועקגעלייגט זיך נעבען איהם, און צוגענומען דעם הונד'ס ווארימען פּיסק צו זיינעם און אריינגערעדט איהם אין אויער אריין:

— ווייסט, דער טאטע מיינער האָט געשלאָגען דער מאמען. גוט געשלאָגען. זי האָט געוויינט. איך וועל גרויס ווערען, וועל איך איהם צוריק שלאָגען; אַ בלויע אונטערגעשלאָגענע אויג וועל איך איהם מאַכען.

דער הונד האָט אויסגעהערט, פערטראַכט זיך, פערגלייסט די אויגען, ערגעץ וואו געקוקט, ערנסט געוואָרען און עפּעס אין זיך אריינ־געמורמעלט.

— און דיך האָבען זיי פּאר אַ מיידעל געמאכט, אָנגעטהאָן דיר אַ קליידעל מיט אַ קאפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. לאָז דיך נישט — האָט איהם מאָטקע אין אויער אריינגעשריען.

דער הונד האָט נאָך מעהר די אויגען פערגלייסט, געשנופּט מיט דער נאָז, ערענסט געוואָרען און פערטראַכט זיך.

— פּאר אַ מיידעל האָבען זיי דיך געמאכט, מיט אַ קאפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. און איך וועל נישט געהן אין חדר אריין, איך וועל נישט געהן, זאָל ער מיך שלאָגען, האָט מאָטקע נאָך שטארקער אריינגעשריען דעם הונד אין אויער אריין.

דער הונד האָט די פאָדערשטע צוויי לאַפּעס אויסגעצויגען, דעם פּיסק אויסגעשטרעקט, די אויגען אין גאנצען צוגעמאכט, און הויך אויפ־געשטעלט די אויערען, און אָנגעהויבען ווי מיט אַ הייזעריגע מענשען־שטימע צו בילען, אזוי ווי ער וואָלט ווערטער געוואָלט ריידען.

מאָטקע האָט איהם פערשטאַנען.

7

מאטקע לערנט אַ מלאכה.

אין אַ צייט אַרום האָט זיך דער בלינדער ליב ווייטער דערמאַהנט אַן זיין זוהן, אַז מען דאַרף פון איהם מאַכען אַ לייט. געשעהען איז עס נישט פון זיך, נאָר דערמאַהנט האָט איהם אַן זיינע פּפליכטען, אַלס פּאַטער, דער עלטסטער מייסטער פון דער חברה שוסטער, בעריש חוואַט, וואָס אַמאָל האָט נאָך ביי איהם דער בלינדער ליב אַליין גע־לערנט זיין מלאכה. בעריש חוואַט האָט אָנגעטראָפען ליב'ן טאַקע אין דער חברה שוסטער, אַמאָל, שבת צו נאַכטס, צו מעריב. כאָטש דער בלינדער ליב האָט די מלאכה שוסטעריי אַוועקגעוואָרפען, דאָך אין חברה שוסטער איז ער נאָך געקומען דאַווענען און גערעכענט זיך פאַר אַ זייערינגען. האָט איהם דאָרטען דער אַלטער מייסטער בעריש חוואַט מוסר געזאָגט אַזוי:

— וואָס ווערט פון דיין יונג דער סוף זיין? דו לאָזט איהם אַרומ־לויפען פּוסט און פּאַסט, ער ווערט דאָך אויסוואַקסען אַ גנב.

— וואָס טהוט מען מיט איהם, רב בעריש? אַז דער יונג וויל ניט אין חדר געהן.

— גיעב איהם צו אַ בעל־מלאכה, ווי דער טאַטע דיינער האָט דיך אָבגעגעבען. איך געדיינק, ווען דער טאַטע דיינער, זעליג דער פּודר־מאַן, האָט דיך געבראַכט צו מיר אַ זונטאָג אין דער פריה. אוי, ביסט דו געווען אַ חברה־מאַן, האָסט דו ניט געוואָלט די דראַטווע דרעהען.

— האָט איהר מיט'ן רימען אַרונטערגעלאָזט, אַז איך האָב נאָך צו געדענקען ביז'ן היינטיגען טאָג, — לאַכט דער בלינדער ליב מיט דעם לעבעדיגען אויג און מיט דעם טויטען אויג.

— ברענג איהם צו מיר. אַזוי ווי איך האָב פון'ם טאַטען געמאַכט אַ לייט, אַזוי וועל איך פון דעם זוהן, מיט גאָט'ס הילף.

— אויף ווי לאַנג? — פרעגט ליב.

— אזוי לאנג ווי דו ביזט געווען. ווי אלט איז ער יעצט, דער יונג, זיבעצן יאהר? ער וועט זיין ביי מיר ביז ער וועט אלט ווערען עלף, צוועלף יאהר, ביז ער וועט זיך גוט די מלאכה אויסלערנען. איך וועל איהם געבען צו עסען, א נאכט־לעגער, א קאפאטע מאכען אויף יום־טוב. דערנאך אז ער וועט זיך אויסלערנען די מלאכה, וועל איך איהם צאהלען דאס ערשטען יאהר פינף רובעל, דערנאך וועט ער קריגען גאנצע צעהן. דו ווייסט דאך, אז מיר האלטען א פרעמד קינד גוט, קענסט דאך מיין אלטע: אייגענע האט זי נישט, אבער צו פרעמדע קינדער איז זי ווי א מוטער.

— יא, איך געדענק דאבשע די מייסטערין. איך געדענק איהרע קנייפען גוט. שטיקער פלייש האט זי פון די הענד ארויסגענומען, אונטער די טהיר ארויסגעשטעלט אין דער קעלט און וואסערדיגען בארשט צו זופען געגעבען. איי, רב בעריש, האט איהר א אידענע.

— נו, גט'ן וועל איך מיך מיט איהר נישט צוליעב א לערן־אינגעל — האט דער אלטער רב בעריש געלאכט — געקנייפט האט זי דיך, אמת, אבער קיין מענש ביזט דו נאך אלץ נישט געווארען. נו, קום צו שרה־חנה'לען אין שענקעל אריין, וועלען מיר דארט דאס איבעריגע אברעדען.

ביי שרה־חנה'לען, וואו מען האט געקענט קריגען א געהיים גלעזעל בראנפען מיט היימישע קיכלעך און הערינג צו פערבייסען, האט דער בלינדער ליב פערקויפט זיין זוהן אויף גאנצע זעקס יאהר צו „דאבשע די מייסטערין" אין די הענד אריין. ער האט גענומען א רובעל האנד־געלד אויפ'ן ערשטען זמן, ווען דער יונג וועט אין זעקס יאהר ארום אנהויבען געלד קריגען. ביים גלעזעל האט דער אלטער בעריש גע'טענה'ט.

— נאר ער זאל מיר נישט אנטלויפען און הערען דעם מייסטער און די מייסטערין. א גאנג געהן, וואו מען דארף. זאג איהם אן, דו הערסט?

— האט נישט קיין מורא, רב בעריש, ער וועט שוין נים אנטלויפען. איך וועל איהם שוין ביי די אויערען צוריק ברייננגען.

צו מארגענס אין דער פריה איז געווען א שעהנער רייפער זומער־טאג, די טעג פאר ראש השנה, ווען די עפעל און די בארען זיינען רייף אויף די בוימער און בעטען זיך נאר, מען זאל זיי אבפליקען און אויפעסען. אין אזא טאג האט ליב גענומען מאטקע'ן און געפיהרט איהם

ביי דער האַנד צו בעריש דעם שוסטער „אויף די לעהר“. דער קליינער מאַרק איז פול געווען מיט צייטיגע אויבסט, וואָס די פויערים און די פּרוכט־הענדלער האָבען געבראַכט אין שטעדטעל. די לופט איז פערכאַפּט געווען פון עפּעל־ריח, גרינס און פרישע פיש. אין אַזאַ טאָג האָט איהם ליב אַריינגעבראַכט אין דעם ענגען, פעררויכערטען שטיבעל, אין וועלכען בעריש שוסטער האָט געוואָהנט. די פענסטער זיינען געווען פערהאַקט, וואָרים דאָבשע די מייסטערין האָט געליטען אויף אַן אויער און האָט מורא געהאַט פאַר אַ „צוג“, און נישט געלאָזט עפּענען אַ פענסטערעל איבערן גאַנצען זומער. אין שטוב האָט זיך שטאַרק געשפּירט דער ריח פון פערפוילטע לעדער, וואָס האָט ערגעץ וואו אין די ווינקעלעך פון דעם שטיבעל געשימעלט זייט יאָהרען, צייט בעריש איז אַ שוסטער. די מייסטערין איז נישט געווען. בעריש, אַרומגערינגעלט מיט אַ דריי־פיער געזעלען און לערן־יונגלעך, איז געזעסען איינגעהויקערט אַרום דעם קליינעם טישעל און געקלאַפּט אַ זויל אויפ׳ן שטיין.

— דאָ איז ער ,דער בחור מיינער, זאָגט ליב.

דער אַלטער רב בעריש האָט אויפגעהויבען זיינע געדיכטע הויכע ברעמען, אַרויפגערוקט די ברילען (אין וועלכע די גלעזלעך זיינען געווען צושפּאָלטען), האָט געוואָרפען אויפ׳ן יונג אַן אויג און האָט גערופען אין אַ ווינקעל אַריין:

— דאָבשע, דאָבשע, קום נור אַרויף. אַ נייער לערן־יונגעל.

באַלד איז פון הינטער אַ בעט פון אַ שוואַרצען קעלער אַרויסגעקומען עפּעס אַ הויכעס, אַ דאַרעס, איבערגעהאַנגען מיט שמאַטעס, טיכער, פאַטשיילעס, ווי אין די גרעסטע פרעסט. איבערן פּנים האָט דאָס געהאַט פערבונדען אַ פאַטשיילע מיט צוויי שפּיצען פונ׳ם קניפּ אויפ׳ן קאָפּ, אַזוי, אַז דאָס בעשעפעניש האָט אויסגעזעהן ווי אַ מכשפה. דאָס טיכעל איבער די אויערען איז שוין געווען טונקעל־גראָה און פון דעם זעלבען קאָליר, ווי דאָס פּנים. דאָס איז געווען דאָבשע די מייסטערין. זי האָט אַ מינוט געשוויגען, אַרויסגעקוקט מיט צוויי גרויהע אויסגעלאָשענע אויגען ווי ביי אַ טויט פערד, אַרויסגעשטעקט אַ שפּיץ צינגעל אויף די פערדאַרטע, פערצויגענע ליפּען, וועלכע זיינען בעדעקט געווען מיט שטויב, ווי די אַלע זאַכען, וואָס זיינען געשטאַנען אַנגעשטעלט אין שטוב. עס האָט געדויערט אַ לאַנגע ווייל, ביז עס האָט

זיך דערהערט א שטים, און געדאכט האט זיך, אז עס קומט נישט פון דער אידענע, נאר פון ערגעץ א הוילע פאס ארויס:

— וועמענס איז דאס? — האט זי פערקייעט מיט א הוסטעל.

— עס איז ליב'ס, — האט דער מייסטער געווארפען מיט דער האנד אויפ'ן בלינדען ליב.

זי האט זיך אומגעדרעהט צו ליב'ן און איהם אנגעקוקט א ווייל. דערנאך האט זי געזאגט:

— זיין א ליים, ווי דער טאטע זיינער. האט געגעבען א מאך מיט'ן קאפ, ווי א ציעג, און א שאקעל־צו מיט'ן האנד, און איז געגאנגען אין איהר ווינקעל אריין.

— איך לאז אייך איהם דא איבער, רב בעריש, איהר זאלט זיין צו איהם ווי א טאטע. איהר מעגט טהאן מיט איהם, וואס איהר ווילט: שלאגען איהם, אז ער וועט נישט פאלגען. איהר גיט איהם עסען, מעגט איהר איהם שלאגען. — הערסט? — האט ער געזאגט צום יונג — זאלסט הארכען דעם מייסטער און די מייסטערין, אז נישט וועל איך דיך טויטען, דו הערסט?

מאטקע האט געשוויגען, און דער טאטע איז אוועקגעגאנגען.

בעריש האט איהם געהייסען זיך זעצען, און געגעבען איהם א שנור מיט א שטיק וואקס, ער זאל דרעהען א דראטווע. מאטקע האט עס גענומען אין האנד, נישט געוואוסט וואס צו טהאן דערמיט, האט ער זיך געשפיעלט מיט'ן פאדעם און מיט גרויסע אויגען ארומגעקוקט זיך אין שטיבעל: דערזעהן די צוויי הויכע בעטען, וואס שלינגען איין דאס גאנצע שטיבעל, אנגעלעגט מיט בעטגעוואנד ביז אין האלבען באל־קען, געקוקט אויף די פערשטויבטע בילדלעך, וואס הענגען פאר די בעטען, אויף די פאליצעס וואס זיינען אנגעלעגט מיט כאלעוועס, אלטע שטיוועל, שטיפלעטען און שטיקער לעדער. ער האט זיך ארומ־געקוקט טשיקאווע, אין דער נייער היים, וואס אהער האט מען איהם אריינגעגעבען אויף גאנצע זעקס יאהר, געקוקט אויף זיינע חברים, די צוויי אינגלעך מיט דעם געזעלען, אן אלטען גוי, וועלכע האקען פאר־דעשוועס. ביי די ביינקלעך וויקט זיך לעדער אין וואסער, און דאס גיט פון זיך א ריח. ער האט געקוקט אויף די פענסטערלעך, ווי זיי זיינען פערקאוועט אין שפינוועבס און בעלייגט מיט מאסען, מיט פאר־מעס און שנירען, און פון דרויסען קריכט די זון און גנב'עט זיך אין

פענסטערעל, און וויל אין שטיבעל אריין און דאס שפינוועבס לאזט נישט.

באלד האט ער דערפיהלט א שטופ אין א זייט. ער קוקט זיך אום: נעבען איהם איז אויסגעוואקסען די מייסטערין, ווי א שווארץ געשטאלט און פון איהרע פיס איז ארויסגעקראכען א שווארצער קאטער מיט גלאנ־צענדיגע אויגען און בעלעקט זיך מיט'ן רויטען צינגעל.

— נא, ברענג וואסער, — האט זי איהם געשטופט די קאן אין דער האנד אריין.

מאטקע האט זיך דערפרעהט. אלעס איז איהם דא געפעלען און ניי געווען. ער האט געכאפט די קאן, געגאנגען צום פלומפעל, געבראכט א קאן מיט וואסער. די מייסטערין האט איהם געוויזען דאס טונדעל, ער האט אנגעגאסען, ווידער געלאפען, און עס האט נים געדויערט קיין צוויי מינוט. איז ער שוין צוריק געווען.

ווידער האט ער זיך אוועקגעזעצט, געדרעהט די דראמווע, וואס ער האט נישט געקענט האלטען אין דער האנד צוליעב דעם שטיקעל וואקס. האט ער זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. יעצט האט איהם פעראינטערעסירט דער שווארצער קאטער, וואס איז אנגעבונדען מיט א לאנג שטריקעל ביים בעט, און דרעהט זיך צווישען די פיס פון דער מייסטערין, וואו זי געהט, געהט ער מיט, און עס דאכט זיך מאט־קע'ן, אז די מייסטערין מיט דעם קאטער זיינען צונויפגעוואקסען און עס קען שוין נישט איינס אהן צווייטען זיין.

באלד דערפיהלט ער ווידער א שטופ אין א זייט:

— נא, צוהאק מיר האלץ — האט זי איהם געגעבען דאס האק־מעסער אין דער האנד.

מיט גרויס חשק האט זיך מאטקע גענומען דאס האלץ צוהאקען. ער איז שוין געוואהנט געווען פון דער היים, עס איז איהם אייגענטליך דא געפעלען. עס איז אלעס ניי געווען. נאר ער האט געקוקט אויפ'ן קאטער און האט גרויס חשק געהאט דעם קאטער דעם עק אבצוהאקען.

ער האט זיך ווידער אוועקגעזעצט אויפ'ן קליינעם בענקעל און ווידער געצויגען דעם שנור דורך דער וואקס. ער האט זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. די מייסטערין האט געמאכט פייער, אוועק־געזעצט זיך אין שווארצען ווינקעל ביים קיכעל און איינגעשלאפען. דער קאטער איז ארויפגעקראכען אויף איהר שויס און איז אויך איינגע־

שלאָפֿען. אין דער שטוב הערט זיך דאָס רעגעלמעסיגע קלאַפּען פֿון העמערל אויף דער זויל; דער מייסטער זיצט איבער אַ שטיוועל, אַלע זיצען איינגעבויגען און פֿערטהאָן אין דער אַרבייט. דער זייגער קלאַפּט טיק, טאַק. אין באַלד איז מאָטקע'ן דאָס גאַנצע שטיבעל מיט דעם מייס־טער, מיט דער מייסטערין און מיט דעם קאָטער אַזוי פֿער'מיאוס'ט און לאַנגווייליג געוואָרען, אַז ער האָט געוואָלט אַרויסלויפֿען. ער האָט געבענקט נאָך דער גאַס, געקוקט אויפ'ן פֿענסטערעל און דערזעהן, ווי די זון קריכט פֿון דרויסען אויפ'ן צווייטען זייט פֿענסטערעל און וויל זיך אַריינקריגען אין שטיבעל אַריין און קען נישט. איז איהם עפּעס אומעדיג געוואָרען. ער האָט זיך געוואָלט אויפהויבען און אַרויסלויפֿען דורך דער טהיר, נאָר ער האָט עפּעס אַן איננערליכע אימה געהאַט; האָט ער זיך איינגעהאַלטען. ער האָט שוין אָבער ניט געקענט איינ־זיצען, געוואָרפֿען זיך אויפ'ן בענקעל, נישט געוואָלט מעהר דרעהען די דראַטווע אין וואַקס. ער איז איהם מיאוס געוואָרען, ער איז בייז געוועזען אויפ'ן קאָטער און געטראַכט ביי זיך: יעצט איז די ריכטיגע צייט, ווען ער שלאָפֿט אַזוי, דעם עק איהם אָבצוהאַקען מיט'ן האַק־מעסער.

ער האָט זיך אומגעקוקט און געזוכט דאָס האַק־מעסער. ער האָט עס דערזעהן אין ווינקעל, וואו ער האָט געהאַקט האָלץ. ער האָט זיך אויפגעהויבען און גענומען דאָס האַק־מעסער. דער מייסטער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ פֿון דער אַרבייט און געפֿרעגט איהם:

— וואָס געהסטו טהאָן?

מאָטקע האָט געהאַלטען דאס האַק־מעסער אין דער האַנד און גע־שוויגען.

פֿון דעם מייסטער'ס רייד האָט זיך די מייסטערין אויפגעכאַפּט אינאיינעם מיט'ן קאָטער און אַרומגעקוקט זיך פֿערוואונדערט אין שטוב אינאיינעם מיט'ן קאָטער, און בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל. פּלוצלונג האָט זי זיך אָן עפּעס דערמאָנט, צוגעגאַנגען צו אַ קאַמאָד, אַרויסגענומען קליין־געלד און געגעבען מאָטקע'ן, ער זאָל ברייננגען פֿון געוועלבעל אַ ברויט מיט צוויי הערינג.

מאָטקע האָט גענומען דאָס געלד אין האַנד אַריין און איז אַרויס אין גאַס. ער האָט געוואוסט, אַז צוריקקומען וועט ער שוין נישט. עס האָט איהם נאָר באַנג געטהאָן, וואָס ער האָט דעם קאָטער דעם עק

נישט אבגעהאקט מיט'ן האק־מעסער. נור ער האט געוואוסט, אז ער וועט עס טהאן אמאל.

ער איז ארויס אויף דער גאס. די זון האט איהם ארומגעכאפט און זיך דערפרעהט מיט איהם, וואס זי דערזעהט איהם ווידער אויף איהר ליכטיגען שיין. דאס געלד האט אירם געבריהט אין דער האנד. ער האט זיך ערשט פאר גדולה לויפען געלאזט. ער איז אנגעקומען אין מארק'ל און דערפיהלט דעם ריח פון די עפעל און די פרישע בארען, און עס איז איהם גוט געווען. ער איז אדורכגעגאנגען די בעקעריי, האט איהם אנגעשמעקט די פריש־געבאקענע ברויטלעך און זעמעל, איז ער אריינגעגאנגען און אנגעקויפט זיך פולע קעשענעס מיט זעמעל און אנגעהויבען באלד צו עסען. פון דערווייטענס האט ער דערזעהן ווי פייגעלע זיצט איינגעמויערט ארום איהרע קוישען, טונען און זעק מיט אויבסטען אין מיטען מארק. אז ער צו צו איהר און ארויסגעכאפט פון דער מולטער עטליכע בארען.

אז פייגעלע האט איהם דערזעהן, האט זי זיך די הענד געבראכען און א געוואלד געמאכט:

— וואס טהוסטו דא אין מארק אין מיטען העלען טאג? ביזט אנטלאפען פון מייסטער? דער טאטע דיינער וועט דאך דיך ממית'ן.

מאטקע האט זיך דערמאנט, וואס ער האט געטהאן. ד' העלפט געקויפט זעמעל האט ער שוין געהאט אויפגעגעסען. צוריקגעהן צום מייסטער קען ער שוין נישט. עס האט איהם קיין איין מינוט ניט באנג געטהאן, פאר וואס ער האט אזוי געטהאן. נאר ער האט דער־פיהלט די מורא פאר'ן שלאגען. ער האט דערשפירט ווי א יונגער הונד, אז מען וועט איהם באלד זוכען, און מען וועט זיך באלד יאגען נאך איהם.

ער האט דערפיהלט אז ער דארף זיך בעהאלטען. ער האט זיך אבגעטראגען פון מארק, אריין אין א שמאל געסעל. דערנאך האט ער זיך אן עפעס דערמאנט. איז אריבער א פליים און איז אריין אין הויף צו נאטע קאטארינארזש און צוגעקראכען אויף אלע פיער אין דער בודקע פון דעם הונד בורעק. דארט האט ער זיך אוועקגעלעגט און איינגעקארטשעט.

דער הונד האט איהם דערפיהלט, בעשמעקט, בעלעקט די הענד און דאס פנים. מאטקע האט ארויסגענומען די איבערגעבליבענע זע־

מעל, וואָס ער האָט אין די קעשענעס געהאַט, און געטהיילט זיך מיט'ן הונד. דער הונד האָט געקייעט א האלבע זעמעל, ער די אנדערע העלפט. ער האָט געוואוסט איצט, אז מען זוכט איהם ארום. דער טאַטע, דער מייסטער, די מייסטערין דרעהען זיך ארום אין מארק מיט שטעקענס, מיט רימענס און זוכען איהם. עס האָט איהם נישט באנג געטהאָן, ער האָט נישט מורא געהאַט פאר די קלעפּ. נאָר דאָס הארץ האָט אין איהם געשלאָגען, און די אויגען האָבען ביי איהם גע־גלאַנצט. ער האָט זיך בעהאלטען אונטער דעם בויך פון הונד און ארויסגעקוקט מיט די גנב'ישע אויגען פון דער בודקע אין הויף אריין — אָבער זיי קומען נישט נאָך איהם.

אזוי איז ער אָבגעלעגען א גאנצען טאָג, ביז עס איז שפּעט גע־וואָרען. ביינאכט איז איהם געוואָרען קאַלט. ער האָט זיך צוגע־קאָרטשעט צום הונד, דער הונד האָט דערפיהלט, וואָס ער וויל, האָט ער איהם פארדעקט און געוואַרעמט מיט זיין בויך און בעלעקט איהם מיט דער צונג.

שפּעט ביינאכט האָט זלאַטקע דערהערט — עפּעס וואָס קראַצט הינטער דער טהיר פון קעלער. זי איז נישט געשלאָפען און געוואַרט אויף דעם א גאַנצע נאַכט. אז זי האָט געהערט די בעוועגונג הינטער דער טהיר, האָט איהר הארץ אויפגעציטערט. זי איז פּאַמעלעך ארויס־געקראָכען פון איהר בעט און זיך איינגעהאָרכט, אויב דער בלינדער ליב שלאָפט. ער האָט געשנאָרכט הויך, איז זי צוגעקראָכען צום קוי־מען, אראָפּגענומען פון דאָרט א טעפּעל, פּאמעליך אויפגעעפענט די טהיר און עס ארויסגעשטעלט. דערנאָך האָט זי אין א ווינקעלע גע־זוכט און גענומען דאָס אלטע טוך, וואָס זי האָט אָנגעגרייט, און עס ארויסגעטראָגען אין פאַרהויז אריין. צווישען די קערב און די טור־נען איז געלעגען מאַטקע אן איינגעקאָרטשעטער און געציטערט פאר קעלט. זי האָט איהם צוגעוואָרפען דאָס טוך, צוגעשטעלט דאָס טע־פּעל און געשעפּטשעט אין דער שטיל:

— מאָרגען באַגינען אנטלויף, ווארים אז דער טאַטע וועט דיך דאָ פּאַקען, וועט ער דיך ממית'ן. — און זי אין דער שטיל צוריק אריין אין קעלער און ארויפגעקראָכען אויפ'ן געלעגער, אַז דער בלינדער ליב זאָל נישט דערהערען.

8.

די ערשטע שטראָף.

צו מאָרגענס באגינען, ווען מאָטקע האָט געהאַלטען אינמיטען בעסטען שלאָף, האָט ער דערפיהלט, ווי פייערדיגע ריטער שפּרינגען ארום איבער זיין פּנים, איבער זיינע אויגען, אויערען און הענד. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און דערזעהן (ווי ווייט ער האָט געקענט), אז דער פאָטער שטעהט איבער איהם ווי א גזלן מיט א באַטעק אין דער האַנד און שלאָגט איהם. דער יונג האָט נישט געוויינט, נישט גע־שריען, ער האָט נור געפּרופט צו פערשטעקען דעם קאָפּ אונטער'ן טוך. דאָס איז איהם אָבער נישט געלונגען: די הענד זיינע זיינען געווען צוגעבונדען מיט א שטריק הינטער־ארום. דער פאָטער האָט איהם אין שלאָף פערבונדען.

ער האָט דעם פאטער גלייך געקוקט אין די אויגען אריין, און יעדער ברען פון באַטעק מיט דעם בלייענעם קויל האָט איהם די אוי־גען פערבלענדט, — דאָך איז ער געלעגען און געפּרופט ווי ווייט ער האָט געקענט צו בעהאַלטען דאָס געזיכט. די מוטער איז געשטאַנען דערביי, געריסען דעם פאָטער ביים פּאָלע, זי האָט זיך שוין אליין אוועקגעשטעלט און פערדעקט איהם מיט איהר קערפּער, האָט זי גע־קראגען די קלעפּ: דער פאָטער האָט זי אוועקגעשמיסען מיט'ן באַ־טעק, די מוטער האָט אויסגעשריען פאר וועהטאָג, האָט זיך מאָטקע גע־פּרופט נאָך אמאָהל אויפכאַפּען און וואַרפען זיך אויפ'ן טאַטען, ער האָט אָבער נישט געקענט: די הענד און די פיס זיינען איהם געווען צוגעבונדען. האָט ער זיך שוין אוועקגעלעגט ווי א גע'שחט'ען קאַלב און געלאָזט זיך שלאָגען, וויפיעל דער פאָטער האָט נאָר יח געהאָט.

אז דער יונג האָט שוין געבלוטעט פון פּנים און זיך נישט מעהר ריהרען געקענט, האָט איהם דער פאָטער ארויסגעצויגען ביי די אוי־

ערען אין גאַס אַרויס און נאָך געשלאָגען שלעפּענדיג איהם איבער דער גאַס:

— צום מייסטער געה, צום מייסטער.

דאָס מאָל איז זלאַטקע נישט נאָכגעגאַנגען מיט אַ זעמעל און אַ גריסקע, ווי זי האָט דאָס געטהאָן ווען מען האָט מאָטקע'ן אין חדר געשלעפּט. זי האָט זיך געשעהמט וואָס זי האָט אַזאַ זוהן ערצויגען, איז זי געבליבען אין דער היים און געוויינט אויף איהר בייז מזל.

מענשען אין גאַס האָבען געזעהן, ווי דער בלינדער ליב שלעפּט דעם יונג ביי דער שטריק איבער דער גאַס. האָבען זיי זיך אָבגע־שטעלט אויף אַ מינוט, וויפיעל זיי האָבען צייט געהאַט, צוגעשאַל־טען און ליב'ן מוטה צוגעגעבען:

— דאָס איז גוט... ביזטו אַ טאַטע, זיי אַ טאַטע, לערן אַ קינד.

— ליב, וועסט צרות האָבען פון'ם יונג. ליב, האַלט איהם שמאָל: עס וואַקסט אויף אַ חיה, וואָס די וועלט האָט נאָך נישט געזעהן אַזעל־כעס, — זאָגט נביאות אויף איהם אהרון־מאיר דער וואַסער־טרעגער, וואָס איז פאַרבייגעגאַנגען מיט די הילצערנע עמער איבער'ן געסעל.

— האָב נישט קיין מורא, איך וועל שוין פון איהם דעם גנב אַרויסהאַקען, ער וועט שוין ביי מיר אַ לייט ווערען, — האָט דער בלינדער ליב אָבגעענטפערט, שלאָגענדיג מאָטקע'ן:

— געה, ממזר, געה.

מאָטקע האָט זיך געלאָזט קאָפּיען, שלאָגען. דאָס בלוט איז איהם גערונען איבער'ן פּנים, און די שטריק האָבען איהם איבער די הענד פון הינטען געשניטען.

דער מייסטער בעריש חוואַט מיט דער מייסטערין דאַבשע און דער עלטערער געזעל העניך פּיקניק מיט די דריי לערן־אינגלאַך האָבען שוין מאָטקע'ן אָבגעוואַרט מקבל פּנים צו זיין, ווען דער פאָטער האָט איהם אין די געווערקשטעל אריינגעשליידערט און געגעבען איהם אַ בענץ אַנידער אויף דר'ערד, ווי אַ זעקעל קאַרטאָפעל.

— רב בעריש, טהוט מיט דעם יונג וואָס איהר ווילט. איהר גיט איהם עסען, האָט איהר רעכט איהם צו שלאָגען. איהר זיינט צו איהם אַ טאַטע אַזוי ווי איך. אייער געלד צוגענומען, אייער ברויט אויפגעגעסען, שלאָגט איהם.

— איך וועל איהם שוין שלאגען. איך וועל איהם שוין לערנען פון א מייסטער צו אנטלויפען, געלד צו־צו־נעהמען, — זאגט דער אל־טער בעריש, וועלכער איז רויט געווארען ווי א בוריק פון כעס, דער־זעהענדיג דעם יונג. ער האט פערביסען די אויבערשטע געשפאלטענע ליפ און איז ארויפגעקראכען אויף א בענקעל זוכען עפעס אויף אן אלטער פערשטויבטער פאליצע.

— וואו האסטו איהם געפאקט? — פרעגט דער אלטער בעריש, אראבנעהמענדיג פון דער פאליצע א חזיר־רימען, וואס ער האט בע־נוצט צו שלאגען זיינע לערן־אינגלאך. — דאבשע, גיב מיר נאר אבי־סעל עסיג דעם רימען צו בעשמירען: ער ברעכט זיך שוין, — זאגט דער אלטער גלייכגילטיג, ברעכענדיג דעם רימען.

— ער איז דאך נאך אהיים געקומען שלאפען אין קעלער אריין, און מיין ווייב האט איהם נאך ארויסגעשטעלט אין הויז אריין א טע־פעל קארטאפליעס מיט ברויט: זיי האבען געמיינט, אז איך שלאף. איך האב אלעס געהערט, האב איך נאר געווארט, אז דער יונג וועט איינשלאפען. האב איך איהם געבונדען אין שלאף, און אז ער איז שוין געוועזען געבונדען, האב איך איהם ערשט דאן מקיים פסק געוועזן. מיין אלטע האט נישט געלאזט, האב איך איהר אויך ארונטערגעלאזט.

— אלץ איז די מוטער שולדיג: זי האט דאך איהם קאליע געמאכט, זי נעהמט זיך דאך אן פאר איהם, לאזט איהם נאך אין קע־לער אריין, גיט איהם נאך צו עסען, — זאל עס נישט אויפוואקסען א גנב? — זאגט דאבשע פון דעם צוגעבונדענעם פנים ארויס, ווי פון א הויל פאס, און גיסט זיך אן אויף דער האנד עסיג און שמירט ארורך דעם חזיר־רימען מיט'ן עסיג.

דערווייל איז מאטקע געלעגען א געבונדענער אין מיטען שטוב און אויסגעהערט דאס געשפרעך, וואס מען פיהרט איבער איהם. די לערן־אינגלעך מיט בלייכע צושראקענע פנים'ער און גלאנצענדיגע צו־פריעדענע אויגעלעך איבער דעם שפיעל, וואס דא וועט פאר־קומען, האבען געקוקט אויף איהם מיט רחמנות און טשיקאווע. דער קאטער איז צוגעקראכען צו איהם, בעקוקט איהם ווי דאבשע די מייסטערין, בע־לעקט איהם מיט'ן רויטען צינגעל און איז אוועקגעגאנגען. מאטקע האט איהם גאר ניט געקענט טהאן, ער איז געוועזן געבונדען. באלד האט ער דערפיהלט, ווי א מעסער שניידט און שפאלט זיין הויט. דאס

איז געווען דער חזיר־רימען, וועלכער האָט זיך איינגעשניטען מיט דער גאַנצער קראפט אין זיין לייב אריין. דאָס מאָל האָט מאָטקע נישט גע־שוויגען. דערזעהן דעם אלטען פרעמדען איד, וואָס שטעהט מיט דעם רויטען פנים און שלאָגט איהם מיט'ן רימען, דערזעהן די מייסטערין, וועלכע בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל און נעבען איהר דעם שווארצען קאָטער, וועלכער בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל, און די צושראָקענע לערן־אינגלעך, וועלכע קוקען אויף איהם מיט גלאַנצענדיגע אויגעלעך, האָט זיך אין מאָטקע'ן ערוועקט צוריק די קראפט. ער האָט זיך געגעבען א וואָרף און האָט זיך געגעבען אַ לאָז אריין אין א באַנטש טעלער פון נעכטיגען נישט־געוואַשענעם געפעס, וואָס איז געשטאַנען אין א ווינ־קעל שטוב, — א קלימפּער, די טעלער צובראָכען. דאבשע האָט זיך אויפגעכאַפט מיט א געוואַלד, אין דעם מייסטער האָט זיך נאָך מעהר צוברענט דער כעס. ער האָט געגעבען א וואונק צו דעם געזעלען, צו די לערן־אינגלעך, מען האָט מאָטקע'ן געגעבען א כאַפּ. די לערן־אינג־לעך האָבען זיך ארויפגעזעצט אויף די פיס. דער געזעל האָט גע־האַלטען די הענד. דאָבשע האָט צוגעדריקט דעם קאָפּ צו דער פּאָד־לאָגע און דער אַלטער האָט די הויזען אַראָבגעריסען און דער חזיר־רימען איז ארומגעשפרונגען, ווי א פייערדיגע שפּיז איבער דעם נאַקעטען לייב. צוערשט האָט זיך בעוויזען א בלויער פּאַס, דערנאָך האָט עס גע־געבען אַ שפּריץ מיט בלוט...

פּלוצים האָט זיך די טהיר געגעבען א פּראַל אויף און זלאַטע איז אריין מיט א געוואַלד.

— גזלנים, וואָס ווילט איהר פון איהם? — און זי האָט זיך אין גאַנצען, אזוי גרויס ווי זי איז געווען, געגעבען א ציה אוים אויפ'ן יונג, פערשטעלענדיג איהם מיט זיך.

— נאַט, אז די מאַמע אליין לערנט איהם אזוי צו זיין, — שרייט אוים דער אלטער בעריש — גיט מיר צוריק מיין רובעל מיט דעם וואָס דער יונג האָט אויפגעפרעסען, און נעהמט איהם אייך צוריק. איך וויל איהם ניט האָבען!

— מיין מאַן האָט קיין כח ניט צו אזא יונג, ער שטעלט אונז בדלות. מיין מאַנ'ס שווער־פערהאָרעוועטע גראָשען אויפגעפרעסען. און דאָס קומט זיך נאָך אָננעהמען פאר איהם... נעהמט אייך'ן צו־

ריק, איך בעדארף ניט פרעמדע שמוץ, — שרייט דאבשע פון דעם צו־געבונדענעם טוך ארויס.

— זלאטקע טרעט אב, זלאטקע, ווארום איך מאך דיר א טויט, — טופעט מיט די פיס דער בלינדער ליב.

זלאטקע האט זיך דערשראקען און איז אבגעטרעטען פון יונג.

— זעהסטו, וואס דו האסט אנגעמאכט? פרעמדע מענשען נעה־מען זיך פאר דיר אן, ווילען אויס דיין ממזר א לייט מאכען, און דו קומסט נאך שרייען אויף זיי. צו דאנקען האסטו דאך ז״י בעדארפט. נא, נעהם דיר צוריק אהיים יעצט דיין ממזר.

— דאס הארץ ווערט דאך מיר צוריסען, אז איך זעה ווי זיי קאַ־טעוועון דעם יונג. זיי ווילען דאך איהם א טויט מאכען, — זאגט זלאטקע, אין טרערען צוריקטרעטענדיג.

— רב בעריש, קוקט ניט אויף איהר, טהוט מיט איהם וואס איהר ווילט: קאטעוועט איהם, מאכט איהם א טויט. איהר גיט איהם צו עסען, איהר לערנט איהם א מלאכה, מעגט איהר.

— ניין, ליב, נעהם איהם צוריק, איך וויל ניט האבען מעהר מיט איהם צו טהאן. גיב מיר צוריק דעם רובעל, וואס איך האב דיר גע־געבען האנדגעלד, און די פאאר גראשען וואס דער יונג האט פערטאַכ־לעוועט.

— זעהסט, וואס דו האסט אנגעמאכט, זלאטקע, איך וועל דיר טויטען מיט׳ן יונג צוזאמען. בעט רב בעריש׳ן, אז ער זאל איהם צו־נעהמען יעצט. בעט פאר דיין ממזר, בעט.

— איך בין איהר מוחל, זאל זי זיך האלטען איהר סחורה, אז זי שטעלט זיך איין פאר איהם, — האט דער אלטע בע־ריש געזאגט, אוועקלעגענדיג דעם רימען.

— מיר ווילען קריגען אזעלכע סחורות, — בעלעקט זיך דאבשע.

— געהערט?

— זעהסט! — האט דער בלינדער ליב אנגעקוקט זלאטקע׳ן.

זלאטקע האט טאקע איינגעזעהען איהר נארישקייט. זי האט זיך פארשעהמט פאר זיך, זי האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. איז זי צום סוף צוגעפאלען מיטביידע הענד אויף מאטקע׳ס קאפ און אנ־געהויבען איהם צו שלאגען:

— וואָס דו טהוסט מיר אָן, דו שלעכט קינד. אויסגערונען האָסטו בעדאַרפט ווערען איידער ביזט געבוירען געוואָרען.

— אזוי רעדט איהר, ווי א מוטער, — זאָגט דער אַלטער רב בעריש, אַבווישענדיג די פייכטע ליפּען, וואָס דער שוים איז איהם געקומען אויף די וואָנצען פון כעס.

נאָר זלאַטקע האָט שוין מעהר נישט געהערט, זי האָט געכאַפּט דאָס טוך און איז אַנטלאָפען, וואו די אויגען האָבען זי געטראָגען.

נאָך דער סצענע האָט בעריש איהם שוין נישט געשלאָגען. דער געזעל מיט די דריי לעהר־אינגלעך האָבען אָנגענומען מאָטקע'ן און אַראָבגעטראָגען איהם אין קעלער אריין, אנידערגעלעגט איהם אויף דער פייכטער ערד און פערמאַכט דעם קעלער מיט'ן ברעט.

אַ לאַנגע צייט איז מאָטקע געלעגען אויף דער פייכטער ערד און האָט נישט געוואוסט, צו ער שלאָפט, צו ער איז וואַך. ער האָט געפיהלט א ווייטאָג אין אלע גליעדער און ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אז די הענד מיט די פיס זיינען איהם דורכגעבראָכען און ער וועט שוין גאָר נישט קענען טהאָן. פון דעם שלאָגען און רייסען זיך האָבען זיך איהם אויפגעלעזט די שטריק, מיט וועלכע עס זיינען געווען געבונדען די הענד מיט די פיס. נאָך א לאַנגע ווײַלע האָט ער געפּרופט מיט'ן גאַנצען קערפּער אַראָבצורוקען די שטריק פון זיינע הענד. דאָס איז איהם געלונגען. ער איז ווידער א לאַנגע ווײַלע געלעגען מיט פרייע הענד און נאָך נישט געפּרופט ריהרען מיט זיי. מיט אמאָל האָט זיך בעוויזען דער שווארצער קאָטער צו איהם אין קעלער. דער קאָטער איז צוערשט ארומגעגאַנגען אין די ווינקעלעך, פון וואַנען עס האָט זיך געהערט א קראַצען פון מייז. אז דער קאָטער האָט זיך בעוויזען, איז שטיל געוואָרען אין קעלער. דערנאָך איז דער קאָטער צוגעגאַנגען צו איהם, בעשמעקט איהם, ארויסגעשטעקט דאָס רויטע צינגעל און בעלעקט איהם. מאָטקע האָט איהם אָבגעקאָפּיעט מיט די פיס. — האָט זיך דער קאָטער פערוואונדערט און איז אַוועק. דערנאָך האָט מאָטקע בעמערקט דאָס קליינע פענסטערעל, וואָס איז ביי'ם געוועלב פון קעלער. עס איז איהם עפּעס איינגעפאלען, נאָר ער האָט נאָך נישט געפיהלט קיין כח דאָס אויסצופיהרען. ביסלעכווייז האָט זיך דער כח און די ענערגיע געזאַמעלט ביי איהם. ער האָט זיך דאַן שטיל אויפגעהויבען, צוגעקראָכען אויף אלע פיער, צוגערוקט צום פענסטערעל דעם זאַק מיט

קארטאָפּלעס, ארויפגעקראָכען אויף די קארטאָפּלעס און געפּרופּט ארויסשטעקען דעם קאָפּ. עס איז געגאַנגען. ווייטער האָט ער נישט גע־קענט: עס האָט געשטערט דאָס דראָטענע שטאַכעטעל. מאָטקע האָט זיך אָנגעלעהנט דערויף מיטביידע הענד און אונטערגערוקט דעם קער־פּער און האָט זיך איינגעקוועטשט אין דעם לעכעל פון פענסטער. ער האָט ניט געפּיהלט קיין ווייטאָג, קיין דריקעניש, נאָר וואָס כח ער האָט געהאַט, האָט ער אריינגעשטעקט דאָס קערפּערעל און געקראָכען דורך'ן לאָך. ער האָט זיך ארויסגעגליטשט און איז געבליבען ליגען מיט'ן קאָפּ אין רינשטאָקעל.

אז ער איז ארויסגעקומען אויף דער פרייער לופט, האָט ער זיך אומגעקוקט, אויב קיינער זעהט נישט, אויסגעזוכט א שאַרפען דריי־קאַנטיגען שטיין, ארונטערגעקראָכען אויף אלע פיער אונטער בעריש חוואַט'ס פענסטערעל און מיט וואָס כח ער האָט געהאַט געגעבען איהם א לאָז אריין אין די שויבען.

עס האָט געגעבען א קלימפּער פון גלאָז, פון אינעווייניג האָט זיך געהערט א געשריי, נור מאָטקע איז שוין ניט געווען. ער איז שיין ארונ־טער אונטער א פּלייט. פון דאָרטען האָט ער זיך אדורכגעלאָזט דורך א פינסטערען קאָררידאָר אין א הויף ריין. דערזעהן אין הויף א קופּע מיט ברעטער, האָט ער זיך געגעבען א לאָז ארונטער אונטער ד ברעטער און איז געלעגען.

ער האָט געהערט, ווי מען לויפט אין הויף. ער האָט דערקענט דער מייסטער'ס שטימע, דעם געזעלענס, די לערן־אינגלעכ'ס. ער איז געלעגען אין לאָך אונטער די ברעטער. אמאָל זיינען זיי שוין גאַנץ נאָהענט געווען נעבען איהם, זיי האָבען איהם אָבער נישט געזעהן. אזוי איז ער אָבגעלעגען ביז פארנאכט.

אז עס איז נאכט געוואָרען, איז איהם קאַלט געוואָרען און ער איז געווען הונגעריג. ער האָט געקלעהרט וואוהין צו געהן. דערמאָנט זיך אָן זיין פריינד בורעק דעם הונד, איז ער ארויס פּאַרזיכטיג פי' אונטער די ברעטער, אוועק דורך הינטער־גאַסען, אויסמיידענדיג מענש:ן. ער איז אריין צו נאָטע קאַטארינאַרזש אין הויף, צוגעקראָכען אויף אלע פיער אין הונד'ס בודקע. דער הונד האָט איהם בעלעקט, דערוואַרעמט. ער האָט געזוכט אין דער בודקע און געפונען דעם טעלער מיט אלע עסענוואַרג, וואָס שטעהט פאַר'ן הונד, האָט ער געפּרופּט עסען. נישט

געקענט, אויסגעשפּיגען. צום סוף איז ער אזוי מיעד און דערשלאָגען געוואָרען, אז ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט אונטער דעם הונד'ס בויך. דער הונד האָט איהם בעהויכט און אָנגעוואַרעמט מיט דעם אָטהעם פון זיין פּיסק און מיט די וואַרעמע האָאָר, און מאָטקע איז זיכערער איינ־געשלאָפען ביי'ם הונד, וויסענדיג, אז ער געפינט זיך גישט צווישען מענשען.

9.

מאטקע זוכט זיך אליין אויס א פרנסה.

דער הונגער האט מאטקע'ן ארויסגעטריבען פונ'ם בודקע, וואו ער האט זיך געהאט בעהאלטען איבער נאכט פאר די מענשען. פאר־זיכטיג האט ער זיך אומגעקוקט אין שמאלען געסעל, איבער'ן פליט, צי דער פאטער אדער דער מייסטער יאגען איהם ניט נאך. דאס געסעל איז געווען שטיל. פארטאג. די זון האט ערשט פריש געשיינט איבער דעם ברוק און זיך יום־טוב'דיג אבגעשפיעגעלט אין די געוואשענע שויבען. נאך ניט אלע איינוואהנער פון געסעל זיינען וואך געווען. טייל לאדענס זיינען געשטאנען פערהאקט. שלמה'לע קצב טראגט א פרישע ריפ פלייש איבער דעם אקסעל. איבער'ן בריקעל קומט צו־פאהרען חיים'ל מילכיגער מיט די טונען מילך פון דארף. פון בעקער־געוועלבעל שמעקט ארויס פרישע געבעקס: ברויט מיט מאהן און מיט קימעל בעשיט. מאטקע איז געשטאנען און האט געציטערט פאר קעלט: ער איז איבער נאכט ביים הונד געפרוירען געווארען. דאס הארץ האט איהם גענאגט פון הונגער. דער פרישער ריח פון ברויט האט איהם אנגעשמעקט. דער ריח פון פוטער, מילך און די ריפ פלייש אויף שלמה'לעס אקסעל האט איהם גערייצט. ער האט געוואלט אריין צום בעקער גנב'ענען א ברויטעל. דער בעקער איז אבער געשטאנען אין דער טהיר פון זיין געוועלבעל. ער האט זיך דערמאנט אן די נעכ־טיגע קלעפ, אבגעטרייסעלט זיך און געגאנגען אין מארק אריין.

עס איז געווען פרייטאג אין דער פריה, א מארק־טאג פאר אסיען, ווען אלעס אויפ'ן פעלד, אין גארטען און אין שטאל איז רייף און אויס־געוואקסען. די פויערים האבען געבראכט פון די דערפער דאס בעס־טע און דאס פערטיגסטע צום פערקויפען: פעטע הינדלעך מיט געבונ־דענע פיס זיינען געשפרונגען איבער די פויערשע פוהרען. דער מארק איז געווען פערכאפט פון געוואלדען פון די פערשיעדענארטיגע עופות,

וואָס מען האָט זיי אין שטאָדט געבראכט צום עסען. פעדערען זיינען ארומגעפלויגען. אין מיטען מאַרק איז זעליג׳ל דער ״קאָרפּס״איד מיט באַשקען זיין מויד ביי אַ באליע לעבעדיגע פיש געזעסען. גרינוואַרג און רייפע פרוכטען: בלויע פלוימען און רויטע מאַלינעס זיינען געווען פערשפּרייט ארום באַשע׳ן. איהרע רויטע באַקען, וואָס זיינען קאַלט געווען פון דעם פרישען מאָרגען, וואָס האָט זי ארומגענומען, האָבען אויך אויסגעזעהן ווי רייפע פרוכט, וואָס מען האָט פון דאָרף געבראכט צווישען אנדערע עסענוואַרג... וואָס אַמאָל זיינען נייע וועגען אין מאַרק אָנגעקומען מיט פרישע אויבסט, קאַטשקעס, הינער, גענז, פּוי־ערים מיט קעלבלעך, פּויערים מיט זעקלעך קאַרטאָפעל, פּאַכטערם מיט פּוטער און אייער, קעז און מילך. און דער גאַנצער מאַרק איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם ריח, וואָס די פרוכטען האָבען ארויסגעגעבען. עס האָבען זיך באַלד געוויזען הינד אין מאַרק, וואָס האָבען געשמעקט צו יעדען וואָגען: דער ריח פון עסענוואַרג האָט ביי זיי דעם אַפּעטיט דער־וועקט. און מיט די הונגעריגע הינד האָט זיך אויך מאָטקע מיט־גע־שלעפּט. ער איז ווי זיי נאָך דעם ריח פון דעם עסענוואַרג אין מאַרק אָנ־געקומען און אָנגעהויבען זיך פּלאָנטערען צווישען די פוהרען. ער האָט נאָר מורא געהאַט פאַר׳ן טאַטען מיט בעריש דעם מייסטער, האָט ער זיך יעדעס מאָל מיט שרעק אומגעקוקט. ער איז אָנגעקומען צו די שטע־לען פון אויבסט און אויפגעקליבען פון צווישען די שטיינער די פערפוילֿ־טע עפעל און ווערעמדיגע פלוימען, וואָס האָבען זיך ארומגעוואלגערט, ער האָט עס אָבער ניט געקענט עסען. עס איז איהם אינווענינ אין די קישקעס קאַלט געווען, און ער האָט געציטערט. עס האָט איהם אָנגע־שמעקט פרישע פּוטער, וואָס אַ גויה האָט ארויסגעלעגט פון איהר קאָרב. ער איז שוין געווען נאָהענט, האָט געוואָלט די האַנד אויסשטרעקען — איז ער אָבער געווען אָנגעשראָקען פון די נעכטיגע קלעפּ. האָט ער זיך אַוועקגעדרעהט. ער איז אונרוהיג געווען. באַלד האָט זיך אין מאַרק געלאָזט הערען דער ריח פון געפילטע קישקעס, געפּרעגעלט חזיר־פלייש, וואָס איז אָנגעקומען פון דעם קיילער׳ס געוועלב אין מיטען מאַרק. דער קיילער האָט נעכטען געהאַט אַ חזיר געקוילעט אויף היינטיגען מאַרק, און דאָס האָט מען יעצט די קישקעס געפילט, — די ערשטע האָבען עס דערשמעקט די הינד אין מאַרק און אָנגעהויבען זיך צוזאמענצוקלייבען פאַר׳ן קיילער׳ס שוועל, בעלעקט זיך מיט די צונגען און געקוקט מיט די

זשעדנע אויגען אין דער קראָם פון טריפה פלייש. אויף דער שוועל פון זיין קראָם איז געשטאַנען שאַלץ, דער דיקער דייטש,מיט א פער־בלוטיגטען שירץ, און די הינד האָבען מיט רעספּעקט געקוקט אויף איהם. דער ווארעמער ריח פון די גערויכערטע קישקעס האָט אויף מאָטקע׳ן גערופען אינאיינעם מיט די הינד צו דער טהיר פונ׳ם קיי־לער׳ס געוועלב. די זונן האָט דאָרט געשיינט, און די שטיינער פון די טרעפּלעך זיינען ווארעם געווען, — האָט ער זיך אויף די טרעפּלעך פונ׳ם געוועלב אוועקגעזעצט, געווארעמט זיך אין דער זון און אין זיך איינגעאָטעמט דעם ריח פון דעם געבראָטענעם חזיר־פלייש. דאָס וואַ־סער איז איהם געקומען אין מויל אריין, און עס איז איהם גוט געווען, און די הינד האָבען געקוקט אויף איהם מיט קנאה, וואָס ער געפינט זיך אזוי נאָהענט צום פלייש...

דער מאַרק האָט זיך אָנגעהויבען אָנצופילען מיט פעטע אידישע ווייבער, און עס איז געוואָרען א גרויס גערודער פון מענשען־מיילער, אויסגעמישט מיט די געשרייען און קולות פון די עופות. איין אידענע האָט פון דער צווייטער די גענז, די קאַטשקעס, די היהנער אוים די הענד געריסען, די פּאַכטערס האָבען זיך געקריגט מיט זיי, און די פעדע־רען פון די עופות זיינען איבער זייערע קעפּ געפלויגען. צווישען דעם הו־האַ און געשריי זיינען זיך רוהיג געשטאנען פאר די טהירען פון זייערע געוועלבלעך פון איין זייט דער דייטשער קיילער שאַלץ, פון דער צווייטער זייט מאַרק דער דייטשער בעקער קעניג. די הינד פון גאַס מיט מאָטקען אן דער שפּיצע האָבען זיך צונויפגעקליבען אַרום זייערע געוועלבלעך. דער קיילער און דער בעקער האָבען אָבער ניט בעמערקט ניט די הונגעריגע הינד און ניט דעם הונגעריגען מאָטקע׳ן. זיי האָבען זיך רוהיג צוגעקוקט צוום גערודער פון מאַרק, ווי די אידישע ווייבער רייסען זיך איבער די היהנער און געשמייכעלט אין זיך, אי־בערגעוואונקען איינער צום צווייטען, טראַכטענדיג זיך: דער „ראַ־בין" וועט דאָס סיי־ווי־סיי אַלעס טרפה מאַכען, און די אַלע קאַטשקעס, גענז, היהנער וועלען צו זיי אַריינפאַלען אין די הענד, געשאָכטענע שוין, אָבגעפּליקטע, ריינע, פאר א גאָרנישט.

דערווייל האָט מאָטקע דערזעהן די מוטער פונדערווייטענס צווי־שען די פויערשע פוהרען. ער האָט געוואָלט צולויפען, דאָס היימישע געפיהל האָט איהם געצויגען. אָבער צייט די נעכטיגע קלעפּ האָט די

מאמע אין זיינע אויגען שרעק ערוועקט. ער האט מורא געקריגען, פלינק זיך אויפגעכאפט און אנטלאפען. די הינד נאך איהם. ער האט זיך אבגעטראגען פון מארק און איז אריין אין בית־המדרש־געסעל, וואו דער אקסען־מארק איז. דארט זיינען פויערים געשטאנען מיט אקסען, קיה, קעלבער, און אידען זיינען ארומגעגאנגען צווישען די בהמות, געטאפט דאס פעטס אויף די לעבעדיגע אקסען און קיה, געמאלקען פון די אייטערס און פערזוכט די מילך און גערונגען זיך מיט די פויערים, געפאטשט זיך אין די הענד, געשריען, געלד געווארפען. מאטקע האט זיך געפלאנטערט צווישען די פיס, געוועזען דא ביי א קוה, דארט ביי א קאלב. אויך געפרובט די הענד אונטער אן אייטער ארונטערצושטעקען, אויסצומעלקען מילך און אויסצוטרינקען — האט איהם דער פויער מיט א שטריק פון די קוה אבגעיאגט. עס איז איהם געשעהן דא צווישען די קיה און די קעלבער, צווישען די פויערים און די אידען, ווי דארט צווישען די גענז און די ווייבער.

איין איד, דער לאמער גדליה קצב, האט קעלבליך צוזאמענגעקלי־בען פון מארק אראפ. האט זיך דער אלטער איד מיט זיי קיין עצה ניט געקענט געבען. די קעלבלאך זיינען זיך צולאפען און יעדעס מאל האט ער אן אנדערס געיאגט, וואס איז אריין צווישען די פוהרען. מאטקע האט עס בעמערקט — האט ער גענומען, ווי א גרויסער, א רוט פון דער ערד, און געהאלפען דעם לאמען גדליה די קעלבער צונויפ־יאגען.

— אט אזוי, העלף זיי מיר טרייבען אין שעכט־הויז אריין, וועסטו קריגען אויך א זעמעל. טהו עפעס, יונג, העלף! דרעה זיך נישט ארום לעדיג, — שרייט צו איהם דער לאמער גדליה, וואס עס האט געקאפעט פון זיינעביידע רויטע איוגען און ער איז טויב געוועזען אויף ביידע אויערען. ער האט געמיינט אז אלע זיינען טויב, דאריבער האט ער צו אלעמען געשריען.

מאטקע׳ן איז דאס געפעהלען. ער האט צונויפגעיאגט די קעלבער, נעדרעהט דעם עק פון קאלב, ווען עס האט זיך אבגעשטעלט, מיטגע־האלפען גדליה׳ן די קעלבער צו פיהרען אין שעכט־הויז אריין. ס׳האט־בען זיך צו איהם צוגעטשעפעט א פאאר גאסען־הינד, מיט וועלכע ער האט זיך בעקענט פאר׳ן קיילער׳ס געוועלב. ער האט זיי בעפוילען און

די הינד האבען איהם געהאלפען די קעלבער אונטעריאגען.

אין שעכט־הויז האט זיך פאר איהם אויפגעעפענט א נייע וועלט. ער האט דערזעהן אזעלכעס וואס איז איהם איבערגעבליבען א לעהרע אויפ'ן גאנצען לעבען. ביז צום שעכט־הויז, אז ער האט געזעהן שלמה אדער גדליה קצב טראגען א ריפ פלייש אויפ'ן אקסעל, איז איהם גאר ניט איינגעפאלען, אז דאס פלייש איז אן אקס, א קוה, א קאלב אדער א שעפס, וואס ער זעהט זומער גארנאכט אין געסעל אהיים געהן פון פעלד. ער האט גארנישט געקלעהרט וועגען דעם און געמיינט, אז א לעבעדיג קאלב איז עפעס אנדערש. ער האט געזעהן ווי גדליה טרייבט צונויף די קעלבער אין הויף פון שעכט־הויז, נעהמט א קאלב, בינדט איהם צונויף אלע פיער פיס. דאס קאלב ליעגט שוין אויף דר'ערד און שרייט, און שטעקט ארויס א פאאר אויגען און גלאצט. דערנאך קומט צו א אידעל מיט א פערבלוטיגטער קאפאטע און האלט א גרויס, גרוים מעסער אין דער האנד, וואס די שארף פלאקערט אין דער זון. דאס אידעל מיט'ן בערדעל נעהמט דאס מעסער אין מויל אריין, האלט עס צווישען די צייהן, און גאלט אב מיט א בריטוואַ דעם קאלב'ס האלז, אז ער זאל גלאט זיין. אז דער האלז איז שוין זעהר גלאט, נעהמט ער דאס מעסער און גיט א שנייד אריין. בלוט שפריצט. דאס קאלב זעצט די אויגען ארויס, כארבעלט — און עס איז שוין טויט און קיינער טהוט זיי גארנישט, נישט דעם אידעל, נישט גדליה קצב דערפאר, מען שלאגט זיי ניט, מען שרייט ניט אויף זיי. דערנאך נעהמט מען זיך צו אן אנדער קאלב און מען טהוט מיט דעם אויך אזוי. אז ער האט זיך אומגעקוקט אין שעכט־הויז, האט ער געזעהן, ווי עס שטעהען מענשען מיט פערבלוטיגטע קאפאטעס און האלטען גרויסע מעסערס אין די הענד און קוילען, שעכטען לעבעדיגע זאכען. דארט ליעגט אויף דער ערד א גרויסער אקס, געפענטעוועט די פיס. א שטארקער יונג האלט דעם קאפ פון אקס. ער זעהט די גרויסע אויגען ארויס־שטארען, און אן אנדער אידעל שטעהט נאך מיט א גרעסערען מעסער און שניידט איבער די האלז. אין א עק פון שעכט־הויז האבען שקצים צוגעבונדען א חזיר ביי א הויכען קלאץ און שטעהען ארום און קלאפען איהם איבער דעם קאפ מיט דרענגער, און דער חזיר קוויטשעט און שרייט. אין אן אנדער ווינקעל זעהט ער א אידעל האלט א מעסער אין מויל, צווישען די קניע א יונג הינדעל. דאס הינדעל פערגלייסט די

אויגען, דאָס אידעל רייסט ארוים די פּעדערען פון ווייכען העלזעל, עס זעהט זיך א בלאָהע, ווייכע הייטעל מיט אָדערען אדורכגעצויגען... אַ שנייד אריין, אַ שפּריץ מיט בלוט, — און דאָס אידעל וואַרפט אוועק דאָס געשאָכטענע הינדעל, און דאָס הינדעל וואַרפט זיך אויף דר׳ערד ווי אין קדחת, דאָס בלוט רינט דערפון, ביז עס פּערגלאָצט די אויגען און בלייבט ליעגען אָהן אָטהעם. אָט ציהט שוין גדליה דאָס געשאָכטענע קאַלב אויף אַ שטאַנג ארויף און שניידט אדורך מיט אַ מעסער דעם בויך, ציהט אַרוים די געדערעם מיט׳ן לונג־און־לעבער, אַ פּאַרע געהט אַרוים דערפון, ער ציהט די פּעל אראָב, בלוט גיסט זיך איבער די הענד, איבער׳ן מעסער, אויף די קאַפּאָטע ארויף — און דאָס קאַלב האַלט נאָך די אויגען אָפען און גלאָצט... וואו ער האָט זיך נאָר גע־קוקט, האָט ער געזעהן בלוט, געשאָכטענע קעלבער, געקוילעטע חזרים. אָקסען האָבען געמריטשעט און געשריען פאַר׳ן שעכטען מיט ווילדע געשרייען. קעלבער און שעפּסען האָבען זיך געבעטען מיט שוואַכע אונבעהאָלפענע שטימען: מע, מע, ווי קליינע קינדער, און חזרים האָבען הויך געוואָלדען געמאַכט, און היהנער און הענער האָבען שרעקענדיגע קינדערשע געשרייען פון זיך אַרויסגעגעבען. און מענשען זיינען געשטאַנען מיט מעסערס אין די הענד, בעגאָסען מיט בלוט, און אַלעס לעבעדיגעס געשאָכטען, געשונדען די הויט, די פּעדערען פון די העלזער אויסגעפּליקט, און עס האָט זיך מאַמקע׳ן גידאַכט, אַז נישט בלויז בהמות, נאָר מען וועט באַלד אַ מענשען אוועקלייגע און מען וועט איהם שעכטען. אַלעס מעג מען דאָ, אין דעם שעכט הויז: שלאָגען, שניידען און שעכטען, און מען טהוט גאָר נישט דערנאָר. און ער האָט גאַרנישט געוואוסט דערפון, אַז מען מעג שעכטען...

ער איז גערייצט געוואָרען פון בלוט, און געבעטען זיך ביי גדליה קצב, ער זאָל איהם געבען דאָס מעסער, ער וויל אויך שינדען דאָס קאַלב. גדליה קצב האָט איהם אָנגעקוקט מיט די רויטע אויגען אויף דעם פון בלוט בעשפּריצטען געזיכט און געזאָגט צו איהם:

— דו קענסט נאָך נישט. דו וועסט דאָס לעדער אַדורכלעכערען. נאַ, קוק דיך צו, לערען דיך צוערשט אוים, דערנאָך וועסטו שינדען.

און מאַטקע האָט זיך גוט צוגעקוקט און געוואָלט זיך אויסלערנען. באַלד האָט ער דערזעהן, ווי אַ יונג רייסט אַרוים פון אַן אויפגעשניטע־

נעם אַקס אַ לונג און לעבער. ער בלאָזט דורך אַ רעהר, או, די לונג ווערט אָנגעבלאָזען, און דאָס אידעל, וואָס האָט פריהער דעם אָקס געשאָכטען, קוקט צו, טאַפּט די לונג און קוקט זי גוט דורך, צו זי איז גאַנץ, צי דער אָקס איז כשר, צו טרפה...

מאַטקע האָט געהאָלפען די לונג־און לעבער שלעפּען, און די הענד האָט ער שוין געהאַט אויך בעפלעקט מיט בלוט. האָט ער געקראָגען אַ פלעם אין פנים אריין פון הינטען ארום:

— נאַ, ווער איז דער נייער קצב? — האָט איהם דער הויכער יונג, נתן גנב, מכבד געוועזן.

— עס איז דעם בלינדען ליב׳ס, לאָז איהם געהן. דער יונג איז אַ יאָט. פערלאָז זיך אויף מיר, ער וועט זיין אַ לייט.

— טאָ געה און ברענג אַ האלב פלעשעל אַקעוויט פון חנה שרה׳ן, און אַ ברויט מיט אַ הערינג, — גיט איהם נתן געלד. נור די מינוט צוריק, דו הערסט? אַז ניט וועל איך דיר אַ זייט איבערהאַקען.

מאַטקע האָט ניט פּראָטעסטירט געגען דעם פלעם, וואָס ער האָט געקראָגען. עס איז איהם גאַרניט איינגעפאַלען צוצונעהמען דאָס געלד, ווי ער האָט מיט דעם מייסטער׳ס געטהאָן. עס איז איהם דאָ געפעלען אין שעכט־הויז. און ער האָט געוואָלט זיינע נייע בעלי־בתים צופריע־דען שטעלען. מיט איין שפּרונג איז ער געוועזן ביי חנה־שרה׳ן אין געהיימען שענקעל. געבראַכט האָט ער דאָס האלבע פלעשעל אַקעוויט, וואָס ער האָט געקויפט און נאָך אַ האַלבעס, וואָס ער האָט אין די טאַש אַראָבגעלאָזט, וועלענדיג זיך אויספיינען פאר נתנ׳ען, וועמען דאָס איז זעהר געפעלען. דאָס ברויטעל, וואָס ער האָט געבראַכט, איז געוועזן פערבלוטיגט פון זיינע הענד. נתן קצב האָט צוגענומען די צוויי פלעשלעך און איהם געגעבען אַ וואַליע מיט דער האַנד איבער׳ן קאָפּ:

— אַזוי, ביזטו דאָך גאַר אַ יאָט. וועט דאָך טאַקע פון דיר ווערען אַ לייט.

מאַטקע האָט צופריעדען געשמייכעלט איבער דעם לויב. וואָס ער האָט געקריגען פון נתן קצב, און געשטאַנען גרייט אויסצופיה׳ען יעדען אַנדערען בעפעהל; אפילו מען וואָלט איהם געהייסע: אַ מענשען הרג׳ענען, וואָלט ער עס געטהאָן. און אַז נתן האָט איהם געגעבען פּון

פלעשעל צו טרינקען, מיט א שטיק פערבלוטיגטע ברויט — איז מאטקע געווען דאס גליקליכסטע קינד אין דער וועלט.

ער האט אויפגעהויבען פון ד'רערד א שטיק לאפען פון אן אלטער מילץ און צוגעווארפען צו די גאסען־הינד, וואס זיינען איהם נאכגע־לאפען. די הינד האבען געקוקט אויף איהם מיט רעספעקט און צופריע־דען געווען, וואס אויך זייער מאטקע איז געווארען אזא לייט.

.10
דער קעניג פון די הינד.

און צייט מאטקע האט זיך אריינגעקראגען אין שעכט־הויז, איז ער געווארען דער מלך פון די הינד. וואו ער איז געגאנגען, איז איהם א מחנה הינד נאכגעגאנגען ווי א וואך און געהיט איהם, אז מען זאל איהם קיין שלעכטס ניט טהאן. קיין חברים אינגלעך האט ער נישט געהאט, נאר הינד זיינען געווען זיינע חברים, און „בורעק", זיין ער־ציהער איז איהם דער נאהענטסטער געווען. צוליעב די הינד האט מען פאר מאטקע'ן דרך ארץ געקראגען און מורא געהאט. די יונגען און גאס האבען געציטערט פאר איהם. מאטקע האט נאר בעדארפט א וואונק געבען און אויף וועמען זיינע הינד אנרייצען, אז מען זאל אנט־לויפען וואו דער שווארצער פעפער וואקסט.

טהיילמאל האט זיך מאטקע'ן פערגלוסט, האט ער גענומען א הונד און איהם אוועקגעלעגט פאר א שוועל פון א אידיש קרעמעל און דער הונד איז אזוי לאנג געלעגען ביז מאטקע האט איהם נישט געהייסען זיך אויפהויבען. אידען האבען צוליעב דעם הונד מורא געהאט אריינצוגעהן און ארויסצוגעהן פון דעם געוועלבעל. קיין קונד האט שוין אין דעם געוועלבעל נישט אריינגעשמעקט. און מאטקע איז געשטאנען ווי א קעניג איך מיטען מארק און געזעהן ווי דער הונד פיהרט אוים זיין בעפעהל: — ער ליעגט פאר דער טהיר פון דער אי־דענעס קרעמעל און קוקט מיט בייזע אויגען און לאזט אדוירך א ברום אויף יעדען, וואס וואגט אריינצוגעהן אדער ארויסצוגעהן פון געוועל־בעל — ער איז בערייט אנצופאלען אויף איהם. מען איז געקומען צו לויפען צו מאטקע'ן און זיך געבעטען ביי איהם:

— מאטקע, נעהם צו דעם הונד, טהייערער מאטקע, פארוואס טהוסט דו מיר דאס?

אמאָל האָט ער רחמנות געהאַט אויף דער אידענע, האָט ער גע־געבען אַ וואונק צום הונד און אַראָבגענומען די „בעלאַגערונג“ פונ׳ם געוועלבעל. טהיילמאָל, אז ער האָט געטראָגען אויף וועמען אַ שלעכט הארץ, האָט ער אַזוי דעם הונד אָבגעהאַלטען אַ גאַנצען טאָג פאַר דער טהיר און קיינעם נישט אַריינגעלאָזט און נישט אַרויסגעלאָזט פונ׳ם געוועלבעל.

די הינד האָבען איהם געגעבען מאַכט און מען האָט זיך אָנגעהויבען צו׳חנפ׳נען צו איהם. איין סוחר האָט איהם געלד געוואָלט בעצאָה־לען, אז ער זאָל בעלאַגערען מיט זיינע הינד די טהירען פון זיין קאָנקור־רענטס קראָם. נאָר מאָטקע האָט בענוצט זיין מאַכט איבער די הינד ניט פאַר געלד, נאָר פאַר אייגענער אַמביציע. און עס האָט זיך אַמאָל גע־טראָפען אז מאָטקע האָט בעלאַגערט אַ גאַנץ שטיבעל חסידים מיט זיינע הינד און זיי נישט געלאָזט אַהיים געהן שבת פונ׳ם דאַווענען, — דערפאַר וואָס עוזר חסיד האָט געשריען אויף איהם, אז ער וועט דער־צעהלען, אז ער רייסט בּאַרען פונ׳ם גוי׳אישען סאַד אום שבת. מאָטקע האָט ערשט דעמאָלט אַהיים געלאָזט די חסידים פונ׳ם דאַוונען, ווען דאָס האָט זיך איהם אַליין פערגלוסט.

די מאַכט איבער די הינד האָט ער געקראָגען נישט בלויז דערפאַר-וואָס ער האָט זיי פון שעכט-הויז אַרויסגעוואָרפען די אַלטע לאַפּען, שטיקער הויט, מילץ, קאַליע געוואָרענע פלייש. ניין, זי ליעבע און צוגעבונדענקייט צווישען איהם און די הינד האָט גערוהט אויף אַ פיעל טיעפערען אינסטיקט, ווי אויסערליכער נוטצען. די הינד האָבען דער־פיהלט אין איהם, אז דאָ האָבען זיי געפונען די בעשעפעניש, וואָס די נאַטור האָט בעשאָנקען מיט די רייכטהימער פון רעדען, געהן אויף צוויי פיס, מיט שכל און מיט מענשליכע אינסטינקטען, און די בעשעפעניש וועט דאָס אַלעס אָוועקשיינקען זיי, צו פיהרען זיי און צו הערשען איבער זיי. ביז מאָטקע׳ן, האָט זיך ניט געפונען קיין מענש, וואָס זאָל וועלען זיין דער קעניג און דער פיהרער פון די הינד. און מאָטקע איז געוואָ־רען זייער קעניג. די הינד האָבען איהם אָנערקענט פאַר זייער פיהרער און געפאָלגט זיינע בעפעהלען. ער האָט זיי געשלאָגען, גע־שטעלט אויף צוויי פיס, געהייסען זיי קריכען איבער פּלויטען, אויף דעכער, שפּרינגען איבער הייזער. זיי האָבען איהם געפאָלגט. אַ הונד

האט נאר בעדארפט א שמעק טהאן איהם און דערפיהלען אז זיין ריח אז ער איז דער קעניג איבער די הינד.

קוים האט ער נאר געקראגען די מאכט איבער די הינד, האט ער זיך בענוצט מיט איהר זיך אבצורעכענען מיט זיינע פיינד. די פיינד זיינע זיינען געווען דאבשע די מייסטערין, דער פאטער זייגער און דער דיין רבי ליבוש.

צו בעריש מייסטער, וואס ער האט איהם אזוי געשלאגען, האט ער קיין גרויסען האס ניט געטראגען. ער פערשטעהט עס פאר וואס — א מייסטער מעג, א מאנספערשוין! נאר אויף איהר, אויף די אידענע מיט די פערשטאפטע אויערען האט ער געטראגען א שרעק־ליכען כעס. ווי ער האט זי געטראפען אין געסעל האט ער אנגעשיקט די הינד. די הינד זיינען איהר בעפאלען, דאס קלייד אראבגעריסען, די אידענע האט געשריגען און מאטקע איז געשטאנען און געלאכט הויך. ער האט דער אידענע אויף דער ליכטיגער שיין נישט ארויסגעלאזען. די הינד האבען פון איהר שוין אוועקגעכאפט דאס פונט פלייש, וואס זי האט געטראגען, פוטער, א קארב ארויסגעריסען און אייער צובראכען. דעם שווארצען קאטער האבען די הינד שוין דעם גאנצען עק אבגעריסען און איהם צובלוטיגט ווי א הורג — און מאטקע קען זיך נאך נישט בערוהיגען. ער האלט נאך די אידענע איינגעשלאסען אין שטוב.

פאר זיין פאטער פיהלט ער זיך נאך צו שוואך מיט זיינע הינד. און ער ווארט ביז ער וועט אליין זיך קענען אברעכענען מיט איהם מיט זיינע אייגענע כחות. דערפאר מיידעט ער איהם נאך אוים. נאר דער פאטער מיידעט מאטקען אויך אוים זינט מאטקע גהעט ארום מיט די הינד; ער טשעפעט איהם נישט מעהר און לאזט איהם לויפען. ווען ער דערזעהט איהם אין געסעל מיט דער סטאדע הינד נאך איהם, קוקט ער איהם נאך מיט איין אויג און ער קלערט זיך, אז פון דעם יונג וועט עפעס אויסוואקסען אזעלכעס, פאר וואס מען וועט זיך דארפען היטען...

אויף ר׳ ליבוש דין טראגט מאטקע גלאט א האס אהן א פארוואס. ר׳ ליבוש איז געווען א הארטער קליינער איד, וואס האט קיין קינדער נישט געהאט, מיט א פערשטיינערט שטרענג פנים. א פרייטאג נאכ־מיטאג פלעגט ער זיך אוועקזעצען אין בית המדרש מיט זיין מע־סערל אין דער האנד שאלות פסק׳נען און ווען א אידענע האט אריינ־

געבראכט א הוהן, א גאנץ אָדער א קאטשקע — איז אַלעס געווען ביי איהם טריף. אויף דער צווייטער זייט טיש אין בית המדרש איז גע־זעסען רבי יצחק דיין. ר׳ יצחק איז דוקא געווען א הויכער איד מיט א שמייכעל אין דער באָרד, און אויב דער דין רבי ליבוש האָט קיין קינדער נישט געהאַט, האָט רבי יצחק דין דוקא געהאַט א סך קינ־דער, און ביי רבי יצחק׳ן זיינע אַלע גענז, קאטשקעס און הינער גע־ווען כשר. אָבער די ווייבער זיינען נישט געגאַנגען צו רבי יצחק׳ן, נאָר דוקא זיך געשטופט צו רבי ליבוש׳ן און ארומגעטראָגען דערנאָך די טריפה געמאכטע עופות צו די שטאָדטישע גוים צו פערקויפען.

אַט דעם רבי ליבוש האָט מאַטקע נאָך פיינד געהאַט ווען ער איז נאָך געווען א קינד. די מאַמע איז ארומגעלאָפען איבער׳ן מארק א גאַנצע וואָך און אָבגעשפּאָרט אויף אן עוף אויף שבת. מאַכט זיך א שאלה. אז מען האָט מאַטקען געשיקט מיט דער שאלה, איז ער געגאַנגען צו רבי יצחק׳ן. האָט די מאַמע דוקא געשיקט צו רבי ליבוש׳ן. און קוים איז די שאלה אריינגעפאַלען צו רבי ליבוש׳ן, האָט שוין מאַטקע געוואוסט אז די מאַמע וועט וויינען און דאָס שוועס־טערעל וועט טראָגען די גאַנץ צו דעם פעטען דייטש צו פערקויפען און שבת וועלען אַלע עסען טרוקענע חלה. פאר דעם טריף־מאַכען האָט מאַטקע דעם דין פיינד געהאַט פון קליינערהייד אָן, און יעצט זעהט ער, אז ער מאַכט אַלעס טריף אין דער יאַטקע. אז רבי ליבוש קומט אין שעכט־הויז אריין ווערען אַלע קצבים טרויעריג און ציטערען פאר שרעק. מען טראָגט איהם אונטער א לונג־און לעבער, נתן בלאָזט זי אָן און דער אַלטער דין קוקט זיך גוט איין, זוכט, זוכט, באַלד טריף! איז ווי א בראָך וואָלט אויסגעבראָכען, און נתן זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב באַלד געוואוסט, אז דער אַלטער וועט טריף מאַכען.

— עס איז דען א וואונדער, ער האָט קיין קינדער נישט, ווי א שטיין, — זאָגט מיט א קרעכץ דער רויטער ברוך מיט די רויטע אוי־גען און טרעהרען רינען איהם אויף די באַקען.

און פערקעהרט, אז רבי יצחק קומט אין שעכט־הויז, זיינען אַלע פרעהליך, און מאַטקע ווייסט, אז דערנאָך וועט ער שוין געהן צו חנה־שרה׳ן אין געוועלבעל אריין נאָך אקעווייט.

דערפאר האָט מאַטקע פיינד דעם דין רבי ליבוש און וואָלט איהם אמאָל געוואָלט מיט זיינע הינד מכבד זיין, איהם אמאָל איינ־

שליסען אין בית המדרש אויף א גאנצען טאג, אז ער זאל נישט קע־נען ארויסגעהן. נאר מאטקע האט מורא דעם אלטען דין צו טשע־פען. נתן גנב האט אויך מורא פאר דעם אלטען דין. אונטער די אויגען, שילט ער איהם, און אז דער אלטער דין קומט, ציטערט ער פאר איהם, און אויך דער אלטער ברוך, און אלע קצבים פיהרען זיך אזוי, האלט זיך מאטקע אויך אזוי. נאר עס וועט אויף איהם אויך א צייט קומען.

אזוי האט מאטקע בעהערשט די שטאדט מיט זיינע הינד און די הינד האבען איהם געפאלגט אלעס, וואס ער האט זיי בעפוילען. זיי זיינען איהם געווען אונטערטהעניג ווי א קעניג.

ביי־נאכט, ווען דאס שטעדטעל איז שוין געשלאפען, איז זיך מאט־קע צוזאמענגעקומען מיט זיינע הינד אויף די יאטקע־קלעצער אין מארק. די לבנה האט געשיינט. מאטקע איז געזעסען ווי א קעניג אויף דעם העכסטען יאטקע־קלאטץ, נעבען איהם איז געלעגען זיין פריינד, דער עלטסטער פון די הינד, „בורעק", מיט דעם געשארענעם הינטען און בעוואקסענעם קאפ און עק ווי ביי א ליב, — נאטע קא־טארינארזש'ס הונד, וואס האט געהאלפען מאטקע'ן, ווען ער איז נאך שוואך און קליין געווען און זיך נישט געקענט געבען קיין עצה געגען די מענשען. ער איז געבליבען מאטקע'ס נאהענטסטער פריינד, און מאטקע האט איהם געמאכט פאר אן עלטסטען פון די הינד: איהם האט מאטקע צום ערשטען אבגעגעבען די גרעסטע שטיקער ביינער און איהם האט מאטקע בעפרייט פון זיין קייט און מיטגענומען אר־מעטום וואוהין ער איז געגאנגען. אויפ'ן יאטקע קלאץ ליגט ער נע־בען מאטקע'ן און מאטקע שפיעלט זיך מיט איהם און ארום די יאט־קע־קלעצער שפרינגען ארום די אונטערטהאנען — די הינד: זיי שטעלען זיך אויף צוויי פיס — מאכען נאך ווי מענשען, פאר מאט־קע'ן, שפרינגען פאר איהם און בילען מיט ווילדע געשרייען, ווי זיי וואלטען זאגען:

— בעפעהל, בעפעהל אונזער קליינער הערשער, אלעס, אלעס ווע־לען מיר טהאן פון דיינעטוועגען.

.11
די „בלינדע פעריל"

פאַר איין מענשען האָט מאַטקע דרך ארץ געהאַט און גענומען אַ מוסר פון איהם. דאָס איז געווען נתן גנב, דער העקער. זיין פרנסה איז געווען, אבשינדען די בהמות אין שעכט־הויז, און דערנאָך דאָס פלייש אויסהענגען אין יאטקע פאַר די ווייבער. אָבער זיין הויפּט־פּרנסה איז געווען גנבה. נתן גנב האָט געלעבט מיט זיין אַלטער מו־טער אין הילצערנעם הייזעל אין עק שטאָדט, ביי דער שוסטער־גאַס. פאַר דעם „הילצערנעם הייזעל" האָט דאָס שטעדטעל געציטערט. איז עפּעס אַ גנבה געשעהן אין שטעדטעל: אַ פּאָר זילבערנע לייכטער פון אַ טיש אראָפּגענומען אַ פרייטאג ביינאַכט, ביי לייזער מאיר'ן דעם וואָלל־סוחר דעם שפּייכלער אויפגעהאַקט און די פעל ארויסגע'גנב'עט, — איז מען צוערשט געקומען צום „הילצערנעם הייזעל". אינעווייניג איז מען נישט אריינגעגאַנגען: עס האָט געקענט שמעקען מיט אַ מעסער־שטאָך; נור מען האָט זיך ארויף און אראָפּ געדרעהט פאַר דעם הייזעל מיט געבראָכענע הענד און געקרעכצט, געפּרואווט אריינ־וואַרפען אַן אויג, אין אַ פערהאַנגען פענסטערעל אריין. איז שוין נתן אַרויסגעקומען פאַר דער טהיר און געפרעגט תמ'עוואַטע:

— וואָס איז געשעהן?

— נתן, געדענק אין גאָט, האָב רחמנות אויף מיין ווייב און קינ־דער, גיב ארויס די פעל.

— פעל? ביי וועמען האָט מען דאָס גע'גנב'עט פעל ווידער? וואָס טהוט זיך דאָ אין דער שטאָדט! מען וועט דאָך שוין נישט קענען לעבען באַלד. יעדע נאַכט אַן אנדער גנבה, — צוקאָכט זיך נתן.

— נתן, זאָג, וויפיעל ווילסטו, אז דו זאָלסט ארויסגעבען די פעל?

— איך וויל? די גנבים ווילען, זיי זיינען געקומען צו מיר, האָבען מיר געזאָגט. איך מיין — פאר צוויי הונדערט רובעל.

מען דינגט זיך, או דער סוף איז, אז נתן ווייזט אָן, וואו די פעל זיינען איינגעגראָבען אין לאָנקע ביים וואסער.

די גערעכטיגקייט פון דער שטאָדט האָט געהיט דער סטארשי סטראזשניק יאנאָוויטש, אָדער, ווי די אידען האָבען איהם א נאָמען געגעבען, „די בלינדע פערעל", — דערפאר, ווייל אז ער וויל קען ער יוערען בלינד, ווי די אָרימע אידענע פערעל, וועלכע זיצט פאר דער שוהל און בעט נדבות: ער זעהט נישט, אז א איד האלט אָפען דאָס געוועלבעל זונטאג נאָך צוועלף אזייגער און לייזט געלד; ער זעהט נישט, ווי עס פערשווינדט פון א פויער'ס א פוהר א קעלבעל, ווי מען שפאנט פון א וואָגען אין מיטען העלען טאָג די פערד אויס, אָדער ווי נתן'ס חברה האקען אויף א שפייכלער ביינאכט און נעהמען די קאָלבס־לעדער אראָפּ. ער איז די „בלינדע פערעל", ער זעהט נישט און הערט נישט. ריידען רעדט דער סטארשי סטראזשניק אידיש און זאָגט אָן די אידען א פריהער, ווען דער קאָמיסאר וועט קומען נאָכ־קוקען אין די געוועלבער דעם פאטענט. די „בלינדע פערעל" האָט מען בעראָפּט אין שטעדטעל, ווי מען בעדאַרף, להבדיל, א רב אָדער א מקוה. ער האָט געמאכט שלום צווישען אידען. אז איין איד האָט גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האנדעלט מיט פאלשע בראנפען, איז ער געקומען און האָט דערצעהלט. האָט יענער גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האנדעלט מיט גנבות — האָט ער פון ביידע גענו־מען כאבאר און שא, שטיל. אין זיינע צייטען איז קיין איד נישט אריינגעפאלען אין גויאישע הענד, נישט אין געריכט און נישט אין די וואך. און אז עס האָט זיך געמאכט, אז בעריל מסור האָט גע'־מסר'ט צום נאטשאלניק און אָנגעוויזען אויף די „בלינדע פערעל", אז ער נעהמט כאבאר פון די אידען, האָט זיך „די בלינדע פערעל" גע־קאָכט אין איינעם מיט אידען ביים רב און גע'טענה'ט אויף אידיש:

— אזא מעשה, א איד זאָל איבערענטפערען אידען אין גוי'אישע הענד! וואָס, עס איז נישטאָ קיין רב, ביז הונדערט און צוואנציג יאָהר? האסט עפּעס, געה צום רב.

צווישען נתן גנב און די „בלינדע פערעל" איז אָנגעגאנגען א שטילע מלחמה. אזוי ווי נתן גנב, אזוי האָט אויך די „בלינדע פע־

רעל" געהאט זיין חברה גנבים, וואס האבען גע'גנב'עט, איהם אבגע־שטעקט, און ער האט פאר זיי פערהאנדעלט דערנאך מיט די בעלי בתים. האט איין באנדע געמאכט דער צווייטער קאנקורענץ. צוויד שען די אנפיהרער פון די באנדעס האט אויבען־אויף געהערשט שלום: זיי האבען גערעדט צווישען זיך, געטרונקען אין איינעם „פאלשען בראנפען" ביי חנה־שרה'ן אין געוועלבעל, אבער זיי האבען מורא געהאט צו בלייבען איינער מיט'ן צווייטען אליין, אז איינער זאל דעם אנדערען א מעסער נישט ארייגשטעקען, און נור אנגעקוקט זיך מיט די אויגען, און מיט דעם בליק אלעס געזאגט. עס איז געווען אבגע־מאכט צווישען זיי, אז איינער זאל זיך אין צווייטען'ס עסקים ניט מישען. דורך דעם, אז עס איז געשעהן א גנבה אין דער שטאדט און מען איז געקומען צו לויפען צו די „בלינדע פערעל" האט ער זיך בע־האלטען, ער איז נישט געווען אין דער היים...

דערפאר האט איין אנפיהרער דעם צווייטען'ס באנדע גע'רודף'ט. אז נתן גנב האט אנגעטראפען אין א ווינקעל א שגץ פון די „בלינדע פעריל'ס" באנדע, האט ער איהם שוין פארלאזט מיט אן אונטערגע־האקטע זייט. און צייט מאטקע האט זיך גע'חבר'ט מיט נתן גנב, האט די „בלינדע פערעל" געווארפען אויף איהם אן אויג און נישט געלאזט איהם אין מארק זיין אין א יאהר־מארק. וואו ער האט איהם געטראפען, האט איהם די „בלינדע פערעל" געשלאגען, געיאגט און געווארט נאר, אז ער זאל אין זיינע הענד ארייגפאלען. מאטקע האט זיך נישט געקלאגט פאר נתן גנב: ערשטענס האט ער געוואוסט, אז עס דארף אזוי זיין, און צווייטענס, איז נאך מאטקע גנב געווען א צו קליינער יאט, אז דער רבי זאל זיך פאר איהם אננעהמען און געהן זיך שלאגען צוליעב איהם מיט די „בלינדע פעריל".

אט פאר דעם נתן גנב — וואס האט געקענט אזוי ווייט ברענ־גען, אז די „בלינדע פעריל" זאל פאר איהם ציטערען און אויסמיידען פון וועג, ווען ער טרעפט איהם אן — האט מאטקע גנב דרך־ארץ געהאט, פערגעטערט איהם און איז גרייט געווען פאר איהם אין פייער און וואסער צו געהן. נתן גנב האט דערפיהלט, אז דער יונג איז א גוטער „יאט" און מען וועט איהם קענען אמאל אויסנוצען צו אן עסק, האט ער איהם צוגעלאזט צו זיך, אהיים גענומען מיט זיך און אפילו געלאזט שלאפען אין הויז ביי זיך.

נתן גנב האט געלעבט מיט דער מוטער אין הילצערנעם הייזעל. איין גוטע מדה האט דער יונג געהאט, וואס די שטאדט האט איהם דערפאר געריהמט: ער האט בכבוד געהאלטען זיין מוטער. דאס ווייב האט ער אויס דעם הויז געשיקט ווייל זי האט ניט געקענט הויזען מיט דער שוויגער און געקריגט זיך מיט איהר. דער יונג האט איהר בכבוד'ע קליידער געמאכט, א שעהנע „שטאדט" אין דער ווייבער־שוהל איהר געדונגען און אהיים געבראכט דער מאמען דאס בעסטע פלייש און די שעהנסטע פיש אויף שבת. שבת נאכמיטאג האט נתן גנב זיין מאמע אויסגעפוצט אין א נייער הויב מיט א נייעם קאפטענדעל, אין געסעל ארויסגעפיהרט צום שפאציער. אז די ווייבער האבען געזעהען ווי נתן האלט בכבוד זיין מאמע, האבען זיי דעם יונג אלעס מוחל געוועזען און געזאגט, אז ער פערדיענט זיך סיי ווי סיי די צווייטע וועלט. מען האט דערצעהלט, אז די אלטע פעשע, נתן קצב'ס מוטער, וואס איז אליין אמאל געווען א קצב'טע און איז נאך היינט אויך בכח אויס־צומרינקען א האלב קווערטעל בראנפען, פאטשט נאך היינט אויס דעם יונג, אז עס געפעלט איהר עפעס ניט אין איהם, און נתן גנב, פאר וועלכען די „בלינדע פעריל" ציטערט, לאזט זיך אויספאטשען פון דער מאמע און זאגט איהר קיין ווארט ניט.

אט די אלטע פעשע, די שטארקע אכטציג־יעהריגע אידענע מיט די רויטע געפרוירענע באקען, האט אריינגענומען מאטקע'ן אין א ווינ־קעל פון דער קיך, און פאר מאטקע'ן טהיילמאל א העמד אויסגע־וואשען און א לעפעל ווארעם געקעכטס געגעבען. די אלטע פעשע איז געווארען מאטקע'ס בעשיצערין און האט אויפ'ן זוהן אנגעשריען, ווען יענער האט מאטקע'ן געשלאגען. נתן גנב האט געזעהען, ווי די מאמע האט גערן מאטקע'ן, האט ער איהם אויך גערן געקריגען און אנגע־הויבען איהם צו בעהאנדלען ווי אן איינגערען ברודער.

איינמאל אן אויף־דער־נאכט, ווען זיי זיינען ביידע אהיים גע־קומען פון שעכט־הויז, די אלטע פעשע האט אויפגעשטעלט אויפ'ן טיש די הייסע קארטאפעל־זופ מיט דעם פארעדיגען פלייש, רופט זיך אן די אלטע אידענע צו נתן'ען:

— נתן, עס געהט צו ראש השנה און יום כפור. דער יונג קען אודאי קיין קריאת שמע ניט לייענען.

— קענסט קריאת שמע לייענען? — פרעגט נתן גנב, וואָס איז געווען אריינגעטהאָן אין דער הייסער שיסעל.

מאָטקע לאַכט, האַלטענדיג אויף זיינע ציינע אַ זודיגע קאַר־טאָפעל:

— ניין!

— און וואָס איז אויף דיר דאָס געלעכטער אַזוי? עס געהען אַזעל־כע גרויסע ימים טובים אין לאַנד אַריין און דו קענסט ניט קיין סדור אין דער האַנד האַלטען — זאָגט די אַלטע.

נתן איז מכבד מיט דער ברייטער האַנד מאָטקע'ן איבער'ן פנים.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס שלאָגסטו איהם? צו שלאָגען ביזטו אַ בריה, וואָלסט בעסער גענומען אַ סדור און דעם יונג אויסגעלערענט עברי זאָגען — זאָגט די מוטער — דו קענסט דאָך. זאָל ער אויך קענען.

מאָטקע לאַכט.

נאָכ'ן עסען האָט נתן אַראָבגענומען פון שענקעל, וואו עס שטעהען די צוויי שבת־לייכטערלעך, דער מאַמע'ס מחזור, אויפגעבישט די גרויסע אותיות און אָנגעהויבען צו לערנען מאָטקע'ן:

— נאָ זעה, דאָס איז אַ היי, און דאָס איז אַ בית. זאָג נאָך: אַ היי, אַ בית.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס איז אויף דיר דאָס בייזע געלעכטער? גיב נור אַ קוק, ווי ער האָט זיך צולאַכט! — און נתן האָט געכאַפּט מאָטקע'ן אויפ'ן קניע און האָט איהם אָנגעהויבען מכבד צו זיין.

— נאָ, גיב נאָר אַ קוק, ווי ער האָט זיך צוראַיעט! נתן גנב, לאָז אָב, לאָז אָב. וועסט דאָך דעם יונג ממית'ן! — שלעפּט אַרוים די אַלטע מאָטקע'ן פון נתן'ס הענד.

נתן לערנט ווידער און גיט מאָטקע'ן ווידער קלעפּ.

— מיין רבי, קוק אָן דעם רבי'ן, אז די הענד זאָלען דיר ווערען אָבגעדאַרט. שלאָגען קענסטו איהם, אָבער לערנען? — שרייט די אַל־טע אויף נתן'ען.

און מאָטקע לאַכט אונטער נתן'ס קלעפּ.

מאָטקע האָט דערפיהלט, אז די אַלטע פּעשע האָט איהם גוטס

געטהאן, האט ער געוואלט איהר אבצאהלען. ער האט אבער ניט גע־וואוסט מיט וואס. ער פלעגט אמאל פון גאס אהיים ברענגען א הוהן אונטער דער פאלע אדער זיך ארײנלאזען אין שענקעל ארײן און ארויסקריגען א פלעשעל, האט עס אהיים געבראכט און פאר דער אי־דענע ביים קוימען אוועקגעלעגט. פלעגט די אידענע איהם אוים דער שטוב טרייבען.

— טראג דיך אב, דו קלײנער גנב, טראג דיך אב מיט דײנע גנבות.

און מאטקע האט געזעהען, ווי דאס פלעשעל בראנפען ווערט פער־שוואונדען אונטער דעם קישען אין דער אידענע'ס געלעגער, האט ער געלאכט און איז אוים דער שטוב געלאפען.

אז די „בלינדע פעריל" האט דערזעהען, אז מאטקע איז ביי נתן'ען א בן־בית געווארען און נתן גנב טראגט זיך ארום מיט איהם, האט ער אלץ געקלערט ווי דעם יונג אין דער האנד צו כאפען. ער האט זיך געוואלט דורך מאטקע'ן מיט נתן'ען אברעכענען און אלץ אבגע־ווארט א געלעגענהייט, ווען דער יונג וועט איהם אין די הענד פאלען. ער האט ניט בעדארפט לאנג ווארטען: די געלעגענהייט האט זיך באלד געמאכט.

.12

אַ אידישער לאַמבאַרד.

אין שטעדטעל האָבען געוואוינט אַ סך שוסטער, וואָס האָבען אויסגעאַרבייט שטיוועל פאַר די פויערשע יאָהרמערק. אַ גאַנצען זומער איז מען אָבגעזעסען איבער דער טאַנדעט־אַרבייט און געגרייט סחורה פאַר הערבסט, ווען די יאָהרמערק וועלען זיך עפענען און מען וועט פאָהרען מיט דרענגלעך און געשטעלען אויף די ירידים אַרום. אָבער ווייניג שוסטער האָבען זיך געקענט דערוואַרטען אויף דעם גליק, אַז זיי זאָלען אַרויספיהרען זייערע סחורות אויף די מערק. די מעהרסטע פון זיי האָבען ניט געקענט דורכשלעפען דעם זומער און אויסהאַלטען די שטיוועל, און צו די ימים־טובים צו האָבען שוין די שטיוועל אַריינגעוואַנדעלט צו אפרים׳שי גייגער אין קאַמער אַריין, וואו מ׳האָט זיי פערזעצט פאַר אַ פּאָר רובעל אויף צו לעבען, אויף סחורה צו קויפען אָדער אויף יום טוב מאַכען.

אפרים׳שי גייגער איז געווען דער פּראָצענטניק פון די שוסטער. נעהמען פלעגט ער פון אַ קערבעל אַ צוויי גילדען פּראָצענט און אַ משכון די שטיוועל. אַז עס פלעגט קומען הערבסט, פלעגען זיך די שוסטער בעטען: „ר׳ אפרים׳שי, גיט אַרויס די שטיוועל אויפ׳ן מאַרק". אָבער אפרים׳שי ווייסט, אַז אַ שוסטער איז אַ שכור, און די שטיוועל קענען נאָך אויפ׳ן וועג צום מאַרק אַריינפאַלען אין שענקעל, און אַזוי ווי דאָס רוב שטיוועל זיינען שוין ניט ווערטה געווען דאָס געלד מיט דעם פּראָצענט, וואָס איז דורך די פּאָר וואָכען אויף זיי אָנגעוואַקסען, פלעגען זיי בלייבען ביי אפרים׳ען אין קאַמער פוילען, און האָבען שוין ניט געזעהן די ליכטיגע שיין מעהר. אפרים׳שי האָט זיי ניט פערקויפט. קיין געלד האָט ער ניט בעדאַרפט. אָבגעלעבט מיט זיין ווייב, טויבע די מרשעת, אַ יאָהר צוואַנציג־דרייסיג אין קריגעריי, און געגעסען דעם גאַנצען טאָג אַ נעכטיגען ברויטעל מיט אַ ציבעלע,

איז זיין איינציג פערגניגען געוועז, אז די קאמער איז וואס אמאל מעהר פול געווארען מיט שטיוועל. נאך סוכות־צייט, ווען די רעגענס גיסען, איז א גאנץ שטעדטעל ארומגעגאנגען בארפוס, די בלאטע האט אריינ־גערונען דורך די אפענע לעכער, און ביי אפרים׳שי אין קעלער האבען געפוילט די שטיוועל, וואס די שוסטער האבען אויסגעארבייט פאר דער בעפעלקערונג אויף דער צייט, ווען דער רעגען וועט קומען.

געוועזן איז אפרים א אידעל א קארגער, וואס האט ניט פערגונ־נען דעם וויב דעם ביסען ברויט וואס זי עסט. יעדען פריהמארגען איז דאס געסעל אויפגערודערט געווארען פון די קריעגערייעז צווישען אפרים׳שין מיט זיין וויב. און יעדען פריהמארגען האט ער געשלעפט דאס וויב צום גט: „שוין די מינוט זאלסטו מיר געהן צום רב, די מינוט“.

ס׳האט זיך שוין איינמאל געטראפען, אז דער רב איז מיעד גע־ווארען שלום מאכען צווישען זיי, און האט בעשטימט זיי אבצו׳גט׳ן.

פרעגט אפרים׳שי:

— וויפיעל וועט דאס קאסטען?

— דו דארפסט דאך איהר געבען א כתובה, און דעם סופר, און שכר־טרחה, און א ציוויל־גט.

— אבער וויפיעל, ארום און ארום?

— ארום און ארום, מיט א ציוויל־גט, און פאר׳ן סופר, און פאר מיר, א פינף און צוואנציג רובעל.

— פינף און צוואנציג רובעל! — שרייט אוים אפרים׳שי — טויבע, קום אהיים! די מינוט אהיים! — שלעפט ער די וויב ביים ארבעל.

צוליעב די פינף און צוואנציג רובעל, וואס ס׳האט איהם בע־דארפט דער גט אבקאסטען, האט ער אבגעלעבט מיט א וויב א מרשעת, וואס זיי האבען זיךביידע פיינד געהאט, א גאנצעם לעבען, און געריסען זיך דעם ביסען פון די מיילער, און געזעטיגט איינס דאס צווייטע מיט קללות.

אפשר האט איהם טאקע טויבע די מרשעת דערצו געבראכט, אז ער זאל אזוי שלעכט זיין. ווארום די אידענע איז מיט אן אמת געוועזן א מרשעת. געוועזן איז זי אן עקרה, און דאס נישט־קינדער־האבען האט מען איהר אנגעזעהען אויפ׳ן פנים... א פנים האט זי

געהאַט פון אַ מאַנספּאַרשוין, נאָר אָהן אַ באָרד און אָהן וואָנצעס, מיט בעוואַקסענע וואַרצעלעך, און פיינד האָט דאָס געהאַט מענשען. גע־זעהן אַ קינד אין גאַס — אַ שטוים געגעבען, און אַלעס לעבעדיגס אוועקגעיאָגט פון זיך: „סטופּיי“, „סטופּיי“! — האָט זי געהאַט אויף אַלצדינג איין וואָרט.

זומער פאַרנאַכט איז זי געזעסען אויף די טרעפּלעך פאַר איהר טהיר און געשעפּט לופט. זי האָט שווער געאָטעמט צוליעב אַסטמאַ. די קינדער פון די בעלי־מלאכות האָבען געבראַכט צו שלעפּען אויף די אַקסלען די פאַרטיגע שטיוועל און קאַמאַשען צו אפרים'שי. די אידענע האָט עפּעס געברומט אונטער דער נאָז, גענומען די שטיוועל און אריינ־געוואָרפען אפרים'שין אין קאַמער אַריין און געמורמעלט צו די קינ־דער: „סטופּיי!“ „סטופּיי!“

דאָס איינציגע פערגעניגען פון אפרים גייגער איז געווען די קאַ־מער מיט זיינע שטיוועל. ער פלעגט זיך אַפּטמאָל איינשליסען אין איהר אויף אַ גאַנצען טאָג און איבערוואַרפען די שטיוועל, וואָס האָבען געפוילט דאָרט פון יאָהרען לאַנג. דאָס פערפוילטע לעדער האָט אַרויס־געגעבען אַ געשטאַנק, און אפרים האָט גוט אַריינגעהויכט דעם ריח פון דעם לעדער און הנאה געהאַט. אַרויסקומען פלעגט ער פון דעו' קאַ־מער מיט אַ צופריעדענער מינע, דער שמייכעל האָט איהם אַראָבגעַ־לאַכט פון די אויגען און אַריינגעפאַלען אין זיין קאָלטענעוואַטע באָרד, וואָס די האָר איהרע זיינען צוזאַמענגעקלעפּט געווען פון לעדער־שטויב. פלעגט ער מיט אַמאָל דערזעהן דאָס ווייב, ווי זי זיצט מיט דעם אָהן־קינדיגען־פּנים און גלאַנצט מיט איהרע קליינע אויגעלעך, פלעגט איהם מיט אַמאָל דאָס גאַנצע פערגעניגען פון די פוילענדע שטיוועל פער־געהן — פלעגט ער געבען אַ מרוקע, אַרויסגעלאָזען אַ קללה אויף איהר און געכאַפּט די קאַפּאָטע און אוועק אין חברה מנחה דאַוונען.

אָט אויף דער קאַמער מיט די פוילענדע שטיוועל האָט נתן גנב זיין אויג געוואָרפען. האָט ער אַריינגעשיקט צו אפרים'שין מאָטקע'ן מיט אַן אויסרייד. מאָטקע האָט געדאַרפט אויסשפּירען, צי די קאַמער האָט אַ פענסטער'ל, און וואוהין דאָס פענסטער'ל געהט אַרויס.

אָנגעטראָפען האָט מאָטקע טויבע'ן, ווי זי זיצט אויף די טרעפּלעך און כאַפּט פרישע לופט זומער פאַרנאַכט. זי האָט איהם בעגעגענט מיט איהר געוועהנליכען ווערטעל: „סטופּיי!“ מאָטקע

האָט אָבער נישט געהערט און איז ווייטער געגאַנגען. פרעגט טייבע: „ווּעמען זוכסטו?" איידער די אידענע האָט נאָך אָבער צייט דאָס וואָרט אויסצורעדן, איז שוין מאַטקע אין שטיבעל, קוקט זיך אַרום, דערזעהט דעם שפּאַלט פון דער קאַמער, אַ זונען־שטראַהל פאַלט אַריין דורך די קוים צוגעמאַכטע טהיר, עפענט ער שוין די טהיר און דערזעהט אפרים גייגער טויכט זיך צווישען אַ וועלט מיט שטיוועל. מאַטקע איז דער־שראָקען געוואָרען, אַז ער האָט דערזעהן דעם אידענ׳ס באָרד מיט די אויגען אַרויסשטאַרען פון צווישען די שטיוועל.

— ווער איז דאָס? — האָט אפרים׳שי געמאַכט אַ געשריי, אויפ־גערעגט, וואָס אַ פרעמדר אויג האָט געזעהען, ווי ער טהוט זיין דיענסט אין זיין קדשי־קדשים.

— דער מייסטער האָט מיך געשיקט.

— ווער מייסטער, וואָס פאַר אַ מייסטער? טויבע, רע־טויבע, וואו ביזטו? — איז אפרים׳שי אַרויס אַ פערשטויבטער פון צווישען די שטיוועל.

נאָר מאַטקע איז שוין נישט געווען.

פון דעם טאָג אָן איז דאָס פענסטער׳ל פון דעם קאַמער פער־קלאַפּט מיט נאָך אַ לאָדען און אַ פּרענט, און די טהיר פון אפרים׳שיס קדשי־קדשים איז געוואָרען בעלעגט מיט נאָך צוויי שלעסער, אַז קיין פרעמדענ׳ס אויג זאָל ניט אַריינדרינגען, און מאַטקע האָט געקראָגען קלעפּ פון נתן גנב — וואָס ער האָט די מעשה אַזוי נישט געשיקט געמאַכט.

מאַטקע אָבער האָט אויסגעשפּירט, אַז די קאַמער האָט אַ פענ־סטער׳ל און דאָס פענסטער׳ל געהט אַרויס אויף מאַנדריק׳ס דאָך.

עס האָט זיך געמאַכט באַלד אָן אַנדער געלעגענהייט. אַריינצור־דרינגען אין אפרים׳שיס קדשי־קדשים. אפרים גייגער, אַזוי קאַרג ווי ער איז געווען, האָט ער דאָך געוואָלט האָבען אַז עס זאָל איבערבלייַ־בען אַן אָנדענקעניש נאָך איהם. פינף יאָהר האָט ער זיך געדונגען מיט אַ סופר, אַז ער זאָל שרייבען פאַר איהם אַ ספר־תורה אין דער חברה, וואו ער דאַוועט. האָט טויבע געוויינט, אַז זי וויל, אַז דאָס ספר־תורה זאָל זיין געשריבען אויך אויף איהר נאָמען, האָט אפרים׳שי נישט געוואָלט. האָט די אידענע צושטייער געגעבען פון איהר געלד, וואָס זי האָט בגנבה אָנגעזאַמעלט אין אַ זאַק, גאַנצע פופצעהן רובעל,

איז ער בעשטאנען, אז דאס מענטעלע מיט די עץ החיים׳ס זאלען זיין אויף איהר נאמען.

דאס קדשי־קדשים איז נאך נישט געבליעבען איין מינוט אליין צייט אפרים׳שי האט חתונה געהאט. צי איז אפרים אין דער היים, צי איז ער אין דער חברה ביי׳ם מנחה דאוונען, זיצט אלץ טויבע, זיין ווייב, ווי א געטרייער הונד אויף דער שוועל פון דער טהיר און טרייבט אוועק אלע, וואס ווילען זיך דערנעהענטערען צום קדשי־קדשים, מיט איהר סגולה־ווארט „סטופיי". צום חנוך אבער פון ספר־תורה׳לע האבעןביידע, אי אפרים, אי זיין ווייב, פערלאזט דאס קדשי־קדשים אויף קיינעם נישט און זיינען געגאנגען מיט דעם עולם אידען אין דער חברה אריין. אין דער חברה האבען זיך אידען געפרעהט מיט׳ן נייעם ספר־תורה׳לע, און אפרים מיט זיין ווייב האבען פערגעסען אן די שטיוועל און געטאנצט מיט זייער „קינד", מיט׳ן ספר־תורה׳לע, שפעט אין אבענד אריין.

דענסטמאל האט זיך נתן גנב ארויפגעלאזען אויף מאנדריק׳ס דאך און מיט א שטיק אייזען אונטערגעשפארט דעם פרענט פון דעם לאדען. דער פרענט האט נאכגעגעבען. זיינען איבערגעבליבען די שטאבעטלעך, האט זיי נתן גנב אויך באלד פארנאנדערגעשפריימ. ער האט געגעבען א וואונק צו מאטקע׳ן, און מאטקע האט זיך ווי א קאץ געגעבען א קוועטש אריין צווישען די שטאבעטלעך, און באלד האט ער אנגעהויבען ארויסצוווארפען שטיוועל דורך דעם פענסטער׳ל צו נתן׳ען.

אז מען האט שוין אנגעפאקט א פאר זעק, האט נתן געגעבען א קאמאנדע, אז מאטקע זאל אינעווייניג צונויפלעגען די שטיוועל אזוי, אז מען זאל ניט באלד בעמערקען. מאטקע האט זיך צוריק ארויסגעקוועטשט פון די שטאבעטלעך, נתן האט צוריק פערבויגען דעם פרענט אויפ׳ן לאדען, אז מען זאל נישט אנזעהן, און מען זאל נאך אמאל קענען נעהמען פון קדשי־קדשים.

אפרים איז אהיים געקומען מיט זיין ווייב פון דער חתונה, וואו זיי האבען אויסגעגעבען זייער קינד דאס ספר־תורה׳לע. האט ער זיך דערמאנט אן דער קאמער.

געוואלד, זי איבערגעלאזט אליין, צום ערשטען מאל אליין. האט ער גוט בעקוקט די שלעסער אויף דער טהיר, אבער אלעס איז גאנץ.

פארזיכטיג, מיט האריץ־קלאפעניש האט ער אויפגעעפענט די טהיר פון קאמער: געלויבט איז גאט, די שטיוועל זיינען דא. דער לאדען איבער׳ן פענסטער׳ל און דער פרענט אויך.

— געלויבט איז גאט — אטהעמט אב אפרים׳שע גייגער — איך האב זיך געשראקען. די קאמער אליין געלאזט.

— עס איז אין דעם זכות פון ספר־תורה׳לע — זאגט טויבע.

— דו האסט רעכט, מיין ווייב.

און צום ערשטען מאל דעם אבענד האט מאן און ווייב גערעדט צווישען זיך אהן קללות, זייענדיג פול מיט דעם נחת וואס זיי האבען געהאט פון זייער „קינד“, דאס ספר־תורה׳לע.

פון דענסטמאל אן זיינען אויף א שטיקעל צייט, דורך די מיה פון מאטקע׳ן מיט זיין רבי׳ן נתן׳ען, די שטיוועל אנגעקומען צו די ריכ־טיגע בעלי־בתים, פאר וועמען די בעלי־מלאכות האבען זיי געמאכט — צו די מענשען. א סך אידען און פויערים זיינען צו הערבסט־צייט גע־ווען צוגעגרייט צו די רעגענס מיט גוטע, געזונדע שטיוועל. און ווייל שטיוועל זיינען מיט אמאל ביליג געווארען אין שטעדטעל, האט זיך אן ארימאן אויך געקענט פערגינען א פאר שטיוועל אויף יום־טוב.

נור באלד האט דאס אויפגעהערט. די שטיוועל האבען אנגעהוי־בען צוריק צו געהן אפרים׳ען אין קאמער אריין, ווי מיר וועלען עס שפעטער דערצעהלען. ווארים דער היטער פון די גערעכטיגקייט, „די בלינדע פעריל“, האלט וואך זיין אויג איבער די ארדנונג פון דער שטאדט...

.13

אַ גנב! אַ גנב!

— געוואַלד, אַ גנב! — האָט זיך געלאָזט הערען איבער דעם שמאָלען געסעל אַ שרעקעדיג געשריי אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען.

לאָדענס האָבען זיך אויפגעפּראַלט. פון די אָפענע לופטשיקעס האָבען זיך ווייסע שלאָף־מיצען און בעפעדערטע בערד געלאָזט זעהן. מענשען האָבען געפרעגט מיט דערשראָקענע אויגען:

— וואו ברענט?

זיי האָבען דערזעהען אפרים'שי גייגער, אין די גאַטקעס און שלאָף־מיץ, שטעהט אויפ'ן גאַניקעל פון זיין הויז. ער רייסט זיך די האָר פון קאָפּ און האַלט אין איין שרייען:

— געוואַלד, אַ גנב! מען האָט מיך בעגזל'ט! בדלות געשטעלט!

טהיר און טויערען האָבען זיך אויפגעעפענט. אידען אין אונטער־וועש, ווייבער אין די העמדער, מוידען אין טיכער איבער די קעפּ, יונגען מיט שטעקענס און העק אין די הענד האָבען זיך אַרויסגעלאָזט פון די הייזלעך און געשריען:

— וואו? ווען? וועמען?

— דאָ איז ער אַנטלאָפען! ער איז אַריבער דעם פּלויט!

— ניין, אין הויף אַריין, צום גאַמבינער אין הויף אַריין.

— איך האָב איהם אַליין געזעהן דורך דעם הויף.

— קומט, אידען!

און צווישען די אַלע געשרייען הערט זיך אפרים'שים געוואַלד:

— ער האָט מיך געשאָכטען!

— ווער איז עס געווען?

— נאַ, אָט דאָ איז ער! — ווייזט אַ יונג אויפ'ן דאַך הינטער'ן קוימען.

אויפ'ן דאַך, וואָס איז געווען פאַר די פענסטערלעך פון אפרים'־

שים קאמער, האט זיך מאטקע בעוויזען. ער איז האלב געווען בע־האלטען הינטער דעם קוימען. מען האט ארויסגעזעהען דאס היטעל מיט די גנב׳ישע אויגען. ער איז האלב געשטאנען, האלב געלעגען, גע־האלטען אין דער האנד א פאר שטיוועל און געקוקט מיט ש־עקע־דיגע אויגען, ניט וויסענדיג, ווי זיך אן עצה צו געבען.

— אט, אט, דא, זעהט!

— מאטקע גנב! עס איז מאטקע!

— דעם בלינדען ליב׳ס! איך האב באלד געוואוסט, אז עס וועט אוים דעם בחור אויסוואקסען א פרי.

— רינגעלט ארום דעם דאך — שרייען איינצעלנע שטימען.

דערוויל האבען אפרים׳שים געוואלדען ניט אויפגעהערט און געהאלטען אין איין צוזאמענרופען די בעלי־בתים פון שטעדטעל. פון די געסלעך, הויפען און הינטער־געסלעך זיינען זיך צוזאמענגעקומען אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, בעוואפענט מיט דרענגער, וואלגער־העלצער, בעזימער און האקמעסערס, אלע מיט געוואלדען און גע־שרייען: וואו איז דער גנב, דער גנב?!

— געכאפט! געכאפט!

— אט, אט!

די גאנצע צייט האט זיך מאטקע געדרעהט ווי א מויז אויפ׳ן דאך. פאר שרעק ניט ארויסגעלאזט די שטיוועל פון די הענד, און גע־קוקט מיט אונרוהיגע אויגען, וואס דא וועט זיין.

— קומט ארויף אויפ׳ן דאך!

— ווער געהט מיט מיר אויפ׳ן דאך?

און דא און דארט ווייזען זיך שוין אייניגע גבורים און הויבען אן צו קלעטערען אויפ׳ן דאך כאפען מאטקע׳ן.

אבער מאטקע, דערזעהענדיג, אז די יונגען געהען נאך איהם, האט ער מיט אמאל געגעבען א שפרונג, ערגעץ וואו פערפאלען געווארען אויף א מינוט, דערנאך האט ער זיך באלד געוויזען אויף אן אנדערען דאך.

— אט, דא איז ער! דא!

די שטאדט אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די בעזי־מער און שטעקענס אין די הענד נאך איהם.

אבער מאטקע איז שוין געפלויגען ווי א קאץ פון דאך צו דאך,

מיט אמאל זיך געגעבען א לאז אריין אין א לאך, א שפרונג איבער א הויז, ווי א שווארצע מויז, געגעבען א לויף אריבער דאס געסעל, אריין צום סטאליער אין הויף און איז פערפאלען געווארען אין א לאך צווי־שען די קלעצער, דרעננער און ברעטער, וועלכע זיינען געווען אנגע־לעגט אין הויף.

דאס שטעדטעל מיט די בעזימער אין די הענד, וואס איז נאכ־געלאפען מאטקע׳ן איבער די דעכער, האט איהם דערזעהען פערשוואונ־דען ווערען אין סטאליאר׳ס הויף. באלד האבען די אלע אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, אנגעפילט דעם הויף מיט די דרעננער און בעזימער אין די הענד, צווישען זיי אפרים׳שי גייגער אין די גאטקעס און מיט׳ן שלאף־מיץ, רייסענדיג זיך די האר פון קאפ:

— געוואלד, דער יונג האט מיך געשאכטען!

— ר׳ אפרים, קומט, מיר וועלען די ברעטער אבווארפען און דעם יונג ארויסנעהמען! — שרייט נחום׳שי שוסטער, וועלכער האט דאס גאנצע לעבען אבגעארבייט שטיוועל פאר אפרים׳שי גייגער׳ס קאמער. ער האט מיט די איינגעדארטע, איינגעפאלענע שווארצע באַ־קען געבלאזען, קוים דעם אטהעם כאפענדיג.

— שטעהט, שטעהט, די „בלינדע פעריל״ געהט! — רופען אנ־דערע אויס.

— אידען, מאכט פלאץ, די „בלינדע פעריל״.

די אידען האבען זיך אבגערוקט. די „בלינדע פעריל״ אין „פאל־נע יוניפארם״, בעוואפענט מיט דעם שווערד און מיט א ביקס, איז אריינגעקומען אין הויף אריין. דער רויטער קארק זיינער האט זיך ארויסגעגאסען פון זיין גומענעם קראגען, ווי דאס פעטס ביי א חזיר. די אויגען, וועלכע זיינען נאך געווען האלב פערשלאפען, האבען אויסגעקוקט ווי שכור׳ע, און די האר האבען זיך איהם אויפגעשטעלט פאר כעס.

— אידעלעך, וואס איז? — זאגט די „בלינדע פעריל״, איבער־פיהרענדיג מיט דער גרויסער האנד איבער די גרויסע וואנצעס, וואס דאס איז געווען א סמן, אז ער איז בייז.

— אוי, פאניע, ער האט דאך מיך געה׳רג׳עט! ער האט דאך מיך געשאכטען!

— פאסמאטרים! פאסמאטרים! — האט פלוצים די „בלינדע

פעריל" אָנגעהויבען ריידען רוסיש, וואָס דאָס איז געווען אַ סמן, אַז די „בלינדע פעריל" איז זעהר אין כעס.

ער איז צוגעגאַנגען צו די ברעטער, געקלאַפּט אויף אַ ברעט מיט דער שווערד און געשריען:

— עי, מאַשעניק, ווילִיעזאַי!

אָבער מאָטקע איז געלעגען הינטער די קלעצער און ארויסגעקוקט מיט די גלאַנצענדע אויגען פון אַ לאָך ארויס, געזעהען די אידען מיט די שטעקענס אין די הענד, די „בלינדע פעריל" מיט דער שווערד. ער האָט ניט מורא געהאַט. ער האָט ניט געציטערט. געקוקט זיי אין די אויגען אריין און געוואַרט וואָס דאָ וועט זיין.

— וואָס איז געשעהן? — פרעגט נתן גנב, וואָס האָט זיך פלוצים אין הויף צווישען די אידען בעוויזען.

די אידען קוקען זיך איינס דאָס אַנדערע אָן און ענטפערען אָב מיט אַ שמייכעל, ווי וועלענדיג זיך ארויסמאַכען פון גאַנצען עסק.

— מיר ווייסען דען? אַלע לויפען, זיינען מיר אויך געלאָפען.

— וואָס? אַ גנב? — פרעגט נתן.

— פּאַסמאַטרים! — האָט די „בלינדע פעריל" אָנגעקוקט און געקלאַפּט שטאַרקער מיט דער שווערד אויף די ברעטער און גערופען מיט אַן ענערגישען קול:

— העי, מאַשעניק, ווילִיעזאַי!

נתן האָט איהם אָבגעענטפערט מיט אַ בליק און זיך אַוועקגעשטעלט מיט די אַנדערע אידען אָבוואַרטען די זאַך.

אז מאָטקע האָט דאָס מאָל אויך ניט אָבגעענטפערט אויף דער „בלינדער פעריל'ס" אויפרוף, האָט זיך די „בלינדע פעריל" געווענדעט צו די אידעלעך אויף אידיש:

— העי, אידעלעך, שאַרט אַוועק די ברעטער.

די אידען האָבען זיך געגעבען אַ נעהם צו די ברעטער, צים מעהרסטען די שוסטער, וועלכע האָבען פערזעצט זייערע שטיוועל ביי אפרים'שין, געוואָרפען די דרענגער, די קלעצער, און מאָטקע איז געלאָפען פון איין לאָך אין צווייטען אריין.

באַלד האָט זיך דערהערט אַ גרויס ווילד געשריי אין הויף:

— איך וועל ניט לאָזען! — איך וועל ניט לאָזען!

דאָס איז ווידער געווען די „רויטע זלאַטקע", וואָס איז זיך גע־

קומען אַנגעהמען פאַר איהר קינד. אַזוי גרוים ווי זי איז געוועזן, האָט זי זיך געגעבען אַ וואָליע אַרויף אויף די ברעטער און ניט געלאָזט זיי פונאַנדערשלעפען כדי מאַטקע׳ן ארויסצוציהען.

— דו זאָלסט אַוועקגעהן. די מינוט אַוועק! — שרייט צו איהר די „בלינדע פעריל“ — איך הייס דיר! — קלאַפּט ער מיט׳ן שווערד.

אָבער די רויטע זלאַטקע איז געלעגען אויף די ברעטער, ניט גע־ריהרט זיך פון אָרט, און געשריען ניט מיט קיין מענשליך קול:

— איך וועל ניט אַוועקגעהן, איהר וועט איהם ממית׳ן.

— אידען, נעהמט זי אַוועק פון דאַנען! — שרייט די „בלינדע פעריל“. איך ווער אין כעס.

די אידען האָבען געוואָלט צוגעהן צו דער רויטער זלאַטקע. זי האָט געוואָרפען מיט די פיס און מיט די הענד, אַוועקגעשטופּט פון זיך די אידען, די יונגען, די פנים׳ער מיט די נעגעל אויסגעקראַצט און ניט צוגעלאָזט צום יונג.

— איך וועל אייך ניט צולאָזען. איהר וועט איהם ממית׳ן.

און נתן האָט געברומט צווישען די צייהן אויף די אידען:

— איך וועל אייך די קעפּ צושפּאַלטען.

די אידען האָבען אָנגעקוקט נתן׳ען, מורא געהאַט פאַר איהם און געשטאַנען, ניט וויסענדיג וועמען צו געהאָרכען: די „בלינדע פעריל“ אָדער נתן גנב.

אַז די „בלינדע פעריל“ האָט געזעהען, אַז די אידען נעהמען ניט אַוועק די רויטע זלאַטקע, האָט ער געוואָרפען אַן אויג אויף נתן גנב, איז אַליין צו צו דער רויטער זלאַטקע און זי אָנגעהויבען שלאָגען מיט דער שייד פון דער שווערד, צוטופּענדיג: אַוועק, דו ממזרת, גנבים וועסטו ערציהען!

דאָס האָט נתן ניט געקענט דערטראָגען: ער איז צו צו דער „בלינדער פעריל“, אָנגעכאַפּט איהם פאַר דעם לאַץ, געוויזען איהם אַ פויסט אין פנים אריין:

— אַ אידענע וועסטו שלאָגען? איך וועל דיר דעם קאָפּ צו־שפּאַלטען!

די „בלינדע פעריל“ האָט זיך דערשראָקען, געכאַפּט דעם רעוואָל־ווער אין האַנד און געשריען אויף נתן׳ען: דו געהסט אַוועק פון דאַ־

נען? איך שים דיך ווי א הונד! דו לאזט מיך ניט דאס געזעץ אויס־פיהרען.

עס איז געווען אביסעל צו ליכטיג, און נתן גנב האט זיך אבגע־רוקט. אז די „בלינדע פעריל" האט דערזעהן, אז ער איז תקיף, האט ער געגעבען א געשריי צו די אידען, ווייזענדיג אויף נתן'ען:

— בינדט איהם, ער האט מיר געשטערט דאס געזעץ אויסצו־פיהרען.

נתן איז געשטאנען בלייך און געשמייכעלט, אין דער האנד האט ער שוין גרייט געהאלטען דעם „אייזערנעם שטאכער", מיט וועלכען ער האט זיך געשלאגען, און קיין איד האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו איהם.

די „בלינדע פעריל" האט געזעהן, אז ער איז איצט אליין, האט ער זיך ווייטער גענומען מאטקע'ן צו כאפען; אבגעשטופט די אי־דענע און געשריען אויף די אידען, אז זיי זאלען די ברעטער אראב־ווארפען.

נור קיין אידענ'ס האנד האט שוין ניט מיטגעהאלפען די ברע־טער פונאנדערצוווארפען. צי זיי האבען מורא געהאט פאר נתן'ען, צי איבער דעם וואס די „בלינדע פעריל" האט געשלאגען מאטקע'ס מוטער, האט זיך די סימפאטיע איבערגעוואויגען אויף מאטקע'ס זייט, סיי ווי סיי: די „בלינדע פעריל" האט אליין די ברעטער אויפגעהויי־בען און דערביי האט ער זיך צוואווארעמט, דער שוויים האט גערונען פון זיין פעטען האלז. ער איז רויט געווען און געשאלטען די אידען און זייערע ראבים. די אידען זיינען געשטאנען און צוגעזעהן, ווי די „בלינדע פעריל" ארבייט, און האבען געשמייכעלט. אזוי האט ער אב־געארבייט, ביז ער האט פאנאנדערגעווארפען א גאנצען הויפען ברע־טער. מיט אמאל האט מאטקע געגעבען א שפרונג ארויס פון א לאך, איז אריין צווישען א געזעמעל אידען. קיינער האט איהם ניט גע־וואגט צו כאפען. אדרבא, א טהייל האבען איהם נאך פערשטעלט מיט די קאפאטעס. די „בלינדע פעריל" האט ארויסגעכאפט די שווערד און אריינגעלאזט זיך צווישען די אידען נאך מאטקע'ן. אבער מאטקע האט שוין געמאכט א „ויברח", וויעדער אריין אין א הויף און פון דארט האט ער זיך אריבערגעלאזט איבער א פלויט אין פעלד אריין, צום וואסער צו. די „בלינדע פעריל" מיט אפרים'שי גייגער זיינען גע־

ווען די איינציגע, וואָס זיינען איהם נאָכגעלאָפען. די אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די שטעקענס און בעזימער אין די הענד זיינען שוין געשטאַנען, האָבען זיך צוגעקוקט, ווי די „בלינדע פערי"ל" מיט דער לאַנגער שווערד אין האַנד און נאָך איהם אפרים'שי גייגער אין די גאַטקעס מיט'ן שלאָפּמיץ לויפען נאָך דעם יונג, און מאַטקע פליהט ווי א פייל פון בויגען איבער פּלויטען, איבער דעכער, און די „בלינדע פעריל" סאָפּעט מיט'ן רויטען האלז ווי אַ שווערע גאַנז. האָבען זיי געלאַכט.

צום סוף איז די „בלינדע פעריל" מיעד געוואָרען, יאָגענדיג זיך נאָך מאַטקע'ן. ער האָט זיך אָבגעשטעלט, צוריק אַריינגעטהאָן די שווערד אין שייד, אויסגעשפּיגען און געזאָגט אויף אידיש צו די אַרומשטעהענדע אידען:

— אז איהר ווילט אַ גנב, האָב איך אַן עסק! וואָס איז עס מיין עסק?

און דערזעהענדיג אפרים'שין אין די גאַטקעס מיט'ן שלאָפּמיץ, ווי ער שטעהט און רייסט די האָר פון קאָפּ: „געוואַלד, ער האָט דאָך מיך געשאָכטען!" האָט די „בלינדע פעריל" אויסגעלאָזט דעם גאַנצען כעס אויף אפרים'שין. ער האָט איהם נאָכגעקרימט און גע־זאָגט: „געוואַלד, ער האָט מיך געשאָכטען!" אַלעס ביזטו שולדיג. וועד הייסט דיר האַלטען די שטיוועל אין קאַמער? גיב זיי צוריק די שוסטער וועט מען ניט גנב'ענען.

נור באַלד איז געוואָרען אַ געלאָף אין עק געסעל, וואו מאַטקע איז אַנטלאָפען. יונגען זיינען געקומען פאַראויס צו לויפען און אָנגע־זאָגט מיט גדולה די בשורה: „געכאַפּט! געכאַפּט!" באַלד האָט זיך געוויזען דער גוי'שער קיילער מיט זיין שייגעץ. זיי האָבען געפיהרט מאַטקע'ן ביי ביידע הענד. זיי האָבען איהם געכאַפּט אין זייער הויף, וואוהין מאַטקע איז אַריין. מאַטקע איז געגאַנגען צווישען זיי, רוהיג, מיט אַ ברוגז'ער מינע און די אויגעלעך האָבען איהם געגלאַנצט. די „בלינדע פעריל" האָט זיך גלייך געשטעלט, אַרויסגענומען דעם רעד־וואָלווער און גרייט געהאַלטען איהם. אידען האָבען זיך דערשראָקען פאַר דער „בלינדער פעריל'ס" רעוואָלווער, האָבען זיי זיך אָבגערוקט.

די גוים האָבען איבערגעגעבען מאָטקע'ן אין די הענד פון דער „גערעכ־טיגקייט", און די „גערעכטיגקייט" אין דער פּערזאָן פון דער „בלינ־דער פעריל" האָט איבערגענומען מאָטקע'ן מיט אָן ערנסטער מינע, אָנ־געשטעלט דעם רעוואָלווער און געפיהרט מאָטקע'ן ביי דער האנד אין וואַך אריין.

.14
אַרעסטאַנטען.

די „וואך“ פון שטעדטעל איז געווען אין מיטען מארק, אין שעהנ־סטען, געזונדסטען הויז פון שטאָדט. די פענסטערלעך האָבען ארויס־געקוקט אין מארק אריין און מען האָט פון די וואך געקענט זעהען אַלעס וואָס עס טהוט זיך אין גאַס, און פון גאַס — אַלעס וואָס טהוט זיך אין דער וואך.

פאַר אַ פערברעכען האָט מען אוועקגעזעצט אין וואך... למשל, אַז אַ איד האָט פערקייפט אין געהיים פון זיין געוועלבעל זונטאָג פאַר צוועלף אזייגער, ווען די קירכענגלאָק האָט געקלונגען, איז געקומען דער פּאָליציאַנט, וועמען מען האָט גערופען „די בלינדע פּעריל“ און פערשריבען אין ביכעל. האָט דער „סאָנד“ (סודיא) דערנאָך גע׳משפּט, אַז דער איד זאָל פינף טעג אָבזיצען אָדער בעצאָהלען פינף רובעל אַ טאָג. האָט דער איד געוואָלט ליעבער פערדיענען די פינף אין צוואַנ־ציג רובעל און איז געגאַנגען אָבזיצען די פינף טעג. און מען האָט איהם דערנאָך צוגעוואונשען, הלואי יעדע וואך אַ פינף־און־צוואַנציגער פער־דיענען.

דאָס איז נאָך אַלעכ געווען פערצייטענס, אין אַנהויב, ווען די „בלינדע פּעריל“ איז נאָך געווען אַ „פּריטש“ (אַ גרינער). אַז ער האָט דערזעהן אַן עולה אין שטעדטעל האָט ער עס ניט געקענט איבער־טראָגען און באַלד פערשריבען אין זיין ביכעלע. דערנאָך האָט זיך די „בלינדע פּעריל“ צוגעוועהנט צום שטעדטעל, מען האָט אָבגעמאַכט מיט איהם צעהן גילדען אַ וואָך מיט אַ פונט טהעע און דריי פונט צו־קער. דער שמש האָט עס יעדען פרייטאָג צוזאַמענגענומען גראָשענ־ווייז פון די בעלי בתים, און צו שטיקלעך צוקער פון די בעלי־בית׳טעס פאַר די „בלינדע פּעריל“. פון דענסטמאָל אָן, אַז אַ שעהנער בעל הבית איז אריינגעפאַלען, למשל, אַז דער פאַן קאָמיסאַר איז געקומען צו־

פאהרען פון דעם גרעסערען שטעדטעל און איז ארומגעגאנגען אין די הויפען נאכקוקען צו ס'איז ריין, און יעדען שעהנעם בעל־הבית פער־שריבען פינף רובעל א טאג אדער פינף טעג זיצען — האט מען אב־געמאכט מיט משה־שלמה'ן דעם אונטער־שמש, אז ער זאל געהן אב־זיצען פאר די בעלי־בתים. משה־שלמה דער אונטער־שמש האט עס גע־מאכט ביליגער ווי פינף רובעל א טאג. גענומען האט ער צוויי גילדען א טאג פון א בעל־הבית, און דערביי האט משה־שלמה די צייט נים פערטאכלעוועט; ער האט זיך דערווייל אנגעגרייט די צווייטע וועלט — ער איז געזעסען און געזאגט תהילים. די „בלינדע פעריל" האט שוין געזארגט דערפאר, אז משה־שלמה זאל פרנסה האבען, אז ער זאל שטענדיג דארפען זיצען, פאר וועלכען משה־שלמה איז דער „בלינדער פעריל" זעהר דאנקבאר געווען. אבגעזעסען איז דער אונטער־שמש א גאנצע וואך, און פרייטאג האט די „בלינדע פעריל" געוואוסט, אז א איד דארף שבת זיין ביים ווייב מיט די קינדער, האט ער משה־שלמה'ן ארויסגעלאזט ווען דער שמש האט געדארפט ליכט צינדען. שבת צו־נאכט, ווען אלע אידען האבען זיך גענומען צו זייער וואכעדיגע פרנסה, איז משה־שלמה אליין צוריקגעגאנגען צו זיין פרנסה — אין דער וואך אריין.

עס האט זיך אמאל געמאכט, אז די „בלינדע פעריל" האט פער־געסען אן משה־שלמה'ן און האט די בעלי־בתים נים פערשריבען אין ביכעל, איז איהם דער אונטער־שמש געקומען בעטען און גע'טענה'ט צו איהם:

— וואס, איך בין נים קיין איד, איך דארף נים קיין פרנסה?

האט די „בלינדע פעריל" איינגעזעהען, אז משה־שלמה האט א ווייב מיט קינדערלעך, האט ער פערשריבען אין ביכעל א בעל־הבית אויף פינף טעג צו זיצען — נים דערפאר, וואס דער בעל־הבית האט חלילה מיט עפעס זיך פערזינדיגט, נאר כדי משה־שלמה זאל האבען וואס צו טהאן און די וואך זאל נים בלייבען לעדיג. און אז דער בעל־הבית האט דערנאך געמאכט א געוואלד אין געסעל, גע'טענה'ט צו דער „בלינדער פעריל":

— וואס הייסט? וואו איז דער יושר? דו נעהמסט נים קיין צעהן גילדען א וואך? פארוואס פערשרייבסטו מיך?

האט די „בלינדע פעריל" אבגעענטפערט גאנץ אידישלעך:

— עס איז דאָ אַ איד אין דער שטאָדט, ר׳ משה־שלמה, דאַרף ער האָבען פּרנסה.

נאָך אַן אַרעסטאַנט איז געווען אַ בעשטענדיגער איינוואוינער פון דער וואך. דאָס איז שוין געווען אַ געפעהרליכער, אַ פּאָליטישער, כאַנאַצקי, דער פּוילישער שוסטער, אָדער ווי אידען האָבען איהם גערופען „פּאָלסקי וואָיסקע“.

דאָס איז געווען אַן אָרימער גוי, וועלכער איז אַ גאַנצע וואָך אָבגעזעסען ביי ברוך׳ן אין ווערקשטאַט, איינגעבויגען איבער זיין שטיוועל און געקלאַפּט אין דער פּאַדעשווע. אַ הויכער, אַן אויסגעמאָגערטער, מיט אַ פּאָר גרויסע פּוילישע וואָנצעס. אַ גאַנצע וואָך איז ער געווען אַ שטילער, אַ גוטער, צו אַלעמען געשמייכעלט און די קינדער פון געסעל צוקערקעס געטהיילט. נור, אַז עס איז געקומען זונטאָג, האָט ער זיך אָנגע׳שכור׳ט און איז ארויס אין גאַס, אָנגעטהאָן עפּעס אַן אַלט זעלנעריש היטעל פון נאַפּאָלעאָנ׳ס צייטען, מיט אַן אַלטען פּעררעאָסטעטען שווערד, פון די פּורים־שפּיעלער, וואָס ער האָט ערגעץ־וואו געהאַט פערשטעקט, ארויס אין גאַנצען יוניפאָרם און אָנגעהויבען צו זינגען: „יעשטשע פּאָלסקא ניע סגינעלא“... און געשריען אין געסעל: „פּאָלסקא וואָיסקא“, דעמבאַראָווסקי... קאָסטשיושקא... אַז מען האָט דערהערט די שרעקליכע רעוואָלוציאָנערע ווערטער אין געסעל, איז אַ שרעק אָנגעפאַלען אויף קליין און גרויס. „פּאָוסטאַניע“, געוואַלד, דער פּוילישער שוסטער וועט אונז אונגליקליך מאַכען! איז אָנגעקומען די „בלינדע פּעריל“ מיט׳ן רעוואָלווער און די שוועהד און האָט פּאָלסקי וואָיסקאָ׳ן אין וואַך געפיהרט. דאָרט האָט ער איהם גוט אָנגעשלאָגען „פּאָלסקי וואָיסקע“ איז אָבגעלעגען אַ נאַכט אין דער וואַך, אויסגעניכטערט זיך.

ווען משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט געזעהען דעם שכור׳ען „פּאָלסקי וואָיסקע“ זיך ארומוואַלגערענדיג אויף דער פּאָדלאָגע פון דער וואַך, האָט ער געקרעכצט און בעדויערט גאָט׳ס בעשעפעניש. אַ מענש איז משוגע, קרעכצט ער, בחנם זאָל ער זיך נעהמען אוועקזעצען אין וואַך, און משה־שלמה האָט איהם געגומען מוסר זאָגען:

— אַ מענש זאָל זיך אַזוי צום נאַר מאַכען! אוי, אוי, פּאַני „פּאָלסקי וואָיסקע“, שאָקעלט ער אויף איהם מיט׳ן קאָפּ.

„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך גענומען צום הארץ משה־שלמה׳ס מוסר, געקראצט זיך אין קאפ און אבגעענטפערט:
דו האסט רעכט, פאני משה שלמה, האסט רעכט.
„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך בערוהיגט, אבגעמאכט ביי זיך ניט מעהר צו טהאן די נארישקייט, און צומארגענס האט איהם „די בלינדע פעריל“ ארויסגעלאזט מיט אן אונטערגעהאקט אויג, און „פאלסקי וואיסקע“ איז צוריקגעגאנגען צום „זשיד“ ברוך אין ווערקשטאט און רוהיג ווייטער געקלאפט אין די פאדעשווע ביז צום צווייטען זונטאג, ווען „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך ווידער אנגע׳שכור׳ט און דערשראקען דאס געסעל מיט „יעשטשע פאלסקא ניע סגינעלא“...
אט צו די צוויי שרעקליכע ארעסטאנטען האט די „בלינדע פעריל“ אריינגעבראכט, בעוואכט מיט שווערד און ביקס, דעם קליינעם צוועלף־יעהריגעז מאטקע גנב, אין די וואך, אויף דער שמוציגער שטיינערנע פאדלאגע, איז געלעגען „פאלסקי וואיסקע“ מיט אן אונטערגעהאקט אויג פון די „בלינדע פעריל׳ס“ קלעפ און הויך געשנארכט. משה שלמה, דער אונטער־שמש, איז געזעסען ביי׳ם פענסטער׳ל אנגעטהאן אין ברילען, געהאלטען א גרויסען סדור אין האנד. אז ער האט דערזעהן דעם שרעקליכען ארעסטאנט, וואס מען לאזט אריין צו איהם אין וואך אריין, האט ער זיך איינגעקארטשעט, אבגעקרעכצט און ארויסגעזאגט פון תהילים, שאקלענדיג מיט׳ן קאפ אויף מאטקע׳ן: „אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד“...
די „בלינדע פעריל“ האט ארויסגענומען דעם פיסטאלעט פון שייד רעל ארויס. דער פיסטאלעט וואס איז געוועזן פעררא(סטעט און האט קיינמאל קיין קויל ניט אנגעזעהן, האט אזא שרעק אנגעווארפען אין טורמע צווישען די ארעסטאנטען, אז משה־שלמה האט די אויגען צוגעמאכט און געשריען „שמע ישראל“ און „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך פון שלאף אויפגעכאפט און פאר שרעק האבען זיך איהם די האר אויפ׳ן קאפ קאפויר געשטעלט. דער פיסטאלעט איז אבער ניט געוועזן צו זיי געווענדעט. די „בלינדע פעריל“ האט צוגעטראגען דאס פיסטאלעט נאהענט צו מאטקע׳ס פנים און געשריען:
— זאג די מינוט, אז נתן גנב האט דיך געשיקט די שטיוועל גנב׳ענען, אז ער האט זיי אבגענומען פון דיר; זאג די מינוט!

אָבער מאָטקע האָט זיך ניט געשראָקען פאַר׳ן פּיסטאָלעט. ער האָט נור מיט די גנב׳ישע אויגעלעך געגעבען אַ ציטער און דאַן גאַנץ רוהיג געקוקט דער „בלינדער פעריל“ אין פּנים אריין.

— איך וועל דיך שיסען! — שרייט די „בלינדע פעריל“ — זאָג, אַ נישט וועל איך דיך שיסען!

— אוי! — שרייט אוים משה־שלמה פון ווינקעל.

די „בלינדע פעריל“ קוקט איהם אָן, משה־שלמה שטעקט פלינק דעם קאָפּ אין סדור אריין און זאָגט מיט אַ צובראָכען האַרץ:

— אוי! כי יודע ה׳ דרך צדיקים, דרך רשעים תאבד!

אז די „בלינדע פעריל“ האָט געזעהן ווי מיט סטראַשונקעס קען ער גאָר ניט מאַכען — האָט ער מאָטקע׳ן געגעבען דעם ערשטען פּאַטש.

נור דאָ האָט זיך מאָטקע דערמאָנט, אז ער קען שרייען. ער האָט מיט אַמאָל געמאַכט אַזאַ געוואַלד, אז דאָס גאַנצע געסעל איז געקור־מען צולויפען פאַר די פענסטערלעך פון דער וואַך.

די „בלינדע פעריל“ איז בייז געוואָרען, געגעבען מאָטקע׳ן אַ וואַרף אויף דר׳ערד און איהם אָנגעהויבען צו קאָפּיען מיט די פיס און צו שלאָגען מיט דער שייד פון דעם שווערד, וואו ער האָט געטראָ־פען.

נור מאָטקע האָט ניט געשוויגען, זיינע געוואַלדען האָבען געררו־פען, ווי דאָס קלינגען פון פייער־גלאָקען, די איינוואוינער פון שטעדטעל צו די פענסטערלעך פון דער וואַך. וואָס אַמאָל מעהר זיינען זיך צוזאַ־מענגעלאָפען די איינוואוינער, און איינער האָט דעם צווייטען געשראָ־קען:

— מען שלאָגט מאָטקע׳ן אין דער וואַך, מען שלאָגט מאָטקע׳ן.

די „רויטע זלאַטקע“ האָט שוין פון דערווייטענס גע־הערט מאָטקע׳ס געוואַלדען, וואָס האָבען זיך ארויסגעריסען פון צווישען די שטאַבעטען פון קליינעם וואַך־פענסטער׳ל. מיט׳ן טוך איבער׳ן קאָפּ איז זי געקומען צולויפען פאַר די פענסטערלעך, גע־בראָכען זיך די הענד, די טרערען זיינען איהר געררונען איבער די באַ־קען און זי האָט געשריען מיט אַ ווילד קול ווי אַ חיה־מוטער, וואָס מען האָט פון איהר דאָס קליינע גערויבט:

— געוואַלד, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען! געוואַלד, אידען, געוואַלד!

זי האָט געקלעטערט אויף די ווענד, צום פענסטער׳ל צו, גע־קלאַפּט מיט׳ן קאָפּ אויף דער טהיר פון דער וואַך און אַלע געשריען:

— אידען, האָט רחמנות, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען!

די האָר האָבען זיך איהר צופּאַטעלט, די אויגען פול מיט טרע־רען, האָבען זיך ביי איהר אַרויסגעזעצט, מיט די דאַרע צוקראַצטע הענד האָט זי די טהיר פון דער וואַך געריסען און געקלאַפּט מיט׳ן קאָפּ אויף דער טהיר:

— אידען, האָט רחמנות!

מאַטקע האָט פון אינעווייניג דערהערט דער מאַמע׳ס קול און ער האָט נאָך העכער אָנגעהויבען שרייען. די שטימען, דער מאַמע׳ס מיט דעם יונג׳ס, האָבען זיך אויסגעמישט און אָנגעוואָרפען אַ פּחד אין דעם העלען זון־בעשיינטען טאָג. די אידען האָבען עס ניט געקענט אויס־האַלטען. נאָר די ערשטע זיינען געווען די ווייבער און די פויערטעס פאַר דעם פענסטער׳ל פון דער וואַך, וואָס האָבען זיך אָנגענומען פאַר מאַטקע׳ס מוטער. די ווייבער האָבען אָנגעהויבען צו רייסען די טהיר פון דער וואַך, דערנאָך זיינען צוגעלאָפען די יונגען מיט דרעננער און שטעקענס, געקלאַפּט אין דער טהיר, אונטערגעשפּאַרט זי, ביז זיי האָ־בען די טהיר אויפגעבראָכען און אריין אין דער וואַך.

מאַטקע איז געלעגען אויף דר׳ערד אַ צובלוטיגטער, און די „בלינ־דע פעריל״, רויט פאַר בעס, איז געשטאַנען איבער זיין קרבן מיט דער שווערד.

די „רויטע זלאַטקע״ האָט זיך נעגעבען אַ וואַלע אַרויף אויף איהר יונג און איהם פערשטעלט מיט איהר קערפּער. און די אידען האָבען דערוויי׳ל אַוועקגעריסען די „בלינדע פעריל״.

— וואו איז דער יושר! דו נעהמסט ניט צעהן גילדען, צעהן בלוטיגע גילדען פון אונז אַ וואָך?!

די „בלינדע פעריל״ האָט זיך איינגעקוקט און דערזעהען די ווייבער, די פויערטעס מיט די צושראָקענע אויגען און אויסגעשטרעקטע הענד, די אויפגערעגטע נעזיכטער פון די אידען, האָט ער זיך ווי דער־שראָקען און אויסגעשריען:

— אַ גנב, ער איז אַ גנב!

— ווער אַ גנב? ביי אונז זיינען ניטאָ קיין גנבים.

— ביזט אליין א גנב! — שרייען די ווייבער — קוקט נאר אן דעם צדיק!

— אז איהר ווילט א גנב, האב איך א דאגה. וואס פאר אן עסק האב איך? — זאגט די „בלינדע פעריל“ און ווארפט ארוים מאטקע׳ן פון דער וואך, צוקלאפענדיג די טהיר נאך איהם.

— נעהמט זיך איהם, אז איהר ווילט — האט ער געזאגט און אנגעקוקט שטרענג די ערעסטאנטען משה־שלמה׳ן מיט „פאלסקי וואי־סקע“, וועלכע האבען געציטערט אין די ווינקעלעך.

די מוטער האט איינגעהילט מאטקע׳ן מיט איהר טוך און גע־פיהרט איהם איבער דעם מארק אהיים צו זיך אין קעלער. זי האט איהם אונטערגעהאלטען מיט די הענד און די טרערען זיינען איהר גע־רונען פון די אויגען איבער זיין קאפ, איבער זיין פנים, און זי האט געשלוכצט:

— מיין שלעכט קינד, וואס וועט פון דיר דער סוף זיין?

15.

מאטקע נעהמט זיך אָן פאַר דער מאַמען.

די מאַמע האָט אַהיים געבראַכט מאָטקע'ן און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן געלעגער. מאָטקע איז געווען צושלאָגען, דאָס פּנים צו־ביילט און די קליידער אָבגעריסען, איינגעריכט פון שלאָגען און ארומ־וואַלגערען זיך אין וואַך. די מאַמע האָט איהם די קליידער אַראָבגע־ריסען, דאָס פּנים מיט אַ נאַסער שמאַטקע אָבגעווישט, דאָס בלוט אָבגעוואַשען, איהם אויף איהר געלעגער צווישען די קישענס און פּע־רענעס אריינגעלעגט און ניט אויפגעהערט די גאַנצע צייט איבער מאָט־קע'ן צו קלאָגען:

— מאָטקע, מיין אונגליקליך קינד, ווי דו זעהסט אויס! וואָס וועט פון דיר דער סוף זיין? מיין אונגליקליך, שלעכט קינד!

מאָטקע האָט זיך געלאָזט פון דער מאַמען אָבוואַשען, אויסטהאָן מיט אַ ברוגז'דיגער מינע און מיט אַ מורמעל אונטער דער נאָז, וואָס קיינער האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעדייט. נאָר ווען די מאַ־מע האָט איהם אַ נאַקעטען אריינגעלעגט אין איהר געלעגער, האָט ער זיך אַזוי געפיהלט, ווי קיינמאָל ניט. עפּעס איז איהם אַזוי געוואָרען, אַז ער האָט זיך פערשעמט פאַר זיך און געוואָלט זיך אויפהויבען און ארויסשפּרינגען פון בעט אויפ'ן גאַס ווי ער איז געשטאַנען און געגאַנגען... ער האָט זיך גאָר מיט אַמאָל אָנגעהויבען עפּעס צו שעמען פאַר דער מאַמען, און אין האַלז האָט איהם געשטיקט. ער האָט זיך ארונטערגערוקט אין אַ ווינקעל און פערדעקט דעם קאָפּ מיט אַן אַלט טוך, וואָס איז געלעגען איבער'ן געלעגער. אַזוי איז ער געלעגען אַ ווייל̈ע און פּלוצים האָט ער דערפיהלט ווי עס רינט איהם עפּעס פון די אויגען און עס רייסט זיך ארויס פונ'ם האַלז.

די מוטער האָט דערהערט פון אונטער דעם טוך מאָטקע'ס פער־שטיקטע שטימע, האָט זי זיך דערשראָקען: וועה איז איהר, צום

ערשטען מאָל הערט זי מאָטקע'ן אזוי וויינען... ער שרייט ניט, ער מאכט ניט קיין ליארם, נאָר ער וויינט פאר זיך. ביים הארץ האָט עס זי געשניטען. איז זי צוגעלאָפען צום געלעגער און האָט אָנגעהויבען פון מאָטקע'ס קאָפּ דעם טוך אראבצורייסען און צו פרעגען:

— וואָס איז דיר, מאָטקעלע, מיין קינד? וועה איז מיר, ווי זיי האָבען דאָס דיך געשלאָגען!

די ווערטער האָבען איהם נאָך מעהר געקרענקט. מאָטקע האָט ניט געלאָזט דאָס טוך אראברייסען פון זיין קאָפּ און אָנגעהויבען פלור־צים מיט די פיס און מיט די הענד צו קאָפּיען און צו שלאָגען, וואו ער האָט געטראָפען: די וואנד, דאָס בעטגעוואנד, די מאַמע, — און מיט א מאָל איז ער גאָר אין גאנצען געגעבען א שפרונג אראָב פון בעט און געוואָלט א נאקעטער ארויס, האָט איהם די מוטער קוים איינ־געהאלטען:

— וואָס איז דיר, מאָטקע?

— גאָר ניט, גאָר ניט, גאָר ניט! — האָט מאָטקע נאָכאנאנד געשריען און געכאַפּט אויף זיך פלינק די הויזען און די קאָפּאָטע.

— איך וויל ארויס, לאָז מיך ארויסגעהן.

— וואו וועסטו געהן? וואוהין? ווידער גנב'ענען? ווידער שלאָגען? ווידער זיך ארומוואלגערען? — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט די טהיר.

— איך וויל ארויס, לאָז מיר ארויסגעהן.

— מאָטקע, געדענק אָן גאָט. וואו וועסטו געהן? דו ביזט דאָך א צובייזלטער, א צו'הרג'עטער.

— ניט דיין עסק, איך וויל געהן, און שוין.

— פארוואָס, מיין קינד, לויפסטו פון מיר, פארוואָס? וויינט די מאַמע.

— איך וויל שוין געהן, מאַמע, לאָז מיך געהן.

— ווארט כאָטש, איך וועל דיר די הויזען צונעהען. קענסט דאָך ניט אזוי ארויסגעהן. מענשען וועלען דאָך לאכען אוים דיר, אוים דיין מאַמען.

די מוטער האָט ארויסגענומען פון א קאסטען דעם בלינדען ליב'ס א פאָר הויזען און אָנגעהויבען צו נעהען פאר מאָטקע'ן. מאָטקע האָט געזעהן, ווי די מאַמע זיצט און נעהט פאר איהם די הויזען, איז איהם

ווידער אזוי געווארען ענג אין האלז, אז ער איז ווידער ארוים מיט א געוויין, נאר דאס מאל שוין שטילער. ער האט זיך א נאקעטער אוועקגעזעצט אין א ווינקעל קעלער און געוויינט.

די מאמע האט איהם שוין גאר ניט געזאגט, נאר איז געזעסען איינגעבוגען איבער די הויזען.

מאטקע האט אזוי לאנג געוויינט, ביז ער האט זיך בערוהיגט. די מאמע האט געמיינט, אז ער איז איינגעשלאפען, האט זי גענומען אן אלטע קאפאטע און האט מאטקע'ן צוגעדעקט.

מאטקע איז אבער ניט געשלאפען. ער איז געלעגען אונטער דער קאפאטע א נאקעטער און האט געקוקט אויף דער מאמען. ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען. ער האט זיך גוט איינגעקוקט אין איהר פנים. דאס פנים איז געווען שווארץ, איינגעשרומפען, נאר די נאז בלייך, — לאנג און גרוים — האט ארויסגעשטארט פון אלטען פנים. און די אויגען זיינען ביי איהר געווען גרויסע און ארויסגעזעצטע, און דאס מאל אזוי איינגעצויגען, ווי ביי אן אלטער הוהן. און עפעס האט איהם די מאמע דערמאנט אן א הוהן, וואס ער האט אמאל געזעהן אין שעכט־הויז ביים שוחט צווישען די קניע. די הוהן האט פערגלאצט די אויגעלעך, און איהם האט זיך געדאכט, אז די הוהן בעט זיך ביי איהם מיט איהרע פערגלאצטע אויגעלעך. האט ער געוואלט צולויפען און ארויסרייסען די הוהן פונ'ם שוחט'ס קניע ארויס. נאר נתן גנב האט איהם געוויזען מיט דער האנד, אז ער וועט איהם הרג'ענען, האט ער מורא געהאט. יעצט, דאכט זיך איהם, איז די מאמע אויך אזוי ווי די הוהן, און די אויגען פערגלאצט זי צו איהם. ער האט געוואלט צוגעהן און לעקען דער מאמען די אויגען, די הענד און דאס אלטע, פינסטערע פנים, נאר ער האט זיך געשעהמט...

פארנאכט איז געקומען דער בלינדער ליב, דער טאטע, פון גאס. אין מארק האט ער שוין געהערט, וואס עס האט זיך היינט א גאנצען טאג אבגעטהאן מיט מאטקען אין דער שטאדט. חברים ווי־ראבבקעס האבען איהם שוין אין געסעל אבגעשיקט צו מאטקע'ן: „געה ראטעווע דיין מאטקע'ן". „די בלינדע פעריל שלאגט איהם". „האפ, זעה, מאטקע פליהט איבער דעכער". ער האט זיי אלעמען אבגעשיקט צו אל־די שווארצע יאהר און איז אהיים געגאנגען אויסלאזען זיין ביטער הארץ צו זלאטקע'ן, פארוואס זי האט געבוירען אזא ממזר, וואס די גאנצע

שטאַרט האָט מיט איהם צו טהאָן. האָט ער געטראָפען זלאַטקע׳ן זי־צען אין אַ ווינקעל און נעהען די הויזען. איז איהם דאָס שוין ניט געפעלען. האָט ער געפרעגט זלאַטקע׳ן מיט אַ בליק פון בלינדען אויג:

— פאַר ווענען נעהסטו דאָס די הויזען?

האָט איהם זלאַטקע אָבגעענטפערט:

— פאַר קיינעם ניט.

האָט ער זיך אָנגעהויבען ארומקוקען אין שטוב און בעמערקט אין אַ ווינקעלע ליעגט עפּעס איבערגעדעקט מיט אַ קאַפּאָטע. האָט ער געפרעגט, קוקענדיג אויף זלאַטקען מיט׳ן בלינד׳ען אויג:

— ווער ליעגט דאָרט אין ווינקעלע?

האָט זלאַטקע זיך דערשראָקען, אויפגעכאפּט זיך און אָבגעענט־פערט ענערגיש: „קיינער ניט“.

האָט דער בלינדער ליב געוואָלט צוגעהן זעהן, איז שוין זלאַטקע פאַראויס געווען פאַר איהם, פערשטעלט מאָטקע׳ן און געשריען:

— איך האָב איהם נאָר ארונטערגענומען אביסעל אָנוואַרעמען זיך. וואָס ווילסטו האָבען פון איהם?

איז דער בלינדער ליב בייז געוואָרען, דאָס פּנים אָנגעלאָפען מיט בלוט, און דאָס בלינדע אויג האָט זיך ארויסגעזעצט, ווי עס וואָלט געוואָלט זעהן:

— האָסט נאָך דעם ממזר אריינגענומען צו מיר אין שטוב אריין? די מינוט זאָל ער ארוים! איך וועל איהם ממית׳ן!

— וועסט איהם ניט אָנריהרען. איך וועל מיר אַ טויט מאַ־כען, — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט.

און זלאַטקע האָט זיך געגעבען אַ וואָרף אויף מאָטקע׳ן און אָנ־געהויבען איהם צו קושען, צו האַלזען און צוצודריקען פעסט צו איהר האַרץ:

— מיין אָרים, אָרים, אונגליקליך קינד....

דער בלינדער ליב איז געשטאַנען אַ צוטומעלטער און האָט ניט גע־וואוסט, וואָס צו טהאָן.

אָבער מאָטקע האָט זיך באַלד ארויסגעריסען פון דער מאַמע׳ס אָרעמס, ער איז וואַך געווען און אַלעס געהערט. ער האָט געריסען די הויזען פון דער מאַמעס הענד:

— לאָמיך געהן, איך וויל דאָ ניט זיין.

ער האט זיך פלינק אנגעטהאן די הויזען, געווארפען די קאפאטע אויף זיך, געכאפט דעם הוט און געוואלט ארויסלויפען. ער איז אבער צוערשט צוגעגאנגען צום טאטען, אויפגעהויבען די האנד און געוויזען דעם פאטער:

— איכ'ל דיך שלאגען, ווען דו וועסט די מאמע אנריהרען.

— וואס? דו בענקארט איינער! — האט דער בלינדער ליב געכאפט א דראנג.

מאטקע איז אבער ניט אנטלאפען. ער האט זיך אנטקעגען גע־שטעלט דעם טאטען, געכאפט א טאפ, וואס איז געשטאנען אין ווינקעל, און געזאגט רוהיג:

— מיט דעם דיין קאפ שפאלטען, ווען דו וועסט די מאמע אנ־ריהרען.

דער בלינדער ליב איז בלייך געווארען און אנגעקוקט די רויטע זלאטקע, וועלכע איז געשטאנען א דערשראקענע.

— וועה איז צו מיר, וואס איך האב דערלעבט! מאטקע, הויבסט אויף א האנד אויפ'ן טאטען? — האט די רויטע זלאטקע געוויינט.

— איך וויים ניט דארט א טאטע: נאר הרג'ענען וועל איך איהם, אז ער וועט דיר עפעס טהאן, — האט מאטקע געזאגט, ווייזענ־דיג א פויסט דעם בלינדען ליב און איז מיט א שטאלצע מינע ארויס פון קעלער.

דער פאטער מיט דער מוטער האבען זיך אנגעקוקט.

16
דער ערשטער פריהלינג...

מאַטקע האָט שוין קיינעם נישט בעדאַרפט. דער ליעבער זומער איז געקומען אין לאַנד אריין, די לאָנקעס זיינען טרוקען געוואָרען, בעוואַקסען מיט גראָז און עס איז געווען ווייך צו ליגען. די גערטענדלעך אונטער די שטאָדטישע הייזער זיינען אויפגעגאַנגען מיט ציבעלעס, רעטעכער, טאָמאַטען און מעערען און אויך די קאַרטאָפעל האָבען שוין אָנגעהויבען צו בליהען. וועמען האָט מאַטקע בעדאַרפט? געוואוינט האָט ער אויפ'ן פעלד נעבען וואַסער און ביינאַכט האָט ער זיך אונטערגע'גנב'עט אין ביידעל אריין צו זעליג דעם גערטנער. דאָס איז דער איד מיט די רויטע האָאר און רויטע באָרד, דער אויסגעדיענטער סאָלדאַט, וואָס איז אַהיים געקומען פון די זעלנער און האָט זיך פאַרפלאַנצט אַ גאַרטען מיט גרינס אונטער דער שטאָדט. שעהנע בעלי־בתים האָבען פון איהם חוזק געמאַכט: „אַ איד זאָל זיך אָבגעבען מיט אזעלכע זאַכען?“

אָבער פון זעליג דעם רויטען'ס גאָרטען מיט גרינס האָט מאַטקע גענעבט דעם זומער. דער רויטער זעליג האָט זיך גע'חבר'ט מיט סאָלדאַטען וואָס האָבען געוואוינט אין דער קאַזאַרמע וואָס איז נישט ווייט פון איהם. אין אָבענד פלעגט ביי איהם זיצען דער פעלדפעבעל פון דער איינציגער ראָטע וואָס איז געשטאַנען אין שטעדטעל מיט דעם טרומפייטער — און זיי האָבען ביי איהם טהעע געטרונקען. און ווען דער רויטער זעליג האָט פאַרבראַכט מיט זיינע חברים די סאָלדאַטען, האָט זיך מאַטקע אריינגע'גנב'עט אין זיין ביידעל אריין און זיך אוועקגעלעגט אויף אַ פּאָר שעה אין אַ ווינקעל, זיך צוגעדעקט מיט ראָגאָזשעס און זיך אויסגעשלאָפען אַ פּאָר שעה. קוים האָט עס נור דעם ערשטען בלאַסק געגעבען, איידער עס האָט נאָך אָנגעהויבען צו גרויען, איז שוין מאַטקע אויף געווען מיטגעמענדיג מיט זיך ציבעלעס, טאַ־

מאַטען, מעערען און קאַרטאָפּליעס און דאָס אוועקגעטראָגען צו זיך אין לאָך אריין וואָס ער האָט געהאַט אונטער דעם בערגעל ביים וואַסער. דאָרט האָט ער זיך צוזאַמענגעקליבען טרוקענע צווייגען, אַלטע אָבגעפאַלענע בלעטער, זיך געמאַכט אַ פייער, דער רויך האָט געשלאָגען ווייט אוועק איבער'ן וואַסער — די קאַרטאָפּלעס האָבען זיך געבראָטען און מאַטקע האָט זיך ביי'ם פייערעל געוואָרימט און געפּייפט.

דאָס זיינען געווען די גליקליכסטע טעג פון מאַטקע'ס יוגענד.

אויפ'ן פעלד האָט געפּאַשעט דער אַלטער מאַטשוק די שטאָדטישע קיה. דער אַלטער מאַטשוק האָט געהונקען אויף אַ פוס און די קיה האָט ער איבערגעגעבען צו זיין הונד קודלאַק, וועלכער האָט פאַר איהם די קיה אָבגעהיט. מיט דעם הונד איז מאַטקע געווען בעקאַנט פון די אַמאָליגע יאָהרען, ווען זיי זיינען נאָך ביידע געווען יונג, ייען מאַטקע איז געווען דער מושל איבער די הינד. איז מאַטקע געוואָרען דורך איהם דער בעל־הבית אויף די קיה. איז ער דורשטיג געוואָרען האָט ער אָבגעטריבען אַ קוה ווייט אוועק פון דער סטאַדע אין פעלד אריין — ארונטערגעקראָכען אונטער איהר און אָנגעהויבען מיט'ן מויל צו זויגען פון דער קוה'ס אייטערס ווי אַ קאַלב... אַז ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען מיט מילך וויפיעל ער האָט געוואָלט איז ער אַרויסגעקראָכען פון אונטער דער קוה, אָבגעווישט זיך די נאָך בעלאָפּענע ליפּען מיט מילך, געקלאָפּט דער קוה פאַר נחת אין רוקען אריין, אזוי ווי ער וואָלט איהר געווען דאַנקבאַר וואָס זי איז גוט געווען צו איהם...

און עס האָט זיך געדאַכט, אַז די קוה איז איהם גערען, ווארים אַז מאַטקע איז געלעגען אונטער איהר און געזויגען פון איהר אייטער האָט זי זיך נישט באַוואויגען. צושפּרייט די פיס, איבערגעגעבען די אייטער אין מאַטקעס מויל, תמ'עוואַטע געקוקט און מרוטשעט מיט צופריעדענהייט וואָס אַ מענשען קינד זויגט ביי איהר...

אַז דער אַלטער גוי האָט עס דערזעהן פון דערווייטענס ווי מאַטקע טרינקט אוים די מילך פון די קיה — האָט ער גענומען נאָכלויפען מיט'ן הינקעדיגען פוס איבער אַלע כוחות אום אוועקצוטרייבען די קוה פון איבער מאַטקעס מויל. אָבער איידער ער איז צוגעקומען, איז שוין מאַטקע נישט געווען.

נור נישט שטענדיג האָט זיך דער גוי נאָכגעיאָגט נאָך מאַטקען איבער די קיה. אָפט פלעגט איהם דער גוי אליין צולאָזען צו די קיה אויסזויגען די מילך פון די אייטערס. דאָס איז געווען דאַן, יוען דער גוי איז צוגעקומען צו דעם פייערעל וואָס מאַטקע האָט פאר זיך געמאַכט און מאַטקע האָט איהם מכבד געווען מיט קארטאָפעל וואָס ער האָט זיך געבראָטען. פאר די קארטאָפעלס און מעערען וועלכע ער האָט זיך מיט דעם אַלטען מאַטשוק געטהיילט, האָט איהם דער גוי געלאָזט פון די קיה זויגען....

פון דעם אַלטען מאַטשוק איז אויך מאַטקע צום ערשטען מאָל געוואָהר געוואָרען, אַז די וועלט איז אַ גרויסע און אויסער זייער שטעדטעל זיינען נאָך דאָ פיעל, פיעל אַנדערע שטעדט און די גרעסטע שטאָדט אויף דער וועלט איז וואַרשאָ, וואו אַלע מענשען וואוינען אין גרויסע געביידעס און עסען אַלע טאָג ווייס ברויט מיט פלייש. און פון איהם האָט ער אויך געהערט אַז עס זיינען דאָ אַזעלכע ווייבער, וואָס קענען אַנטהאָן כשוף און מען קען זיך פון זיי נישט אָבטשעפּען. און פון אַזעלכע ווייבער מוז מען זעהן זיך צו היטען. און נאָך פיעלע זאַכען האָט ער געהערט פון איהם, ליגענדיג אין די וואַרימע זון אַ גאַנ־צען טאָג ביים טייך ביי זיין פייערעל בראָטענדיג די קארטאָפעל.

דענסטמאָל איז געשעהן מיט איהם עפּעס אַזעלכעס וואָס ער האָט נישט פערשטאַנען וואָס דאָס איז. איין מאָל, ווען ער איז געלע־גען ביים וואַסער און אריינגעקוקט אין די וועלען, האָט ער געזעהן ווי אַ יונגע פויערטע געהט דורך אַ באָרפוסע דאָס וואַסער, זי הויבט אויף דאָס קלייד און עס זעהט זיך אַרויס איהרע פעטע נאַקעטע ווייסע פיס וואָס שלאָגען זיך אָב אויף די וועלען פונ׳ם וואַסער. אַן אַנדערש מאָל, ווען ער האָט געזעהן דורכגעהן אַ באָרפוסע פויערטע האָט עס איהם גאַרנישט געאַרט און עס איז איהם גאַרנישט אָנגעגאַנגען. פון שפּאַס וועגען פלעגט ער אַמאָל אַ שטיין אין וואַסער אריינוואַרפען כדי זי זאָל בעשפּריצט ווערען — אָבער דאָס מאָל איז איהם עפּעס אַזוי מאָדנע געווען... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען צו קלאַפּען ווי דענסטמאָל ווען ער איז געלעגען אונטער די ברעטער און די „בלינדע פּערעל" מיט די אידען זיינען איהם געגאַנגען אַרויס־שלעפּען. ער איז אַרויס פון אונטער דעם בערגעל און זיך בעהאַלטען ביים ברעג אַז די פויערטע זאָל איהם נישט זעהן און זיך גוט איינ־

געקוקט ווי דאס וואסער שווענקט זיך אויף די נאקעטע פיס, און ווי די נאקעטע פיס שלאגען אב אויף די וועלען. ער האט אויסגעזוכט קליינע שטיינדלעך און זיי אין וואסער אריינגעווארפען נישט פאר שפאס וועגען, נור אז עס זאל איהר נאס ווערען, כדי זי זאל דאס קלייד העכער אויפהייבען... אין דעם ערשטען אויגענבליק האט ער אויך געוואלט אריינשפרינגען אין וואסער אריין, נור עס איז איהם אבער געווען בעסער דא אויפ'ן ברעג צו ליגען און פון דאנען צו קוקען אויף איהרע נאקעטע פיס און דערביי האט איהם דאס הארץ אזוי געקלאפט...

דערנאך האט ער זיך אוועקגעלעגט אויפ'ן ברעג. די זאמד אויפ'ן ברעג איז געווען ווארים פון דער הייסער זונן, וואס האט געגליהט פון פריה־מארגען אן. דער זאמד האט געווארעמט מאטקע'ס קערפער און עס איז איהם גוט געווען, ער האט פון זיך ארונטערגענומען די הויזען און דאס העמד און א נאקעטער זיך אוועקגעלעגט אויפ'ן זאמד, כדי די זאמד זאל איהם מעהר ווארימען, איבער איהם האבען זיך גע־גאסען די שטראהלען פון דער זונן און אויפגעקאכט יעדען טראפען בלוט אין זיינע אדערען. ער האט געפיהלט ווי די זונן נעהמט איהם ארום ווי א ווארימע דעק, און מיט אמאל איז איהם געווען ווי די שטראהלען פון דער זונן וואלטען זיך געלעגט נאהענט צו איהם, אויף איהם, ווי א לעבעדיגער ווארימער לייב, און ווי זיי ווארימען איהם פונקט אזוי ווי „בורעק" דער הונד וואס ער איז געלעגען מיט איהם אין דער נארע, אדער ווי אמאל, שוין גאנץ, גאנץ לאנג, די מאמע זיינע, ביי וועלכער ער איז געלעגען אין די קאלטע ווינטער נעכט צוגעדעקט מיט די פיעלע טיכער און שמאטעס ווען ער איז נאך געווע, אין קע־לער... נור יעצט עפעס שלאגט איהם דאס הארץ אזוי, און עס איז עפעס ווארים געווארען אויף אזא מאדנעם אופן... ער האט ארומ־גענומען די זאמד פון דער ערד און זיך פעסט צוגעדריקט צו דער ערד, ווי ער וואלט ארומגענומען „בורעק'ן", דעם הונד, אדער אימיצען אנדערש...

די זון האט געגליטשט איבער זיין נאקעטע לייב, געגלעט איהם און איהם האט זיך געדאכט אז ער האט געפונען גאר א נייע זאך און אז יעצט וועט איהם שוין שטענדיג זיין גוט, און עפעס האט זיך

איהם געדאכט אז ער האט וואס פערלוירען, און ער האט זיך קיינמאל, קיינמאל נישט געפיהלט אזוי פערלאזען, עלענד און אליין. ער האט אנגעהויבען רחמנות צו קריגען אויף זיך און האט אנגעהויבען צו לעקען זיינע אייגענע הענד און צו קושען זיין לייב און זיך אליין צו גלעטען — און ער האט געוואלט וויינען פאר גוטסקייט — און קיינעם נישט געהאט נור דעם ווארימען זאמד אונטער זיך און די ווארימע זונן איבער זיך און ער האט זיי ליעב געהאט, געקושט, געגלעט און גע־לעקט די ערד אונטער זיך...

17

מאָטקע נעהמט נקמה.

צו דעם וואַסער, נעבען וועלכען מאָטקע איז געלעגען, זיינען אין די זומערדיגע נאָכמיטאָגס די ווייבער אַראָבגעקומען זיך באָדען. מאָטקע האָט זיי אָבגעוואַרט. און אַז ער האָט דערזעהן פון דערווייטענס ווייבער אויסטהאָן זיך, איז ער אין דער שטיל צוגעקראָכען, אונטערגע'גנב'עט זיך און מיט אַמאָל האָט ער זיך געוויזען. איז געוואָרען אַ געשריי צווישען די נאַקעטע ווייבער: „אַ מאַנספּאַרשוין!“. טהייל זיינען אין די העמדער אריינגעשפּרונגען אין וואַסער, אונטערגעטונקט זיך. טהייל האָבען זיך נאַקעטע אַראָבגעלאָזט אויפ'ן גראָז און פערשטעלט זיך מיט די הענד... און געשריען, ווי מען וואָלט זיי שחט'ען געוואָלט, און מאָטקע איז געשטאַנען און האָט געלאַכט... געלאַכט...

נאָר ניט אַלעמאָל איז עס איהם אַזוי גלאַטיג אָבגעגאַנגען. אַז עס האָט זיך געפונען ביים וואַסער די קצב'טע פּעשע די רויטע, מרדכי ליב דעם האַקער'ס ווייב, האָט זי זיך פאַר מאָטקע'ן ניט געשעהמט. די רויטע קצב'טע איז אַ נאַקעטע אַרויס פון וואַסער, אָנגעכאַפּט מאָטקע'ן פאַר אַ פוס און איהם אַריינגעשלעפּט אין וואַסער אָן אָנגעטהאָנענעם. אַלע ווייבער, אַזוי קליין ווי גרויס האָבען זיך אויף מאָטקע'ן געגעבען אַ וואָרף אַרויף און געשטיקט איהם. מאָטקע האָט געניסט, געהעשעט, און פערכלאַפּעט האַלז און אויערען מיט וואַסער — אַז דער יונג איז קוים אַרויס אַ לעבעדיגער פון זייערע הענד און מורא געהאַט נאָך אַמאָל זיך צוצו'גנב'ענען צו די נאַקעטע ווייבער, ווען די רויטע קצב'טע איז געווען.

איינמאָל אין אַ שעהנעם נאָכמיטאָג, אַזוי אַרום צוויי אַ זייגער, ווען די זונן האַלט אין סאַמע בעסטען ברען, איז מאָטקע געלעגען אַ האַלב נאַקעטער אויף דעם ברעג און זיך צוגעקוקט ווי די רוהיגע וועללען גיסען זיך אין וואַסער שטיל־איין שטיל־אויס, אַ לייכטער

ווינד ציטערט אויף די געגליוועטע רוהיגקייט פון די וואַסער־פעלדער און פון צייט צו צייט הערט זיך אַ גאַס ווי עס וואָלט ווער אויפגעלאַכט. מאַטקע קוקט זיך אום, און דערזעהט פון דערווייטענס, אַביסעל אָב־געררוקט פון איהם, שטעהען צוויי מיידלעך און טהוען זיך אויס צום באַדען. זיי מוזען איהם נישט בעמערקען, וואָרים זיי שעהמען זיך גאָרנים, און איינע פון זיי האָט שוין אויסגעטהאָן דאָס העמד. דער ווינד בלאָזט עס אויף אין איהרע הענד, דאָס קליינע צעמפּעל האָאר צופלאָשעט זיך און דער יונגער דינער ווייסער רוקען לייכט זיך ווי אַ ליכט אין דער זון. מאַטקע'ן קלאַפּט דאָס האַרץ. ער ווערט בלייך און די הענד און פיס ציטערען. ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט אין גאַנצען, און ווי אַ וואָרעם האָט ער זיך געגליטשט אויפ'ן בויך צווישען די גרעזער נעהענטער צו די מיידלעך. ער איז געבליבען ליגען אין גראָז, איינגעהאַלטען דעם אָטהעם, אַז מען זאָל איהם ניט הערען און צוגעקוקט זיך צו די מיידלעך. די אויסגעטהאָנענע איז געוועזען חנה'לע, דער זשאַכלינערינס אייניקעל. דאָס מיידעל איז אין זיינע יאָהרען, וואָס די מאַמע זיינע האָט אויסגעזויגען, און די צווייטע, וואָס איז געזעסען אויפ'ן גראָז און האָט זיך מיט די נאַקעטע הענד אויסגעטהאָן די זאָקען, איז געוועזען איהר חבר'טע. חנה'לע איז מיט אַ געלעכטער צוגעשפּרונגען צום טייך, אַריינגעשטעקט לאַנגזאַם דעם פוס אין וואַסער אַריין און מיט אַ קוויטש אָבגעשפּרונגען:

— אוי, ווי קאַלט!

— מיט אַמאָל, מיט אַמאָל שפּרינג אַריין — זאָגט די חבר'טע, און טהוט זיך אויס פלינק — וועסט זעהן, ווי איך וועל טהאָן.

— לאָמיר זעהן. עס איז אַזוי קאַלט, — זאָגט חנה'לע און שטרעקט ווידער אויס דעם פוס און ריהרט קוים אָן מיט די שפּיץ פינגער דאָס וואַסער, און אַ שוידער געהט דורך, ווי אַ הויך, איבער איהר הויט. די הויט ווערט גערינצעלט און דער יונגער רוקען בויגט זיך פאַר פרישקייט און מען מיינט, אַז אָט ברעכט ער זיך דורך.

מאַטקע איז געלעגען און האָט זיך צוגעקוקט צו יעדע בעוועגונג וואָס דאָס מיידעל מאַכט, און דאָס האַרץ האָט איהם געקלאַפּט. עפּעס האָט ער זיך געפיהלט מיט דער מיידעל משפּחה'דיג. צו דערפאַר, וואָס ער האָט זי אָפט געזעהן אין קעלער ביי זיין מוטער, צו איבער די בשותפות'דיגע מילך, וואָס זיי האָבען ביידע געזויגען, — דאָס

ברוינע וואַרימע ליכט פון איהר הויט איז איהם אַזוי היימיש און נאָ־הענט געווען, אַז עס האָט זיך איהם גערעכט, אַז ער קען צוגעהן און אַרומנעהמען דאָס לייב און קושען עס און גלעטען עס, און עס וועט איהם קיינער גאָר ניט טהאָן דערפאַר. עס איז זיינס...

דערווייל איז ער געלעגען.

— אָט וועסטו זעהן, אַזוי! — גיט אַ שפּרונג דאָס צווייטע מיידעל.

אַ ווייט לויכטענדעס קערפּערייל האָט אויפגעפלאַקערט אין דער זונן איין מינוט, דאָס וואַסער האָט געגעבען אַ שפּריץ, און אַ יונג קול האָט געגעבען אַ שפּראַץ אַרויס מיט אַ געלעכטער.

מאַטקע האָט דערשטיקט אַ קוויטש אין זיך.

צוויי פּאָאר יונגע הענד און פיס האָבען געפּאַטשט אין וואַסער, און זייערע שטימען האָבען געקלונגען מיט פרייד ווי זילבערנע גלעק־לעך.

מאַטקע האָט זיך אין דער שטיל אויסגעטהאָן, און ווי אַ פראָש האָט ער געגעבען אַ שפּרונג אריין אין וואַסער.

די מיידלעך האָבען געגעבען אַ שריי אויף, ווי אַ פייער וואָלט זיך אָנגעצונדען.

אַז חנה'לע האָט דערזעהן מאַטקע'ן, האָט זי זיך ווי עפּעס בע־רוהיגט.

— מאַטקע! — האָבען ביידע מיידלעך אויסגערופען, און אָנ־גענומען זיך ביידע ביי די הענד און אונטערגעטונקט זייערע נאַקעטע לייבער אין וואַסער. עס האָבען נאָר אַרויסגעשטאַרט צוויי דערשראָקע־נע מיידעלשע קעפּלעך, און דער ווינד האָט צופלאַשעט די יונגע צעפּלעך פון זייערע האָאר.

אַז די מיידלעך האָבען זיך נאָך דער ערשטער שרעק בערוהיגט, האָבען זיי זיך אָנגעקוקט איינס דאָס צווייטע. די הערצער זייערע האָבען נאָך געקלאַפּט פאַר שרעק, נאָר די אויגען האָבען געפינקעלט און זיי האָבען געוואָלט לאַכען. געשעהמט זיך, געשראָקען זיך, בע־האַלטען די פּנים'ער אין די הענד און געקייכעט אין דער שטיל.

— נעהמט מיך אָן, וועלען מיר אינאיינעם שפּרינגען, — זאָגט מאַטקע מיט אַ געלעכטער און ווייזט זיינע ווייסע צייהן. שטעהענדיג אַ נאַקעטער נאָר ביז די קניה אין וואַסער, און זיין טונקעלער שטאַר־קער יונגלינג־קערפּער איז געווען געגאָסען ווי אויס אַ שטיק בראָנז.

— מיר ווילען ניט, דו ביזט א אינגעל, — האָט געזאָגט די חבר'טע, און חנה'לע האָט זיך פערשטעלט דאָס פּנים און האָט געלאַכט.

— איז וואָס? — האָט מאָטקע געביסען זיין צונג און פערקרימט זיך, ווי ער וואָלט זיך האַלב פערשעהמט.

א מינוט זיינען זיי אַזוי געשטאַנען: די מיידלעך בעהאַלטען אין וואַסער און מאָטקע א נאַקעטער פאַר זיי. אַרום און אַרום איז שטיל געווען. די זונן צוגאָסען איבער'ן פעלד, איבער'ן וואַסער. די פליגען האָבען געזשומעט און בעהעפט זיך איינס מיט דאָס צווייטע אין דער לופט. פון דערווייטען האָט זיך נאָר געהערט א קוה מריטשען אין פעלד, רופענדיג איהר קאַלב צו זויגען. ע סהאָט זיך קיין מענש ניט געוויזען. די לאַנקעס, דאָס וואַסער און די גאַנצע ערד האָט זיך איבערגעגעבען אין די ווארימקייט פון די זונן וואָס האָט זיי צוגאָסען פון היץ.

אין א מינוט אַרום האָט זיך מאָטקע אונטערגעטונקט אין וואַסער, און האָט אַרויסגעשוואומען צווישען די מיידלעך.

די מיידלעך האָבען אויפגעציטערט פאַר שרעק, מורא געהאַט צו שרייען, האָבען זיך נאָך פעסטער אַרומגענומען איינס דאָס צווייטע און געקוקט זיך ביידע אין די אויגען אריין, מיט האַרץ־קלאַפּען, ווי זיי וואָלטען ביידע נייגעריג געווען, וואָס דאָ וועט זיין.

מאָטקע איז געשטאַנען נאָך א מינוט, אַנגעקוקט מיט א שעד־מעוודיגע מינע די מיידלעך און געדרוקט זיך מיט זיין נאַקעטען לייב צו חנה'לעס נאַקעטען לייב.

חנה'לע האָט אויפגעציטערט פאַר שרעק און אָבגעשפּרונגען.

מאָטקע איז א מינוט געשטאַנען, אַנגעקוקט די חבר'טע, וואָס איז שטעהן געבליבען, און פּלוצים געגעבען א שפּרונג נאָך חנה'לען און זי געגעבען א נעהם אַרום.

— אוי, מאַמאַ! — האָט חנה'לע געגעבען א שריי אויס.

מאָטקע האָט זיך דערשראָקען, זי אָבגעלאָזט. און חנה'לע האָט געגעבען א לויף צו צום ברעג.

— חנה'לע, שריי ניט. מען וועט קומען פון שטאָדט, מעז וועט אונז שלאָגען, — האָט די חבר'טע צוגערופען חנה'לען, מיט שרעק און האַרץ־קלאַפּונג.

חנה'לע האט זיך עפעס דערמאנט און פאר שאנד, אז מענשען וועלען קומען, האט זי זיך אליין דערשראקען פאר איהר געשריי.

אז דאס מיידעל איז געבליבען שטעהן אויפ'ן ברעג, האט זי זיך דערמאהנט אז זי איז א נאקעטע און האט זיך אראבגעזעצט אויפ'ן זאמד מיט די פיס אין וואסער און מיט די הענד פערשטעלענדיג זיך דאס פנים.

מאטקע האט זיך נאר געהאט פאר דעם אויסגעשריי איז דעם ערשטען אויגענבליק דערשראקען. באלד האט ער געגעבען א שפרונג צו צום מיידעל און זיך אוועקגעזעצט א נאקעטער נעבען איהר.

חנה'לע איז געזעסען און געציטערט, איהר הארץ האט הויך גע־קלאפט. דאס פנים האט זי געהאט בעהאלטען אין די הענד און מאט־קע האט זיך צוגערוקט און אנגעהויבען צו גלעטען איהר גלאטיג נאס לייב.

די חבר'טע, וואס איז געווען אין וואסער, האט צווישען איהרע פינגער, מיט וועלכע זי האט געהאט דאס פנים פערשטעלט, צוגעקוקט זיך ווי מאטקע גלעט חנה'לען, האט זי אריינגעלאכט אין איהרע הענד אריין.

אז חנה'לע האט געהערט אז די חבר'טע לאכט, האט זי זיך אויך ניט געקענט איינהאלטען, און די שרעק איז אויסגעבראכען אין א געלעכטער.

פלוצלונג האט זיך מאטקע געגעבען א ווארף אויף איהר, און ווי זי האט זיך געריהרט, איז זי פול געווען מיט מאטקע'ס לייב.

דאס מיידעל האט געוואלט שרייען, רופען, נאר איהר מויל איז געווארען פערשטיקט מיט מאטקע'ס מויל, פנים, הענד און לייב.

באלד האט זי שוין אליין ניט געוואלט שרייען. זי האט מורא געהאט, און זיך איינגעקארטשעט אונטער מאטקע'ן, ווי זי וואלט געוואלט, אז ער זאל איהר בעשיצער זיין...

און די חבר'טע אין וואסער האט געפאטשט מיט איהרע הענד און פיס אין די וועללען און האט געלאכט... געלאכט...

און איהר יונגע מיידעלשע שטימע האט אבגעקלונגען אין דעם ברענענדיגען זונען־טאג, ווייט אוועק איבער די צוהיצטע לאנקעס ווי א זילבערן גלעקעל.

אין אַ ווײַלע אַרום איז מאַטקע געלאָפֿן אַ נאַקעטער מיט זײַנע קליידער אין די הענט, איבער די לאַנקעס, ווײַט אַוועק פֿון וואַסער. אונטער׳ן בערגעל האָט־ער געוואָרפֿן אויף זיך די הויזען מיט׳ן העמד. אַרײַנגעלאָזט זיך אין וואַלד אַרײַן, און פֿון דאָרט האָט ער געזוכט אַ הינטער־וועג, וואו מענשען געהען ניט, אין אַ פֿרעמדער שטאָדט אַרײַן, אין דער שטאָדט, וועגען וועלכער מאַטשעק האָט דערצעהלט, אַז אַלע וואָהנען דאָרט אין הויכע געמויערטע הײַזער און עסען יעדען טאָג ווײַס־ברויט.

פֿערצעהן יאָהר איז ער אַלט געווען, ווען ער איז געגאַנגען איבער׳ן וועג, וואָס האָט איהם אַרויסגעפֿיהרט פֿון זײַן שטעדטעל. און אַלעס האָט ער שוין געהאַט געגאַסען אין זײַן לעבען, און עס האָט ניט מעהר געפֿעהלט, ווי נור אַ מענשען צו הרג׳ענען.

(ענדע פֿון ערשטען טהייל.)

צווייטער טהייל

1.

„דאס גיהנום“

לאנג איז מאטקע געגאנגען איבער דעם וועג צו דער „גרויסער שטאדט“. די זונן האט געבריהט איבער זיין קאפ און ער איז הונ־געריג און דורשטיג געווארען, נאר עס האט איהם געטראגען מיט א אימפעט. ער האט אויסגעמידען די מענשען וואס ער האט בעגעגענט אויפ'ן וועג, מורא האבענדיג פאר זיי, און געקראכען הינטער די הייזלאך פון די דערפער ווי א גנב, אז מען זאל איהם נישט זעהן. איז געלאפען וואס אמאל ווייטער, ווייטער. די גרויסע שטאדט איז נאך אלץ נישט געווען צו זעהן. צום סוף איז ער אזוי מיעד געווארען, אז ער איז געבליבען זיצען אויף א קופע שטיינער אין מיטען וועג. ער איז הונגעריג געווען און עס האט איהם געטריקענט אין מויל. ער האט דאס שפייעכץ געשלונגען.ביים וועג האט ער דערזעהן א וואַ־סעריל, איז ער צוגעקראכען, אנגעשעפט מיט'ן הוט וואסער און גע־טרונקען. צו שטילען זיין הונגער האט ער געפרופט אויספליקען די בעזימלאך קארן וואס זיינען געשטאנען אין פעלד. נור דער קארן איז נאך נים געווען רייף און די קערענדלאך האבען קיין טעם נים געהאט.

אז עס האט אנגעהויבען צו טונקלען, האט ער מיט אמאל דער־פיהלט א מורא. ער האט זיך אומגעקוקט אין די געגענד. אלעס איז פרעמד געווען. פון דערווייטענס האט ער דערזעהן א וואלד וואס האט זיך געהילט ביז אין א טונקעלער נאכט. און דער וואלד איז נישט געווען דער פון זייער שטעדטעל, נאר א פרעמדער, האט ער איהם אויסגעוויזען עפעס א שלעכטער... די לאנקעס ארום פרעמד,

און די פייערלעך וואס ווייזען זיך פון דערווייטענס אין די הייזער, ווי אויגען פון א שונא... ער האט זיך אוועקגעזעצט אויף א שטיין אין מיטען וועג און געטראכט: דא וועט ער זיצען, און זאל געשעהן מיט איהם וואס עס' וויל. אז עס איז טונקעלער געווארען האט ער געפיהלט קאלט, און די נאקעטע שטיקער לייב וואס האבען זיך ארויס־געזעהען פון די צוריסענע הויזען האבען איהם געפרוירען, האט ער געקושט די נאקעטע שטיקער לייב, פארשטעלט זיי און געגלעט זיי מיט די' הענד... ער האט אנגעהויבען הויך צו וויינען... פון דערווייטענס האבען זיך געהערט טריט טרעשטשען איבער די אנגעשאטענע שטיינדלעך וואס ליגען אויפ'ן וועג. האט ער אנגעהויבען נאך העכער צו וויינען... באלד איז א גוי מיט א גויע דורכגעגאנגען און דערהערט מאטקען וויינען, האבען זיי זיך אבגעשטעלט.

— פון וואנען ביזטו?

— פון דער שטאדט.

— וואס וויינסטו?

— מענשען האבען מיך געשלאגען.

— פאר וואס האבען זיי דיך געשלאגען?

מאטקע קלעהרט א מינוט.

— ווייל מיין טאטע־מאמע זיינען געשטארבען.

— און וואוהין געהסטו?

— איך ווייס נים וואוהין.

דער גוי האט זיך גע'סוד'עט מיט דער גויע, און צום סוף זאגט ער:

— אז דו ווילסט, קום מיט אונז.

מאטקע האט זיך אויפגעהויבען און איז געגאנגען נאך דעם גוי. באלד האט א האנד צו איהם אויסגעשטרעקט א שטיק ברויט מיט א שטיק קעז. מאטקע האט עס צוגענומען, געגעסען און געוויינט.

די נאכט איז וואס אמאל טונקעלער געווארען און זיי זיינען געגאנגען אין די פינסטערניש אהן ווערטער. באלד האט מאטקע דער־זעהן פון דערווייטענס ווי א פייער רייסט זיך ארויס פון א גרויס הויז און שלאגט אין דערהויך מיט א וואלקען רויך. ער האט געמיינט אז עס ברענט און איז נייגעריג געווארען. נאר ער האט געזעהן אז דער גוי און די גויע מאכען זיך גארנישט דאראוס, איז ער אויך רוהיגער

געוואָרען און האָט גאָרנישט גערעדט. באַלד זיינען זיי אָנגעקומען אין א דאָרף אריין. זיי זיינען דורכגעגאנגען א שטרעקע קליינע הילצערנע הייזלעך. פאר די טהירען זיינען געזעסען גוים אין די העמדער און האָבען גערויכערט פיפקעס און ציגאַרעטען. טהייל זיי־נען געשלאָפען אויף די שוועלען פון זייערע הייזלעך, טהייל אין די שויסען פון זייערע פרויען. אויף א שוועל האָט זיך געהערט א האַרמאָניקע שפיעלען און פון דערווייטענס איז געקומען צושלאָגען דער רויך פון פייער, וואָס דער ווינד האָט צוגעטריבען און איינגעדעקט די שלאָפענדע ווי אין א וואָלקען.

— גוטען אָבענד, אנטאָן. וואָס הערט מען אין שטאָדט?

— ניטאָ קיין נייעס, סטעפּאן, — האָט דער גוי וואָס האָט גע־פיהרט מאָטקע׳ן אָבגעענטפערט אויף די פראַגע.

— ווער איז דאָס אינגעל וואָס געהט דיר נאָך?

— געפונען איהם א וויינענדיגען אויף דעם וועג. ער זאָגט דער טאַטע מיט דער מאַמע זיינען איהם געשטאָרבען און ער האָט נישט וואו צו געהן.

— און וואָס ווילסטו טהאָן מיט איהם? — פרעגט סטעפּאן אויפ־הויבענדיג זיך פון דער שוועל און איז צוגעקומען און בעטראַכט מאָטקע׳ן.

— איך וויל איהם אריינפיהרען אין דער הוטע איבער נאַכט. זאָל ער זיך אָנוואָרימען און איבערשלאָפען די נאַכט. צומאָרגענס וועלען מיר זעהען.

— וועסט׳ן אפשר נעהמען פאר א „בלאָזער“? דאַכט זיך, א גע־זונדער יונג. ער וועט קענען בלאָזען דאָס גלאָז געזונד, קלאַפּט איהם סטעפּאן אויפ׳ן פּלייצע. — דיין יונג איז דאָך דיר געשטאָרבען.

— איך וואָלט שוין געוואָלט, נאָר איך האָב מורא, אז דער איד, דער אויפזעהער, זאָל איהם ניט ארויסטרייבען. ער האָט, דאַכט זיך, קיין פּאַס ניט. האָסט א פּאַס? — ווענדעט ער זיך צו מאָטקען.

— ער איז פון „זייערע“, זעהסט דאָך אז ער איז א איד, און אזעלכען וועט ער ניט טרייבען, — זאָגט סטעפּאן, און געהט צוריק אין זיין הייזקע.

— א גוטע נאַכט.

— א גוטע נאַכט.

און מאטקע איז ווייטער געגאנגען מיט זיין רעטער, וואס ער האט אנגעטראפען אויפ'ן וועג.

וואס נעהענטער מאטקע איז צוגעקומען צו דעם הויז פון וואנען דאס פייער מיט'ן רויך האבען געשלאגען, אלץ מעהר האט ער זיך גע־שראקען דערפאר. ארום דעם הויז איז פינסטער געווען. מען האט ניט געזעהען קיין שטערן און קיין נאכט, מען איז געגאנגען אין א וואלקען רויך, נאר פון צייט צו צייט האט אויפגעפלאמט א פייער און דער וואלקען רויך איז בעלויכטען געווארען און מאטקע האט דערזעהען איינצעלנע געשטאלטען פון מענשען, וועלכע שטעהען מיט נאקעטע הענד און ארבייטען עפעס. אין א מינוט ארום איז דאס פייער אויס־געלאשען געווארען און אלעס איז ווידער פערשוואונדען אין וואלקען רויך. ער איז געשפרונגען נאך אנטאנ'ען איבער קאלוזשעס קאלך, אס־פאלט און אנגעווארפענע קופעס מיט שמאטעס און גלאז־מעהל. די נאקעטע פיס זיינע האבען געטראטען אויף אנגעווארפענע בערגלעך צובראכענע גלאז, אויף שטיקער שפיציגע צובראכענע פלאשען, גלעזער און באנקעס — און דאך האט ער זיך גאר ניט פערוואונדעט. די הויט פון זיינע פאדעשוועס זיינען אזוי פערשטיינערט געווארען ווי א זויל פון א שוך... און באלד איז ער נאך אנטאנ'ען אריינגעקומען אין א גרוי־סע, גרויסע קאמער אריין וואס עס איז בעלויכטען געווען מיט גרויסע שטיקער פייער פלאמען וואס האבען זיך ארויסגעריסען פון אן אויווען.

אין דער קאמער איז ווארים געווען, און די ווארימקייט האט מאטקע'ן ארומגענומען און עס האט איהם גוט געטהאן נאך די קעלט פון דער נאכט. וועניג מענשען זיינען געווען אין דער קאמער, א פאר גוים, אויסגעטהאן ביז צו די הויזען נאקעט, זיינען געשטאנען ארום א גרויסען, גרויסען פייער־קעסעל און מיט לאנגע שפיציגע צוואנגען הא־בען זיי געמישט אין דעם קעסעל. טהיילמאל האט א גוי אויפגעעפענט פון קעסעל א טהירעל און א פייער־צונג האט געגעבען א שפרונג ארויס ווי זי וואלט געוואלט אויפלעקען דאס גאנצע הויז מיט די מענשען — נאר באלד האט זי דער גוי אריינגעווארפען צוריק אין קעסעל אריין און פערהאקט דאס טהירעל נאך זיך... מאטקע איז געשטאנען אין א ווינ־קעל פון קאמער און איז ערשטוינט און דערשראקען געווארען פון אלעס וואס דא טהוט זיך. אנטאן איז אוועק אהין צו די גוים וואס האבען געמישט אין קעסעל און ער האט עפעס מיט זיי גערעדט. באלד זיינען

צוגעקומען צו מאָטקע'ן אַ צוויי־דריי פון די וואָס האָבען געשאַרט ביים ברענענדען קעסעל. פון זייערע נאַקעטע לייבער האָט ארויסגעשלאָגען אַ ווארימקייט ווי פון אַ געהייצטען אויוועז. זיי האָבען בעקוקט מאָטקע'ן און געפרעגט אַנטאָנ'ען:

— וואו האָסטו איהם געפונען?

— אויפ'ן וועג איז ער געזעסען און געוויינט.

— אַ גנב, — האָט זיך איין גוי אָבגערופען.

— האָסט אַ טאַטע, האָסט אַ מאַמע?

— געשטאָרבען — ענטפערט אָב מאָטקע קורץ.

— פאַר וואָס ביזטו אַנטלאָפען פון דער שטאָדט?

— געשלאָגען.

— ווער?

— אַלע.

— אַ פּאַס האָסטו?

— כ'האָב נים.

— לאָזט איהם דאָ נעכטיגען אין הוטע — זאָגט אַנטאָן.

— וויים איך וואָס. ווען אריינקומען דער סטראַזשניק, זוכען איהם געפינען, וועלען מיר אַלע נאָך האָבען אַ פּראָצעס.

— ווי וועסט'ן יאָגען אין אַזאַ קעלט?

— זאָל ער געהן פון וואַנען ער איז געקומען.

— איך וועל איהם בעהאַלטען. קום, יונג — זאָגט איינער פון די הייצערס און נעהמט מאָטקע'ן און פיהרט איהם אין אַ ווינקעל קאַמער אריין.

— לעג דיך אַוועק און ריהר זיך נים פון אָרט.

— נאַ, דעק איהם צו מיט אַ זאַק און שיט ארויף אַביסעל גלאָז־מעהל, אַז דער סטראַזשניק זאָל איהם נים געפינען.

— איך וועל'ן געבען עפּעס. דאָ האָב איך נאָך ברויט — זאָגט דער גוי, וועלכער האָט'ן געוואָלט טרייבען — האָט גענומען ברויט מיט אַ שטיק קישקע און געגעבען מאָטקע'ן ארונטער אונטער'ן זאַק.

ער איז באַלד איינגעשלאָפען ווי אַ שטיין.

— אַזוי בלאָנדזשעט דאָס ארום גאָט'ס בעשעפעניש, ווי אַ פער־וואָגעלטער הונד, — זאָגט דער „שלעכטער גוי", און שפּייט אויס און געהט צוריק צום קעסעל מישען דאָס פייער.

— אלע זיינען מיר אזוי. לאז מען דיך טרייבען פון דער הוטע, וועסטו מארגען אויך אזוי ארומבראדזשען איבער דער וועלט ווי א משוגע'נער הונד.

— און דו האסט איהם געוואלט טרייבען, ווייל ער איז א „זייערער".

— „אונזערע", „זייערע" — איין טייוועל! — שפייט דער שלעבטער גוי אין פייער אריין.

צו מארגענס אין דער פריה האט מאטקע'ן אויפגעריסען פון שלאף א לאנגער שניידענדער פייף, ווי א חיה וואלט געשריען. ער האט זיך אומגעקוקט און ניט דערקענט וואו ער געפינט זיך. ארום איהם האבען זיך געדרעהט מענשען, און די קאמער איז שוין יעצט אזוי ווארים געוועזען פון דעם געהייצטען אויווען, אז עס האט זיך געדוכט, אז די וועגד צופלאצען פון די אנגעפרעסטע היץ וואס האט זיך געפונען אונטער דעם הילצערנעם דאך. נעבען איהם איז געשטאנען אנטאן. ערשט יעצט האט ער איהם דערזעהן, עס איז געווען א הויכער ריעזיגער גוי מיט א פאר שטארקע, ברייטע ארימס. אנטאן האט געוואונקען צו איהם.

— ליעג, ליעג ביז דער אויפזעהער וועט ארויסגעהן.

מאטקע האט געקוקט אויף איהם, פערשטאנען איהם און פלינק צוגעדעקט דעם קאפ מיט'ן זאק.

—און נא, עס דערווייל — האט איהם אנטאן ארונטערגערוקט אונטער'ן זאק ברויט מיט קעז.

דערווייל זיינען וואס אמאל מעהר מענשען אריינגעקומען אין קאמער. פון אונטער'ן זאק האט מאטקע דערזעהען אז די קאמער איז זעהר לאנג און ברייט, צוזאמענגעהאקט פון האלץ. אין מיטען קאמער שטעהט א גרויסער, גרויסער אויווען, וועלכער איז רויט פון פייער, וואס ברענט אין איהם. און פון אויבען יאגט אזא היץ, אז עס דאכט זיך, אז אלעס ברענט ער אויף וואס שטעהט נעבען איהם. אין די קאמער זיינען וואס אמאל מעהר אריינגעקומען קינדער, איינגלעך און מיידלעך. אלע האבען זיך אויסגעטהאן נאקעט, געבליבען נור אין די בלויזע גאטקעס, און האבען זיך ארומגעשטעלט ארום דעם אויווען. באלד האט מען אויפגעעפענט די טהירלאך פון אויווען און מאטקע האט דערזעהן ווי פייער גיסט זיך דארטען ווי וואסער.

אנטאָן האָט געגעבען אַ וואונק צו איהם, און מאָטקע איז מיט־געגאַנגען. אַז ער איז נאָהענט צוגעקומען צום אויווען — האָט ער גע־מיינט, אַז די היץ וועט איהם באַלד אויף פערברענען, נאָר ער האָט גע־זעהן ווי אַנדערע קינדער שטעהען, אינגערע נאָך פון איהם, און מייד־לעך אויך צווישען זיי, האָט ער געוואָלט ווייזען, אַז ער קען אויך, און אוועקגעשטעלט זיך נעבען אויווען ביי אַנטאָנ'ען.

נעבען אַנטאָנ'ען זיינען שוין געשטאַנען צוויי אינגלעך און אַ מיידעל, אינגערע פון איהם, וועלכע האָבען געקוקט אויף איהם און ער אויף זיי מיט נייגיעריגקייט. באַלד האָט אַנטאָן אויפגעעפענט דאָס טהירעל פון אויווען און פון דאָרט האָט אָנגעהויבען צו יאָגען נאָך אַ גרעסערע היץ. מאָטקע האָט געמיינט, אַז נאָך אַ מינוט וועט ער ניט אויסהאַלטען, נאָר ער האָט זיך געשעהמט פאַר די קינדער און ניט גע־ריהרט זיך פון אָרט.

אנטאָן האָט אויף אַן אייזען געגעבען אַ נעהם אַרויס פון אויווען אַ שטיק פייער, אויפגעהויבען עס, געגעבען אַ בלאָז אין אייזען, גע־פאָרמט עס און האָט איבערגעגעבען מאָטקע'ן און געוויזען, אַז ער זאָל בלאָזען דורך די רעהר פון אייזען אין פייער אריין.

— שטאַרקער.

מאָטקע האָט אַריינגעבלאָזען וויפיעל כח ער האָט געהאַט.

— נאָך שטאַרקער.

מאָטקע האָט שטאַרקער געבלאָזען.

— אָט אַזוי. יעצט גיב עס איהם — ווייזט ער אויפ'ן אַנדערען אינגעל.

מאָטקע האָט איבערגעגעבען דאָס אייזען מיט'ן שטיק פייער דעם צווייטען אינגעל. יענער אינגעל האָט עס אָנגעבלאָזען און ווידער עס איבערגעגעבען דער קלענער מיידעלע מיט די בלייכע בעקעלעך. דאָס מיידעל האָט עס ווידער אָנגעבלאָזען ביז דאָס שטיק פייער אויפ'ן שפיץ אייזען איז שוין געוואָרען זעהר אַ גרויסע באַלען, האָט עס ווי־דער אַנטאָן גענומען און עס אַריינגעלאָזט אין אַ פאָרם אריין. אין אַ מינוט אַרום האָט מאָטקע געזעהן, צו זיין גרויסער פערוואונדערונג, ווי אין דער פאָרם איז אויס דעם שטיק פייער וואָס ער און די אַנדערע קינדער האָבען געבלאָזען געוואָרען אַ גרויסע פלאַש.

— אוי, וואָס איז דאָס! — האָט זיך מאָטקע געפרעהט.

— ריהר עס אָן מיט דער האַנד — זאָגט אַנטאָן.

מאַטקע האָט עס אַנגעריהרט מיט דער האַנד און באַלד מיט אַ קווּיטש אויסגעשריען.

— כאַ, כאַ, כאַ! — לאַכען די קינדער אויס איהם — אַזאַ גרויסער יונג און שרייט.

— עס איז דאָך גאָר ניט הייס — זאָגט די ניין־יעהריגע מיידעלע, וועלכע איז געשטאַנען נעבען מאַטקע׳ן און אַנגענומען די פלאַש מיט איהרע הענד און איבערגעטראָגען פון איין אָרט צום צווייטען.

— זעהסט, אַזוי דאַרפען די הענד אויסגעאַרבייט ווערען. זאָלסט קענען פייער נעהמען מיט די הענד, אַז דו ווילסט אַ „בלאָזער" אין אַ הוטע זיין.

— און איך וועל אויך קענען — האָט מאַטקע אויסגעשריען, פערשעהמט וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען די פייערדיגע פלאַש אין דער האַנד. ער איז צוגעלאָפען און געכאַפּט די פלאַש אין האַנד אריין.

דאָס פייער האָט איהם געברענט די הויט. אויף דעם אָרט וואו ער האָט זיך צומעהרסט אָפּגעבריהט האָט עס איהם געשטאָכען, ווי מיט טיעפע שפּילקעס. די אויגען זיינען איהם אָנגעלאָפען געוואָרען מיט טרערען און אינווענינ האָט עס איהם צוגעדריקט און ער האָט ניט נאָכגעלאָזט די פלאַש, געהאַלטען זי פעסט אין דער האַנד, דערנאָך אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט איז זי געבליבען צוגעקלעפּט צו דער האַנד און די הויט האָט זיך אָפּגעשיילט אויף די פלאַש ארויף.

דער יונג האָט ניט געשריען. ער איז בלייך געוואָרען און די אויגען האָבען זיך איהם בעגאָסען מיט טרערען.

— אַזוי ביזטו אַ כוואַט, וועסט זיין אַ „בלאָזער", האָסט געקראָגען דאָס ערשטע פייער. ווער עס וויל זיין אַ „בלאָזער", מוז פייער פערזוכען — קלאָפּט אַנטאָן מאַטקע׳ן אין פּלייצע.

אַנטאָן האָט ווידער געכאַפּט שטיקער פייער פון אויווען ארויס, געגעבען אַ בלאָז און איבערגעגעבען מאַטקע׳ן דאָס אייזען ווייטער צו בלאָזען. די האַנד איז איהם געוועזען אָבגעבריהט. ער האָט ניט געקענט דאָס אייזען האַלטען. יעדעס מאָל, ווען ער האָט דאָס וואַרימע אייזען מיט דער אָבגעבריהטער האַנד אַרומגענומען, האָט עס זיך צוגעקלעפּט און עס האָט יעדעס מאָל אַ נייע שטיק הויט, אַ שטיק פלייש פון דער האַנד מיטגעריסען. דער יונג האָט געביסען די צונג פאַר וועהטאָג אַ־

געשוויגען. די היץ האט וואס אמאל מעהר געשלאגען פון אויוועו; דער קאפ האט געברענט ווי א בראנד פייער, אין האלז איז טרוקען געווארען. ער האט שוין אלעס געהאט ארפגעריסען פון זיך און איז געשטאנען ווי די אנדערע קינדער נאקעט. און געזעהען ווי די אנדערע קינדער גיסען אין זיך אריין גאנצע קווארטען וואסער פון דעם עמער וואס שטעהט נעבען זיי, האט ער אויך אריינגעגאסען דאס וואסער אין זיך. נאר די היץ האט דאס וואסער באלד אויסגעטריקענט און פון די נאקעטע לייבער האט אנגעהויבען ארויסצושלאגען א פארע און אויפ'ן גאנצען לייב האט זיך געזעצט א ראסע. דאס וואסער האט געקאכט אינווענינ פון די היץ ווי אין א קעסעל און עס האט געיאגט די פארע פון זיך.

— לא'מיך זעהן ווער עס האט מעהר וואסער אויסגעטרונקען, איך צי ער. ווייזט דאס קליינע ניין־יעהריגע מיידעלע אויף איהר עמער. אט האב איך שוין נים. און ער האט נאך א האלבען עמער.

מאטקע האט זיך ווידער פערשעהמט פאר'ן מיידעל און גע־טרונקען דאס וואסער.

— קוקט'ם קוקט'ם וואס פאר א גרויסען בויך איך האב פון וואסער — האט דאס מיידעל געוויזען און געקלאפט אויף איהר בויך מיט איהרע הענד — קוקט'ם, קוקט'ם!

— און איך אויך! — ווייזט דער צווייטער אינגעל אויף זיין בויך, פון וועלכען עס איז פארע ארויסגעגאנגען ווי אוים א קוימען.

נאר מאטקע האט נים געקענט ווייזען אויף זיין בויך. ער האט צו ווניג וואסער געטרונקען.

— קינדער, בלאזען, בלאזען, שפעטער וועט איהר ווייזען די ביי־כער! — יאגט צו אנטאן.

מאטקע'ן איז דאס שפיעל מיט'ן פייער שוין נים געפעלען. ער האט זיך דערמאנט אן די לאנקעס, אויף וועלכע ער איז געלעגען ביי זיך אין שטעדטעל; אן דעם וואסער אין וועלכען ער האט זיך געבאדען — אן די קוה, פון וועלכע ער האט מילך געזויגען, אן די גערטענדלאך פון וועלכע ער האט גרינס גע'גנב'עט, אן די ווארימע זון, וועלכע האט איהם געווארימט — און פערגלייכט דאס צו דעם פארעדיגען אויוועז וואס שלאגט פון זיך ווארעמקייט, צו די טונקעלהייט פון דעם קאמער צו דעם שוויים פון די לייבער — און ער האט נים געקענט פערשטעהן פאר וואס מענשען טהוען דאס; פארוואס מענשען שטעהען יעצט מיט

זייערע קינדער ביי דעם ברענענדיגען אויוועז און בלאָזען אין פייער און פרעגלען זיך אין דער היץ. אין דרויסען שיינט אזוי די זון און עס איז אזא ליכטיגער טאָג. פאַרוואָס גהעהען נים אַלע מענשען אויפ׳ן פעלד און לעבען נים ביים וואסער און מאכען זיך פייערלעך ווי ער האָט געטהאָן. ער האָט איינגעזעהען, אז ער איז אריינגעפאַלען צו שלעכטע מענשען, וועלכע פייניגען זיך און אנדערע ביי א ברענענדען אויוועז און מען דאַרף אנטלויפען פון זיי ווי אַם געשווינדסטען, אַנצוקומען אויף א פעלד אין א שטאָדט אריין און צו לעבען אזוי ווי ער האָט געלעבט ביז יעצט.

נאָר דערווייל האָט ער נאָך געטהאָן זיין ארבייט מיט חשק. אביסעל זיך שעהמענדיג פאַר דער קליינער מיידעל, וואָס בלאָזט געשווינדער און שטאַרקער פאַר איהם און טרינקט אוים מעהר וואסער פאַר איהם. אַנטאָן איז פון איהם צופריעדען געוועזן און בעשטימט איהם צו האַלטען פאַר א מיטבלאָזער און איהם אויסצולערנען די מלאכה. דער אויפזעהער, א קליינער אידעל מיט א רונדיגען קאַפעליושעל, וואָס איז ווי א מייזעל ארומגעלאָפען פון איין ווינקעל קאַמער צום צווייטען, איז צום סוף צוגעקומען צו אַנטאָנ׳ען און בעמערקענדיג דעם נייעם בלאָזער האָט ער געפרעגט:

— ווער איז דאָס?

האָט אַנטאָן געענטפערט:

— עס איז א אינגעל פון שטאָדט, וועלכען דער פאָטער האָט מיר געגעבען אויף דער לעהר. ער וואוינט ביי מיר און איך לערען איהם אוים די מלאכה.

— און א פּאַס האט ער?

— ער איז דאָך נאָך א אינגעל, ער בעדאַרף נים קיין פּאַס.

— אַלע בעדאַרפען א פּאַס. איהר ווייסט דאָך, דער סטראַזשניק. אין א פאַבריק בעדאַרפען אַלע ארבייטער א פּאַס. ווער עס וויל ארבייטען דער מוז האָבען א פּאַס — זאָגט דער אידעל זיכער.

— איך נעהם עס אויף מיר, איך וועל איהם שוין צושטעלען — זאָגט אַנטאָן טראַכטענדיג, אז ער וועט מיט׳ן סטראַזשניק שוין דורכקומען.

דער זייגער האָט געשלאָגען צוועלף. די פאַבריק האָט געפייפט און די ארבייטער זיינען ארוים אויפ׳ן הויף. די ווייבער האָבען שוין גע־

ווארט מיט די טעפּלאַך עסען און יעדע משפחה האָט זיך פערקליבען אין אַן אַנדער ווינקעל און געגעסען. מאָטקע איז מיטגעגאַנגען מיט אַנטאָנ'ס משפחה. די גויע האָט פאַר איהם געבראַכט אַ לעפעל און אַנטאָן האָט איהם צוגערוקט צום טעפּעל אינאיינעם מיט זיינע קינדער, זאָגענדיג זיין ווייב:

— ווייסט, אין דעם יונג וועל איך האָבען אַ גוטען בלאָזער. אין אביסעל צייט וועט ער מיר זיין אַ בעהעלפער, ווי אונזער יאשי עליו השלום. ער האָט געמיינט זיין עלטסטען אינגעל, וואָס איז איהם געשטאָרבען פון סוכאָטע, ווי די מעהרסטע קינדער וואָס ארבייטען אין די הוטעס.

און דענסטמאָל, ווען די קינדער זיינען געשטאַנען פאַר דער מוטער און געוויזען איהר די גרויסע בייכער און בעריהמט זיך מיט די עמער וואַסער וואָס זיי האָבען אויסגעטרונקען, האָט מאָטקע מיט בענקשאפט געקוקט אויפ'ן שווארצען וואלד וואָס האָט זיך געוויזען אין דער נאָהענט. ער האָט געבלאָזען אויף זיינע אָפּגעבריהטע הענד און געטראכט ווי אזוי ארויסצוקריגען זיך פון דעם „גיהנום“, אין וועלכען ער איז אריינגעפאלען.

2.

מאַטקע ראַטעוועט זיך פון „גיהנום“.

פאַרנאַכט. די גוים זיינען געזעסען פאַר דער טהיר פון זייערע הייזלעך און האָבען אָבגעאָטהעמט פון דער גליהענדער לופט וואָס זיי האָבען אין זיך איינגעזאַפט דעם גאַנצען טאָג אין דער הוטע. די עלטערע זיינען מיעד געווען און געלעגען ווי קלעצלעך און געקוקט מיט אויסגעלאָשענע אויגען ערגעץ. די קינדער אָבער, וועלכע זיינען ווי די עלטערען א גאַנצען טאָג אין „הוטע“ געווען און געגעסען פייערדיגע לופט, און אָנגעגאָסען זיך די בייכער מיט וואַסער — זיי האָט נאָך געטראָגען דער קינדערשער אימפעט. זיי האָבען נאָך געמיטה און חשק געהאַט צו שפּיעלען זיך און אויפצולאַכען פון צייט צו צייט. דאָס קינדישע לאַכען האָט בעלעבט און פרעהליך געמאַכט די שוואַרץ־פּעררויכערטע הייזלעך, וועלכע זיינען געשטאַנען ווי לאַנגוויילינגע טרויעריגע קברים פאַר לעבעדיגע מתים. זייער לאַכען האָט ווי א זונענשטראַהל געשיינט אין געסעל און דאָרט אויך אַרויסגערופען א לעבעדיגע, צופריעדענע מינע אויף די טויט־מיעדע פּנים׳ער פון זייערע עלטערען, וואָס האָבען געשמאַכט פאַר די הייזלעך.

מאַטקע האָט זיך צווישען די גוים, אין דער ארבייטער־געסעל, אַרומגעדרעהט ווי א פרעמדער. ער האָט זיך ניט געפונען ניט צווישען די קינדער און ניט צווישען די עלטערע. די פריילידיגע געזעלען, די ערוואַקסענע יונגען, האָבען געטרונקען ביער און געשטיפּט מיט מיידלעך, נאָר מאַטקע׳ן האָבען זיי ניט מיטגענומען און געקוקט אויף איהם פון דער הויך אַראָב. א „געפונענער“, כאָטש מאַטקע האָט שוין געטראָגען א נייעם צייגענעם אַנצוג. וואָס אַנטאָן האָט פאַר איהם גענומען אין אידיש געוועלבעל אויף באָרג. מיט די קינדער האָט ער זיך ניט געוואָלט חבר׳ן. עס האָט איהם ניט געפּאַסט אלס עלטערער „בלאָזער“. און לאַנגוויילינג איז איהם געווען דאָ אין דער „פאַבריק“ פון דער

ערשטער מינוט וואס ער איז דא אריינגעקומען. ער האט דאס אלעס ניט פערשטאנען. צוערשט האט איהם די פאבריק מיט די פייערלעך און די נייע מענשען אויסגעזעהן זעהר אינטערעסאנט און ער האט עס געהאלטען פאר א שפיעל. אז ער האט אבער דערזעהן, אז יעדען טאג איז דאס זעלבע, יעדען טאג קומט מען אין דער הוטע אריין, און יעדען טאג בלאזען, בלאזען... איז עס איהם אזוי פער׳מאוס׳ט און לאנגווייליג געווארען, אז ער האט געוואלט אוועקגעהן. נור דערווייל האט זיך ניט געמאכט די געלעגענהייט. און עס האט איהם אבגע־האלטען דערפון עפעס א מאדנע זאך.

אנטאן האט געהאט א מיידעל פון א יאהר אכט, ניין, און אפשר עלטער. א קאליקע, וואס האט ניט געקענט געהן אויף די פיס. פיס האט זי יא געהאט, נור ווי דינע צובראכענע שטעקלעך, און זי האט געמוזט זיצען אונטער זיך. אלע האבען געשריען אויף איהר. טיילמאל פלעגט זי אבזיצען גאנצע טעג אויף דעם זעלבען ארט, זי האט קיין כח ניט געהאט זיך אליין צו בעוועגען, און קיינער האט קיין צייט ניט געהאט דאס קינד אוועקצונעהמען פון ארט און אויף אן אנדער ארט צו זעצען. און שטענדיג איז זי געווען אין וועג און מען האט אנגעטרעטען אויף איהר — האט מען געשריען, ווי דאס קינד וואלט שולדיג געווען. האט דאס קינד געשמייכעלט אין פנים אריין, ווי עס וואלט זיך געוואלט פערענטפערען. אט די קאליקע האט מאטקע׳ן ניט געלאזט אוועקגעהן פון אנטאן׳ס הויז.

עס איז אזוי געווען. די צווייטע נאכט נאך דעם ווי אנטאן האט שוין צוגענומען מאטקע׳ן פאר א „בלאזער“, האט ער איהם אהיים גע־נומען צו זיך שלאפען. אז עס איז געקומען צום לעגען זיך איז פאר דעם נייעם מיטוואוינער ניט געווען וואו צו שלאפען און מיט וואס איהם צוצודעקען. האט אנטאניכע איהם געהייסען זיך אוועקלעגען ביי דער קאליקע, וואס איז געלעגען בעזונדער אין א ווינקעל. די אנדערע קינ־דער האבען ניט געוואלט נעבען איהר שלאפען. מאטקע האט געקוקט אויף דעם ווינקעל, וואו דאס פעקעל ביינער איז געלעגען אונטער א קאפטען ווי א קאץ, מיט חשד. צום סוף האט ער זיך אוועקגעלעגט. גע־לעגען און געקוקט מיט מורא און פרעמדקייט אויף די הייליגע בילדער וואס זיינען בעלויכטען מיט רויטע לעמפלעך אויף דער וואנד. געקלערט האט ער, אז ווען אלע וועלען איינשלאפען וועט ער זיך ארויס׳גנב׳ענען.

און ער האָט געקוקט אויף די זאַכען, וואָס מיטצונעהמען אָדער אפשר אין דער שטיל איבער אַנטאָנ׳ס הויזען צו געהן און פון דאָרט געלד אַרויס׳גנב׳ענען און אַנטלויפען פון דאַנען. ערשט עס רוקט זיך ווער צו איהם און נאָרעט איין דאָס וואַרעם פּנים׳ל אין איהם ווי אַ קאַץ און מיט אַמאָל דערפיהלט ער, ווי צוויי דינע הענטלעך נעהמען זיין האַלז אַרום.

ער האָט זיך דערשראָקען, אָבגעשאָקעלט זיך און געכאַפּט די קאַליקע און אָבגעשטופּט פון זיך מיט עקעל. ער האָט געקוקט אויף דעם קינד. די קאַליקע האָט פערבויגען דאָס קעפּעל, האַלב פערגלייסט די אויגען און אַ שמייכעל האָט בעגאָסען איהר גאַנץ פּנים׳ל, און געפרעהט זיך אין דער שטיל.

— דו, דו ווייסט, אין וואַלד איז דאָ אַ וואַסער, באָדען זיך דאָרט מענשען און שדים. דו ווייסט דערפון? — זאָגט צו איהם די קאַליקע פלוצלינג.

מאַטקע האָט איהר געוויזען די צונג, און פערדרעהט זיך אויף אַן אַנדער זייט.

—דו, דו, וועסט מיך מיטנעהמען דאָרט אין וואַלד אַריין און באָדען מיך אין וואַסער? — האָט די קאַליקע איהם געוועקט.

ער האָט זי געקאָפּיעט.

די קאַליקע האָט ניט געשריען, ניט געוויינט, נור מיט אַמאָל האָט מאַטקע דערפיהלט אַ וואָרעמקייט. עס האָט זיך ווער ענג צוגעקאָרטשעט צו איהם און בעהאַלטען אין איהם דעם קאָפּ, דאָס לייב, די פיס און געפיעשטשעט איהם און געגלעט איהם, ווי אַ הינטעל וואָלט געלעקט.

מאַטקע איז שוין געלעגען און האָט זיך ניט גערירט פון אָרט.

נור פון דענסטמאָל אָן האָט ער געהאַט אַ מאָדנע געפיהל צו דער קאַליקע. ער האָט ניט געקענט דורכגעהן און זעהן ווי די קאַליקע קוקט מיט קנאה אויף די קינדער ווי זיי שפּיעלען זיך אין געסעל, און זי קען זיך ניט ריהרען. מאַטקע האָט זי אָנגענומען און איבערגעטראָגען פון שטיבעל צו די קינדער צו. האָט ער עס שוין געמוזט שטענדיג טהאָן. ער האָט זיך מיט דער קאַליקע אַרומגעטראָגען און געוואָרען איהר אַפּעקון. ער האָט זי פיינד געהאַט און פלעגט זי שלאָגען ווען קיינער האָט ניט געזעהן, שטאַרכען זי אונטער׳ן אָרעם. נור די קאַליקע האָט געקוקט אויף איהם מיט איהרע קליינע שוואַכע אויגעלעך און געשמיי-

בעלט מיט די דינע ליפען, האט ער עס ניט געקענט אריבערטראגען, ער האט ניט געקענט אוועקגעהן פון ארט, ער איז ניט געגאנגען אין וואלד אריין, איז ניט מיטגעגאנגען מיט די גרויסע געזעלען, נור איז געשטאנען און אבגעהיט די קאליקע, און זי געטראגען פון איין ארט צום צווייטען.

דאס האט איהם ניט געלאזט אוועקגעהן פון אנטאן׳ען. ער האט אפט געטראכט, אז ער וועט די קאליקע מיטנעהמען אמאל אין וואלד אריין און אויסגראבען א גרוב און וועט זי דארט בעגראבען, דערנאך וועט ער אנטלויפען פון דער טרויעריגער פאבריק. ער וואלט דאס געטהאן אויך, נור ער האט זיך געשעהמט צו טראגען זי אויף די פלייצעס איבער׳ן געסעל.

די קאנטאר פון דער פאבריק האט געהאט א געוועלבעל פאר די ארבייטער. די גוים פון דער פאבריק האבען ניט געקריגען בעצאהלט פאר זייער ארבייט מיט געלד, נור מיט קוויטלעך אין געוועלבעל אריין, אויף וועלכע זיי האבען גענומען עסענווארג און קליידונג. דער איד פון דער הוטע האט צוטהיילט די הערשאפט איבער די גוים צו זיין משפחה און א פעטער זיינער האט געהאלטען דאס געוועלבעל פאר די גוים, און וועלכער האט זיי געצאהלט אכציג קאפיקעס סחורה פאר א רובל. פאר דעם פלעגען זיך אין דעם געוועלבעל זונטאג צוזאמענקומען די גויעס און די גוים, אבנעהמען זייער פאסט און דיענען זייער גאט — דאס געוועלבעל איז אויך געווען זייער גאטעסהויז. די ארבייטער זיינען געווען קאטאליקען און די רוסישע פאליציי האט זיי ניט ערלויבט קיין אייגענע קאטאלישע קירכע. זיי האבען מורא געהאט אבצוריכטען זייער געבעט ביי א גוי אין שטוב, כדי די פאליציי זאל זיי ניט כאפען — זיינען זיי זיך צוזאמענגעקומען צום אידען אין געוועלבעל, — א אידיש געוועלבעל, וועט קיינער ניט חושד זיין. אויפגעהאנגען אויף די זעק מעהל א בילד פון דער הייליגער מוטער און פאר איהר האבען זיי געבעטען. מאטקע איז געשטאנען אויף דער וואך, אבגעווארט אויב ס׳געהט ניט דער אוריאדניק. ווען דער אוריאדניק איז אנגעקומען, האט מען דאס הייליגע בילד בעהאלטען און מען האט זיך גענומען מעהל וועגען, נאפט קויפען און ביער טרינקען. ווארים שכור׳ן אין געוועלבעל איז געווען א גרינגערע עבירה פאר׳ן אוריאדניק ווי גאט בעטען.

דורך דעם וואָס מאַטקע האָט געהיט דעם אוריאַדניק, איז ער גע־וואָרען אַ גאַנצער חשוב ביי די גוים. איבריגענס איז שוין צוליעב איהם צווישען די אידען פון קאַנטאָר און די גוים אין פאַבריק אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה, די אידען אין קאַנטאָר האָבען געוואוסט אַז מאַטקע איז אַ איד. און אַ אידיש קינד געפינט זיך אין גוי'שע הענד. די גוים, ווי אונטערדריקט זיי זיינען געווען, דאָך זיינען זיי שטאָלץ געווען, וואָס ביי זיי געפינט זיך אַ אידישע נשמה, זיי ראַטעווען איהר אַרויס פון „טייפעל", און געהאַלטען מאַטקע'ן פאַר אַן אייגענם פון גאַנצען דאָרף גוים. דערווייל האָבעןביידע צדדים נאָך מורא געהאַט אריינצומישען דעם אוריאַדניק אין דעם עסק. און פון דעם האָט גאַנץ גוט געוואוסט מאַטקע, און ער האָט אויסגענוצט די מחלוקה איבער איהם. ער פלעגט אָפטמאָל אריינקומען אין געוועלבעל, וואו די אידענע איז געזעסען און געזאָגט תהלים, און איבערגעשראָקען די אידענע:

— איהר ווייסט, איך בין אַ איד.

— אוי! קרעכצט די אידענע — אַ איד אין אַ גוי'אישע שטוב. עסט טרפות, בעט צו עבודה זרות. אוי!

— גיט מיר צוקערקעס, וועל איך ניט קושען דעם צלם.

— אוי איז מיר, וואָס מען הערט זיך אָן — זאָגט די אידענע, און נעהמט אַ האַנד מיט צוקערקעס און גיט עס מאַטקע'ן.

— און מאַך אַ ברכה — זאָגט די אידענע.

— אָה, פאַר דעם מאַכען אַ אידישע ברכה? איהר וועט געבען צוויי זעמעל צו, וועל איך מאַכען אַ אידישע ברכה.

די אידענע האָט זיך אויסגעדונגען מיט איהם אויף אַנדערהאַל־בען, און אויסגעהאַנדעלט אַ ברכה פון מאַטקע'ן פאַר'ן אידישען גאָט.

און מיט די פערדיענסטען, וואָס מאַטקע האָט געמאַכט פון דער אידישער אמונה האָט ער זיך תמיד געטהיילט מיט דער קאַליקע.

נור דאָך איז מאַטקע געטריי געבליבען דעם אידישען גאָט, וואָרים וויפיעל אַנטאָן האָט איהם ניט געסטראַשעט מיט'ן רימען, וויפיעל די שקצים און די שיקסעס האָבען ניט געלאַכט פון איהם, דעם צלם האָט ער ניט געוואָלט קושען, דאָס געבעט צו דער „מאַטקע באָסקע" האָט ער ניט געוואָלט זאָגען. און אַז די גויע, די אַנטאָניכע האָט איהם איבערגע'צלם'ט, האָט ער אויסגעשפיגען און איז געלאָפען צום ברונען דאָס פנים אָבוואַשען.

א מאדנע געפיהל איז דאס געווען ביי איהם. יעדעס מאל ווען די גויע האט איהם געוואלט איבער'צלם'ען. האט ער די מאמע דערזעהען. די רויטע זלאטע, ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען און טרערען רינען איהר איבער'ן פנים. און ער ליעגט א נאקעטער אין ווינקעל קעלער און קוקט אויף דער מאמע'ס טרויעריגען פנים...

און דערווייל איז איהם אלעס אזוי פער'מאוס'ט געווארען. דאס בלאזען אין פייער ,דער ברענענדיגער אויווען און דאס עסען מיט'ן אנגערויכערטען חזיר־שמאלץ, און דאס שווארצע ארבייטער־געסעל, מיט די הייליגע בילדער, וואס העגנען ביי אנטאן'ען אין שטוב.

דריי יאהר איז מאטקע אבגעווען מיט די גוים אין די הוטע און עס האט זיך גערעכט אז אין דעם פייער פון די הוטע האט זיך מאטקע אויסגעגליט פאר זיין לעבען. זיינע ארימס זענען שטארק געווארען, ברייט און זענען געוואהנט געווען אומצוגעהן מיט פייער... זיין פנים מעגליך, אבגעברענט און רויה, און זיין קערפער האט שוין אלעס אי־בערגעטראגען — בויגזאם און שטארק. זיין אטעם איז געוואוינט געווען צו אטעמען פייער. עס איז געווען ווי די נאטור וואלט גע־זארגט דערפאר, אז מאטקע זאל זיין צוגעפאסט צו זיין לעבען — האט זי איהם ארייגעשיקט אין דעם גהנים, אז ער זאל אויסגעגליהט און אויסגעקאוועט ווערען — רייף פאר זיין לעבען.

נור באלד האט זיך געמאכט איהם א געלעגענהייט צו פערלאזען די הוטע.

נאך האבען זיך די אידען און די גוים פון דער פאבריק געגרייט אויף מלחמה איבער מאטקע'ן. ווען מאטקע האט זיי פלוצים אלע־מען פערלאזט. עס איז אזוי געשעהן. אמאל, אין א פארנאכט, ווען די גוים זיינען מיעד פון דער פאבריק אהיים געקומען, האט זיך פלר־צים איבער'ן וועג, וואס פיהרט דורך דאס ארבייטער־געסעל, געוויזען א הויכע לאנגע בויד מיט פענסטערלעך און א קוימען ווי א גרויסע שטוב, איינגעשפאנט צו צוויי חיות, וואס דאס זיינען ניט געווען ניט

קיין פערד און ניט קיין עזלען. הינטער'ן בויד זיינען נאָכגעגאַנגען אַן עזעלע, אַ הונד און אַ ציעג אָנגעבונדען צו דער בויד. פון די פענסטער האָט ארויסגעקוקט אַ מיידעל און אַ הויכער יונג מיט אַ באָטיק אין דער האַנד איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד. ערגעץ־וואו פון אינווענינ האָט מען געהערט בעמבעלעך און אַ פויגעל פיסטשען. אז די קינדער פון געסעל האָבען דערזעהן די בויד פון די קאָמעדיאַנטען. מיט דעם עזעלע און דער ציעג, האָבען זיי געמאַכט אזעלכע געוואַלדען פון פרייד, אַז זיי האָבען דאָס געסעל פערהילכט, און זיינען נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. מאָטקע האָט זיך אויך שטאַרק דערפרעהט מיט די קאָמעדיאַנטען און דעם פייגעל וואָס איז געזעסען אין שטייג. ער איז נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. ער האָט געהערט הינטער זיך זיין נאָמען רופען (צי האָט זיך איהם נור געדאַכט אזוי), ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן דאָס קינד. די קאַליקע איז איינע אַליין איבערגעבליבען זיצען אויף איהר אָרט אין מיטען געסעל און אַלע זיינען אַנטלאָפען פון איהר. ניט קלערענדיג קיין סך האָט ער געכאַפּט די קאַליקע אויף די פּלייצעס און נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד, אַ שטיק וועג אין וואַלד אריין. די איבריגע קינדער זיינען שוין אָבגעשטאַנען, צוריקגעגאַנגען, איהם גערופען:

— מאָטקע, מאָטקע, קעהר זיך אום, עס ווערט פינסטער.

מאָטקע האָט אָבער ניט געקלערט פון צוריקקעהרען זיך. ער איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד, אויף זיינע פּלייצעס די קאַליקע, וועלכע האָט איהם מיט די הענטלעך ארומגענומען דעם האַלז. ער האָט געוואוסט ביי זיך, אַז צוריקגעהן אין דער פאַבריק פייער בלאָזען, וועט ער שוין ניט. ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט נאָכגעהן נאָך דער „בויד“ מיט די עזלען און די פּאָפּוגאַיען, און וואו זיי וועלען בלייבען נעכטיגען וועט ער אויך בלייבען און וואו זיי וועלען געהן, וועט ער אויך געהן. נור וואָס טהוט ער מיט דער קאַליקע וואָס ער האָט אויף די פּלייצעס? צוריקגעהן אין דאָרף, זי צוריקטראָגען, וועט ער ניט. ער וועט פערליערען די קאַטאַרינשטשיקעס. ער האָט אראָבגענומען די קאַליקע פון זיינע פּלייצעס און געוואָרפען אויף דר'ערד, און איז אַנטלאָפען. נור אַ פּאָר מאָל איז ער צוריקגעגאַנגען. דאָס מיידעל איז געזעסען, די דינע צובראָכענע פיסלעך אונטער זיך, און געקוקט אויף איהם. נור איהרע אויגען זיינען יעצט גרעסער געוואָרען, גלאַנצענדיגער און שרע־

קעדיג. און וואָס גרעסער עס זיינען די אויגען ביי דער מיידעל געוואָרען, אלץ בייזער איז ער געוואָרען אויף איהר. ער האָט זי איינינע מאָל גוט אָנגעבויקערט און איז אַנטלאָפען. עס האָט זיך איהם געדאכט, אַז זי רופט זיין נאָמען. ער האָט זי אָנגענומען מיטביידע פינגער פאַר איהר דינעם האַלז, נור זי האָט גאָר ניט געזאָגט, געקוקט אויף איהם און געשמייכעלט, האָט ער איהר אָבגעלאָזט. דערנאָך האָט ער געוואָלט דעם וואלד אונטערצינדען אינאיינעם מיט דער קאַליקע, האָט ער ניט געהאַט קיין פייער. און דאָ איז שוין די בויד געווען אוועקגעפאָהרען. האָט ער אָנגעהויבען צו פּאַטשען די קאַליקע, און געשריען צו איהר: „שריי, וויין, שריי!“ און איז אַנטלאָפען. געלאָפען נאָכ'ן גערויש פון די רעדער, וואָס פיהרען די קאַטארינשטשיקעס.

נור די קאַליקע האָט ניט געשריען און ניט געוויינט. די נאכט איז וואָס אַמאָל שווארצער געוואָרען, און מאָטקע'ן האָט זיך געדאכט, אַז פון דער נאכט קוקען ארוים די צוויי גרויסע אויגען פון דער קאַליקע און קוקען איהם נאָך פון הינטען.

ער האָט געפיהלט די אויגען אויף זיין רוקען...

3.

קאטאַרינשטשיקעס.

די בויד איז געפאָהרען און מאַטקע איז ווי אַ הונד נאָכגעלאָפען
ניט וויסענדיג וואוהין עס פערפיהרט איהם. דער יונג מיט'ן רינגעלע
אין אויער, וואָס איז נאָכגעגאנגען נאָכ'ן וואָגען האָט שוין מאַטקע'ן
געהאט בעמערקט און געפרעגט איהם וואָס ער וויל. מאַטקע האט ניט
געענטפערט. ער איז געשטאַנען ווען מען האָט זיך אָבגעשטעלט און
געלאָפען ווען מען איז געפאָהרען. שפּעט אין אבענד האָבען זיך די
קאטארינשטשיקעס אָבגעשטעלט אויף אַ פעלד נעבען אַ וועלדעל, ניט
ווייט פון אַ דאָרף. דער הויכער יונג האָט אויסגעשפּאַנט די בהמות,
וואָס האָבען געשלעפּט די בויד, און זיי אָנגעבונדען ביי די רעדער
זיי פּאַשען. ער האָט זיך גענומען צוזאַמענקלייבען העלצער און צווייגען
פון וואלד און אָנגעלעגט אַ פייער. צום פייער האָט זיך פּלוצים מאַטקע
אונטערגע'גנב'עט מיט אַ פולען אָרים טרוקענע צווייגען, וואָס ער האָט
אויך פון דעם וואלד צוזאַמענגעקליבען און האָט געהאָלפען דאָס פייער
אויפבלאָזען. דער יונג האָט איהם אָבגעשטעלט:

— ווער ביזטו?

— איך וויים ניט.

— וואָס הייסטו?

— איך האָב ניט קיין טאַטע, איך האָב ניט קיין מאַמע.

— פון וואַנען קומסטו?

— איך בין נאָך דער בויד נאָכגעלאָפען.

— וואו ביזטו געוועזן?

— איך בין געוועזן אין דער „הוטע", ביי די גוים — האָבען זיי
מיך געוואָלט שמד'ן, געשלאָגען, אז איך זאָל דעם טרפה'נעם צלם קו־
שען, האָב איך ניט געוואָלט, בין איך אַנטלאָפען פון זיי. בין איך גע־

גאנגען אויפ׳ן וועג, האב איך אייך געזעהן — בין איך נאך אייך נאכ־געלאפען.

— וואס ווילסטו דא טהאן ?

— נעהמט׳ס מיך מיט, איך וועל העלפען די פערד טרייבען, איך קען, איך וועל אלעס טהאן, וואס איהר וועט נור הייסען — איך קען. נעהמט׳ס מיך מיט.

מאטקע האט דאס געזאגט אין אזא טאן, מיט אזא בעטענדיגע שטימע, אז דער יונג האט אויפגעהויבען פון פייער א ברענענדיגע צווייג און בעלויכטען מאטקע׳ן. ער האט געוואלט זיין פנים זעהן.

— העי, אלטער תרח קום נור ארויס, גיב נור א קוק.

פון די פענסטערלעך פון דער בויד, וועלכע זיינען שוין געווען בעלויכטען מיט א שוואך ליכט וואס קומט פון א נאפט־לעמפעל, האבען מיט אמאל איינינע געזיכטער ארויסגעקוקט.

— וואס איז געשעהן ?

— עפעס א קליינער „יאט" איז אונטערגעקומען. בעט זיך מ׳זאל איהם מיטנעהמען.

— פפוי זאלסטו מיר ווערען. די נכפה (די נשמה) איז מיר ארויס, געמיינט, אז מען וויל די גדולים (די פערד) אוועק׳לקח׳נען. אדער דער אדון (דער סטראזשניק) איז געקומען. יאג איהם אוועק. מיר וועלען באלד האבען א דארף גוים, אודאי א שגץ פון דארף, — האט א שטימע פון א פנים ארויסגערעדט.

— ניין. עס איז א לינקער „יאט". (א גנב׳שער חברה־מאן).

— וואס וויל ער ? פיהר איהם אריין, לאמיך זעהן.

דער יונג האט אנגענומען מאטקע׳ן און איהם אריינגעבראכט דורך א קליינע הינטערשטע טהיר אין די בויד אריין.

אז מאטקע איז אין בויד אריין האט ער קיין ווארט ניט געקענט ארויסריידען. ער איז פערכאפט געווארען פון דעם וואס ער האט גע־זעהן.

די בויד איז געווען א לאנגע, שמאלע שטוב, מיט קליינע אבטהיי־לונגען, וועלכע זיינען געווען פערהאנגען מיט פארהאנגלעך. א צוויי קליינע נאפט־לעמפלעך האבען זיך געברענט אין די ווינקעלעך און ראס ליכט, וועלכעס איז געפאלען אויף די רויטע פארהאנגלעך, וואס זיינען געהאנגען פאר די בעטען האט די שטוב געגעבען א ווארימעס היימי־

שעם אויסזעהן. אין מיטען בויד איז געהאנגען א גרויסע שטייג. אין איהר איז געזעסען אויף א שטעקעלע א רויטער פאפוגאי, וועלכער האט געהאלטען אין איין ארויסקווייטשען א מענשליך ווארט: „אלטער תרח“, דער נאמען פון דעם עלטסטען קאטארינשטשיק, דעם בעל־הבית פון בויד. דער „אלטער תרח“ איז געלעגען מיט די גרויסע שטיוועל אויסגע־צויגען אויף א פאק מאטראצען, בעט־געוואנד און ציגיינערשע קאל־דרעס. ער האט אויך געהאט, ווי דער יונג, א רינגעלע אין אויער, נור א גאלדענס און א גרעסערס. ער האט געהאט א גרויסען קאפ בעוואק־סען מיט גראהע האר, וועלכע האבען זיך געקרייזעלט ווי לאקען, און ארום דעם קאפ איז געגאנגען א געגאלטער פאס, וואס האט ווי א ראד אויסגעגליכען און ארומגענומען דעם קארק, די פאות מיט דעם שטערן. א פאר שטארקע גראהע ברעמען, וואס האט זיך גערדאכט, אז זיי זיינען אבגעפאודערט, האבען איהם פערדעקט די אויגען, נור די נאז, וואס איז געווען פלאטשיג, בדייט, בעוואקסען מיט איינצעלנע שפיציגע האר, האט הויך געבלאזען, געשנארכט וואכעדיגערהייט אין צופלאשעט ווי א ווינד די גרויסע דיקע וואנצעס, וואס האבען געהאנגען אויף די פעטע ליפען. מיט דער האנד, אין וועלכער ער האט געהאלטען א קליינע, פערסמאלעטע און האלב־אויפגעגעסענע לולקע, האט ער געגעבען א מאך און א וואונק געטהאן מיט די אויגען, אז מען זאל איהם צופיה־רען מאטקע׳ן.

דער הויכער יונג מיט׳ן באטעק אין דער האנד האט אנגענומען מאטקע׳ן ביים רוקען און אוועקגעשטעלט פאר׳ן „אלטען תרח“.

דער „אלטער תרח“ האט זיך אבער ניט געריהרט פון ארט, אנגע־קוקט איהם, און געגעבען א ברום:

— העי, מכשפה, גיב נור אהער די לאמפ.

פון א ווינקעל האט זיך ווער אפירגערוקט און צוגעטראגען א לאמפ. מאטקע האט נור בעמערקט שווארצע לאנגע ווייבערשע האר, וועלכע האבען זיך שוין געגראהט, און א רויט אבגעברענט ווייבערשע לייב, וואס האט ארויסגעקוקט פון א צוריסענעם רויטען קאפטען.

דער „אלטער תרח“ האט גענומען דעם לאמפ, בעלייכטען מאט־קע׳ן, אנגעקוקט איהם און געפרעגט:

— ווער ביזטו?

מאטקע האט ניט געענטפערט. ער איז פערכאפט געווארען פון

דעם סוויסטשערען פון די קאנאריק-פויגעלעך, וואס האט זיך געהערט פון די ווינקעלעך, פון דעם קוויטשען פון דעם פאפוגאי. ער איז געווען ווי אין אן אנדער וועלט, און איהם איז דא אזוי געפעלען געווארען, אז ער איז גרייט געווען דאס לעבען אוועקצוגעבען, אבי נור צו פערבלייבען מיט זיי.

— ווער ביזטו? — פרעגט נאך אמאל איבער דער „אלטער תרח" מיט א שטארקער באס שטימע.

— איך בין א יתום, איך האב קיין טאטען ניט, איך האב קיין מאמע ניט — זאגט ווידער מאטקע זיין בעקאנטען שפרוך מיט א טאן, אין וועלכען עס הערט זיך אי א וויינען, אי אן עקשנות.

— שוין געהערט. זאגסט ליגען. א „כתב" האסטו? ווייז נור אהער!

מאטקע קוקט איהם אן.

— האסט א פאס, ווייז נור דעם פאס — גיט איהם דער הויכער יונג צו פערשטעהן וואס דער אלטער מיינט.

— איך האב ניט קיין פאס. די גוים האבען איהם ביי מיר צו־גענומען.

— וועלכע גוים?

— וואס האבען מיר געכאפט און מיך געוואלט שמד'ן און איך האב ניט געוואלט, ווייל איך בין א איד. בין איך אנטלאפען פון זיי.

— ווען דערצעהלסטו די מעשיות, ביזט א גנב, ביזט אנטלא־פען פון אסטראג, פאליציי זוכט דיך. נעהם איהם, מיר וועלען איהם איבערגעבען צו דער פאליציי.

מאטקע איז האלב דערשראקען געווארען, נור ער האט געשמייכעלט. ער האט געוואוסט, אז איידער זיי קוקען זיך אום קען ער אנטלוי־פען פון זיי און דערפאר האט ער ניט מורא געהאט. נור פלוצים האט ער עפעס דערזעהן, וואס האט איהם ווידער דעם אטהעם פערכאפט. פון אונטער א פארהענגעל איז ארויס א מיידעל. זי איז געווען אנגע־טהאן אין א רויטען טריקאט, וואס איז געווען אויסגעגאסען אויף איהרע יונגע שמאלע פיס, אז עס האט זיך גערעכט, אז דער רויטער טריקאט איז א צווייטע הויט פון איהר לייב. אויף די נאקעטע הענד און ברוסטען ארויפגעווארפען א בלאהליך טולען קאפטענדעל. די האר איהרע זיינען געווען שווארץ, לאנג און צופלאשעט איבער'ן גאנצען רוקען און פנים.

זי האָט מיט איין האַנד אַוועקגעשאַרט די האָר פון פּנים און מאָטקע האָט דערזעהן אַ פּאָר שוואַרצע, יונגע, ברענענדיגע אויגען, אַ פּאָר רויטע אָבגעפאַרבטע ליפּעלעך און בעקעלעך, און אַ פּאָר גרויסע גאָלדענע רינ־גען האָבען זיך געבאָמבעלט אויף איהרע אויערען. אין דער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ שפּיגעלע, אין איהרע האָר האָט געשטעקט אַ קאַם, און אויף איהר אַקסעל איז געשטאַנען אַ בלאָער פויגעל מיט אַ לאַנגען אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל, וועלכער האָט עפּעס געמראַטשעט. מאָטקע איז אַזוי געווען פערכאַפּט פון דעם בילד, אַז ער האָט שוין פערגעסען וואָס דער „אַלטער תרח" האָט איהם געסטראַשעט און וואָס דער „הויי־בער יונג" האַלט איהם פעסט ביים רוקען. ער האָט געקוקט אויף דער מיידעל, אַ שמייכעל פון הנאה האָט פערגאָסען זיין פּנים און ער איז גרייט געווען אַוועקצולעגען זיך אַ טויטער צו איהרע פיס.

— נו, זאָג בעסער מיט גוטען ווער דו ביזט, וועל איך דיך אָפּ־לאָזען. ביזט אַ גנב, הע? אַנטלאָפען פון אַסטראָג, וואָס? אַז ניט וועל איך דיך איבערגעבען צו דער פּאָליציי — זאָגט דער אַלטער נאָך אַמאָל.

— ווער איז דאָס? — פרעגט די מיידעל מיט אַ קלינגענדע שטימע.

— אַ גנב, געקומען אונז די „חיות" אויסשפּאַנען — זאָגט דער אַלטער.

— איך בין ניט קיין גנב, איך בין ניט אַנטלאָפען, און פאַר'ן סטראַזשניק האָב איך ניט קיין מורא, און פאַר אייך אויך ניט. איך האָב פאַר קיינעם ניט קיין מורא — שרייט אויס מאָטקע מיט זיכער־קייט. ער איז רויט געוואָרען און איז צום ערשטען מאָל אין זיין לעבען פערשעהמט געוואָרען פאַר'ן מיידעל מיט'ן בלאָהען פויגעל.

— וואָס, דו האָסט ניט קיין מורא! און אַז מען וועט דיך שלאָ־גען? — זאָגט דער אַלטער מיט אַ געלעכטער.

— וועל איך צוריקשלאָגען, איך קען.

— וועסט צוריקשלאָגען, הע? — גיט איהם דער הויכער יונג, וואָס שטעהט הינטער איהם, אַ קלאַפּ מיט'ן באָטעק איבער'ן קאָפּ.

מאָטקע האָט זיך אויסגעדרעהט, געמאַכט אַ פויסט און געוואָלט זיך וואַרפען אויפ'ן יונג. נור אין יונג'ס פּנים און מינע האָט ער דער־קענט, אַז מיט דעם קלאַפּ וואָס ער האָט איהם געגעבען איבער'ן קאָפּ,

האבען זיי איהם אריינגענומען אין זייער חברותא. מאטקע איז זיי געפעלען.

— אז די האנד זאל דיר אבדארען — שפרינגט צו די אידענע, וואס דער „אלטער תרח" האט זי פריהער גערופען „מכשפה" און גיט א זעץ מיט איהר האנד דעם גרויסען יונג — קומט צוגעהן צו זיי א יתום, האט ניט קיין טאטע, ניט קיין מאמע, שלאגען זיי איהם; אז אויסגעריסען זאלט איהר ווערען. הער זיי ניט, די אלטע תרח'ס, זיי קענען דען ארבייטען, די גראבע בייכער, פרעסען קענען זיי. איך נעהם דיך צו, איך וועל דיך האלטען. הער זיי ניט, בלייב מיט אונז.

— שאדט ניט, אלטע מכשפה, שאדט ניט. אז ער וויל ווערען א קאטארינשטשיק, מוז ער קענען אויסהאלטען א קלאפ.

— קום נור אהער, קליינער „יאט" — רופט איהם דער „אלטער תרח" — ווי רופט מען דיך?

— מאטקע.

— ביי אונז וועסטו הייסען קליינער „שמד'ניק". ווילסטו?

— איך וויל.

— ווילסטו זיין א קאטארינשטשיק?

— יא.

— ציה מיר אראפ די שטיוועל.

מאטקע האט זיך גענומען די שטיוועל אראפציהען. עס האט לאנג געדויערט ביז מאטקע, מיט'ן גאנצען כח וואס ער האט געהאט, און וואס ער האט געוואלט זיך ווייזען פאר דער מיידעל, וועלכע איז נאך געשטאנען און איהם בעטראכט, האט אראפגעצויגען די שטיוועל פון „אלטען תרח'ס" פיס אראפ, — אזוי שווער איז געווען די לאנגע באליוועס אראפצוציהען פון די פיעלע אניצעס, אין וועלכע דער אלטער האט זיך זיינע פיס איינגעוויקעלט. מאטקע האט געוויזען וואס ער קען. ער האט פלינקער די שטיוועל אראפגעצויגען ווי דער גרויסער יונג,

טהוט דאָס יעדען אבענד. דער „אַלטער תּרח" האָט געוואונקען צו דער מיידעל, אויף מאַטקע'ן געוויזען אַז ער האָט כּח, און געפרעגט די מיי־דעל מיט אַ וואונק:

— נו, ווי געפעלט דיר דער נייער אורח?

— ער געפעלט מיר בעסער פאַר איך ביידען, אַלטע היהנער פרעסערס — האָט די מיידעל אָבגעענטפערט און איז פאַרשוואונדען הינטער דעם פאַרהענגעל...

4.

מאָטקע ווערט אַ קונצענמאַכער.

צומאָרגענס אין דער פריה, בעגינען, האָט מען זיך געריכט ווייטער אין וועג אריין. מאָטקע, וואָס האָט מיט די פערד אין דרויסען גענעכטיגט, האָט געקוקט אויף דעם „אַלטען תרח", און אַ בקשה און אַ פחד איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ביי אַ הונד — אַז זיי זאָלען איהם מיטנעהמען. דער „אַלטער תרח", אָנגעטהאָן אין „פּאַלנע פּאַרם" מיט'ן גראָבען געפלאָכטענעם באַטעק אין האנד, מיט דער פּייפקע אין מויל און מיט דעם קאַטארינאַרסקען היטעל, וואָס האָט אַ גלאַנצענדיגען דאַשעק, פערוואָרפען אויף זיין גרשיבע, האָט געגעבען אַ מאַך מיט'ן באַטעק אויף מאָטקע'ן און געגעבען אַ געשריי:

— העי, ממזר, נעהם צונויף דעם היי וואָס די „חיות" האָבען אָנגעוואָרפען און לעג אַרויף אויף דער בויד.

מאָטקע האָט נור אויף דעם געוואַרט. אַז מען זאָל איהם הייסען עפּעס טהאָן. פלינק און מיט חשק האָט ער צוזאַמענגעראַביעט דעם היי, אַרויפגעלעגט אויף דער פוהר. דער „הויכער" יונג, וואָס דער „אַלטער תרח" האָט איהם גערופען „קאַנאַריק" (און מיר וועלען איהם אויך אַזוי רופען), האָט זיך גענומען די פערד צו שפּאַנען.

ווידער האָט מאָטקע געקוקט מיט זשעדנע און פרעגענדע אויגען, אויב ער קען דאָ ניט מיטהעלפען.

— העי, ממזר, ציה איין דעם רויטען „קל-וחומר" אין שפּאַן; וואָס שטעהסטו מיט פערלעגטע הענד! — און אַ פּלעם פון באַטעק האָט געגעבען אַ בריה איבער זיינע פּלייצעס.

נאָך קיינמאָל איז מאָטקע ניט געווען אַזוי גליקליך פון אַ קלאַפּ ווי דאָס מאָל, וואָרים דער קלאַפּ איז געקומען פון „אַלטען תרח" אַליין. ער האָט איהם די האנד געוואָלט קושען דערפאַר, און פלינק זיך געכאַפּט צום „רויטען קל-וחומר".

באַלד זיינען געווען די „חיות" געשפּאַנט. פון דער בויך האָט זיך אויפגעעפנט אַ לעדערנדעל און עס האָט זיך געוויזן דאָס מיידעל אין רויטן טולענעם קאַפּטענדעל, וואָס ער האָט נעכטן געזעהן אין דער בויך.

זי האָט זיך געקעמט די האָר און געזונגען אַ ליעד אויף רוסיש.

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסן.

מאָטקע איז אַזוי פערכאַפּט געווען פון ליעד, אַז ער האָט ניט געוואוסט וואו די אויגען אהינצוטהאָן, און האָט נאָך ניט געגלויבט אַז מען נעהמט איהם מיט. זיין בעשיצעריז, די דיקע אַלטע פרוי, די „מכשפה", וואָס האָט איהם נעכטן צוגענומען אויף איהר „גוט זאָגען", האָט זיך ניט געוויזן אין פענסטער'ל, מען האָט זי אָבער אָנגעזעהן, אַז זי געפינט זיך אין דער „בויך", אַז דעם רויך וואָס איז אַרויסגעגאַנגען פון קוימען...

און טאַקע האָט זיך באַלד געוויזן איהר פּנים פון אַ פענסטער'ל. זי האָט געהאַט פערבונדען דאָס פּנים מיט אַ טוך און די שוואַרצע קודלעם איהרע זיינען ניט געווען פערקעמט. האָט זי טאַקע אויסגעזעהן ווי אַ מכשפה. זי האָט געגעבען אַ מאַך מיט די אַרויפגעשאַרטע אַרבעל צום „אַלטען תרח" און אַ חנ'דעל האָט זיך צוגאָסען אויף איהר פּעט, אַלט, פליישיג געזיכט.

— וואָס, דו פּאַהרסט אוועק „מיט'ן טרוקענעם", „אַלטער תרח"; וואָס וועל איך צושטעלען אויף מיטאָג?

— האָסט דאָך עפּעס צוגענומען אַ נייעם „מאַכער", לאָמיך זעהן וואָס ער קען — ווייזט ער מיט'ן באַטעק אויף מאָטקע'ן.

— העי, „אורח", אָנו לאָמיר זעהן וואָס דו וועסט ברענגען אויף „פריהשטיק" פון דאָרף! — ווינקט צו איהם „קאַנאַריק" מיט זיינע רויטע אויגען און מיט די רויטע האָר, וואָס האָבען זיך איהם געקלעבט אויפ'ן „זומער־בעשפּרענקעלטען" שטערן פון פערשוויצטקייט.

— אויף מיטאָג אויך און אויף נאַכט־עסען אויך — ווינקט איהם

צו דער „אַלטער תרח". געה, לאָז דיך דורך הינטער די הייזלעך פון דאָרף. מיר וועלען וואַרטען אויף דיר אויף יענער זייט ביים וועלדעל.

מיט חשק האָט מאַטקע זיך געלאָזט אין דאָרף אַריין נאָך „פריה־שטיק", „מיטאָג" און „נאַכט־עסען". ער האָט מורא געהאַט, אַז די בויד זאָל איהם ניט איבערלאָזען און אַליין אוועקפאָהרען אָהן איהם. אפשר איז עס אַ שפּיצעל וואָס מען טהוט איהם אָב, פּטור צו ווערען פון איהם. ער האָט געוואָרפען אַ בעטענדיגען בליק צו דער „מכשפה" מיט'ן פערבונדענעם פּנים, אַז זי זאָל אַ מליץ יושר זיין און וואַרטען אויף איהם. צום פענסטער'ל, וואו דאָס מיידעל איז געזעסען, האָט ער מורא געהאַט צו קוקען, און געלאָזט זיך אויף גאָט'ס חסד אין דאָרף אַריין.

ווי עס זאָל ניט זיין, ער האָט זיך געוואָלט אויספּייניגען פאַר דער חברה, ווייזען וואָס מאַטקע קען. ווי אַ קאַץ איז ער געקראָכען הינטער די הייזלעך פון דערפעל. און דענסטמאָל, ווען די פּויערטעס מיט די קינדער זיינען אַרויס פון געסעל פון דערפעל בעוואונדערען די קאַטאַרינשטשיקעס מיט די פייגעל, וואָס זיינען פאַרבייגעפאָהרען דעם דערפעל מיט אַ געקלומפּעריי, האָט זיך מאַטקע אַריינגעלאָזט אין די הויפען פון די פּויערים. אין אַ זאַק אַריין האָט ער אַריינגעוואָרפען היהנער, קאַטשקעס, זיי צוגעדרושעט, אַז זיי זאָלען ניט שרייען, נור געזוכט האָט ער יונגע גענזלעך, דערטאַפּט, אָנגעכאַפּט ביים העלזעל, און אַריין אין זאַק אַריין. באַלד איז דער זאַק פול געוואָרען מיט עופות, שווער געווען צו טראָגען, און ער איז געקראָכען אין זומפּען, איבער פּלויטען און צווישען בעוואַקסענע קוסטען, אַז מען זאָל איהם ניט זעהן. די בויד האָט טאַקע געוואַרט אויף איהם אויפ'ן וועג, ביים וועלדעל. ער האָט זי דערזעהן, צוגעלאָפען מיט פרייד און אַרויסגעשיט פון זאַק די עופות.

די אַלטע „מכשפה" האָט געטאַנצט פאַר פרייד און געמאַכט מיט שפּאַט צו „קאַנאַריק'ען":

— נו, דו וואָלסט עס אויך געקענט, האַ? פּרעסער זיינט איהר, „אַרבייטען" קענט איהר? גראָבע בייכער.

דער „אַלטער תרח" האָט גאָר ניט געזאָגט, דער יונג זאָל ניט גרויס ווערען ביי זיך, נור עפּעס טיעף אַריינגעקלערט אין זיינע דיקע וואָנצעס אַריין. זעהט אויס, געהאַט אַ פּלאַן עפּעס וועגען יונג. „קאַנאַריק"

האט מאטקען געגעבען א וואונק, אז ער זאל זיך ארויפכאפען אויף דער בויד און מען איז ווייטער געפאהרען.

די „בויד“ איז געפאהרען איבער׳ן וועג. די גלעקלעך האבען גע־קלונגען, און פון יעדען דארף איז מען ארויסגעלאפען פון די הייזלעך, אויף זייער „בייז וואונדער“. מאטקע האט זיך געפיהלט גליק־ליך. ער איז מיט די קאטארינשטשיקעס. איבער׳ן גאנצען וועג האט ער געהערט דאס מיידעל זינגען:

טויזענד האב איך געליעבט,
טויזענד האב איך אויפגעהערט,
נאר אן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

ער האט זיך פארגעשטעלט „דעם איינעם“, ווער קען דאס זיין דער איינער, וואס זי קען ניט פערגעסען? ניט אנדערש, נור אן אפי־ציער פון דער קאוואלעריע, וואס האט א פערד און טראגט שטיוועל מיט שפארנס — דאס מוז זיין „דער איינער“ וואס זי קען ניט פער־געסען. און מאטקע האט איהם מקנא געווען. און ער האט איהם גע־זעהן איצט, ווי ער זיצט ערגעץ־וואו אין א שענק און טרינקט ביער און שפיעלט אין קארטען און ווייסט גאר ניט אז זי, זיין געליעבטע, זיצט איצט אין פענסטער׳ל און זינגט צו איהם א טרויעריג ליעד.

דער אלטער קאטארינשטשיק איז ווידער געלעגען אויסגעצויגען אויף די ציגיינערשע קאלדרעס, געגעסן די לולקע און איינגעהערט זיך צום געזאנג. און די „מכשפה“ איז געשטאנען ביי דער קיך און האט געקאכט די היהנער און גענזלעך, וואס מאטקע האט פון דארף צוגע־גנב׳עט, דער רויטער „קאנאריק“ איז איינגעשלאפען און מאטקע האט גענומען די לייצעס און האט געפיהרט די בויד.

נאך מיטאג האבען זיי זיך ווידער אבגעשטעלט הינטער א דארף ביי א וואסער׳ל, אויסגעשפאנט די „חיות“ און זיי געגעבען פאשע, און אליין אויך גענומען עסען. מאטקע׳ן האט מען נאך ניט אריינגעבעטען אין „בויד“ אריין, נור די אלטע האט איהם ארויסדערלאנגט אויף א שטיק ברויט א שטיק היהנדעל, און ער האט געגעסען מיט אפעטיט.

נאכ׳ן עסען האט מען מאטקע׳ן געגעבען די ערשטע „פראבע“ אויסלערנען „ארבייטען“. קודם כל האט איהם דער אלטער גענומען און געהייסען איהם זיך אוועקשטעלען אויפ׳ן קאפ. ער האט זיך אוועקגע־

שטעלט אויפ'ן קאָפּ. ער האָט עס אָבער לאַנג ניט געקענט אויסהאַל־
טען, דאָס בלוט איז איהם געקומען אין פּנים אריין און די פיס זיינען
שוואַך געוואָרען, ער האָט די פיס אַראָבגעלאָזט. אָבער פון ביידע זייטען
זיינען געשטאַנען דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק מיט'ן רויטען „קאַנאַ־
ריק" און געשלאָגען מיט די באַטקעס מאַטקע'ן יעדעס מאָל,
ווען ער האָט פּרובירט די פיס אַראָבלאָזען. אָבער ניט דערפאַר האָט
ער אויסגעהאַלטען און געשטאַרקט זיך די פיס אין דער הויך צו האַל־
טען. מיט'ן קאָפּ אויף דר'ערד האָט ער בעמערקט ווי דאָס מיידעל
שטעהט אין פענסטער'ל און קוקט זיך צו ווי מען לערנט איהם
אויפ'ן קאָפּ שטעהן, און לאַכט יעדעס מאָל ווען ער כאַפּט אַ קלאַפּ
פון באַטעק. ער האָט געוואָלט ווייזען, אַז ער קען אויך די „קונצען",
און איז געשטאַנען אויפ'ן קאָפּ כאָטש דאָס פּנים איז שוין פול געווען
מיט בלוט, און די אויגען האָבען איהם געשווינדעלט און דער רוקען
האָט געבראָכען. ער איז געשטאַנען נאָך אַ מינוט, נאָך אַ מינוט, און
אויסגעהאַלטען ביז דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט געענדיגט צעה־
לען הונדערט.

די צווייטע פּראָבע איז געווען, אַז מאַטקע זאָל עפּעס מאַכען אַ
קונץ אויפ'ן פערד — דער „רויטער קל־וחומר". וואָרים אַלעס וואָס איז
געווען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס האָט געמוזט קענען מאַכען קונצען
און פערדיענען זיך זיין שטיקעל ברויט מיט „ארבייטען". און די
„חיות", וואָס זיינען געווען געשפּאַנט צו דער בויד האָבען ניט נור
בלויז געדאַרפט די בויד שלעפּען, נור האָבען אויך געמוזט זיין „קונצען־
מאַכערס" און ווייזען שטיק פאַר'ן עולם. דער „רויטער קל־וחומר" האָט,
למשל, געקענט ניסען ווי אַ מענש, להבדיל. און אַז דער „אַלטער תרח"
האָט איהם ביים עק אָנגענומען, האָט ער געקענט שאָקלען מיט די
אויערען, און דאָס איז זעהר געפעלען דעם עולם. יעצט האָט מען גע־
קלערט צו מאַכען עפּעס אַ קונץ מיט מאַטקע'ן אויפ'ן פערד. מאַטקע
זאָל אַריינרייטען אויף איהם, אָנגעטהאָן ווי אַ ליץ, מיט'ן קאָפּ אויפ'ן
פערד, און דאָס פערד, פערשטעלט, זאָל שאָקלען מיט די אויערען און
ניסען.

דער „רויטער קל וחומר" איז אַרויסגעקומען פון „יחוס". דער
„אַלטער תרח" האָט געמאַכט אַ טויש אויף איהם מיט צוויי קליינע הינט־
לעך וואָס האָבען געקענט געהן אויף אַ דראָט פון אַ צירקמייסטער,

און אמאל איז דער „רויטער קל וחומר“ געווען אויסגעפוצט מיט א בענ־דעלע אין עק און מיט שלייפלעך אין די אויערען און מיט א גלעקעלע אויפ׳ן האלז און אויף איהם איז געקומען ארייגצורייטען אין צירקוס די וועלט־בעריהמטע, פערד־טענצערין „סאווינע“, די שפאנערין. און געטראגען האט ער דענסטמאל דעם שטאלצען נאמען „נעראן“. היינט, אויף דער עלטער, איז ער ארייגגעפאלען צום „אלטען תרח“ און ער האט איהם געקרוינט מיט׳ן אידישען נאמען „דער רויטער קל וחומר“, ווייל ער האט געהאט צוויי רויטע פלעקען אויפ׳ן בויך, וואס דאס האט איהם אמאל אזוי בעריהמט געמאכט. און מען האט איהם אויס־געלערענט די קונץ פון ניסען און שאקלען מיט די אויערען.

שטעהט ער איצט אן אלטער, א פערלאזטער, און לאזט זיך אנ־טהאן דעם ווייבערישען רויטען צירקוס־קאפטען אויף די פאדערשטע צוויי פיס, און א יונגער שנעק שטעהט אויף איהם מיט׳ן קאפ אראב, און ער מוז נעביך צומאכען מיט די אויערען און צוניסען..

נור דער עיקר פראבע מיט מאטקע׳ן איז געווען ראנגלען זיך מיט „קאנאריקען“ אויף „שפאנישע“ פאסקעס. מאטקע וועט לעגען „קא־נאריקען“, דאס הייסט, „קאנאריק“ וועט זיך לאזען לעגען פון איהם, כדי עס זאל שעהנער אויסזעהן און מעהר אויפזעהען מאכען, אז דער „קליינער“ האט געלעגט דעם „גרויסען“. און מאטקע איז געווארען דער וועלט־בעריהמטער שפאנישער „טשעמפיאן סעווערין סערוועררוס“, און ער וועט טראגען אויף דער ברוסט „מעדאלען“, וואס ער האט גע־קראגען פון „קאנסטאנטינאפאל“.

צו דעם צוועק האט מען מאטקע׳ס גאנצע לייב אויסגעשמירט מיט אזא מין חזיר־שמאלץ און איהם ארומגעבונדען ביי ביידע זייטען הענד און פיס פעסט מיט האנדטיכער, כדי דאס גראבע פלייש פון די הענד און פיס זאל ווערען אנגעלאפען און עס זאל אויסזעהן, אז ער האט שטארקע מוסקולען.

די האנדטיכער האבען געשניטען זיינע הענד און פיס, און ער האט מיט פערגעניגען איבערגעטראגען די יסורים וואס ער איז אויס־געשטאנען ביים לערנען צו ווערען א קאטארינשטשיק, ווארים אין פענ־סטער׳ל פון דער בויד איז געזעסען דאס מיידעל מיט גאלדענע לאקען און האט זיך געהאלטען אין איין קעמען די האר און זינגען דאס טרוי־עריג־זיסע ליעד:

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

און מאַטקע האָט געהאַלטען אין איין קלערען: ווער קען זיין און וואו קען זיין „דער איינער“ אָן וועלכען זי קען ניט פערגעסען?

5.

מאָטקע זוערט אַ וועלט בעריהמטער שפּאַנישער „טשאַמפּיאָן“.

עס איז אַדורך געגאַנגען א שטיק צייט, מאָטקע האָט זיך געפונען ביי די קונצען מאַכערס, אויסגעשטאַנען אַלע מדורי גיהנום פון די בראָך־קונסט. דער „אַלטער תרח“ האָט אזוי לאַנג געשלאָגען מיט׳ן באָטעק ביז מאָטקע איז געוואָרען א גאַנצער קונצען־מאַכער און איז שוין ארויסגעטראָטען מיט די „טרופּע“.

פון פריהמאָרגענס אָן האָט זיך געקאָכט אין מאַרק ווי אין אַ קעסעל. פון אַלע דערפער אַרום זיינען די פּויערים אָנגעקומען אויף זייערע וואָכעדיגע וועגען און אָבגעאַרבייטע פערד, די שררות אויף זייערע קאָטשען און בולאַנען — זעהן דאָס גרויסע וואונדער, ווי די דראָטען־געהערין טאַנצט אויף אַ דראָט. מען זאָגט, אַז אפילו פון ז״י נאָהענטע שטעדטלעך זיינען זיך פיעל צוזאַמענגעפאָהרען אין ז״ער קרייזשטאָדט ק. וואו די בעריהמטע קונצעמאַכערם האָבען זיך אָבגעשטעלט, — חתן־כלה פּאָר, גלאַט אזוי יונגע ווייבלעך און פראַנטען, וואָס האָבען ניט בעסערם צו טהאָן. אַ דראָט האָט מען געצויגען איבער׳ן מאַרק פונ׳ם קיילערס׳ם הויז ארוים ביז צו דער קירכע. און פון ברעטער האָט מען אַ ביהנע אויפגעקלאַפּט, אויף וועלכער די בעריהמטע אַטלעטען „קאַנאַריק“ און דער יונגער שפּאַניער טשאַמפּיאָן „סערוועַרום“ — וואָס דערמיט מיינט מען אונזער מאָטקע גנב — וועלען זיך ראַנגלען און קונצען מאַכען. נור דערווייל געהט מאָטקע אַרום פון פריהמאָרגען אָן אין אַ פּאָר מאָדנע ווייסע הויזען, וואָס דערגרייכען ווי ביי אַ אידענע פון האַלז ביז צו די קניען. און אויפ׳ן סאַמע מיטען „הינטען“ האָט ער אַ זייגער אויפגעמאָהלט. און די גאַנצע וועלט לאַכט דערפון יעדעס מאָל ווען ער דרעהט זיך אוים מיט׳ן הינטען צום עולם און וויזט ווי שפּעט עס איז... און ניט ער אַליין געהט אזוי אָנגעטהאָן, נור „קאַנאַריק“ אויך. קאַנאַריק האָט נאָך אָנגעמאָהלען זיין געזיכט מיט

שוואַרצע צייכענס פון סאַזשע, און די רויטע האָר קלעפּען זיך איהם אויף די ברעמען, זעהט ער אויס ווי א טייוועל. נור דער „אַלטער תרח“ איז אָנגעטהאָן ווי אַן אמת׳ער קונצענמאַכער: אין א רויטען טריקאָט, מיט נאַקעטע הענד און פיס, און א ברייטען סאַמעטענעם באַנד אַרום בויך, אויף וועלכען עס גלימפּערען מעדאַלען און אָרדענס פון אַלע לענדער און פעלקער, וואָס ער האָט אָבגעקויפט פון אַלטע אינוואַלידישע סאָלדאַטען. א טהייל פון זיי זיינען אַזוי גרויס, אַז זיי זעהען אויס ווי בלעכענע שיסלען. אָט אין אַזא הלוך שטעהען די קאַטאַרינשטשיקעס און קלאַפּען צונויף די ברעטער פון דער ביהנע, ציהען שטאַרק אָן די דראָטען איבער׳ן מאַרק, און די גאַנצע וועלט שטעהט אַרום און בעוואונדערט זיי.

פיער נאָכמיטאָג, ווען די זון האָט זיך אַביסעל געזעצט, האָט זיך אָנגעהויבען דאָס שפּיעל. אָנגעהויבען האָט עס זיך דערמיט, וואָס דער „אַלטער תרח“, „קאַנאַריק“ און דער „שפּאַניער“ מיט באָטעקעס אין די הענד זיינען אַרומגעגאַנגען צווישען עולם, געקלאַפּט איבער די קעפּ פון געשעצטען פּובליקום און אַזוי אַרום געמאַכט א ראָד אַרום דער ביהנע, אַז אַלע זאָלען קענען זעהן וואָס עס טהוט זיך אויף איהר. שוין דער ערשטער נומער האָט אַרויסגערופען גרויס בעגייסטערונג צווישען עולם. דאָס איז געווען אונזער בעקאַנטע „אַלטע מכשפה“, דעם אַלטען תרח׳ס ווייב. יעצט איז זי גאָר ניט געווען צו דערקענען. אָנגעטהאָן אין א קורצען רויטען טריקאָט מיט א פּעטען אויסגעבעטען „פּאַרנט“ און „הינטען“, דאָס פּנים, הענד און פיס זיינען אַזוי דיק געווען „אָבגעפּודערט“ מיט אַזא מין ווייס מעהל, אַז עס האָט זיך גערדאַכט, אַז די אידענע איז ערשט פון א ווינד־מיהל אַרויסגעקומען, וואָרים דאָס מעהל איז געווען דיק אָנגעשיט אויף איהר רויטען קאָרסעט. זי האָט געהאַלטען אין דער האַנד דעם בלויען פּאַפּוגאַי, וועלכער האָט געהאַלטען אין איין שרייען „אַלטער תרח“. אָט דער בלויער פּאַפּוגאַי איז יעצט געווען אין די הענד פון דער דיקער אידענע, און ער האָט אויף רוסיש אַרויסגעקווויטשעט די ווערטער: „יא טעביא לובליו“, פאַר וועלכען די „אַלטע תרח׳טע“ האָט איהם געקושט אין זיין אָבגענגאָלדעטען שנאָבעל. דערנאָך האָט זי דעם פויגעל געזעצט אויף איהר פּלייצע, און זי האָט איהם דערלאַנגט א קעסטעלע. אין דעם קעסטעלע זיינען געלעגען די „גורלות“ פון דעם גאַנצען געשעצטען פּובליקום, און פאַר

פינף קאָפּיקעס האָט דער פויגעל אַרויסגעצויגען פון קעסטעלע אַ בלוי קווימעל, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען אויסגערעכענט דאָס גאַנצע גליק פון אַ מענשען ביז זיינע לעצטע טעג: וויפיעל מאָל ער וועט חתונה האָבען, וויפיעל נדן און ירושה ער וועט נעהמען, אז ער וועט ניט שטאַרבען אויף זיין אייגען בעט, אַ בריעף איז פאַר איהם אין וועג וואָס ענטהאַלט וויכטיגע נייעס און נאָך אַנדערע אַזעלכע גליקען...

נאָך דעם ווי די „אַלטע מכשפה" איז אַראָב פון דער ביהנע, איז אַרויף דער „אַלטער תרח" מיט אַלע מעדאַלען אויף דעם בויך, ער האָט צו וויסען געגעבען דעם פּובליקום אין אַ שפּראַך וואָס איז בעשטאַנען פון רוסישע, פּוילישע און אידישע ווערטער, געמישט מיט ווערטער פון נאָך אַן אַנדער שפּראַך, וואָס קיינער האָט שוין ניט פערשטאַנען, און עס האָט געקלונגען ווי אונגאַריש אָדער טערקיש, נור עס איז געווען גנב'יש־קאַטאַרינשטשיק לשון. ער האָט צו וויסען געגעבען, אַז באַלד וועט דאָס פּובליקום זעהען דעם בעריהמטען שפּאַנישען טשאַמפּיאָן־אַטלעט, וואָס איז נאָך ניט אַלט קיין צוועלף יאָהר און איז שוין וועלט־בעריהמט און געלעגט טויזענדער גבורים; ער וועט זיך ראַנגלען מיט דעם בעריהמטען, וועלט־בעריהמטען אונגאַרישען טשאַמפּיאָן „קאַנאַריק־קאַנאַריקיודאַ". נאַר איידער עס וועט זיך אָנהויבען דאָס „געוועט" וועט דער בעריהמטער טשאַמפּיאָן, וואָס איז נאָך אַ קינד, ווייזען פאַר'ן פּוב־ליקום קונצען.

און דער „אַלטער תרח" האָט געגעבען אַ וואונק און קאַנאַריק האָט אַרויסגערוקט מאָטקע גנב.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און איז געבליבען דערשראָקען, דער־זעהענדיג דאָס פּובליקום פאַר זיך. ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דערווייל האָט איהם דאָס פּובליקום בעטראַכט מיט נייגיעריג־קייט. ער איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ פאַר קורצע שווארצע מייטקעס, כדי ער זאָל אויסזעהן יונג. די אַלטע מכשפה האָט איהם שוין פריהער די האָר שעהן פערקאַמט מיט אַ שרינט, און מאָטקע'ס קודלעס, וואָס האָבען קיינמאָל קיין קאַם ניט געזעהן, האָבען נאָכ'ן אויסשמירען זיי מיט חזיר־חלב, געגלאַנצט און שווארץ געווען ווי ראָבען. אויך איז ער געווען אָנגעטהאָן אין אַ שווארץ סאַמעטען רעקעל, וועלכען „קאַנאַ־ריק" האָט אַמאָל געטראָגען. האָט ער טאַקע אויסגעזעהען ווי אַ יונג אײנ־

געל. געשטאנען איז ער אויך פערשעהמט, דערשראָקען, און ניט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן.

דער „אַלטער תרח" האָט איהם ביי דער האַנד אָנגענומען און ווייזענדיג אויף איהם, האָט ער זיך געווענדעט צום פּובּליקום:

— איהר זעהט דאָס אינגעל, אַ קינד איז ער נאָך, נאָך ניט קיין צוועלף יאָהר אַלט, און דאָס קינד וועט מיט זיינע צייהן אויפהויבען אַ הונדערט פּונט שטיק. אויף איין האַנד וועט ער האַלטען צוויי מענ־שען. און עס איז ניטאָ אין דער וועלט נאָך איינער וואָס זאָל זיין אַזוי שטאַרק ווי ער. צוואַנציג אַטלעטען האָט ער שוין געלעגט און פון קעניג פון הישפּאַניע דעם מעדאַל געקראָגען דערפאַר — ווייזט ער אויפ'ן בּלעכעל וואָס מאָטקע האָט געטראָגען. זיין פאָטער איז געווען דער וועלט־בעריהמטער טשאַמפּיאָן סערוועראָס, און זיין מוטער האָט גע־וואויגען צעהן פּוד — די דיקסטע פרוי אין דער וועלט. דורך דעם איז ער אַזוי שטאַרק, קוקט אָן די האַנד, אָט די האַנד — ווייזט ער אויף מאָטקע'ס אָנגעלאָפענע האַנד, וואָס איז געווען צוויי וואָכען פריהער אונטערגעבונדען, אַז זי זאָל האָבען געשוואָלענע מוסקולען — איהר זעהט וואָס פאַר אַ מוסקולען? איך האָב מורא פאַר איהם! — איז דער „אַלטער תרח" אָבּגעשפּרונגען פון איהם מיט שרעק, וואָס דאָס האָט אַרויסגערופען אַ געלעכטער ביים עולם.

מאָטקע האָט נאָך ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. ער איז פער־שעהמט און דערשראָקען געווען פאַר'ן פּובּליקום. נור דעם „אַלטען תרח'ס" רייד און דאָס פּובּליקום האָבען איהם געדייצט צו לאַכען, און ער האָט מורא געהאַט, אַז ער זאָל ניט אויספּלאַצען אין אַ געלעכטער.

— נויג זיך פאַר דעם פּובּליקום, ממזר; שמייכעל, שמייכעל, ממזר, אַ האַלערע זאָל דיך פּאַקען, ווי ער שטעהט! — האָט דער „אַל־טער תרח" געקריצט מיט די צייהן אויף איהם, און בעת מעשה האָט ער איהם פאַר'ן פּובּליקום געגלעט איבער די שווארצע גלאַנצעדיגע האָר:

— ער איז דאָך אַ קינד, די מוטער האָט מיר איהם אָנפערטרויט. „גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאַקאַלאַדאַנאַ" — האָט פּלוצלינג דער „אַלטער תרח" אָנגעהויבעןריידען צו איהם פאַר'ן פּובּליקום אויף אַן אונפער־שטענדליכע שפּראַך. איך פרעג איהם, אויב ער וויל שאָקאָלאַד — זאָגט דער „אַלטער תרח" צום פּובּליקום — ער פערשטעהט דאָך ניט אונזער שפּראַך, רייד איך צו איהם הישפּאַניש: „גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאַ־

קאַלאַדראַנאַ. אַט דאַ האַסטו!" — גיט איהם דער אַלטער קאַטאַרינ־שטשיק אַ שטיקעל צוקער אין מויל אַריין, ווי מען גיט אַ פויגעל, און זאָגט צו איהם ווידער:

— ווערסט דיך ניט נויגען, ממזר? ווערסט ניט שמייכלען, איך וועל דיר די באַקעס אונטערהאַקען, נויג דיך, נויג דיך.

מאַטקע האָט שוין ניט געקענט אויסהאַלטען. דאָס געלעכטער האָט איהם געשטיקט אין דער קעהל, דורך דעם האָט ער מורא געהאַט זיך צו בויגען, צו שמייכלען, איבערהויפט צו פערענדערען די פּאָזע, אין וועלכער ער איז געווען פערגליווערט, כדי ניט צו לאַכען. יעצט האָט ער זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און איז אַרויס מיט אַ גרויס געלעכטער.

דער עולם האָט עס אונטערגעכאַפּט און איז אויך אַרויס אין אַ געלעכטער.

דער „אַלטער תרח" איז געשטאַנען אַ מינוט פערווירט, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, באַלד איז ער געפאַלען אויף אַ המצאה.

— ער וויל, אַז איהר זאָלט איהם פּאַטשען בראַוואָ. אַט אַזוי — קלאַטשט מיט די הענד, ווענדענדיג זיך צום פּובליקום — אין הישפּאַניע אַז מען וויל מען זאָל פּאַטשען בראַוואָ — לאַכט מען.

דער עולם האָט מאַטקע'ן געפּאַטשט בראַוואָ, און דער „אַלטער תרח" האָט געזאָגט צו איהם׃

— ס'וועט דיך שוין אַ האַלבע אַוועקלעגען שפּעטער, דו ממזר'וק, איך וועל דיר שוין געבען אַ לאַכען.

— אַנו, הויב אויף דאָס הונדערט פונט־שטיק מיט די צייהן, — מאַכט ער צו איהם פריינדליך פאַר'ן עולם.

מאַטקע האָט אויפגעהויבען דאָס געוויכט מיט די צייהן. דער אַלטער ווייזט דעם עולם ווי שווער עס איז, און דער עולם קלאַטשט בראַוואָ.

באַלד האָט געגעבען אַ שפּרונג אַרויס „קאַנאַריק", אויך אין שוואַרצע מייטקעס מיט אַ סאַמעטענעם רעקעל, און אויך אין מעדאַלען אָנגעטהאָן. ער האָט זיך שוין געגעבען אַ פערנויג פאַר'ן עולם, אַ שמייכעל און אַ טרייסעל מיט זיינע רויטע האָר, און געגעבען אַ קוויטש: „איגראַ, איגראַ, איגראַ!" וואָס דאָס האָט געזאָלט זיין אונגאַריש, און געגעבען אַ מאַך צו מאַטקע'ן הינטען־אַרום;

— זעהסט, ממזר'וק, ווי אזוי מען דאַרף פאַר א פּובליקום ארויס־קומען. דו זעהסט?

זיי האָבען זיך ביידע אָנגעטהאָן די פּאַסקעס, און אָנגעהויבען זיך צו ראַנגלען.

נור איידער דער „ווען‟ איז פאָרגעקומען, האָט דער „אַלטער תרח‟ פערבעטען אויף דער ביהנע איינינע פון פּובליקום, אַז זיי זאָלען זעהן, אַז דאָ איז ניט קיין „אָבגעגאַרטע זאַכען‟. עס האָט אָבער קיינער פון פּובליקום ניט געוואָלט אַרויפגעהן, געשעהמט זיך. צום סוף האָבען זיך דאָך געפונען צוויי בעלנים. דאָס איז געווען חיים'ל דער פעלדשער־יונג, וואָס איז אַן אַמאַטאָר אויף אַזעלכע זאַכען (ער איז אויך אַ פייער־לעשער) און קאַזלאָווסקי, דער פּוילישער שוסטער. זיי ביידע האָבען זיך אַוועקגעזעצט אויף דער ביהנע, צו זיין די מבינים, ווער עס וועט געווינען, און דורך דעם האָט מען ביידען אַ נאָמען געגעבען אין דעם שטעדטעל „די נייע קונצענמאַכערס‟. און דער נאָמען איז זיי געבליבען ביז אויף היינטיגען טאָג.

קאַנאַריק האָט אָנגענומען מאָטקע'ן און געוואָלט איהם ווייזען, אַז כאָטש, ווי עס איז אָבגערעדט געוואָרען, וועט ער זיך לאָזען לעגען פון איהם (כדי עס זאָל מעהר עפעקט מאַכען, אַז דער איינגערער לעגט דעם אַלטען), דאָך זאָל ער וויסען, אַז דער שטאַרקערער איז ער, „קאַנאַריק‟, און ער קען געבען קלעפּ, אַז מען וועט דאַרפען. „קאַנאַריק‟ האָט אָבער באַלד דערזעהן, אַז מאָטקע וועט זיך ניט לאָזען לעגען פון איהם, וואָרים מאָטקע איז שוין אויך אַליין צוהיצט געוואָרען פון פּובליקום און געוואָלט ווייזען וואָס ער קען. און צווייטענס האָט ער אויך געוואוסט ביי זיך, אַז מיט דעם וואָס ער וועט לעגען „קאַנאַריק'ן‟, וועט ער ווערען מעהר „מאַכער‟ ביי דעם „אַלטען תרח‟ און וועט אויך האָבען אַ רעכט אויף די דראָטען־געהערין, ווי „קאַנאַריק‟. „קאַנאַריק‟ האָט געוואוסט דערפון, און צווישען זיי איז אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה. מאָטקע האָט זיך צוזאַמענגענומען, און איידער „סאַנאַריק‟ האָט נאָך געוואָלט, און אַזוי פלינק אַז ער האָט זיך גאָר ניט געריכט, האָט איהם מאָטקע געלעגט... דער עולם, וועלכער איז צוגעוואָרעמט געוואָרען פון דעם ראַנגלען זיך, האָט אויסגעבראָכען אין אַ גרויס ענטהוזיאַזמוס פאַר מאָטקע'ן. וואָרים דורך דער גאַנצער צייט פון „ווען‟ איז די סימפּאַטיע פון עולם, ווי געוועהנליך, געווען אויף דער זייט פון

איינגערען. מען האָט געפייפט, געקלאַטשט מיט די הענד און אַרויסגע־רופען דעם „הישפּאַניער“, נור געוויזען האָט זיך קאַנאַריק. דער עולם האָט איהם אויסגעפייפט, געגרופען דעם „הישפּאַניער“, און „קאַנאַריק“ האָט אויף גאָר ניט געקוקט, ווייטער אַרויסגעקומען, זיך פערנויגט, און מאַטקע איז געווען ערגעץ־וואו פערשטעקט, ער האָט זיך געשעהמט פאַר'ן עולם. דער עולם האָט זיך אָבער ניט געוואָלט בערוהיגען, ביז דער „אַלטער תרח“ איז אַליין ניט אַרויסגעקומען און אַרויסגעפיהרט מאַט־קע'ן ביי דער האַנד, און גענויגט זיך פאַר'ן פּובליקום און געוויזען אויף זיך און אויף מאַטקע'ן. כאָטש קיינער האָט ניט פערשטאַנען וואָס ער מיינט דערמיט וואָס ער ווייזט אויף זיך.

נור סאַי ווי סאַי, פון דענסטמאָל אָן איז מאַטקע געוואָרען אַן עכטער קאַטאַרינשטשיק, וואָס קען „אַרבייטען“, און דאָס פּובליקום האָט איהם גערן. דאָס האָט איינגעזעהן דער „אַלטער תרח“ און אָנגעהויבען זיך מיט איהם אַנדערש צו בעגעהן, און „קאַנאַריק“ האָט געקריגען אַ קאָנקורענט.

אויף אַ ווײלע איז אַלעס שטיל געוואָרען. די קאַטאַרינקעס האָ־בען אויפגעהערט צו שפּיעלען. עס איז אָנגעקומען דער סאַמע ערנסטער און וויכטיגסטער טהייל פון קונצען מאַכען. די וועלט־בעריהמטע היש־פּאַנישע (אַלעס וועלט־בעריהמטע ביי די קאַטאַרינשטשיקעס קומט פון שפּאַניען) דראַטען־געהערין „מאַרי“, וועט געהן אויפ'ן דראָט. דעם עולם האָט דער אָטהעם פערכאַפּט. מאַרי איז טאַקי געווען בעריהמט אין דער גאַנצער געגענד, און מען האָט געזאָגט, אַז פּריצים פאָהרען איהר נאָך פון איין שטאָדט אין דער צווייטער זעהען איהרע גבורות; אַז פיעל רייכע לייט האָבען די ווייבער און די פאַמיליעס פערלאָזט און איינגעליעבט זיך אין איהר, גליקליך זי געוואָלט מאַכען, און זי וויל ניט אַנדערש, נור זיין מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. באַלד איז זי פאָרגע־קומען פאַר'ן פּובליקום. דער „אַלטער תרח“ האָט זי אַרויסגעפיהרט, ווי מאַטקע'ן, ביי דער האַנד. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ שפּאַ־ניש רויט שאַנסאָנעטען קלייד, מיט פליטערלעך און קרעלען בענעהט. איהרע נאַקעטע הענד, האַלז און פיס זיינען געווען אָנגעפּוידערט מיט ראָזעווע פּוידער, איהרע באַקען און ליפּען אָנגערויטעלט, די האָר גע־קרייזעלט אין גאָלדענע לאָקען צוואָרפען אַרום איהר נאַקען און בריסט. זי האָט זיך פערבויגען פאַר'ן פּובליקום, געכאַפּט אין דער האַנד

דאָס קליינע זיידענע שירעמעל, האָט זי זיך געשטעלט אויפ'ן רוקען פון דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק, וואָס האָט אַנידערגעקניעט פאַר איהר, און מיט דער האַנד אַנגעכאַפּט זיך אָן די שנור וואָס האָט אַראָב־געהאָנגען פון דער דראָט־לאָס. אין אַ מינוט האָט זי זיך, לייכט ווי אַ פויגעל, אַרויפגעלאָזט אויף די שנור, אַנגעכאַפּט מיט איין האַנד אין דער לאָס, און באַלד איז זי געשטאַנען אויפ'ן דראָט, און פון דאָרט צום עולם קושען אַראָבגעשיקט מיט ביידע הענד. נור קיינער האָט ניט געשמייכעלט. אַלע זיינען געווען פערכאַפּט און געשטאַנען אָהן אָטהעם, וואַרטענדיג וואָס זי וועט דאָ טהאָן. זי האָט אויפגעעפענט דאָס זיי־דענע שירעמעל און אָנגעפאַנגען זיך גליטשען מיט איהרע פיס אי־בער'ן דראָט אַזוי לייכט, ווי אַ ווינד וואָלט געבלאָזען. מיט איהר שי־רעמעל רעגולירט זי די וואָג פון איהר לייכטע פיגור, און זי זעהט אויס אויבען אויפ'ן דראָט, אין דער זון, ניט ווי אַ מענש, נור ווי אַ רויטער שעהנער פויגעל מיט אַ מענשען־געזיכט שוועבט אין דער לופטען אי־בער אונזערע קעפּ. און פון אונטען, נאָך דער דראָט זיינען מיט איהר מיטגעגאַנגען דער אַלטער, „קאַנאַריק" און מאַטקע מיט אויסגעשפּריי־טע הענד און פערזאָרגטע פּנים'ער, געקוקט מיט שרעק אויבען אַרויף, גרייט זי אונטערצוכאַפּען, ווען עס זאָל זיך מאַכען, חלילה, אַן אונגליק.

נאָר די מיידעל האָט ניט געזאָרגט דעריבער. זי האָט זיך געפיהלט אויפ'ן דראָט ווי אויף טרוקענעם לאַנד. זי האָט געהאָפּסט אויף איין פוס, געצויגען אַרום זיך אַ ראָד, געוואָרפען דאָס שירעמעל פון איין האַנד אין דער צווייטער, און געצייגט דעם עולם איהרע הערליכע לייכ־טע בעוועגונגען, איהר בויגזאַמען קערפּער, איהרע שעהנע הענד און שעהנע פיס, און דער גאַנצער עולם איז געווען פערליעבט אין איהר, יונג און אַלט. אפילו ווייבער האָבען זיך איינגעליעבט אין דער דראָטען־געהעריין, און האָבען מורא געהאַט אַ וואָרט אַרויסצוריידען, הויך צו אָטהעמען, כדי די מיידעל זאָל זיך ניט דערשרעקען און אַראָבפאַלען.

מאַטקע האָט זיך אין איהר איינגעליעבט טויזענד מאָל מעהר ווי פריהער, און איז טויזענד מאָל גרייט געווען די כפרה צו ווערען פאַר איהר, און זיין הארץ האָט איהם געשראָקען, אַז עס זאָל איהר, חלילה, קיין שלעכטס ניט געשעהן, אַזש טרערען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. און אַז זי איז בשלום אַראָבגעקומען, און דאָס פּובלי־קום, וועלכעס האָט איינגעהאַלטען די בעגייסטערונג, האָט מיט אַמאָל

געגעבען א בראָך אויס אין אַפּלאָדיסמענטען, אין פייפען און געשרייען — איז מאַטקע שיער ניט משוגע געוואָרען פון גליק. ער האָט גע־טאַנצט אויף איין פוס, געוויינט פאַר גליק און איז נאָכגעלאָפען נאָכ'ן אַלטען, ווען דער אַלטער האָט זי געכאַפּט אויף זיינע פּלייצעס און האָט זי אַרומגעטראָגען אַרום דעם פּובליקום. זי האָט אויפגעעפענט דעם שירעם און דאָס פּובליקום האָט אָנגעהויבען אַריינוואַרפען געלד אין שירעם. וויפיעל איינער האָט געקענט, און מעהר ווי מען האָט געקענט, די שררות מיט די דאַמען, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף זייערע קאַטשען און צוגעקוקט זיך, האָבען זילבערנע גילדען געוואָרפען, און די „פריצים“, וואָס „האָבען ווייב און קינד פערלאָזט און פאָהרען נאָך דער שעהנער דראַטען־געהעריין“ — האָבען גאַנצע זילבערנע רובעלס געוואָרפען. די מיידעל אויף דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק'ס פּלייצעס האָט דאָס געלד אויפגעכאַפּט אין איהר שירעמעל, און דאָס וואָס איז אויף דער ערד געפאַלען איז דאָס מאָל מאַטקע, אנשטאט „קאַנאַריק'ען“, נאָכגעגאַנגען (ווייל דער עולם האָט איהם גערנער געהאַט און איהם וועלען זיי מעהר געבען) און אויפגעקליבען. און מאַטקע איז גליקליך און פערליעבט געווען.

6

ביי די ליכט פון די שטערן.

אין אַ צייט אַרום איז מאָטקע געזעסען ביים ברענענדיגען פייער'ל אויפ'ן נאַקעטען פעלד און האָט געפּאַשעט די פערד פון די קאַטאַרינ־שטשיקעס. נעבען איהם איז געלעגען „קאַנאַריק", איינגעוויקעלט אין אַ וואַר:מע קאָלדרע און איז שטאַרק געשלאָפען, און מאָטקע האָט גע־צעהלט זיין שנאָרכען. דער וואַלד האָט זיך געשוואַרצט און די נאַכט און די פעלדער זיינען פייכט געווען. מאָטקע האָט ניט געקענט שלאָ־פען. ער האָט געקוקט אויף דעם בויד, וואָס איז געשטאַנען ניט ווייט פון פייער'ל, און האָט אויסגעזעהן אין דער נאַכט ווי אַן איינגעשלאָ־פען אַלט איינגעפאַלען הייזעל מיט פערהאַקטע לאָדען. ער האָט גע־קוקט אויף די פערמאַכטע לאָדענלעך, אין וועלכע עס האָט זיך דורך די שפּאַלטען דערזעהן אַ ליכט, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער הערט דורך די לאָדען ווי אַ קינד וויינט אין דער בויד... ער איז צוגעקראָכען אין דער שטיל אויף אַלע פיער צו דער בויד און איינגע־הערט זיך דורך די לאָדענלעך און געפּרובט כאַפּען אַ קוק דורך אַ שפּאַרע... עס האָט זיך אָבער קיינער ניט געוויזען און פון אינעווייניג האָט זיך גאָר ניט געהערט. מאָטקע איז געלעגען און האָט זיך איינגע־קוקט און איינגעהערט אין דער נאַכט אריין. אַלעס איז איהם ווילד־פרעמד פאָרגעקומען, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז עס איז שוין אַזוי ווייט פון דער היים, פון זיין שטעדטעל, אַז ער וועט קיינמאָל שוין ניט קומען אהיים. עס זיינען איהם אינטערעסאַנט געווען די פרעמדע מענשען, ביי וועלכע ער געפינט זיך איצט, נאָר ער האָט מורא געהאַט פאַר זיי, — און עס האָט איהם געצויגען צו זיי. ער האָט געטראַכט וועגען דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן אַפּירקומען פון הינטער'ן פאָרהענגעל. זי איז אַזוי שעהן געווען און עפּעס אַזוי געווען, אַז ער האָט נאָך קיינמאָל אין זיין לעבען ניט געזעהן אַזעלכעס. ער וואָלט

אלעס געטהאָן, אז ער זאָל זי קענען איצט נאָך אמאָל זעהן. נאָר ער איז סיי ווי סיי גליקליך געווען, וואָס ער געפינט זיך אזוי נאָהענט פון איהר.

ער האָט געקוקט אויף דער בויד און נאָך אמאָל זיך אונטערגעג'־גנב'עט אונטער די לאָדענלעך און געפרופט אריינקוקען דורך א שפּאַרע, אָבער ער האָט גאָר ניט געזעהן, נור ער איז צופריעדען געווען און פאַר שמחה האָט ער געוואָלט אויסשרייען. ער האָט זיך אָבער איינגע־האַלטען. ער איז צוגעגאַנגען צום פייער'ל, אונטערגעוואָרפען א פּאָר צווייגלעך און ווייטער זיך אוועקגעזעצט.

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עפּעס באַנג געוואָרען. ער האָט זיך פּלוצים דערמאָנט אָן דער מאַמען, זי געזעהן ווי זי זיצט און נייהט איהם די הויזען און קוקט אויף איהם. ער האָט זיך דערמאָנט ווי די מאַמע איז געקומען צולויפען צו דער וואַך, וואו די „בלינדע פּערל" האָט איהם געשלאָגען. און געטראַכט ביי זיך, אז ניט אנדערש, אז ער וועט האָבען א סך געלד, וועט ער אהיים קומען אין שטעדטעל אריין און קומען צופאָהרען אין א קאַטש מיט צוויי פערד פאַר'ן „קעלער", וואו די מאַמע וואוינט. און וועט די מאַמע ארויפנעהמען אויף דער קאַטש און מיט איהר פאָהרען איבער דער שטאָדט און אלע־מען ווייזען, אז דאָס איז זיין מאַמע. ער וועט איהר מיטברענגען מתנות, טהייערע קליידער, אין וועלכע ער וועט זי אויספּוצען. דאָס אלעס וועט ער טהאָן מיט דער מאַמען, אָבער דעם טאַטען וועט ער גאָר ניט מיטברענגען, ניט ארויפנעהמען אויף דער קאַטש, און אפילו ניט ריידען מיט איהם.

און אז ער וועט אמאָל רייך ווערען, און קומען צופאָהרען אהיים צו דער מאַמען — אין דעם האָט ער געגלויבט, אין דעם איז ער געווען זיכער. און דאָס וואָס ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען מיט די קאַטאַ־רינשטשיקעס און זיי האָבען איהם אויסגעלערענט „ארבייטען" — דאָס האָט איהם נאָך מעהר געשטאַרקט אין זיינע האָפנונגען.

נאָר אין די אלע האָפנונגען האָט זיך מעהר פון אלעס אָבגע־גלאַנצט דאָס געשטאַלט פון דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן. עפּעס מיט איהר האָט ער פערבונדען זיין גלויבען אין זיין צוקונפט. פאַר־וואָס און ווי אזוי האָט ער ניט געוואוסט און ניט געוואָלט קלערען.

און פּלוצים עפענט זיך א לאָדען פון א פענסטער'ל אין דער בויד

און די מיידעל שטעקט ארוים איהר קאפּ. אט זעהט ער דאך קלאר ביי דעם ליכט פון פייער'ל, וואס פאלט אויף איהר, דעם גלאנץ פון איהרע האר און דאס בלייכקייט פון איהר פנים. זיין הארץ הויבט אן צו ציטערען, און מאטקע שפּרינגט אויף, און זעצט זיך צוריק אוועק ביים פייער'ל פאר גדולה. און ער האט מורא דארט אהינצוקוקען. נור ער הערט: סיס־ס! סיס־ס! ער קריכט אוועק פון פייער'ל און לאזט זיך אויף אלע פיער צום פענסטער'ל.

— „קאנאריק" שלאפט?

מאטקע שאקעלט מיט'ן קאפּ.

— סס־ס, שווייג, בויג דיך איין.

מאטקע האט זיך איינגעבויגען און א פּאר לייכטע פיס האבען געגעבען א שפּרונג ארויף אויף איהם, ווי א זומער־פויגעלע וואלט זיך געשטעלט אויף איהם.

— קום אוועק פון דאנען, זיי וועלען אונז הערען — פליסטערט זי איהם אין אויער אריין ווי א לייכט ווינטעל, און כאפּט מאטקע'ן פאר א האנד.

זיי זיינען אפּגעשפּרונגען אייניגע טריט צום וועלדעל צו. אין פייכטען גראז האט מען זייערע טריט ניט געהערט. זיי האבען זיך געזעצט אויפ'ן ראנד פון וואלד.

— שווייג, אז זיי וועלען אונז כאפּען, וועלען זיי אונז ביידען א טויט מאכען, — פליסטערט די מיידעל אין אויער אריין, און פערשטעלט איהם מיט דער האנד דאס מויל, מורא האבענדיג, אז דער יונג זאל פאר גליק ניט ארויסקוויטשען. ווארים זי האט עס געפיהלט אין איהם, אז ער איז עס בכח צו טהאן.

מאטקע ווינקט מיט די אויגען, אז ער פערשטעהט, אז ער וועט קיין פּיפּס ניט געבען. עס איז אבער א פינסטערע נאכט און זי זעהט ניט זיינע ווינקען.

זיי זיינען געזעסען ביידע א שטיקעל צייט און האבען קיין ווארט נישט ארויסגערעדט. ביי מאטקען האט דאס הארץ געקלאפּט. ער האט נישט געוואוסט צו ער חלום'ט אדער עס קומט פּאר אויף דער וואהר. ער האט זיך מיט אמאל אנגעהויבען צו שעהמען, געשעהמט זיך צו קוקען דער מיידעל אין פנים אריין, נאר געזעסען און געקוקט

אין דער טונקעלער נאכט אריין און געלאָזט זיך פון דער מיידעל טהאָן אלעס, וואָס זי האָט געוואָלט.

און זי האָט זיך אָנגעהויבען צו שפּיעלען מיט איהם ווי מיט א הינטעל. זי האָט גענומען זיין פּנים אין איהרע הענט, און אויסגע־דרעהט צו דעם פייערעל און גוט איינגעקוקט זיך דערינען, אבגעלאָזט איהם און געהייסען איהם קוקען אין א זייט. מאָטקע האָט געפאָלגט. דאן האָט זי פּלוצים איהם געפרעגט:

— ביזט טאָקע א גנב? ביזטו אנטלאָפען פון אסטראָג, יאָ?

מאָטקע האָט קיין מינוט נישט געקלעהרט, און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף יאָ.

— פאַר וואָס האָט מען דיך איינגעזעצט, פאַר וואָס? האָסט גע'גנב'עט?

— נישט בלויז גע'גנב'עט, איך האָב גע'הרג'עט. איך האָב זיך געשלאָגען מיט יונגען, האָב איך א יונג דערשטאָכען מיט א מע־סער, אוועקגעשיקט אויף יענער וועלט. אָה, איך האָב פאַר קיינעם קיין מורא נישט.

מאָטקע האָט זיך געוואָלט נאָך גרעסער מאכען:

— און ניט בלויז פאַר א ציווילנעם האָב איך קיין מורא נישט. איך האָב שוין א סטראַזשניק אויף משלח געווען, אונטער א ריפּ איהם א מעסער אריינגעשטאָכען. איך האָב פאַר קיינעם קיין מורא נישט.

— פאַר קיינעם נישט? — קוקט איהם אָן די מיידעל.

— פאַר קיינעם נישט, — ענטפערט אָפּ זיכער מאָטקע.

— און פאַרן אַלטען?

— פאַר וועלכען אַלטען?

— פאַר'ן תרח, — ווייזט זי אויף דער בויד.

— אָ, לאָז ער זיך נאָר טשעפּען מיט מיר, וועל איך איהם ווייזען וואָס איך קען.

— פאַר איהם האָבען אַלע מורא, אפילו „קאנאריק" ציטערט פאַר איהם.

די מיידעל האָט אראָפּגענומען דעם הוט פון זיין קאָפּ און האָט איהם געגלעט די האָאר לייכט מיט איהרע הענד.

— דו האסט געדיכטע האאר און שטארקע, — רייסט זי איהם ביי די קודלעס.

מאטקע לאכט.

— שווייג, זיי וועלען הערען, — ציטערט די מיידעל.

— האב קיין מורא נישט, זאלען זיי הערען.

— זיי וועלען אונז שלאגען.

— וועמען?

— מיך מיט דיך.

— לאמיך זעהן.

— און וואס וועט זיין?

— איך וועל מיט א מעסער שטעכען.

די מיידעל גלעט איהם איבער'ן באק.

פויזע. א מינוט שווייגען זיי ביידע, און מאטקע הערט זיך צו צום קלאפען פון זיין הארץ.

— וועסט דיך פאר מיר אננעהמען?

— זיי שלאגען דיך?

— טהיילמאל, אז איך וויל זיי ניט פאלגען.

— פארוואס ווילסטו זיי ניט פאלגען?

— דערפאר וואס איך האב זיי ניט ליעב. ביידע ניט.

— שלאגען זיי דיך?

— יא. „קאנאריק" מעהר נאך פאר'ן אלטען. ער וויל, אז איך זאל איהם ליעב האבען. און איך וויל ניט.

— פארוואס ווילסטו ניט?

— ווייל איך האב איהם פיינט. ער פייפט מיט דער נאז ווי א „קאנאריק" ווען ער שלאפט, און ער האט רויטע האאר אין שטענדיג שוויצט ער. האב איך איהם פיינט.

— און ער שלאגט דיך?

די מיידעל שאקעלט מיט'ן קאפ.

— און דער אלטער לאזט?

— טיילמאל שלאגט ער אויך. נור דעם אלטען האב איך ליעב. ער מעג מיך שלאגען.

— וואס, ער איז א טאטע?

— ניין. ער זאגט, אז ער האט מיך געקויפט ווען איך בין קליין

געוועז און איך בין שוין ביי איהם זעהר לאנג און ער האט מיך ער־צויגען און אויסגעלערענט מיך געהן אויף די דראט און ברעכען זיך אין א ראד. ער האט מיך אויסגעלערענט „ארבייטען". איך האב איהם ליעב.

— שלאגט ער דיך?

— יא. נאר ער מעג. איך האב איהם ליעב, און איך האב ליעב ווען ער שלאגט מיך.

— פארוואס?

— ווייל איך וויל אזוי.

פויזע. זיי שווייגען. דאס פייערל געהט אויס, אלעס איז שטיל ארום. מען הערט נאר די „חיות" גריזשען דעם גראז, און קאפּיען טיילמאל מיט די פאדקאוועס אן די פייכטע ערד.

— און דו האסט ליעב, אז מען שלאגט דיך? — פרעגט פלור־צים די מיידעל.

— ניין. איך וואלט צוריק געשטאכען מיט א מעסער.

— א מענש וועלכען איך האב ליעב מעג מיך שלאגען. דו וועסט מיך אויך מעגען שלאגען, אז איך וועל וועלען... נאר „קאנאריק'ען" האב איך פיינט. וועסט זיך אננעהמען פאר מיר?

— יא.

— און אז איך וועל דיך בעטען, וועסטו איהם שטעכען?

— יא.

— דו קענסט צוגעהן צו איהם אזוי ווי ער ליעגט אצינד ביים פייער און שטעכען איהם.

מאטקע האט געשאקעלט מיט'ן קאפּ.

— און וועסט גאר קיין מורא ניט האבען?

— ניין.

— לאמיר זעהן.

— גוט.

מאטקע האט געגעבען א שארפען בליק אויף דעם מיידעל, זיינע אויגען האבען א גלאנץ געגעבען, און אהנע צו ריידען א ווארט האט ער זיך געלאזט געהען צו קאנאריק'ן.

דאס מיידעל האט איהם א מינוט נאכגעקוקט נייגעריג. נור קוים איז ער אוועק פון איהר דריי־פיער טריט האט זי זיך ארונטער־

געשארט און אנגעכאפט איהם ביי די פיס. ער האט ניט געהערט איהרע טריט און ניט געוואוסט ווי אזוי זי איז אונטערגעקומען:

— געה ניט. נאך ניט איצט.

— לאז מיך. ביי מיר איז איינמאל געזאגט — איז געזאגט. מיין נישט, אז איך האב מורא.

— איך ווייס. נאר נאך ניט איצט. וועסט מוזען אנטלויפען פון דאנען. און איך וויל ניט, אז דו זאלסט איצט אנטלויפען פון דאנען.

מאטקע איז געבליבען שטעהן און האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן.

— קום מיט מיר טיעפער אין וואלד אריין. וועל איך דיר דארט עפעס זאגען, רוימט איהם דאס מיידעל איין.

זיי האבען זיךביידע אונטערגעשלייכט און געקראכען אויף אלע פיער אין וואלד אריין, — ביז מען האט שוין ניט דאס פייערל און ניט די בויד געזעהן.

— בלייב דא מיט אונז אין דער בויד. איך וועל צו דיר אלע נאכט ארויסקומען. ווילסטו?

מאטקע שווייגט.

— און אז דו וועסט דעם „קאנאריק" שטעכען, וועל איך ווערען דיין ליובאווניצע. ווילסטו?

מאטקע שווייגט.

די מיידעל האט אראבגענומען פון זיך דעם טוך, אין וועלכען זי איז געוועזן איינגעהילט. זי איז א מינוט געבליבען שטעהן אין איהר ראזאווען באטיסטענעם אונטער־קליידעל פון וועלכען עס האט זיך ארויסגעזעהען איהרע נאקעטע ברוסט, און איהרע נאקעטע ארעמס, און מאטקע האט דערזעהן דאס בלייכקייט פון איהר קערפער, וואס האט אבגעשימערט אינ'ם ליכט פון די שטערען. עס האט אבער קוים גע־דויערט א פאאר סעקונדען, ווארים די מיידעל האט זיך באלד צוריק פערהילט מיט דעם טוך.

מאטקע איז א ווײלע געבליבען שטעהן א פערכאפטער, נאר באלד האט ער זיך צוגערוקט צו דער מיידעל און געוואלט זי ארומ־נעהמען מיט ביידע הענד.

א פלעם פון א באטעק האט געגעבען א ברען איבער זיין פנים. ער האט זיך נאר אויף איין מינוט אבגעשטעלט און ווידער געפרובט

צולויפען צו דער מיידעל, וויעדער האָט געבריהט אַ פּלעם פון באַ־טעק אויף אַ צווייטע באַק. ער האָט ניט געוואוסט פון וואַנען עס קומט צופליהען, און דאָס מיידעל האָט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם ווי אַ ווינד און צוגעפּליסטערט אין דער שטיל:

— נאָך ניט יעצט. אז דו וועסט „קאַנאַריק'ען" דעם האַלז אי־בערשניידען, וועל איך דיין „ליובאַוויניצע" ווערען.

מאַטקע האָט געהאַלטען דאָס מעסער אין דער האַנד, וואָס זי האָט איהם געגעבען, און געאיילט זיך מיט פלינקע טריט צום יונג.

— שטעה, איך וועל שרייען, — האָט זי איהם נאָכגעשריען.

ער האָט זיך אָבגעשטעלט.

זי איז ווי אַ ווינד אוועקגעפלויגען און פערשוואונדען אין דער נאַכט. מאַטקע איז איהר נאָכגעגאַנגען. אז זי איז שוין געוועזען אין „בויד", געשטאַנען ביים פענסטעריל, איידער זי האָט דעם לאַדענדעל פערמאַכט, האָט זי וויעדער געלאָזט פאַלען פון זיך דאָס טוך, און מאַטקע האָט וויעדער געזעהן איהר לייב, וואָס האָט געשימערט אין דער נאַכט פון דעם שטערן־ליכט.

ער האָט בעהאַלטען דאָס מעסער אין אַ כאַליאַווע פון שטיוועל און איז געפאַלען אויף דער ערד, אויסגעצויגען זיך און געקוקט אין דער נאַכט אריין, און האָט ניט געוואוסט צי דאָס אַלעם וואָס איז פאַרגעקומען מיט איהם די נאַכט איז געשעהן אין חלום אָדער אויף דער וואָהר.

7

דער „קעניגליכער" האָטעל.

אין א פּאָר וואָכען ארום זיינען די קונצענמאַכער אריינגעקומען אין א שטעטעל אריין „ארבייטען". די קונצענמאַכער האָבען אין שטאָדט געוואוינט ניט אין דער „בויד", נור זיינען איינגעשטאַנען אין „האָטעל", וועלכער האָט געטראָגען דעם שטאָלצען נאָמען „קרולעווסקי" — קעניגליכער. זיינע בעזיצער זיינען חיים שפּאַספּויגעל מיט זיין טאָכטער, די שעהנע דבורה'לע, א יונג פּעט ווייבעל, וואָס קיינער ווייס ניט אויב זי איז אַן אלמנה, א גרושה אָדער אַן עגונה. מען ווייסט נור, אַז זי איז א ווייבעל און האָט ניט קיין מאַן, און סוחרים און רייזע־אַגענטען האָבען ליעב דאָרט איינצושטעהן, ווען זיי פאָהרען דורך די שטאָדט. און ניט בלויז פרעמדע. אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט זיצען דאָרטען די שטאָדט־פּאַצעטען און שפּיעלען אין קאָרטען. און טיילמאָל כאַפּט זיך אויף דאָס שטעדטעל מיט א נייעס, אַז א לייטישער יונגערמאַן האָט דעם נדן פערשפּיעלט ביי דבורה'לען אין האָטעל, און די ווייבער רוימען זיך אין די אויערען: דבורה'לע האָט שוין ווידער איינעם אין די הענד אריינגעכאַפּט. ביי דער דבורה'לע אין „קעניגליכען" האָטעל זייַנען איינגעשטאַנען — דער „אַלטער תרח", די „מכשפה", „קאַנאַריק" און די דראָטען־געהעריין. מאָטקע איז געשלאָפען אין דרויסען אויף דער בויד, היטען די פערד.

נאָכ'ן „ארבייטען" זיינען געזעסען די קונצעמאַכער ביי זיך אין צימער. די פענסטער פון צימער זיינען ארויסגעגאַנגען אויף א הויף אין א הינטער־סעדעל און זיינען תמיד געווען פערהאַנגען. אין האָטעל האָט מען דאָס גערופען „דאָס פינסטערע שטיבעל". און דאָרט, אין דעם „פינסטערען שטיבעל" פלעגען דאָס פאָרקומען די „שרעקליכע זאַכען", וועגען וועלכע מען האָט גערעדט אויף דבורה'לען. דער „אַלטער תרח" איז געווען צופריעדען פון דער היינטיגער פאַרשטע־

לונג. געווען א שעהנע איינגאהמע. און תמיד ווען דער „אלטער תרח“ איז צופריעדען נאך אן ארבייטען, טרינקט ער א סך טהעע פון רו־סישען סאמאוואר, וואס ער פיהרט מיט זיך מיט אין דער בויד. אויס־געטהאן די שטיוועל ליעגט ער האלב און זיצט האלב אויף א בעט, צוגערוקט דעם טיש צום בעט און איז איינגעהילט אין גאנצען מיט דער פארע וואס שלאגט פון דעם הייסען טהעע, וואס אין דער „טשאש־קע“ פאר איהם. הייסע אנגסטען שלאגען ארויס אויף זיין שטערן, ער רויכערט די ליולקע מיט צופריעדענהייט און קיצעלט מיט'ן ציבעק די „אלטע מכשפה“ הינטער די ארעמס, ווינקענדיג מיט די אויגען אויפ'ן מיידעל, וואס זיצט און שמירט זיך אויס די פיס מיט אזא מין עהל נאכ'ן געהן אויפ'ן דראט און אויף מאטקע'ן, וועלכער שטעהט און דערלאנגט מארי'ן די פלאש צום שמירען.

— א שעהנע פאר, מיר וועלען מיט זיי שעהנע געשעפטען מא־כען — זאגט דער אלטער.

— שווייג, זיי וועלען הערען.

דערווייל איז „קאנאריק“ אריינגעקומען און האט געשריען אויף מאטקע'ן וואס ער געהט ניט ארויס צו די פערד, מען וועט די פערד אוועק'גנב'ענען. די אלטע און דער אלטער האבען זיך אנגענומען פאר איהם, אז ער זאל איהם לאזען אין שטוב זיין, און די פערד וועט קיי־נער ניט גנב'ענען, זיי שטעהן אין שטאל.

— דו ווייסט, מארי, דער פריץ וואס האט זיך גע'שרכנ'ט צו דיר אין פלאצק איז דאך דיר נאכגעפאהרען. ער איז דא, — זאגט קאנאריק.

מארי איז רויט געווארען.

—פון וואנען ווייסטו, האסט איהם געזעהן? — פרעגט דער „אלטער תרח“ פעראינטערעסירט.

— איך האב איהם געזעהן אויפ'ן מארק, און ער שטעהט דאך דא איין אין דעם האטעל.

— וואס דו זאגסט?

— יא — ווינקט „קאנאריק“ צום „אלטען תרח“ און ווייזט מיט די הענד אויף מאטקע'ן, אז ער קען ניט ריידען ווייל מאטקע איז דא.

— געה, ממזר'וק, געה ארויס צו די פערד — זאגט צו איהם ווייך דער „אלטער תרח“.

— פארוואס עפּעס אין שטאל אריין? לאז ער געהן אין שענק זיך נעהמען א גלעזעל ביער. אפשר זיינען דארט דא געסט, קען זיך מאכען עפּעס צו פערדיענען אויך — זאגט די „מכשפה".

— יא, מאטקע, נעהם טאקע מיט דעם „בעמבע", אפשר וועט זיך מאכען עפּעס צו פערדיענען. פאר דיר, פאר דיר, קענסט דאס האל־טען פאר דיר — זאגט דער „אלטער תרח".

מאטקע האט זיך אומגעקוקט, געווארפען א בליק אויף מארי'ן, געכאפּט דעם הוט און איז ארויס פון שטוב. ער איז אבער ניט אריינ־געגאנגען אין שענק. ער האט זיך ארונטערגעלאזט הינטער'ן הויז, איז אריין אין סערעל און אויסגעזוכט דאס פענסטער פון דעם „טונקעלען צימער". ער האט עס באלד דערקענט אן דעם גרויען פארהאנג. ער האט זיך אונטערגערוקט אין דער שטיל, און ווי א קאץ געקראכען אויף דער מויער, אויסגעזוכט א שפּאלט אין לאדען, און אנהאלטענדיג זיך אן די הוקס פון לאדען האט ער דורכ'ן שפּאלט אריינגעקוקט און גע־זעהן וואס דארטען טהוט זיך, צוגעלעגט דעם אויער און געכאפּט איינ־צעלנע ווערטער.

וועגען וואס עס האנדעלט זיך האט ער ניט געוואוסט, כאטש ער האט דערפיהלט — דאס הארץ האט איהם געזאגט... ער האט נאר געזעהן, ווי „קאנאריק" שרייט אויף מארי'ן און שרעקט זי מיט דער האנד. אז ער וועט זי שלאגען. און דער אלטער און די אלטע ריידען מיט איהר און טענה'ן מיט איהר עפּעס מיט גוטען איין, ווייזען איהר געלד, און דאס מיידעל טופּעט מיט די פיס און שאקעלט מיט'ן קאפּ אויף ניין.

דערנאך איז אריינגעקומען אין שטוב דבורה'לע, די בעל־הבית'טע פון האטעל, מיט נאך א אידעל, וואס געהט קורץ אנגעטהאן און האלט א שטעקעלע אין דער האנד. דבורה'לע מיט'ן אידעל האבען זיך גע'סוד'עט מיט'ן „אלטען תרח" און „קאנאריק'ען" אין א ווינקעל שטוב. דערנאך איז דבורה'לע צוגעגאנגען צו מארי, האט זיך געשפּיעלט מיט איהרע האר און געשמייכעלט צו איהר, ריידענדיג מיט איהר, און געקושט זי. דערווייל האט איהר די אלטע מכשפה די האר גלייך גע־מאכט, אן אנדער קאפּענדעל ארויפגעווארפען. מארי האט זיך גע־לאזט, און איהר פּנים האט געפלאמט. „קאנאריק" האט דאס שטיבעל צוגערוימט, אוועקגענומען די פלאש מיט'ן אויל און בעהאלטען אין

א ווינקעל, און דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע אין דער האַנד האָט גוט־מוטהיג געשמייכעלט און איז ערגעץ־וואו פערשוואונדען. מאַטקע האָט זיך אָנגעשטויסען וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען קלאַפּען, הענד און פיס האָבען איהם געציטערט, און עפּעס האָט איהם גענאַגט ביים האַלז און אינוועניג אין האַרץ. אַלעס איז איהם געוואָרען מיט אַמאָל גאַנץ גלייך, אפילו דאָס גאַנצע הויז מיט אַלע מענשען וואָס זיינען דערינען זאָלען איינגעזונקען ווערען, און ער מיט זיי. נור ער איז נייגיעריג געוואָרען וואָס דאָ וועט ווייטער פאָרקומען.

דערווייל איז דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע און גוטען שמייכעלע צוריקגעקומען און מיטגעבראַכט מיט זיך אַ הויכען גוי מיט אַ פּאָר גרויסע וואָנצעס, וועלכער איז געווען אָנגעטהאָן ווי אַ שררה. דער גוי האָט זיך אביסעל געשעהמט. געבויגען זיך און אַלעמען געגריסט. דבורה'לע מיט איין רינגעלע אין אויער האָט דעם גוי פערבעטען צום טיש. דער „אַלטער תרח" האָט צוליעב דעם גוי אַ ראָק אָנגעטהאָן, און „קאַנאַריק" האָט אויך געשמייכעלט. נור מאַרי האָט זיך ניט געוויזען. זי האָט זיך בעהאַלטען ערגעץ־וואו. נור דבורה'לע פיהרט זי אַרויס פון ווינקעלע (מאַרי לאָזט זיך ניט), און פיהרט זי צו צום טיש, צום גוי. דער גוי בויגט זיך פאַר איהר, גיט איהר די האַנד, און דבורה'לע זעצט זיך אוועק מיט מאַרי'ן ביים טיש. באַלד ברענגט מען אַריין ביער. מען גיסט אָן גלעזער. עמעץ־ווער נעהמט אַרויס אַ טאַליע קאָרטען און מען הויבט אָן קאָרטען שפּיעלען.

מאַטקע האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען. ער האָט געוואָלט אַריינשפּרינגען דורכ'ן פענסטער, ער האָט זיך אָבער צוריקגעהאַלטען. ער איז אַראָב, און איז אַריין אין שטוב צו די קינצענמאַ־כערס. די שטוב איז אָבער געווען פערשלאָסען, האָט ער אָנגעקלאַפּט, און געטראַכט זיך, זאָל געשעהן וואָס עס וויל.

פון אינוועניג האָט מען איהם געפרעגט: ווער איז דאָרט? האָט ער געענטפערט אויף אַ הויך קול:

— איך, מאַטקע!

פון אינוועניג האָט מען עפּעס גערעדט. צום סוף האָט מען איהם געעפענט. געעפענט האָט איהם „קאַנאַריק", צוהאַלטענדיג די טהיר און געפרעגט איהם:

— וואס ווילסטו?

— וועסט שפעטער געוואהר ווערען — האט מאטקע אויפגעריסען די טהיר און איז אריין.

— אה, דאס איז דער יונגער שפאניער, דער וואס האט היינט דעם וועט געוואונען. זעהר שעהן, זעהר שעהן — האט איהם דער פאַלאק מיט די גרויסע וואנצעס געפאטשט בראווא מיט די הענד.

— איך וועל איהם באלד נאך ווארשא נעהמען, אז ער זאל זיך ראנגלען מיט „בישקע'ן" — זאגט דער „אלטער תרח", ווייזענדיג אויף מאטקע'ען.

— צו וואס ביזטו אריינגעקומען? וואס זוכסטו? מען וועט דאך די פערד ארויס'גנב'ענען — זאגט ער הינטען ארום צו מאטקע'ן.

— זאל ער געהן — ווייזט מאטקע אויף „קאנאריק'ען". איך וויל דא זיין.

— לאז איהם זיין — מאכט די „אלטע מכשפה".

— דער שפאניער וועט אפשר א גלאז ביער טרינקען מיט אונז? פראשע — גיסט איהם אן דער פאלאק א גלאז ביער.

מאטקע האט זיך פערשעהמט און געמאכט מיט דער האנד אויף ניט — דאך האט ער אויסגעטרונקען.

— דאס איז דאך דאס קינד. קוקט אן די הענטעלעך — ריהרט איהם אן זאנפט ביי דער האנד דבורה'לע, און גיט צו איהם א גנב'ישען וואונק אין די אויגען אריין.

מאטקע'ן איז געווארען ווי מען וואלט איהם מיט אויל בעשמירט, ער איז רויט־פערשעהמט געווארען און גנב'יש צוריק געוואונקען צו איהר.

דערווייל איז דאס שפיעל אין קארטען ווייטער געגאנגען. אן מאטקע'ן האט מען ווי פערגעסען. דער וואונק פון דבורה'לע האט איהם ווי בערוישט און געמאכט איהם פערגעסען אן דעם גוי און אן מארי'ן, וועלכע איז געזעסען ווי א פרעמדע ביים טיש און צוגעקוקט זיך צום קארטען־שפיעל. מאטקע האט געקוקט אויף דבורה'לען, געוואלט כאפען איהר'ס א בליק, נור דאס ווייבעל האט ווי פערגעסען אן מאטקע'ן, און טיעף זיך אריינגעלאזט אין די קארטען.

ער האט א קוק געטהאן אויף מארי'ן. מארי איז בייז געווען, זי האט ניט געוואלט קוקען אויף איהם. דער יונג האט דערפיהלט, אז דאס מייד־

דעל האָט געזעהען ווי ער האָט זיך איבערגעוואָרפען מיט בליקען מיט דעם שעהנעם ווייבעלע, און וויל איהם ניט קענען. ער האָט געזעהן ווי מארי האָט זיך מיט אמאָל אונטערגערוקט צום פּאַן מיט די גרויסע וואָנצעס, און האָט איהם אונטערגעשטעקט קאָרטען, און דערביי האָט זי עס אזוי געמאַכט, ווי זי וואָלט זיך צוגעלאָסטשעט צו דעם פּאַן ווי א הינטעל, און געגלעט איהם די האַנד. מאָטקע'ן האָט דער טייוועל גע־כאַפּט, ער האָט זיך געוואָלט וואַרפען אויף דעם פּאַן און איהם ווערגען ביים האַלז. ער האָט געקוקט אויפ'ן מיידעל. מארי האָט איהם גאָר ניט געזעהן. ער האָט זי געצופּט ביים ארבעל. דאָס מיידעל האָט זיך אומ־געקוקט, געוואָרפען אויף איהם א בייזען בליק און ווידער אריינגע־קוקט אין גוי'ס קאָרטען און געלערענט איהם וועלכע צו וואַרפען. און דער יונג האָט געמיינט, אַז עס לעגט איהם אַוועק א טויטען אויפ'ן אָרט.

אין מיטען בעסטען שפּיעלען האָט זיך דבורה'לע אויפגעכאַפּט און געזאָגט, ווי זי וואָלט זיך פּלוצים אָן עפּעס דערמאָנט, אַז דאָרטען, אין דער גאַסט־שטוב, וואַרטען פיעלע געסט אויף די קונצענמאַכערס, און זיי קענען פיעל געלד פערדיענען. די געסט ווילען זיי זעהן, און מען האָט זי אריינגעשיקט נאָך זיי, און זי האָט זיך גאָר פערגעסען און אין די קאָרטען גאָר זיך פערשפּיעלט. דער „אַלטער תרח" האָט זיך אויפ־געכאַפּט, גענומען א בעמבעלע אין דער האַנד אריין און געוואונקען צו „קאַנאַריק'ען": „קום געלד פערדיענען. קום, מאָטקע, מיט". די אַלטע געהט אויך מיט. נור „דאָס קינד", מארי'ן, וועט זי ניט לאָזען מיט־געהן — ווייל זי איז מיעד. „דאָס קינד" האָט היינט שווער געאַרבייט" — זאָגט זי, און נעהמט א טוך און געהט אויך. אַלע געהען. עס בליי־בען נור איבער מארי און דער גוי, וועלכע שפּיעלען אין קאָרטען ווייטער. און מאָטקע שטעלט זיך אַוועק ביי דער טהיר און וויל ניט געהן.

— קום, ממזר'וק, קום געלד פערדיענען — שלעפּט איהם דער „אַלטער תרח" ביים פּלייצע.

מאָטקע מאַכט זיך אָרוים און בלייבט איבער.

— וואָס איז?

— גאָר ניט — ענטפערט מאָטקע אָב קורץ.

„קאַנאַריק" ווינקט צו איהם מיט די אויגען:

— געה, ממזר, דו זעהסט דאָך, זיי דאַרפען זיין אַליין.

— איך וויל ניט — זאגט מאטקע.

— וואס?

דער „אלטער תרח" איז אויך צוגעקומען. זיי האבען ניט געוואלט קיין סקאנדאל מאכען, האט איהם דבורה'לע אנגענומען אונטער'ן ארעם, און געגלעט איהם מיט'ן הענטעל אויפ'ן בעקעל, געקוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין, און געזאגט ווידער מיט דעם גנב'ישען שמייכעלע:

—מיט וועמען ער וועט ניט געהן, מיט מיר וועט ער געהן. וואס קען ער פון אייך האבען. אבער פון מיר, ווייסט ער, קען ער יא עפעס האבען — האט זי געזאגט אין אזא טאן, מיט אזא בליק, אז מאטקע האט געמיינט אז זי נעהמט איהם באלד מיט זיך מיט... און ער האט ניט געקענט ביישטעהן דעם יצר הרע.

מאטקע האט צוריקגעשמייכעלט וואוילעריש דער ווייבעל אין די אויגען אריין, און איז ארוים מיט איהר.

הינטער זיך האט ער געהערט מען שליסט די טהיר אויף זייביידע, אויפ'ן גוי מיט מארי'ן. עס האט איהם עפעס באנג געטהאן, נור ער האט געפיהלט נעבען זיך דאס יונגע ווייבעל, און דאס האט איהם געמאכט פערגעסען.

נאר קוים איז דבורה'לע מיט'ן יונג אין דער שענק אריין, האט זי פערגעסען אן איהם. זי איז באלד צושוואומען געווארען צווישען די פיעלע געסט, בעלי עגלות, קצבים און פרעמדע סוחרים, וואס האבען געווארט אויף איהר. דא האט זי דערלאנגט דעם א קופעל ביער מיט א שמייכעל אין פנים אריין; יענעם א האלב גענזעל מיט א גלעט, אז עס זאל זיין בע'טעם'טער צו עסען; דארט גאר איינעם א געהיים גלעזעל בראנפען, וואס יענער האט אויסגעטרונקען און פערביסען מיט א קניפ... מאטקע איז פון דערווייטענס געשטאנען, צוגעקוקט זיך און צומישט געווארען, ניט געוואוסט וואס עס טהוט זיך מיט איהם. ער האט זיך דערמאנט אן מארי'ן מיט דעם פאלאק, וואס זיינען ביידע אין „פינסטערען שטיבעל" איינגעשלאסען. ער האט זיך ארויסגעמאכט פון דער שענק, און צו צו דער שטוב. די טהיר איז פערשלאסען. דורך דעם טהיר־לעכעל זעהט מען גאר ניט. דער שליסעל שטעקט. ער איז אריין אין סעדעל, ארויפגעכאפט זיך אויף דעם מויער און אויסגעזוכט די שפארע אין דעם לאדען, דורך וועלכער ער זאל קע־

נען אין שטוב אריינקוקען. ער האָט זי געפונען. די שפּאָרע איז אָבער געווען פערשטעלט מיט דעם פּאָרהענגעל. ער איז אראָב, אויסגעזוכט אַ שטיקעל האָלץ, און מיט דעם האָלץ אָבגעשאַרט דעם פּאָרהאַנג און געזעהן וואָס איגוועניג טהוט זיך... דאָס בלוט האָט געקאָכט אין איהם. און עס איז איהם געווען אזוי ווי קיינמאָל ניט. ער האָט זיך מיט׳ן גאַנצען קערפּער אונטערגעשפּארט אונטער׳ן לאָדען, און דעם לאָדען אויפגעהויבען, אָבער אזוי שטיל, אַז מען זאָל איגוועניג גאָר ניט הערען. דערנאָך האָט ער די קייטעלעך פון די פענסטער אונטערגעבראָכען. מיט זיי האָט ער ניט געהאט קיין שווערע ארבייט, זיי זיינען געווען פערראָסטעט פון אַלטקייט, און באַלד זיך נאָכגעגעבען. און מאַטקע האָט מיט אַמאָל געגעבען אַ שפּרונג אריין אין שטוב.

מארי, וועלכע איז געווען האַלב אויסגעטהאָן מיט צופּלאָשעטע האָר האָט פאר שרעק געגעבען אַ שפּרונג אויף פון דעם בעט, אויף וועלכען זי איז האַלב געלעגען און האַלב געזעסען. דער גוי איז אָבער געווען אַ האַלב נאַקעטער און פאר מאַטקע׳ן זיך פערשעהמט מיט זיינע נאַקעטע, האָר־בעוואַקסענע פיס, און אויף זיין פּנים איז געלעגען אויס־געגאָסען אַ גוטמוטהיגער שמייכעל האַלב פון געגוס, האַלב פון שעה־מעוודיגקייט, אַז מאַטקע האָט אויף איהם רחמנות געהאַט, און גע־שטאַנען אין מיטען שטוב אַ דערשראָקענער און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דער גוי האָט געזוכט די הויזען, אַ ראָק צו פערשטעלען דעם טהייל פון זיין נאַקעטען לייב.

און מארי האָט זיך דערווייל אונטערגעשלייכט הינטער דעם יונג. ער האָט געזעהען איהר ברוין נאַקעט לייב פון דער האַנד וואָס האָט ארויסגעקוקט פון דעם זיידענעם צוריסענעם קאָפּטענדעל — האָט ער איהר געגעבען אַ קלאַפּ אין קאָפּ. דאָס מיידעל האָט ניט געשריען, ניט אָוועקגערוקט זיך, נאָר עפּעס געשפּאַרט אין זיין האַנד אריין. ער האָט דערפיהלט אין זיין האַנד עפּעס ווייכעס. און ביים ליכט פון דעם האַלב־לייכטענדען לאָמפּ האָט ער דערזעהן לעדער. ער האָט פערשטאַנען, אַז עס איז אַ לעדערנער טאַש מיט געלד. און האָט עס אינסטינקטיוו געשווינד בעהאַלטען.

— בעהאַלט, געה אוועק, מען וועט דיך כאַפּען... דער גוי וועט שרייען.

מאַטקע האָט געהערט הינטער זיך די פליסטערנדע ווערטער און

נאָך ניט גוט פערשטאַנען וועגען וואָס עס האנדעלט זיך דאָ. ער איז נאָך געשטאַנען און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דער גוי מיט זיינע האָר־בעוואַקסענע נאַקעטע פיס האָט אויסגעזעהען זעהר אָרים. און ער האָט געהאַלטען אין איין זוכען די הויזען, וואָס ער האָט זיי ניט געקענט געפינען. דאָס מיידעל האָט איהם בערוהיגט:

— בלייב דאָ, בלייב, ער געהט באַלד אוועק — זאָגט זי צום פאַלאַק און צו מאַטקע'ן געפליסטערט אין דער שטיל:

— אנטלויף און בעהאַלט. עס איז דעם גוי'ס, ער וועט שרייען.

מאַטקע האָט אינסטינקטיוו געפאָלגט. און אַזוי ווי ער איז אריין, אזוי איז ער אויך אַרויסגעשפרונגען דורכ'ן פענסטער.

ער האָט געהערט הינטער זיך, ווי דאָס מיידעל האקט דעם לאַדען צו.

8

דער קאַמפּף פאַר די דראַטען־געהערין.

ער איז אַריין אין שטאַהל און ביים שיין פון די ברענענדע לאָמטערנע האָט ער בעמערקט דעם לעדערנעם טאַש, וואָס מאַרי האָט איהם אין האַנד געשטעקט. ער האָט איהם אויפגעעפענט, ער איז דערשראָקען געוואָרען, אַ פּאַק פּאַפּיער־געלד איז אין איהם געווען. ער האָט ניט געוואוסט וואָס דערמיט צו טהאָן. באַלד האָט ער זיך דערמאָנט וואָס נתן גנב האָט אַמאָל געטהאָן. האָט ער אויך, ווי ער, געכאַפּט דעם כאָמאָנט פונ'ם פערד, אויסגעזוכט אַ לאָך און טיעף אין שטרוי פון כאָמאָנט אַריינגעשטעקט די טאַש און צוריק אויפגעהאַנגען דעם כאָמאָנט אויף זיין אָרט.

אַז ער האָט דאָס אָבגעטהאָן האט ער זיך אָוועקגעלעגט אויף זיין געלעגער אין שטאַהל און האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען. עפּעס איז ער געווען בייז און ער האָט זיך געוואָלט שלאָגען. אויף וועמען איז ער געווען בייז? אויף אַלעמען, און מעהרסטען אויף זיך. און נאָך מעהר איז איהם אַלעם גלייכגילטיג געוואָרען, און עס איז איהם גאָר ניט אָנגעגאַנגען וואָס דאָ וועט געשעהען. ער איז גרייט געווען אויף אַלעס. אין מיטען דערינען איז איהם גאָר איינגעפאַלען אַרויסצונעהמען די טאַש מיט'ן געלד פון כאָמאָנט און אַריינצוקריכען אין „טונקעלען שטיבעל“ דורך דעם פענסטער און דאָס וואַרפען איהר אין פּנים אַריין, אָדער אָוועקצוגעבען עס צו דאָס שעהנע ווייבעל דבורה'לע, די בעל־בית'טע פונ'ם האָטעל, אַז מאַרי זאָל זעהן. נור באַלד האָט ער צו זיך געזאָגט: „אַ שאָד דאָס געלד, זאָל דאָס געלד בלייבען פערשטעקט“. און מאַרי, די דראָטען־געהערין איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען און ניט „קאַנאַריק“ איז איהם וואָס אָנגעגאַנגען. און עס איז איהם פּלוצים אַלעס לאַנגווייליג געוואָרען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס און ער האָט געקלערט פון אַנטלויפען.

נור דאס בלוט האט אין איהם געקאכט און ער איז בייז געווען אויף זיך. זאל ער געהן זי שלאגען, גוט צוהאקען דאס פנים און אוועק־געהן? — עס לוינט זיך ניט. זי איז איהם שוין ניט אנגעגאנגען. נור געלד איז גוט. עס איז גוט אז מען האט געלד, טראכט ער זיך. אז מען האט געלד קען מען פאהרען וואוהין מען וויל און מען קען זיך קויפען וואס מען וויל.

און דאס געלד וואס איז געלעגען אין כאמאנט איז איהם מיט אמאל טהייער געווארען. ער האט געוואלט דאס געלד ארויסנעהמען און נאך אמאל זיך איינקוקען אין דעם, איבערצעהלען עס. ער האט אבער מורא געהאט אז מען זאל ניט אנקומען. האט ער זיך איינגעהאלטען. און מיט אמאל איז איהם טהייער געווארען די דראטען־געהערין. „סייוויסיי, א גוטע, האט עס מיר אוועקגעגעבען". און ער האט זיך געטראכט, אז ער וועט ניט לאזען אז זי זאל „קאנאריק'ען" דאס געלד אוועקגעבען, ער וועט עס צונעהמען און מיט „קאנאריק'ען" וועט ער זיך שלאגען.

און ער האט זיך מיט אמאל דערמאנט, ווי „קאנאריק" געהט אנגעטהאן און ווי ער געהט אנגעטהאן; אז „קאנאריק" געהט אנגעטהאן אין א פאר שעהנע שטיוועל מיט אבגעלאקירטע כאליאוועס און א סאמעטענע וועסטעלע, און ער געהט אנגעטהאן אין א פאר צוריסענע קאמאשען וואס די „אלטע מכשפה" האט אמאל געטראגען, מיט א פאר הויזען וואס פלאצט איהם פון הינטען. און „קאנאריק", ווען ער וויל, טרינקט ער ביער, עסט ער צוקער־אייז. און ער האט קיין גראשען ניט, נור וואס ער גנב'עט אין קאמאש אריין א זעקסער, ווען מעןווארפט איהם צו, ווען ער שפיעלט מיט דער קאטארינקע, אדער וואס די אלטע גיט איהם אמאל אין געהיים ווייל ער קראצט איהר דעם רוקען בעפאר זי געהט שלאפען. און עס איז איהם א וואונדער געווען וואס ער האט דאס ניט געזעהען ביז איצט, און ווי האט ער זיך ניט געשעהמט אזוי ארומצוגעהן מיט ווייבערשע קאמאשען און צוריסענע הויזען ביז איצט.

— דאס ערשטע, וועל איך מיר קויפען א פאר שטיוועל מיט לאקירטע כאליאוועס אז זיי זאלען קווימשען ווען איך וועל געהן, און א פאר שווארצע סאמעטענע הויזען ווי דער אלטער קאטארינשטשיק האט, מיט א גרויסען באטעק אין האנד, און זיך לאזען וואקסען א

טשופרינע פון פארענט. איך וועל זיי ווייזען ווי א קאטארינשטשיק זעהט אוים.

און וואס אמאל איז איהם מארי טהייערער געווארען פאר דעם וואס זי האט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאס אלעס צו האבען, און פאר דעם וואס זי וועט איהם נאך געלד געבען ווען עס וועט זיך מאכען, און ער האט מיט אמאל דערפיהלט אז זי איז זיינע. זי געהערט צו איהם פונקט אזוי ווי ער וואלט א פוהר און וואגען געהאט. אודאי גע־הערט זי צו איהם. און עס האט איהם געוואונדערט וואס ער האט ניט געוואוסט דערפון ביז יעצט און געלאזט דאס גאנצע געלד וואס זי האט געהאט „קאנאריק׳ען" אוועקגעבען. ער וועט מעהר ניט לאזען, ניט ריידען און ניט קוקען אויף איהר. ער וועט זיך שלאגען מיט „קאנא־ריק׳ען". אוי, וועט ער איהם געבען! ער האט געמאכט פויסטען.

דערווייל האט זיך אין דרויסען געהערט א גערודער, מען רופט, מען רעדט הויך, און ער הערט שטארקע טריט געהען צו צום שטאהל, א שטראהל פון ליכט שיינט אריין דורך א שפארינע. איהם איז געווען אלעס גלייך; ער האט זיך נאר געוואלט איצט שלאגען. ער האט צוגע־מאכט די אויגען און געווארט. באלד האט זיך געהערט א קלאפען אין דער טהיר:

— עפען ממזר׳וק, עפען, עפען!

ער איז זיך געלעגען גלייכגילטיג.

— עפען ממזר׳וק, עפען, עפען! — האט מאטקע דערהערט דעם אלטען קונצענמאכער׳ס קול. דעם אלטען קונצענמאכער האט מאטקע גערן געהאט און איז איהם דאנקבאר געווען וואס ער האט איהם צוגע־נומען אין דער קאמפאניע און איהם אויסגעלערענט „ארבייטען". ער האט געפיהלט א דרך־ארץ צו איהם, איז ער אראבגעקראכען פונ׳ם גע־לעגער און אויפגעעפענט.

— וואוהין האסטו אהינגעטהאן די טאש וואס די מויד האט דיר אונטערגעשטעקט? — שרייט „קאנאריק" מיט כעס.

— שריי ניט, לאז מיך ריידען — בערוהיגט איהם דער אלטער.

— ממזר׳וק — הויבט ער אן מיט גוטען — גיב אב די טאש. דער גוי מאכט געוואלדען, לויפט נאכ׳ן סטארשע סטראזשניק און מיר אלע וועלען זיך א שווארץ יאהר אויסריכטען.

— א טאש מיט געלד? — וואס פאר א טאש? — פרעגט מאטקע פערוואונדערט.

— די טאש, וואס מארי האט ארויסגע'גנב'עט פון פאליאק'ס קע־שענע און האט דיר אונטערגעשטעקט — זאגט „קאנאריק“.

— זי האט מיר קיין טאש ניט אונטערגעשטעקט און איך וויים ניט — האט מאטקע קורץ אבגעענטפערט.

— קום נור אין שטוב אריין! — שרייען זיי אוים, און נעהמען מאטקע'ן מיט זיך.

אין „פינסטערען שטיבעל“ איז געשטאנען דבורה'לע און האט זיך די הענד געבראכען, אז די קאטארינשטשיקעס וועלען זי אונגליקליך מאכען. דער סטארשע סטראזשניק וועט קומען, וועט מען איהר דעם שענק צו'חתמ'ענען. מארי איז געשטאנען מיט צופאטעלטע האר און א דין קליידעל ארויפגעווארפען, איהרע נאקעטע הענד און האלז און ברוסט האט זיך ארויסגעוויזען פון איהר העמד, אויף וועלכע זי האט נאך ניט צייט געהאט קיין קאפטענדעל ארויפצווארפען. זי האט אויס־געקוקט גלייכגילטיג און געלאזט זיך בעטראכטען און אויפעסען פון די בליקען פון די בעלי־עגלות, פישערס און קצבים וואס האבען זיך געשפארט אין די אפענע טהיר און זיינען געקומען אהער צולויפען אויף דעם פאליאק'ס געוואלדען, אז מען האט ביי איהם די טאש מיט פינף און אכציג רובעל ארויסגעצויגען. דער פאליאק אליין איז שוין ניט געווען. ער איז אוועק געלאפען אין דער פאליציי נאכ'ן סטארשע סטראזשניק.

— זי איז ווערט דאס געלד, זאל איך שוין אזא יאהר האבען — זאגט איינער פון די קצבים בעטראכטענדיג גוט דאס מיידעל, און צום סוף האט ער ארויסגעגעבען זיין אורטהייל ווי א געניטער מבין אויף די זאכען.

— פאר דאס געלד וואלט איך מיר ליעבער א נייע קאבילע געקויפט. נור א שבת מאכען וואלט איך איהר אויך געגעבען — זאגט לייבעלע דער פוהרמאן.

— וויפיעל טרעפט אן דיין שבת? ניין ברודער, ניט פאר דעם געלד קריגט מען אזא סחורה. סטופאי צו דיין טויבע חיה, מיט די

פערבונדענע צייהן, וועט זי דיר נאָך דערפאַר געהאַקטע פיש מאַ־כען...

דער עולם לאַכט.

דער אַלטער קאַטארינשטשיק איז אריין אין שטוב מיט „קאַנאַ־ריק'ען". זיי האָבעןביידע געפיהרט מאַטקע'ן.

— אַט געהט ער, דער ריכטיגער בחור.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט געשטופּט דעם עולם פון טהיר, וועלכער האָט זיך שוין אָנגעהויבען אין שטוב צו שפּאַרען. צוגעהאַקט די טהיר נאָך זיי און צוגעשלאָסען.

— הער נור ממזר'וק, גיב אָב דאָס געלד, אז ניט גיב איך דיר אַרויס צו דער פּאָליציי, אזוי ווי איך בין א איד. איך גיב ד'ר אַרויס צו דער פּאָליציי, אז דו ביזט אַן אַנטלאָפענער פון'ם אָסטראָג, קיין פּאַס ביי מיר האָסטו דאָך ניט, און ווער דיין טאַטע איז ווייס איך דאָך אויך ניט. גיב אָב דאָס געלד און זאָל זיין שאַ־שטיל, אז ניט וועט שלעכט זיין.

— גיט מיך אַרויס צו דער פּאָליציי, האָב איך א זאָרג, וועל איך דערצעהלען, אז איהר האָט די מויד גע'גנב'עט, אז איהר פּערקויפט זי צו שכורים פאַר געלד און אז ניט, שלאָגט איהר זי, און אז איהר האַנ־דעלט מיט גנב'שע זאַכען, און אז איהר האָט דבורה'לען אָבגעשטעקט די זילבערנע לייכטער וואָס מען האָט אונז אין זשאַבלין געגעבען און אז מיר שטעהען דאָ, ווייל מיר וואַרטען אויף א סוחר פון וואַרשוי, וואָס וועט אָנקומען נאָך א סחורה וואָס געהט אויף צוויי פיס, און נאָך, — וועלען מיר אַלע געהן, וועלען מיר אַלע זיצען אין איינעם, וועט אונז היימליכער זיין.

— וואָס זאָגסטו? וואָס דערצעהלסטו פאַר מעשיות? ווער וועט דיר גלויבען? — איז דער קאַטאַרינשטשיק געוואָרען א פערציטערטער פון די אַלע מעשיות. ער איז ערשטוינט געוואָרען, פון וואַנען ווייסט מאַטקע פון דעם אַלעם, מען האָט זיך דאָך געהיט פאַר איהם און גע־מיינט האָט מען אז ער האָט גאָר ניט געהערט און גאָר ניט געזעהן.

— וואָס פאַר זילבערנע לייכטער? — ווערט דבורה'לע בלייך — ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט? מיין ברודער האָט דאָך מיר גאָר גע־שיקט פיש פון זשאַבלין דורך זיי. קום אריין וועסטו זעהען — עס שטעהט דאָך נאָך דער קאַסטען.

— טיש, איך וויים וואָס פאַר א פיש!

— מאַטקעלע, וואָס רעדסטו, וואָס? — וואָס הער איך פון דיר? ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט? ברעכט זיך די „אַלטע מכשפה“ אויף איהם די הענד.

מאַטקע האָט איהר אין פנים אריינגעקוקט און עס איז איהם א געלעכטער אָנגעקומען.

— און אָט דעם חאָלערא, אָט דעם קליינעם שמד'ניק, וואָס דרעהט היהנער דעם קאָפּ אַראָב האָסטו צו זיך אריינגעלאָזט. דו דראַטען־געהעריין, קונצען־מאַכעריין, הע! שטעקסט איהם הינטען אָרום געלד אריין, גנב'עסט און שטעקסט איהם אָב. וואָס? — געהט צו „קאַנאַריק“ צו מאַרי, קוקט אויף איהר מיט בייזע אויגען, און הויבט אויף די האַנד. דאָס מיידעל האָט זיך אוועקגעשטעלט און געפינטעלט מיט די אויגען, מורא האָבענדיג פאַר אַ קלאַפּ.

— ריהר זי אָן, ריהר זי אָן, לאָמיך זעהען. אַ טויטער וועסטו ביי מיר ווערען! ווייזט מאַטקע „קאַנאַריק'ען“ אַ פויסט.

— וואָס, ווען מיך ניט לאָזען? — נאַ, דאָ האָסטו פאַר איהם איינעם — פּאַטשט ער מאַרי'ן — און דאָ האָסטו דעם צווייטען.

נור איידער „קאַנאַריק“ האָט נאָך צייט געהאַט אַראָבצולאָזען די האַנד אויף מאַטקע'ן, איז מאַטקע שוין געווען אויף איהם. מיט איין שפּרונג ווי אַ ווילדער הונד האָט ער איהם אָנגעכאַפּט מיטביידע הענד ביים האַלז און געוואָרגען איהם. ער האָט זיך געגעבען אַ ביים אריין מיט זיינע שטאַרקע צייהנער אין דעם גאַרגעל און די אָדערען פונ'ם האַלז האָבען זיך אָנגעצויגען און זיינען געשוואָלען געוואָרען און עס האָט אויסגעוויזען אז זיי פּלאַצען אַרויס פון דער הויט. „קאַנאַריק“ האָט זיך געריסען אונטער איהם, אָבער פאַר וועהטאָג האָט זיך ביי איהם די קניע געבויגען און ער האָט זיך געוואָרפען אויף דר'ערד. מאַטקע איז אַרויף אויף איהם און געהאַלטען איהם ווי אַ הונד מיט די צייהנער ביים האַלז און מיט די פויסטען אין פּנים געשלאָגען. די ווייבער האָבען געשריען, געוואָלט זיי פאַרנאַנדעררייסען. נור זיי האָבען געקראָגען מיט די פיס אין בויך אריין, האָבען זיי זיך אָבגעטראָגען. דער אַלטער קונצענמאַכער האָט געכאַפּט דעם באָטעק און געשמיסען מאַטקע'ן איבער'ן קאָפּ, איבער'ן פּנים, איבער די הענד. דאָס פּנים מיט די הענד זיינען מאַטקע'ן אָנגעלאָפען געוואָרען פון באָטעק,

נור מאַטקע האָט גאָר ניט געפּיהלט וואָס מען טהוט איהם. ער האָט זיך אַריינגעקנאַטען אין „קאַנאַריק'ען" און ביידע יונגען זיינען געווען ווי איין קנויל און מיט די צייהנער געביסען און מיט די הענד געשלאָגען. עס האָט זיך געהערט „קאַנאַריק'ס" כאָרכלען און דאָס שווערע אָטהע־מען פון אונטער מאַטקע'ס לייב. דבורה'לע, די האָטעל בעזיצערין, האָט די הענד געבראָכען און אויפּעפענענדיג די טהיר האָט זי אַריינגערו־פען אייניגע פון איהרע פריינד, די בעלי־עגלות: „געוואַלד, זיי וועלען זיך אונגליקליך מאַכען, דער סטאַרשי קומט". די בעלי־עגלות האָבען זיי מיט גראָבע שטעקלעך פערנאַנדערגעריסען. „קאַנאַריק" האָט גע־בלוטיגט אין גאַנצען און מאַטקע האָט געהאַט אַ בלויען פּנים.

דורך די גאַנצע צייט פון געשלעג איז מאַרי געשטאַנען און האָט זיך גלייכגילטיג צוגעקוקט צו דעם שלאָגען פון די יונגען. קיין בע־וועגונג איז ניט געווען צו בעמערקען אויף איהר פּנים. נור ווען מאַטקע האָט געלעגט „קאַנאַריק'ען" און איהם געשלאָגען אין פּנים, האָט אַ שוואַכער אונבעמערקבאַרער שמייכעל געשיינט אויף איהרע ליפּען. זי האָט געוואוסט, אַז מיט דעם שלאָגען געהט זי איבער פון איין האַנד אין דער צווייטער און זי איז געווען צופריעדען דערמיט.

דערוויילע האָבען די ווייבער פלינק אָבגעווישט די פּאָדלאָגע פון בלוט, מען האָט זיך געריכט אויפ'ן סטאַרשי סטראַזשניק. „קאַנאַ־ריק'ען" האָט מען געמוזט נעהמען אין קיך אַריין, דאָרט האָט מען איהם דאָס פּנים בעלעגט מיט קאַלטע האַנדטיכער. מאַטקע איז גע־שטאַנען אין אַ ווינקעל און איז בייז געווען. און דער אַלטער קאַטאַרינ־שטשיק איז צוגעגאַנגען צו מאַרי'ן און האָט איהר געוויזען דעם רימען וואָס ער טראָגט אויף זיינע הויזען:

— דיר וועל איך שוין שפּעטער בעצאָהלען, אַז מיר וועלען פון שטאָדט אַרויסקומען. אַלעס איז איבער דיר.

נור דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק האָט מאַטקע גאָר ניט געזאָגט. ער מעג שלאָגען, ער האָט זי געקויפט, ער האָט זי אויסגעלערענט „אַר־בייטען", ער האָט אַ רעכט אויף איהר.

9

אַ פּאַס איז דאָ?

עס איז אָנגעקומען דער סטאַרשי סטראַזשניק מיט דעם פּאַלאַק, דעם גוי, ביי וועלכען מען האָט דעם טאַש מיט געלד אַרויסגענומען. דער גוי, אָהן אַ הוט, אָהן אַ קראַוואַט, מיט טרערען אין די אויגען, האָט דערצעהלט דעם סטאַרשי סטראַזשניק פון דעם אונגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען, ווי אַזוי מען האָט ביי איהם דעם טאַש מיט פינף־און־אַכציג רובעל אַרויסגענומען, און אָנגעוויזען אויף מאַרי׳ן און אויף מאָטקע׳ן. דער סטאַרשי סטראַזשניק, וועלכער איז שוין געווען אַן עלטערער גוי פון איינינגע און זעכציג יאָהר, אַ דיקער, מיט אַ רויטען ברייטען קאַרק, מיט אַ דיקען בויך און אַ בלאָנדע לאַנגע באָרד, וועלכע איז זיך צופאַלען אין צוויי שפּיצען, האָט אויסגעהערט בנעימות, מיט רוהיגקייט, גלייכגילטיג און האָט געשמייכעלט צו דבורה׳לען:

— נו, וואָס איז שוין ווידער פאַרגעפאַלען ביי דיר, פּאַני שפּאַספויגעל? אַלע נייעס געשעהט ביי דיר, פּאַני שפּאַספויגעל, אין האָטעל קרולעווסקי.

— ביי מיר? פּאַני נאַטשאַלניק! — וואונדערט זיך דבורה׳לע מיט אַ לאַך און חנ׳דעל — דער פּאַן נאַטשאַלניק האָט ליעב צו שפּאַסען מיט אַ אידענע. אוי, ווי זעה איך אויס? — מאַכט זי אַ חנ׳דעל, פערקעמענדיג זיך די האָר — וואָס בין איך שולדיג, אַז דער פּאַן קומט (ווייזט אַן אויפ׳ן פּאַלאַק) און וויל אַ נקבה נעהמען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס? ביי מיר איז אַן אָפענער האָטעל. איך קען דעם פּאַן ניט אָבזאָגען. וואָס בין איך שולדיג?

— מיר וועלען שוין שפּעטער זעהן. נאָר ערשטענס, וויל איך זעהן די פּעסער, אַה! פּאַני עלטסטער קאַטאַרינאַרוש, שטעל מיר צו די פּעסער פון דיר מיט דיין קאָמפּאַניע.

— אָט באַלד, פּאַני נאַטשאַלניקו, אָט באַלד — זאָגט דער אַלטער.

— וואָס וועט דער פּאַן נאַטשאַלניק דאָ זיך אַנידערזעצען? דאָ איז ניט בעקוועם. דאָ איז ניט אַנגענעהם. ביטע, לאָז זיין דער ווילען פון דעם פּאַן נאַטשאַלניק מיט מיר צו געהן אין מיין וואוינונג. דאָרט וועט דער פּאַן נאַטשאַלניק אויסהערען וואָס ס'איז געווען — זאָגט דבורה'לע און נעהמט דעם פּאַן נאַטשאַלניק אונטער'ן אָרעם.

— עך, מען קען דאָ אויך ערפילען דאָס געזעץ — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק" און הויבט זיך אויף און גיט אַ וואונק צום אַלטען קונצענמאַכער: „קינדער, נאָך מיר!"

אין פינסטערען קאָרידאָר, דורך וועלכען דבורה'לע האָט געפיהרט דעם „פּאַן נאַטשאַלניק", איז צווישען זייביידען אָנגעגאַנגען אַ שטי־לער געשפּרעך, וועלכער איז בעשטאַנען נאָר פון איינצעלנע ווערטער:

— מאַדאַם דבורה'לע, עס געהט ניט, איך קען ניט. געזעץ! דער פּאַן איז אַ וואַזשנער מענש, וועט זיך קלאָגען אויף מיר, דאַן זעצט מען מיך פון מיין אַמט אַראָב.

דערויף האָט דבורה'לע אויך אָבגעענטפערט אין קורצע ווערטער:

— דו ביזט, פּאַן נאַטשאַלניק, דער עלטסטער פון שטאָדט, דו קענסט אַלעס. מען דאַרף דיך ניט לערנען. איך פערלאָז זיך שוין אויף דיר.

אין דעם האָט עפּעס געגעבען אַ בלישטש אין דעם „פּאַן נאַטשאַל־ניק'ס" האַנד, און דער „פּאַן נאַטשאַלניק" האָט געפּרואווט טרעפען אין דער פינסטער, מיט'ן טאַפּען פון דער האַנד, וויפיעל עס איז. איבער־צייגענדיג זיך, אַז די מטבע איז אַזעלכע, וועלכע איז ווערטה זיין עהרע, האָט ער נאָך אַמאָל געזאָגט, אַז ער קען ניט, און זי אריינגע־שטעקט אין זיין הויזען־טאַש.

אריינקומענדיג צו דבורה'לען אין איהר שטיבעל, וועלכע איז גע־ווען שעהן אויפגערוימט, מיט צוויי פולע געבעטע בעטען, מיט אַ רוי־טען הילצערנעם טיש און מיט אַ שענקעל זילבערוואַרג, האָט זיך דער „פּאַן נאַטשאַלניק" גאָר אַנדערש געפיהלט. אָוועקגעזעצט זיך ביים טיש, האָט איהם דבורה'לע פאָרגעשלאָגען, צי ער וועט ניט פערזוכען פון די פריש־אָבגעקאָכטע פיש. דער „פּאַן נאַטשאַלניק" האָט זיך אָבגעזאָגט:

— דאָס געזעץ וואַרט אויף מיר, אַלער ערשטענס דאָס געזעץ.

דבורה'לע האָט אריינגערופען דורך דער טהיר דעם פאָטער:

— טאַטע, דערלאַנג נאָר דעם „פּאַן נאַטשאַלניק" אַ פריש שטי־

קעל אָבגעקאָכטע פיש — און באַלד האָט חיים שפּאַספּויגעל געמאַכט זיך אַ וועג צווישען דעם עולם און געטראָגען אויף אַ טעלער'ל עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט אַרויסגעגעבען פון זיך אַ פּאַרע.

— אָה, פּאַן שפּאַספּויגעל, וואָס מאַכסטו עפּעס? דיך לאַנג שוין נִיט געזעהן — זאָגט דער נאַטשאַלניק.

— פּאַני נאַטשאַלניק, איך חיים דיר פערזוכען פון די פיש. אַזעל־כע האָסטו נאָך אין דיין לעבען ניט געגעסען. געשמאַק! — מאַכט חיים שפּאַספּויגעל צו מיט'ן קאָפּ.

— פערזוכען, פּאַני שפּאַספּויגעל, פערזוכען — טהוט איהם דער „פּאַן נאַטשאַלניק" צוליעב און רוקט צו זיך דעם טעלער פיש — טאַקי גוט, טאַקי גוט — קלאַפּט ער צו מיט די צייהן.

און דערווייל שטעהען אַרום די קונצענמאַכער, אַלע די היטלען אויסגעטהאָן, און דער „אַלטער תרח" האַלט גרייט אַלע פּאַפּירען... און פון דער צווייטער זייט, דער פּאַן פּאָלאַק מיט די וואָנצעס, און קוקען זיך צו, ווי דער „פּאַן נאַטשאַלניק" עסט די פיש, און דאָס וואַסער קומט זיי אין מויל אַריין.

נאָך די פיש האָט דבורה'לע פאַרגעלעגט אַ געבראָטענעם פּופּי־קעל, אַ לעבערעל, און חיים שפּאַספּויגעל האָט אָנגעהויבען צו טראָגען אויף טעלערלעך די „האָניג ביסענס" און אַלע מענשען איז דאָס שפּיי־עכץ געקומען אין מויל אַריין; און די בעלי־עגלות האָבען מקנא געוועזען דעם „פּאַן נאַטשאַלניק" און געשאָלטען איהם, וויפיעל עס האָט נאָר געקענט אין איהם אַריין...

— אַנו לאָמיך זעהן דיינע פּאַפּירען — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַל־ניק", האָבענדיג אויפגעגעסען די פיש און צורוקענדיג דאָס טעלערעל מיט די לעבערלעך צו זיך.

— אָט דאָס איז דער פּאַס פאַר מיר מיט מיין ווייב מיט מיינע צוויי קינדער: גדליה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין ווייב, חיה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין טאָכטער חנה שאַבאַסניק, 19 יאָהר אַלט (ווייזט ער אָן אויף מארי'ן), און דאָס איז מיין אינגסטער זוהן, נטע שאַבאַסניק (ווייזט ער אָן אויף מאָטקע'ן) און דאָס איז דער פּאַס פון מיין עלטסטען קונצענמאַכער מאיר אהרון קאַנאַריק.

— מאיר אהרון קאַנאַריק — גוט, גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַ־טשאַלניק" עסענדיג דאָס פעטע, שמאַלצענדיגע לעבעריל און קלאַפּענ־

דיג מיט די ליפּען — גוט, גוט, מאיר אהרון קאַנאַריק, אַלעס אין אָרד־נונג. און וואָס האָסטו נאָך?

— דאָס איז אַן ערלויבעניש, אַז איך מעג מאַכען קונצען אין די גאַס. פון דעם גובערנסקען שרייבער, פון סאַמע וואַרשאַ — ווייזט דער אַלטער קאַטאַרינאַרזש — עס קאָסט מיך אַ סך געלד, נאָר איך האָב עס געקראָגען פון גובערנסקי שרייבער אַליין.

—גוט, זעהר גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“, בעקוקענדיג דאָס פּאַפּיער און עסענדיג ווייטער די לעבערלעך — און וואָס האָסטו נאָך?

— און דאָס איז אַ בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק. ער שרייבט זיך אונ־טער „טשין פּאָלקאָווניק“. צו מיין טאָכטער שרייבט ער. „מילאַיאַ מאַרי“, רופט ער זי. אַז ער איז פערליעבט אין איהר אַרבייט און איז פערליעבט אין איהר, און וועט זעהן אין דער פּאַלאַטאַ, אַז זי זאָל קריי־גען אַ מעדאַל, שרייבט ער — ווייזט דער „אַלטער תרח“ דעם „פּאַן נאַטשאַלניק“ דעם בריעף מיט אַ טריאומפירענדע מינע.

— פון אַ פּאָלקאָווניק־טשין? אַ וואַזשנע זאַך! — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק“. ער רוקט אַוועק די לעבערלעך און נעהמט דעם בריעף צום לאָמפּ — וויערנאָ! וואהר, פּאָלקאָווניק־טשין. בעהאַלט דאָס, עס איז אַ וויכטיגער דאָקומענט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַל־ניק“ און גיט איבער דעם בריעף צום אַלטען קאַטאַרינאַרזש — דאָס האָט ער געשריבען איהר אַ מעדאַל? — ווייזט ער אויף מאַרי'ן —פאַר־דיענט, וואהר! אַלעס אין אָרדנונג. נו, וואָס האָסטו געגען זיי, פּאַן?

— ווענדעט ער זיך צום פּאַלאַק, וועלכער איז געשטאַנען אין אַ ווינ־קעלע און געוואָלט ווייזען אַז ער איז ניט קיין חזיר, און רעדט ניט אריין ווען אַנדערע ריידען, אָדער ווען אַנדערע עסען — וואָס האָסטו צו זיי, זיי זיינען אָרענטליכע מענשען. האָסט געזעהן וואָס פאַר אַ בריעף זיי האָבען געקראָגען פון אַ פּאָלקאָווניק־טשין?

— זיי האָבען דאָך מיך בע'גנב'עט און בערויבט מיך. צוגענו־מען ביי מיר מיינע פינף־און־אַכציג רובעל. אָט די, דאָ — ווייזט ער אַן אויף מאַרי'ן און אויף מאַטקע'ן שרייענדיג.

— דאָס ערשטע, ווי קומסטו צו זיי? — שטעלט זיך אויף דער „פּאַן־נאַטשאַלניק“ צום פּאַלאַק — ווי האָסטו געוואַגט צו געהן צו אַ דאַמע, צו וועלכער אַ פּאָלקאָווניק־טשין שרייבט ליעבע בריעף? אַן

ערלויבעניש האסטו געהאט צו דעם פון דעם פאלקאווניק־טשין? פון מיר? דאס צווייטע, דו געהסט און בעאונרוהיגסט א דאמע, א קונצענ־מאכערין, וואס האט ארדענס, וואס קריגט ליעבעס־בריעף פון א פאל־קאווניק־טשין. דו ווייסט, אז זי קען אנגעבען אויף דיר אין כוד אריין דערפאר. און דאס דריטע, דו זאגסט מען האט ביי דיר ארויסגענומען דאס געלד. ווער האט עס ארויסגענומען? די דאמע? ניין! איך וועל ניט גלויבען אז א דאמע, וועלכע קריגט בריעף פון א פאלקאווניק זאל ביי א פרעמדען מאנספערשוין געלד פון קעשענע ארויסנעהמען. דאס אינ־געל דא? — ווייזט ער אן אויף מאטקע'ן — עס איז דאך נאך א קינד. האסט געלעזען דעם פאס? זעכצעהן יאהר אלט. נו, וועט ער מיט געוואלד געלד נעהמען פון אזא גרויסען ווי דו ביזט? ווען געהסטו דאס דערצעהלען? לאמיר איהם בעזוכען. אנו, קום נאר אהער צו מיר, אינגעל — ווינקט ער צו מאטקע'ן.

מאטקע איז צוגעגאנגען מיט שטארקע טריט און מיט א שמייכעל אויפ'ן פנים.

— אנו, בעזוך איהם, אט — האט ער אנגעהויבען צו בעזוכען מאטקע'ן אין אלע קעשענעס, אויפ'ן לייב, אין העמד, אין די הויזען — נו, וואו האט ער געלד? ער האט ביי דיר ניט גע'גנב'עט קיין געלד. דו טשעפעסט זיך אומזיסט צו אונשולדיגע מענשען, צו מענשען, וואס האבען אלע פאפירען אין ארדנונג.

— און דאס פערטע — זאגט ווייטער דער פאן נאטשאלניק אין א נידעריגען טאן דעם פאלאק מוסר — אז מען געהט צו א נקבה, נעהמט מען ניט מיט קיין טאש מיט געלד מיט זיך, איז מען פאר־זיכטיג. און איבעריגענס — לעגט ער צו הויך אויפ'ן קול, מיט א שטרענגע מינע, אנווייזענדיג אויף די קאטארינשטשיקעס — זיי האבען זייערע פאפירען אין ארדנונג. אנו, ווייז מיר נאר אקארשט; יינע פא־פירען? ווער ביזטו דאס אזעלכעס? א פאספארט האסטו?!

10

מאָטקע ערקלערט קריג דער וועלט.

מאָטקע איז געלעגען אין דער בויד און געהיט די פערד, וואָס האָבען זיך געפונען אויפ'ן זעלבען הויף אין שטאַל. די נאַכט איז אַ זומערדיגע, אַ שטילע און אַן אויסגעשטערענטע, און עס האָט זיך איהם ניט געשלאָפען. אַ טרויער' האָט געדריקט זיין געמיטה, וואָס ער האָט פריהער ניט געוואוסט דעם טעם דערפון. זיין גאַנץ לעבען איז דורכגעגאַנגען פאַר איהם אין דער שלאָפלאָזער נאַכט. ער האָט זיך געזעהן אַלס קליינער יונג, ווי מען יאָגט איהם פאַר אַ גנבה, ווי ער ליעגט צווישען די ברעטער, און ווי ער לעבט איינער אַליין, ווי אַ ווילדער, אין פעלד. עס האָט איהם ניט באַנג געטהאָן פאַר זיין לעבען, און ער האָט עס אויך ניט בעדויערט. געמיינט אז אזוי מוז עס זיין און אַזוי וועט עס ווייטער זיין. נור עס האָט זיך איהם אָנגעהויבען קלעהרען וועגען א תכלית. דאָס ערשטע מאָל אין מאָטקע'ס לעבען האָט ער אָנגעהויבען קלערען וועגען דעם מאָרגענדיגען טאָג, אַז ער זאָל ניט קומען פלוצלונג, ווי עס ווילט זיך איהם, נור מיט אויסגערעכענטקייט, אזוי ווי מאָטקע ווינשט עס. איז עס געוועזען דאָס געלד, וואָס ער האָט געהאַט אין כאָמאָנט איינגענעהמט, וואָס האָט איהם געבראַכט צו אַזעלכע געדאַנקען? ניין, ניט בלויז דאָס געלד. מעהר איז דאָס געוועזען דער „פּאַס", וואָס דער יונג קאַנאַריק האָט געוויזען דעם סטאַרשי סטראַזשניק, וואָס עס האָט איהם געבראַכט צו קלערען וועגען אַ תכלית. גוט איז איהם געבליבען איינגעקריצט אין קאָפּ דער פּאַס, וואָס קאַנאַריק האָט געהאַט. „מאיר אהרון קאַנאַריק" — אַ מענש פאר זיך. און ווער איז ער? און וועמעס איז ער?

ער האָט אָנגעהויבען מקנא צו זיין „קאַנאַריק'ען" זיין פּאָס. ווען ער וויל און וואוהין ער וויל קען ער פאָהרען, און ער קען יעדען אויגענבליק אַוועקגעהן פון אַלטען קאַטאַרינאַרזש. און ער, מאָטקע,

איז אַנגעבונדען. זאָל ער נור וועלען אוועקגעהן פון די קאטארינאַרזשעס טרעפט איהם דער ערשטער בעסטער סטראַזשניק און פרעגט איהם אויף א פּאַס, און ארעסטירט איהם. דער אַלטער קאַטאַרינאַרזש האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד. און ווען ער וויל קען ער איהם אַרויסיאָגען. „קיין פּאַס ביי מיר האָסטו אויך ניט..“ האָט ער גאַנץ גוט געדענקט דעם „אַלטען תרח׳ס“ ווערטער. אָדער ער קען איהם גאָר לאָזען ארעס־טירען אַלס אַן „אונבעוואוסטען“.

— ניין, מען מוז האָבען א פּאַס. אָהן א פּאַס איז מען קיין מענש ניט — האָט זיך מאַטקע געזאָגט.

וואו זשע נעהמט מען איהם? צוריקגעהן אין דעם שטעדטעל, פון וואַנען ער קומט, וועט מען איהם ארעסטירען. אפשר זוכט מען איהם יא, און אפשר זוכט מען איהם ניט. נור מאַטקע איז פעסט געווען ביי זיך, אַז קוים קומט ער צוריק אין שטעדטעל, וועט מען איהם ארעס־טירען. אפילו ווען ער וואָלט גאָר ניט געווען געטהאָן און ער וואָלט גאָר ניט געהאַט אויף זיין געוויסען (דאָס וואָס ער האט אָבגעטהאָן זיין מילך־שוועסטער רבקה׳לען, בעפאָר ער האָט פערלאָזט דאָס שטעדטעל, האָט איהם גאָר ניט אויסגעקוקט פערדעכטיג, אַז צוליעב דעם זאָל מען איהם ארעסטירען); נור מען וועט איהם גלאט אזוי ארעסטירען אָהן א פּאַרוואָס, און ער האָט גאָר ניט געגען דעם געהאַט. אזוי דאַרף מען...

וואָרים מאַטקע האָט זיך געפונען מיט דער וועלט אין קריעגס־צושטאַנד. דורך דעם, איז אַלעס וואָס ער קען אָבטהאָן דער וועלט, מעג ער־ און דאַרף אָבטהאָן. און אַלעס וואָס די וועלט קען איהם דערפאַר בעצאָהלען מעג זי און זי דאַרף. און ער האָט גאָר ניט געגען איהר דערפאַר. און ער קלערט גאָר ניט אמאָל שלום צו מאַכען מיט דער וועלט. אזוי דאַרף עס זיין, ווייל אזוי איז עס.

און אום בעסער קריעג צו פיהרען מיט דער וועלט בעדאַרף ער האָבען א פּאַס. און וואו נעהמט מען איהם? פּלוצלונג פאַלט איהם איין — פאַר וואָס טאַקע ניט קאַנאַריק׳ס פּאַס. ער וועט איהם צו׳־גנב׳ענען און וועט זיך אַנגעבען אַלס „קאַנאַריק“. ער וועט זאָגען, ער איז עלטער מיט א פאַר יאָהר. און וואָס וועט זיין, אַז „קאַנאַריק“ וועט קומען אין פּאָליציי און זאָגען, אַז מ׳האָט ביי איהם ארויסגע׳גנב׳עט דעם פּאַס און מען וועט אומעטום אָנהויבען זוכען „מאיר אהרן קאַנאַ־ריק“? דאַרף מען מאַכען אזוי, אַז קאַנאַריק זאָל ניט קומען אין פּאָ־

ליציי, אז די פּאָליציי זאָל גאָר ניט וויסען און קיין מענש זאָל גאָר ניט וויסען, אז עס איז אַמאָל אויף דער וועלט אַ „קאַנאַריק" געוועזן. נור בלויז ער — מאַטקע — איז קאַנאַריק. און „קאַנאַריק" דאַרף ווערען אַבגעווישט פון דער ערד. אין וואַסער איהם דערטרינקען, אַ טיעפע גרוב אין וואַלד אויסגראָבען, איינגראָבען, אז קיין האָהן זאָל ניט קרעהען.

מאַטקע האָט זיך אויף איין מינוט ניט אָבגעשטעלט. און עס איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אז ער קלערט וועגען אַ שרעקליכע זאַך וועגען אַ מענשען צו הרג'ענען. עס איז געוועזן זעלבסטפערשטענדלין וואָלט „קאַנאַריק" איהם ניט גע'הרג'עט, ווען ער וואָלט עס בעדאַרפט? אָבער פאַר וואָס פונקט „קאַנאַריק"? יעדער איינער פון דער וועלט האָט זיך מאַטקע'ן אויסגעדאַכט, וואָלט איהם גע'הרג'עט און וויל איהם הרג'ענען — נור ער לאָזט זיך ניט, ווייל ער איז שטאַרקער. און עס פאַלט איהם גאָר ניט איין צו פרעגען ביי זיך, פאַר וואָס עס איז אַזוי אָדער צו ווינשען, אז עס זאָל אַנדערש ווערען. עס איז שוין אַזוי, ווייל עס איז שוין אַזוי.

און אַזוי האָט ער בעשטימט דאַרף מען טהאָן. מען דאַרף „קאַנאַריקען" אָוועקשאַפען און דעם פּאַס צונעהמען און אליין זיך רופען „קאַנאַריק". נור מען דאַרף עס מאַכען קלוג, שטיל און מען מוז אָבוואַרטען אַ גוטע געלעגענהייט.

געקומען צו דעם בעשלוס, איז ער רוהיגער געוואָרען. ער האָט זיך אפילו פערנומען צו שלאָפען, נור עס האָט איהם ניט געשלעפערט. איז ער געלעגען און געקוקט אין די שטערן, צוגעפייפט זיך אַ ליעד, און פון צייט צו צייט געלאַכט אליין פאַר זיך ,דערמאַנענדיג זיך עפּעס קאָמישעס, וואָס ער האָט דעם נעכטיגען טאָג דורכגעלעבט.

אין דעם דערהערט מאַטקע, ווי אימיצער שלייכט זיך צום בויד. אין דעם ווייסען בלאַסק וואָס עס האָט געגעבען און אין דעם נאַכטליכען שטערן־שימער האָט מאַטקע דערקענט, אז דאָס איז זי, מאַרי. ער האָט איינגעהאַלטען זיין פייפען און אָבגעוואַרט.

אז די מיידעל איז צוגעקומען צו דער בויד, און אָנגעהויבען שטיל שאַרען אין שטרוי, האָט מאַטקע הויך און בייז אויסגערופען:

— ווער איז דאָרט?

— שאַ, שריי ניט מאַטקע, זיי וועלען הערען, דאָס בין איך, מאַרי.

— וואָס ווילסטו ? — פרעגט מאָטקע שטרענג.

— מאָטקע, דו דערקענסט מיך ניט ? — בלייבט שטעהן מארי א פערשעהמטע.

— ניין. געה צום רויטען „קאַנאַריק", וועט ער דיך דערקענען. וועסטו ווערן אַזאַ רויטע סוקע ווי ער.

מאָרי איז געבליבען שטעהן, ווי אַן אָבגעגאָסענע מיט קאַלטע וואַסער. צייט זי האָט איהם דאָס געלד אַריינגעשטעקט און דאָס געשלעג איז פאָרגעקומען, האָט זי נאָך מיט'ן יונג ניט גערעדט. מאָטקע האָט זי אויסגעמיעדען און ער האָט זי ניט געוואָלט זעהן, כאָטש ער האָט „קאַנאַריק'ען" ניט געלאָזען זיך צו איהר טשעפּען, און ער האָט גע־סטראַשעט, אַז ער וועט איהם שטעכען, ווען ער וועט זי אָנריהרען — דאָך האָט מאָטקע אַליין זי ניט געטשעפּעט און ניט גערעדט מיט איהר און דאָס מיידעל איז ארומגעגאַנגען אַ צורודערטע און האָט ניט געוואוסט צו וועמען זי געהערט. „קאַנאַריק'ען" האָט ער ניט צוגעלאָזען צו איהר, און אַליין ריהרט ער זי ניט אָן. און פערליעבט איז זי געוואָרען אין מאָטקע'ן צום שטאַרבען צייט ער איז בייגעקומען „קאַנאַ־ריק'ען". און יעצט איז זי אַליין, צום ערשטען מאָל, געקומען צוגעהן צו איהם, כאָטש ער האָט זי פריהער נאָכגעיאָגט, און זי האָט זיך ניט אומגעקוקט אויף איהם. צום ערשטען מאָל און — אַזאַ ברוך הבא... זי האָט געוואָלט אַוועקגעהן. אַ מינוט האָט זי געקעמפּפט מיט זיך, נור די „היימלאָזיגקייט" אין וועלכע זי האָט זיך געפונען צייט מאָטקע האָט זי אָבגעשלאָגען פון „קאַנאַריק'ען", האָט זי געהאַלטען אָנגעבונדען יעצט צו דעם יונג.

— פאַר וואָס ? — האָב איך דיר ניט אַוועקגעגעבען דאָס געלד וואָס איך האָב אַרויסגעשלעפּט פון פּאָלאַק ? וואָס יאָגסטו מיך ?

— און, אַז דו האָסט מיר אַוועקגעגעבען איז וואָס ? — קומט דיר אַ שעהנעם דאַנק דערפאַר ? האָסטו עס בעדאַרפט טראָגען „קאַנאַריק'ען" וואָלט ער דיך ליעב געהאַט דערפאַר..." און אַז דו ווילסט עס צוריק, אָט, נאַ, עס ליעגט אין כאָמאַנט — נעהם עס דיר און טראָג דיך אָב צו „קאַנאַריק'ען".

אַ מאָרגעם געפיהל האָט מאָטקע געקראָגען צו דער מיידעל. צייט ער האָט זי געטראָפען מיט'ן פּאָליאַק האָט זי איהם נאָך מעהר גערייצט, נור דאָס געפיהל פון ליעבע איז אויסגעלאָשען געוואָרען ביי איהם

צו איהר, און עס האָט זיך ערוועקט ביי איהם אַ נקמה געפיהל, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ פערשטיקטע בעהאַלטענע ליידענשאַפט... און מיט דעם וואָס זי האָט איהם איבערגעגעבען דאָס געלד, וואָס זי האָט גע'גנב'עט ביים גוי, האָט זי זיך איבערגעגעבען אין זיין רשות, און מאַטקע האָט זי שוין בעטראַכט פאַר אַן אייגענטהום וואָס געהערט צו איהם. און זי האָט זיך אויך אַזוי בעטראַכט. דאָס איז געווען אַזוי זעלבסטפערשטענדליך.

די מיידעל האָט געשוויגען אַ ווײַלע, געקלערט עפּעס מיט וואָס איהם צו נעהמען. מאַטקע איז דערווייל געלעגען און ווייטער זיך רוהיג צוגעפייפט. פּלוצים רופט זי זיך אָן:

— „קאַנאַריק“ יאָגט מיך נאָך. ער קושט מיר די הענד, אַז איך זאָל איהם ליעבען. ער וויל מיר אַלעס טהאָן, אַלעס מיר איועקגעבען נור איך זאָל איהם ליעבען.

— פּרוביר עס נור טהאָן, וועל איך דיר מיט איהם אין איינעם די באַקעס אונטערהאַקען.

— ער האָט מיך אָבגעוואַרט אַ גאַנצע נאַכט, אָבגעהיט מיך, אַז איך זאָל צו דיר ניט ארויסגעהן. איך האָב שוין לענגסט געוואָלט ארויס־קומען צו דיר, ער האָט מיך ניט געלאָזט. ער האָט מיך געוואָלט שלאָ־גען.

— וואָס? — ער האָט דיך ניט געלאָזט ארויסגעהן? — כאַפּט זיך מאַטקע אויף — וועסט זעהען ווי איך וועל איהם מאַרגען די פּיס־קעס איינפּאַטשען דערפאַר.

— יאַ, ער האָט מיר אָבגעהיט. מיט אַ באַטעק האָט ער מיך גע־היט. ער רעדט מיך צו, אַז איך זאָל מיט איהם אַנטלויפען פון דער קאָמפּאַניע. ער זאָגט אַז ער וועט פאָהרען מיט מיר נאָך וואַרשאָ, דאָרט ווייסט ער אַן אדרעס וואו מיר וועלען זעהר פיעל געלד פער־דיענען.

— אַנטלויפען? — און וואָס האָסטו געזאָגט?

— זעהסט דאָך, אַז איך האָב ניט געוואָלט, איך בין געקומען דיר דאָס זאָגען.

מאַטקע האָט געקלערט אַ מינוט. מיט אַמאָל האָט זיך זיין שטימע געענדערט, מילדער געוואָרען, שטילער און געהיימניספולער.

— קום נור ארויף!

מיט איין שפּרונג איז דאָס מיידעל געווען אין דער בויד. מאַטקע האָט זי אַרומגענומען, פעסט צוגענומען צו זיך, און ביי דעם ליכט פון די שטערן האָט ער געמיהט זיך צו קוקען אין איהרע אויגען.

— דו האָסט מיך ליעב? זאָג, — פרעגט מאַטקע.

— יאָ, מאַטקע, טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט, היים מיך טהאָן וואָס דו ווילסט און איך וועל דיך פאָלגען. איך וועל אַלעס טהאָן וואָס דו וועסט מיך הייסען.

— איך קען דאָך דיר אין די אויגען ניט קוקען צייט איך האָב דיך געזעהן מיט׳ן גוי, נעהמט מאַטקע און גיט זי אַ וואָרף אָב פון זיך.

אַ בלאַסק האָט געשטראַהלט אין איהרע שוואַרצע אויגען. זי איז גליקליך געווען וואָס דער יונג האָט דאָס געזאָגט, וואָס דער יונג איז אייפערזיכטיג אויף איהר. זי האָט געכאַפּט זיין האַנד און פעסט צוגע־דריקט צו איהר ברוסט, דער יונג האָט זי אַרויסגעריסען. זי האָט אָנ־געכאַפּט זיינע פיס און געבעטען זיך:

— שלאָג מיך, שנייד שטיקער פון מיר און ליעב מיך, ליעב מיך — האָט זי זיך געבעטען, איינגראָבענדיג איהר פּנים צווישען זיינע פיס.

דער יונג האָט שוין אויפגעהויבען די האַנד צו איהר און זי גע־וואָלט שלאָגען. ס׳האָט זיך איהם געוואָרפען אין די אויגען דאָס בליאַסק פון איהרע שוואַרצע האָר, וואָס האָבען געפערלט זיך אין דעם שטערן־ליכט. האָט ער מיט די פינגער אָנגענומען איהרע האָר, און אַ ווײַלע זיך געשפּיעלט מיט זיי.

— מאַרי!

דאָס מיידעל האָט אויפגעבליקט צו איהם. אין איהרע שוואַרצע אויגען איז געלעגען דער פונק, וועלכער עס ליעגט אין די אויגען פון אַ געטרייען הונד.

— בעהאַלט די אויגען, איך קען דיר ניט קוקען אין די שליפּיעס אריין — האָט ער איהר פערמאַכט די אויגען מיט די האַנד, און שטאַרק זיך איינגעגעסען מיט זיינע ליפּען אין איהרע צייהן.

— קום צו מיר, מאַרי, אָט דאָ — נעהמט ער איהר און ציהט אַרויף צו זיך — קום, זעץ דיך דאָ אַוועק, און שווייג. איך האָב דיר עפּעס צו זאָגען, נור הער און שווייג. האָסט מיך ליעב? ווילסט מיט מיר זיין? זאָג יאָ, אָדער ניין? אז ניין, גיב איך דיר צוריק דאָס געלד

וואָס איך האָב פון דיר גענומען, נאָ, אָט דאָ איז עס.

און מאַטקע איז צוגעלאָפען, געכאַפּט דעם כאַמאַנט, וואָס איז געלעגען נעבען איהם אין דער בויך, אויפגעטרענט און אַרויסגענומען דאָס געלד, און געגעבען עס מאַרי'ן:

— נאָ, נעהם דיר דאָס געלד און געה דיך געזונטערהייט, איך וועל דיר גאַר ניט טהאָן. איך וועל דיך ניט שלאָגען. ליעב וועמען דו ווילסט.

— מאַטקע, וואָס רעדסטו? דיך אַליין, דיך אַליין ליעב איך נור, וואָס גיסטו מיר דאָס געלד צוריק? מאַטקע שלאָג מיך, טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. פערקויף מיך וועמען דו ווילסט, איך וועל אַלעס טהאָן פאַר דיר, נור ליעב מיך, מאַטקע, ליעב מיך! — און דאָס מיידעל האָט ווידער איינגעגראָבען איהר פּנים צווישען זיינע פיס.

— אויב אַזוי טאָ הער מיך אויס — האָט ער אויפגעהויבען איהר געזיכט און געקוקט איהר אין די אויגען אַריין — ווילסט אַנטלויפען מיט מיר פון די קאַטאַרינשטשיקעס? וואָס ווילען מיר דאָ אויסזיצען און אַרבייטען אויף די אַלטע? דו פערדיענסט דאָך זיי דאָס גאַנצע געלד, און קיין קליידעל האָסטו ניט, זעה ווי דו געהסט?

— מאַטקע, מאַטקע־לעבען, מיין איינציגער — און טרערען האָ־בען זיך געשטעלט אין די אויגען פון דעם מיידעל, און זי האָט געכאַפּט זיין האַנד און האָט זי צוגעפּרעסט צו איהרע הייסע ליפּען און קאַלטע נאָז.

— שוויינ, הער, איך האָב מיר איבערגעלעגט, איך געה אַוועק פון זיי. אַז דו ווילסט קום מיט. איך וועל דיך האַלטען, איך וועל דיר ניט לאָזען קיין שלעכטס טהאָן, פון קיינעם ניט.

— האָרך אויס מאַטקע־לעבען, איך וועל דיר עפּעס זאָגען — פליסטערט די מיידעל — דאָ קומט צופאָהרען אַ איד, אַ סוחר פון וואַרשאַ. ער האָט מיר געגעבען אַן אַדרעס. ער האָט מיך שוין לעננסט צוגערעדט, אַז איך זאָל אַנטלויפען און קומען צו איהם קיין וואַרשאַ. ער האָט אַ געשעפט, זאָגט ער, אין וואַרשאַ, און אַז איך וועל דאָרט אַהין קומען, וועל איך אַ סך געלד קענען פערדיענען. אָט דאָ, האָב איך די אַדרעס, איך טראָג עס אויף מיין האַרץ. און זי נעהמט אַרויס פון צווישען די בריסטען אַ צוקנייטשטע וויזיט־קאַרט און ווייזט זי מאַטקע'ן.

— בעהאַלט זי, מאַרי, בעהאַלט זי, דאָס איז גוט, און האָרך מיר אויס. יעצט געה צוריק אריין שאַ, שטיל, עס זאָל קיינער ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געוועזן ביי מיר, און צו „קאַנאַריק׳ען“ מאַך ווייטער חן׳דעלעך און זאָג איהם, אַז דו ווילסט אַנטלויפען מיט איהם, אַז דו האָסט מורא פאַר מיר, און דו האָסט מיך פיינד און איהם האָסטו ליעב, און מיט איהם וועסטו אַנטלויפען. און דו וועסט איהם טאַקע אוועקנאַרען פון אַלטען. איך בעדאַרף עס.

— מאָטקע! — האָט דאָס מיידעל געקוקט מאָטקע׳ן אין פּנים אריין און געוואָלט אויסגעפינען וואָס ער מיינט דערמיט. אין איהרע אויגען איז געלעגען אַ שרעק. זי האָט מורא געהאַט, טאָמער שיקט ער זי צוריק צו „קאַנאַריק׳ען“.

— האָב ניט קיין מורא. עס איז אַ סוד. איך קען דיר נאָך ניט זאָגען. איך וויל זעהן אויב דו ביזט אַ געטרייע מויד, וועל איך דיר אַלעס פערטרויען. יעצט שוייג, און טהו ווי איך הייס דיך. זיי גוט צו „קאַנאַריק׳ען“, און מאַך צו איהם חן׳דלעך, און זאָג איהם, אַז דו וועסט אַנטלויפען מיט איהם. איך בעדאַרף דאָס צו עפּעס האָבען. טהו ווי איך הייס. וועסטו טהאָן?

— איך וועל אַלעס טהאָן וואָס דו הייסט מיך. אַלעס, אָבער מאָטקע?

— האָב ניט קיין מורא, מען דאַרף אַזוי.

דאָס מיידעל האָט געשוויגען, און אויף עפּעס געוואַרט.

— און יעצט געה צוריק אין שטוב אריין, שאַ, שטיל, עס זאָל קיינער ניט זעהן און ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געוועזן.

— דאָס מיידעל האָט איהם געקוקט מיט אַ בעטענדע מינע אין די אויגען אריין, ווי אַ הונד... און געוואָרפען זיך צו איהם, און איהם ארומגענומען:

— מאָטקע...

— ניין, נאָך ניט היינט — האָט ער זי זאַנפט אָבגעשטופּט פון זיך. עס וועט שוין אַמאָל קומען אַ צייט. היינט דאַרף קיינער ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געוועזן. געה צוריק, געה אין שטוב אריין.

— יאָ, מאָטקע.

— אָט אַזוי. און ער נעהמט זי אָרום און קושט איהר טיעף אין די ליפּען אריין, דאָס מאָל קוקענדיג איהר אין די אויגען אריין.

— און געה אריין שא־שטיל און טהו, וואס איך הייס דיך.

— יא, מאטקע־לעבען — האט מארי׳ם שטימע ווי א לייכטער ווינד שטיל, מיט א געהיימניספולען פליסטער געבלאזען אין די לופט, און איהרע נאקעטע פיס האבען געשימערט איבער די שטיינער אין הויף אין שטערן־ליכט.

11

דער משפט איבער מאַטקע'ן.

אין א פאָר וואָכען ארום, צום הערבסט צו, איז דער „אַלטער תרח“ מיט זיין טרופע אָנגעקומען קיין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מאַרק. אין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מארק זיינען אויך צוזאַמענגעפאָהרען אַנדערע טרופען קונצענמאַכערס, און אַלע האָבען זיי געהייזט אויף א גרוים פעלד הינטער דעם פערדס־מארק, וואו זיי האָבען זיך איפגעשלאָגען לייוועטענע ביידלאַך און געוואוינט אין די בוידען. די פערד האָבען זיך געפאַשעט אינאיינעם אין וועלדעל. די פייערלעך האָבען זיך געברענט פאר די געצעלטען. אין דעם רויך וואָס האָט געשלאָגען פון די קוימענס פון די ביידלעך, פון די פייערלעך, האָבען זיך געשפיעלט האלב נאַקעטע קינדער, האָבען זיך געפאַשעט פערשיעדענע חיות. עס זיינען געזעסען די אַלטע בכבוד'ע קאַטאַרינאַרזשעס און געהאַנדעלט צווישען זיך. ווער עס האָט מיט דעם אַנדערען א טויש געמאַכט אויף פערד, ווער אויף חיות, וואָס שפיעלען אין צירקען, און ווער אויף מענשען וואָס מאַכען קונצען.

מאַטקע האָט דאָרטען דערקענט די גאַנצע קאַטאַרינאַרסקי וועלט מיט זייערע טרופען און אַלע האָבען איהם נייגיעריג בעקוקט — די נייע קראַפט וואָס איז צוגעקומען.

אָבער מאַטקע האָט זיך וועניג מיט זיי אינטערעסירט. ער האָט שוין געהאַט אָפגעמאַכט זיין מיינונג אַוועקצוגעהן פון זיי. דאַגעגען איז דער „רויטער קאַנאַריק“ געוועזען אויסגעקאָכט מיט דער גאַנצער חברה. ער האָט זיך מיט אַלע געקענט. אין איינעם געטרונקען ביער מיט די „געזעלען“ פון די טרופען אין דאָרפישען שענקעל.

דעם ערשטען טאָג פון יאָהר־מארק באַגינען, בעפאָר דער „אַלטען תרח'ס“ טרופע איז נאָך ארוים אין גאַס שפיעלען, איז מאַטקע אהיים געקומען צו די קאַטאַרינאַרזשעס א בענייטער. ער האָט זיך געקויפט א פּאָר נייע שטיוועל, א ווייסען טוכענעם אַנצוג און א הוט מיט א לעדערנעם דאַשעק.

אַלע קאַטאַרינאַרזשעס זיינען צוגעקומען בעקוקען מאַטקען און געפּרופט טרעפען וויפיעל ער האָט בעצאָהלט פיר די זאַכען. מען האָט זיך אין די אויערען גע'סוד'עט, פון וואנען מאַטקע האָט אזוי פיעל געלד גענומען, און דער „אַלטער תרח" האָט הויך געקרעכצעט און געזאָגט אין דער קופּע:

— עס איז פאַר מיין גראָשען, מיין שווער אויסגעאַרבייטען גראָשען. דער יונג האָט גע'גנב'עט, און איך האָב געמוזט בעצאָהלען.

צווישען די חברה קאַטאַרינאַרזשעס איז שוין געווען בעוואוסט, אז מאַטקע האָט צוגענומען פון „קאַנאַריק'ס כלה" פינף און אַכציג רובעל וואָס זי האָט „פערדיענט" פון אַ פּוילישען פּריץ אין זשאַבלין. און אַלע האָבען איהם בעטראַכט אינ'ם נייעם אַנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר'ן געלד. די יונגען האָבען געוואָרפען אויגען אויף „קאַנאַריק'ען" און געלאַכט פון איהם:

— פאַר דיין געלד — קאַנאַריק, האַ?

— שעהן זעהסטו אויס, קאַנאַריק, די כלה דיינע אַרבייט, און אַן אַנדערער פערדיענט.

— שטעל ביער, נייער קאַטאַרינאַרזש. — האָט זיך אַ יונג געווענדעט צו מאַטקע'ן.

מאַטקע האָט געשמייכעלט, אַרויסגעמאַכט זיך פון דער חברה, און האָט גערופען מאַרי'ן. זי האָט געכאַפּט אַ טוך אויף זיך, און מאַטקע איז מיט איהר געגאַנגען אין מאַרק אַריין.

קאַנאַריק איז בלייך געוואָרען. ער האָט געביסען די ליפּען פאַר אונבעהאָלפענקייט. עס האָט איהם געשניטען אין גאַרגעל ווי מיט שטריק. ער האָט אַרומגעטראָגען אַ בייז האַרץ אויף מאַטקע'ן זייט ער האָט איהם די דראָטען-געהעריין אַבגעשלאָגען. ער האָט געהאַלטען אַלץ אין איין קלעהרען וואָס צו מאַכען אַזעלכעס, אַז מען זאָל דעם „קליינעם יונג" אַוועק'פּטור'ען.

אָבער ער האָט איהם גאַרניט געקאָנט טהאָן. דער אַלטער „תרח" האָט אין דער שטיל געהאַלטען פאַר מאַטקע'ן, ווייל פון מאַטקע'ן האָט ער פיעל ערוואַרטעט, און צווייטענס, קאָסט איהם ניט קיין געלד. ער איז „זיינער" און ער האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד מיט דעם פּאַס. פאַרקעהרט, קאַנאַריק האָט גענומען געלד און געקענט אַוועקגעהן פון איהם, און אָבשלאָגען איהם די פּרנסה. און מיט נאָד-

לען אין הארצען האט קאנאריק געזעהען ווי מאטקע פארנעהמט זיין פלאץ, ווי די מויד קריכט ארויס צו איהם אין שטאל אריין יעדע נאכט און ער קען איהר גארנישט טהאן דערפאר — מאטקע בעשיצט זי, און ער האט מורא פאר מאטקע׳ן.

יא, קאנאריק האט עס געמוזט מודה זיין, אז ער האט מורא פאר מאטקע׳ן. און יעצט פערשעהמט ער איהם פאר די קאטארינארזשעס, פאר אלע קאלעגען. זיי קענען איהם שוין אזוי לאנג פאר א קונצען־מאכער, א בעל־מלאכה, און דא קומט אזא יונגער שנעק א גארנישט, און נעהמט איהם אוועק די מויד פאר אלעמען אין די אויגען! ער וואלט זיך יעצט געוועז געווארפען אויף איהם, נאר ער האט זיך אב־געהאלטען, דערפאר וואס ער האט געהאט אין זינען מאטקען א „שפי־צעל" אבצוטהאן.

— ווער איז דער? — זעה, קאנאריק, וואס טהוט זיך מיט דיר?

— דו לאזט דיך אזוי טרעטען מיט די פיס פון אזא פעמפיק? וואס שוויינסטו? — שרייט אויס וועלוועל כוואט, דער יונג וואס שלינגט איין שווערדען און ציהט דערנאך פון מויל ארויס שטיקער פייער — דער הויפט קאמעדיאנט פון שלמה׳לע ממזר׳ס קאטארינארזשעס.

— לאמיר זעהן וואס דו קענסט, געה דו און שטעל זיך געגען איהם.

— א בראד נאך דיינע יאהרען! — אט געה איך צו — און איז א מאמעס א אינגעל, און פון זיינעם א פאטש פאלסטו אויך אוועק — זאגט מיט שטאלץ דער „אלטער תרח".

— וואס, דער פעמפיק?

— יא, דער פעמפיק — זאגט געלאסען נאר מיט א שטאלצע מינע דער „אלטער תרח".

— וואו האסטו איהם געפאקט? — א גוטער בעל־מלאכה? — פרעגט שלמה׳לע ממזר, וואס איז בלינד געוועזן אויף איין אויג, און געהאלטען זיך אלס גבור צווישען די קונצען־מאכערס.

— דאס, ברודער, האב איך אליין אויסגעפונען. איך האב גע־וואוסט אז ביי א מאמען וואקסט אויף א זוהנדעל, וואס וועט פער־שטעהן א וועלט, ברודער. ער לעגט דיר — „בישקען" (א פוילישער גבור), וועט איך זיך מיט דיר. איך פיהר איהם אוועק אין ווארשוי

און ער לעגט „בישקען“ — זאָגט דער „אַלטער תרח“, איבערשמירענ־דיג זיך מיט איין האַנד די גראָהע אָבגע'חלב'טע האָאַר, און מיט דער צווייטער האַנד קלאַפּענדיג אין דער גאָלדענע קייט, וואָס איז גע־האַנגען אויף זיין דיקען בויך.

— וואָס דערצעהלט ער דיר דאָרט מעשיות! געקומען אונז נאָכצולויפען פאַר אַ פּאָר יאָהרען, אַ ממזר'ניק, אַן אָבגעריסענער הונד, אַ יתום, אַ גאָר נישט — זאָגט קאַנאַריק.

— נו, איך וועל איהם מאַכען פאַר אוים קאַפּעלוש מאַכער — זאָגט וועלוועל כוואַט.

— האָסט געזעהען, ווי דער קליינער יאָגט פון זיך? — מען דאַרף איהם געבען אַ שנעל אין נאָז — זאָגט דער צווייטער קאַטאַ־רינאַרזש פון שלמה־ממזר'ס חברה, — דער יונג וואָס טראָגט די קאַ־טערינקע אויפ'ן בויך, און דעם בלאָז פּייפער אויפ'ן רוקען, און מיט'ן פוס ציהט ער אָן דעם קלומפּיר מיט די צימבעלס וואָס ער טראָגט אויפ'ן קאָפּ.

— מען וועט איהם שוין געבען, מען וועט איהם שוין נעבען — בערוהיגט איהם מיט דער האַנד וועלוועל כוואַט. און נעהמט קאַנאַ־ריק'ען אין אַ ווינקעל אַריין און סוד'עט זיך מיט איהם.

— לאָמיר זעהן וואָס איהר קענט. — איך האָב מורא, ער וועט זיך געגען אייך אַלעמען אָן עצה געבען — איז דער „אַלטער תרח“ שטאָלץ אויף זיין מאָטקע'ן.

דערווייל פיהרט מאָטקע מארי'ן אַרום איבער דעם יאָהר־מאַרק, און ווייס גאָר נישט וואָס דאָ געהט פאָר. ער שטעלט זיך אָב פאַר די בעסקעטס מיט די קאָלירטע בענדער, וועלכע די ווייבער פערקויפען אויף אַ טישעל. מארי קלייבט זיך אוים איינינגע שטיקער, און בע־קוקט זיי. עס געפעלט איהר.

— קויף דיר, מארי, קויף! נאַ, נעהם דאָס אויך מיט — לעגט ער איהר אָן אַ האַלבען שירץ — וואָס קומט אייך, אידענע?

מאָטקע דינגט זיך נישט. ער נעהמט אַרוים אַ האַנד זילבער־געלד פון די נייע הויזען־טאַשען, און גיט עס דער אידענע. דערנאָך פיהרט ער מארי'ן צו צו אַ טישעל, וואו מען פערקויפט קאָלירטע זיי־דענע טיכער.

— נו, מארי, זעהסט דאָס טוך? נעהם. עס וועט דיר שעהן

זיין — זאגט מאטקע און בעצאהלט פאר'ן טוף.

מארי וויקעלט זיך דערמיט ארום און געהט מיט איהם מיט א לאבענדע מינע פון איין טישעל צום צווייטען. מאטקע האט ווידער דערזעהן קאמאשען מיט רויטע אבצאסען.

— מארי, ווילסט אזא פאר קאמאשען?

בעצאהלט, גענומען. ער האט זי געפיהרט צו די שטעלען מיט קרעלען. אויפ'ן לאוויטשער יאהר־מארק פערקויפט מען די שעהנסטע קרעלען, רויטע און בורשטינענע, און ווענעציאנער גלאז־קרעלען, וואס די ארטיגע מיידלעך טראגען.

ער האט בעהאנגען די דראטען־געהעריין מיט שנירען קרעלען און זי געפיהרט צו די קראמען מיט פיין־געפארבטע וואלל־שטאפען. פאר־נאכט האט ער אהיים געפיהרט מארי'ן. ער האט גערויכערט ציגא־רען און געהאלטען די הענד אין די הויזען־קעשענעס און די נייע כא־ליאווקעס פון די לאקירטע שטיוועלעך האבען געגלאנצט, און מארי האט גענאגט צוקערלעך און געהאט פיעלע פעק מיט נייע איינגעקויפטע זאכען. די יונגען האבען איהם אבגעווארט. דערזעהן מאטקע'ן, הא־בען זיי איהם ארומגערינגעלט.

— וועסט שטעלען א גלעזעל ביער, נייער קאטארינארזש? — פרעגט וועלוועל כוואט.

— מען ווייסט דאך גאר נישט צו דו ביסט א קאטארינארזש, צי דו קענסט „ארבייטען”, מען הערט דיר דאך גאר נישט, מען זעהט דאך דיר גאר נישט — לעגט צו שלמה'לע ממזר.

מאטקע שמייכעלט גוטמוטהיג.

— אז איהר ווילט ביער — קומט אין שענקעל אריין.

— אט אזוי איז גערעדט, ביזטו א כוואט! לאזט איהם אראפ דער בלינדער ממזר א קלאפ מיט דער פלאטשיגער האנד, ווי מיט א שפאדעל איבער'ן קאפ.

מאטקע האט איהם אנגעקוקט, ער האט נים געוואוסט, צי ער מיינט עם ערענסט. נאר ווען ער האט געזעהן דאס גענלעכטערעל אויף דעם ממזר'ס ליפען, האט ער אויך געשמייכעלט, כאטש ד'ער קלאפ האט איהם וועה געטהאן.

— וועט זיך דיר גאר דער קאפ נים פערדרעהען פון א גלעזעל ביער? — פרעגט וועלוועל כוואט.

מאַקטע האָט געזעהן אַז זיי טשעפּען זיך צו איהם, אַז מען וויל איהם אַריינקריגען אין די לאַפּקע — דאָך האָט ער זיך געשעהמט צו־ריקצוכאַפּען און אַרויסצואַווייזען, אַז ער האָט מורא, — האָט ער זיך אָנגערופען:

— לאָז דיר דער קאָפּ נישט דאַרען פאַר מיר, אַז דו ווילסט ביער, קום אין שענק. און ער האָט אָנגעהויבען פריהער צו געהן מיט גרויסע שפּרייזען.

— מאַטקע, געה נישט, געה נישט. זיי וועלען דיר שלאָגען, מאַטקע! — האָט איהם מאַרי נאָכגעשריען, און איז נאָכגעלאָפען מיט אַ געשריי נאָך די דריי.

— גיב נור אַ קוק ווי די מויד האָט מורא פאַר זיין נפש! האָב נים קיין מורא, קעצעלע, ווער וויל איהם שלאָגען? רופט זיך אָב דער בלינדער ממזר.

— געה אַהיים, מאַרי, האָב נישט קיין מורא, האָב נישט קיין מורא, זיי וועלען מיך נישט שלאָגען — רופט איהר צו מאַטקע.

ער האָט שוין געזעהען אַז ער איז אַריינגעפאַלען. נאָר עס איז שוין געוועזען פאַרפאַלען. צוריקגעהן, אַרויסווייזען אַן אימה, — דאָס האָט ער נים געטאָרט... ער האָט זיך פאַרגעבריים, געזוכט אין די קעשענעס מיט וואָס צו שלאָגען — ער האָט אָבער גאָר נישט געפונען. עס איז איהם טרויעריג געוואָרען. אָבער ער האָט אויף איין מינוט נישט פערלאָרען דעם מוטה, און געשריען אויף מאַרי'ן, וועלכע איז פון הינטען נאָכגעגאַנגען:

— געה אַהיים, די מינוט געה אַהיים. אַז נים צושלאָג איך דיר דאָס פּרצוף.

— אָט אַזוי איז גוט — אָט אַזוי איז רעכט! וואָס האָט זי זיך צו מישען, וואָס מאַנספּערשוינען טהוען? האָט וועלוועל געזאָגט.

מאַרי איז נישט אַהיים געגאַנגען.

אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין דער קריסטליכער שענק אַריין, וואָס איז געווען הינטער דער שטאָדט, האָט שלמה איהם אַריינגע־פיהרט אין אַ בעזונדער שטיבעל. דאָרטען האָט מאַטקע דערזעהן ווי קאַנאַריק זיצט מיט אַ פּאָאַר יונגען קאַטאַרינאַרזשעס און טרינקען ביער און רעדען הויך און בעלעבט.

ווען חברה האָט איהם דערזעהען, איז שאַ שטיל געוואָרען — און

מען האט געקוקט אויף איהם. מאטקע האט געהייסען מיט א פרעה־ליכער מינע דערלאנגען דריי גלעזער ביער, און זיי האבען זיך אוועק־געזעצט ביי אן אנדער טישעל. קיינער האט קיין ווארט ניט אויס־גערעדט. נאר באלד האט זיך פון יענעם טישעל, ביי וועלכען קאנאריק איז געזעסען, געהערט זיך א שטימע:

— דאס איז דער בחור, וועלכער נעהמט אוועק א מיידעל פון א גוטען ברודער? דאס איז ער?

— יא, דאס איז ער! האבען אנדערע אבגעענטפערט.

מאטקע האט עפעס געזוכט אויפ'ן טיש, וואס צו נעהמען אין האנד אריין. אויפ'ן טיש איז גאר נישט געווען. קיין ביער האט מען נאך נישט דערלאנגט. ער האט געקלעהרט צוצולויפען צום בופעט און כאפען א קופעל אין האנד, אויף יעדענפאלס. נאר איידער ער האט זיך אויפגעשטעלט, איז אויסגעוואקסען פאר איהם א הויכער מאן, מיט א געשפרינקעלטען פנים און א פאאר רויטע אויגען, וועלכען ער האט צום ערשטען מאל דערזעהן:

—הער נור, דו, דו קליינער פעמפיק. דו נעהמסט אוועק א מיידעל פון א קאטארינארזש, הע?

— איז וואס ווילסטו? איז וואס געהט עס דיר אן? — פרעגט מאטקע נאך געלאסען, כאטש ער איז בלייך געווארען און די פינגער האבען איהם געציטערט פאר וואס ער האט גאר נישט געהאט עפעס אין דער האנד.

— וואס איך וויל? א פרעטענזיע וויל איך!

— א פרעטענזיע? וואס איז עס אזוינס א „פרעטענזיע"?

— אט דאס איז עס! און איידער מאטקע האט נאך צייט געהאט מיט די אויגען צו פינקלען, האט ער געקראגען אזא קלאפ איבער'ן קאפ, אז דאס גאנצע פנים האט זיך איהם בעגאסען מיט בלוט. די אויגען און די אויערען האבען זיך איהם פערקלעפט אין בלוט, און ער האט ניט געקענט זעהען און הערען. אומזיסט האט מאטקע זיך געפרובט זיך נוארפען אויפ'ן הויכען יונג. וויפיעל יונגען עס זיינען געווען אין שענק האבען זיך גענומען צו מאטקע'ן, און ער האט דערפיהלט קלעפ וואו ער האט נאר א שטיקעל לייב געהאט. צוערשט האט ער פערשוויגען, געשעהמט זיך צו שרייען. נאר אז ער האט געזעהען, אז ער קען זיך שוין ניט העלפען, האט ער גענומען שרייען מיט אזא

אונמענשליכער שטימע, אז מען האט עס דערהערט ווייט אוועק פון דעם שענק.

— פערשטאפּ איהם דאס מויל — מענשען ווען זיך נאך צו־זאמענלויפען.

זיי האבען מאטקע'ן געכאפּט, און געווארפען איהם אין א ווינ־קעל. מאטקע איז געלעגען ווי א גע'הרג'עטער, ער האט זיך שוין נישט געריהרט, נור שווער געאטהעמט. שטיקער בלוט זיינען פערגליווערט געלעגען איבער זיין פנים, איבער זיין קאפּאטע, איבער דער פּאדלאגע, און מען האט נישט געוואוסט מעהר, וועלכעס איז מענש, אנצוג און וועלכעס איז הילצערנע פּאדלאגע.

די יונגען זיינען שוין אבגעטראטען פון איהם, נאר קאנאריק איז נאך געשטאנען און האט איהם אראבגעצויגען די נייע שטיוועל, וואס מאטקע האט זיך געהאט געקויפט אויפ'ן מארק. ער האט איהם אויך געוואלט אויסטהאן דעם אנצוג. דער אנצוג איז אבער געווען איינ־געשמירט אין בלוט. ער האט איהם בעזוכט און געפונען ביי איהם עטליכע און צוואנציג רובעל פון דאס געלד, און קאנאריק האט דאס צו־טהיילט צווישען די חברה. ער האט גענומען נקמה פאר זיינע בע־לייריגטע געפיהלען און געשטילט דעם איבערגעברענטען כעס וואס עס האט אזוי לאנג געקאכט אין איהם.

— לאז איהם שוין, — ער וועט שוין געדענקען — האט וועלוועל כוואט איהם אוועקגעשלעפּט פון מאטקע'ן.

אין דרויסען הינטער דער טהיר איז געשטאנען מארי. זי האט דערהערט ווי דער יונג שרייט, האט זי אנגעהויבען נאך העכער צו שרייען.

— געוואלד, — ראטעוועט — געוואלד ראטעוועט!

— געהט ארויס נאך איהר, געהט ארויס — מענשען ווען זיך נאך צוזאמענלויפען.

א פּאאר יונגען האבען זיך ארויסגעריסען דורכ'ן פענסטער און איהר געכאפּט, דאס מויל פערשטאפּט און אריינגעשלעפּט זי אין שענק.

די מויד האט זיך געריסען, נים געלאזען. זיי האבען אבגעריסען פון איהר דאס קלייד — צוריסען דאס וויסט און מיט אויסגעפּאטשטע באקען האבען זיי איהר אין דעם שענק אריינגעבראכט.

שלמה ממזר האט זי אנגענומען ביי דער האנד, געקוקט איהר אין

די אויגען אריין און איהר געזאגט א פּאר ווערטער, וואס מיר קענען דא ניט איבערגעבען. דערנאך האט ער זי צוגעפיהרט צו מאטקע׳ן וועלכער איז געלעגען אין א ווינקעל, ווי א פערבלוטיגטע שמאטע און זיך נישט געקענט ריהרען, און געזאגט צו איהר אזוי:

— זעהסט ווי ער ליגט, ווילסטו אויך אזוי ליגען? — זאלסטו געהן מיט קאנאריק׳ען, זאלסטו איהם אוועקגעבען דאס געלד וואס דו פערדיענסט. ער איז דיין חתן (ווייזט שלמה אן אויף קאנאריק׳ען) און זיינע ביזטו. און איהם זאלסטו אוועקגעבען דאס געלד וואס דו פערדיענסט, אז דו ווילסט זיך נישט אזא שווארץ יאהר אויסריכטען, ווי ער דא.

נאר מארי האט איהם נישט געהערט. קוים האט ער זי נאר נאכגעלאזט, האט זי זיך געגעבען אווארף אויף מאטקע׳ן. מיט די שטיקער צוריסענע טוך וואס זי האט אויף זיך געהאט, האט זי אנגעהויבען אבצואווישען דאס בלוט פון מאטקע׳ס פנים, און געוויינט אויף איהם:

— מאטקע, מיין טהייערער מאטקע, וואס האבען זיי דיר געטהאן?

— געה אוועק... געה אוועק... א כאלערע, — האט דער יונג קוים ארויסגעקריצט פון די צייהן.

נאר מאטקע האט זי ניט געדארפט יאגען. באלד האט זי א יונג געגעבען א כאפּ אן ביים צאפּ און א שלעפּ אוועקגעגעבען פון מאטקע׳ן און מיט דער גאנצער קראפט האט ער זי געגעבען א שטופּ צו צו קאנאריק׳ען — וועלכער איז געזעסען א ברוגז׳ער. ער האט פון זיך די מויד אבגעווארפען. און צוויי פּעטש האבען אבגעפייערט הינטען־ארום אויף איהרע באקען.

12
מאטקע פערלאזט די קאטארינסטשיקעס.

מען האט מאטקע'ן אהיים געטראגען, אזוי ווי קאנאריק האט גע־זאגט, „אין א ליילעך" און איהם אוועקגעלעגט אויף די לאנקע פאר'ן געצעלט. דער „אלטער תרח" האט געשאלטען און איז בייז געווארען פארוואס מען האט דעם יונג דאס „רעכט" געטהאן פאר'ן יאהרמארק, און מען האט איהם צושטערט א גרויס פערדיענסט, וואס ער וואלט געקענט מאכען מיט'ן יונג. אבער טהאן האט ער גאר ניט געקענט. דערווייל איז קאנאריק געבליבען אויבערהאנד. און אויך איז איהם ניט זעהר פיעל אנגעגאנגען מאטקע. „דער הונד איז ווערטה געווען דעם שטעקען" און מען האט מאטקע'ן בעדארפט לערנען ווי צו עהרען אן עלטערען קאטארינארזש און ניט אויסכאפען קיין נקבות.

דערווייל איז מאטקע געלעגען און האט זיך ריהרען ניט געקענט. מען האט נור געהערט פון איהם א שטיל אטעמען. א פעלדשער רופען צו איהם, האט מען מורא געהאט. עס איז ניט געווען די געוואהנהייט פון די קאטארינשטשיקעס אריינצולאזען אן אויסערליכען מענשען אין זייערע געשעפטען, כדי מען זאל גאר ניט געוואהר ווערען וואס ביי זיי טהוט זיך. האבען איהם די ווייבער, מיט די „אלטע מכשפה" אין דער שפיץ, אבגעוואשען די בלוט, פערקלעבט איהם די לעבער פון קאפ מיט אזא מין וואקס וואס היילט, און אויסגעשמירט איהם דאס צו־האקטע, צובלוטיגטע לייב מיט אזא מין גנב'ישען אויל, וואס זיי אליין האבען צוזאמענגעשטעלט און זיי היילען דערמיט קראנקע פערד. מאטקע איז געלעגען א פאאר טעג אויף איין ארט, זיך ניט געריהרט, פערקלעבט די אויגען און שטיל געהעשקעט. די ווייבער האבען איהם צוגעטראגען מילך און וואסער. טיילמאל האט ער געטרונקען און טהיילמאל האט ער געלאזט שטעהן, און מען האט ניט געוואוסט צי ער וועט בלייבען לעבען צי ער וועט שטארבען. דער „אלטער תרח" האט

אָנגעהויבען סטראַשען, אז ער וועט געהן ברענגען פּאָליציי, אז מען האָט איהם דעם יונג אװעקגע׳הרג׳ט צוליעב קאָנקורענציע, ווייל ער איז אַ גוטער „בעל־מלאכה". קאַנאַריק האָט איהם ניט געהערט און ניט געמאַכט זיך אויס זיינע רייד. וואָרום נאָכדעם ווי ער האָט אָנגע־לערענט מאַטקע׳ן, האָט ער ניט בלויז געקראָגען די ממשלה איבער דער מויד, נאָר ער איז געוואָרען דער „מאכער" אין דער טרופּע, און דער „אַלטער תרח" האָט אין געהיים מורא געקראָגען פאַר קאַנאַריק׳ען, אז ער זאָל ניט ווערען עלטסטער, און אויף די עלטערע יאָהרען וועט דער „אַלטער" מוזען ארבייטען ביי איהם.

אין אַ פּאָאר טעג ארום האָט זיך מאַטקע אליין אויפגעהויבען פון זיין געלעגער און איז אַליין אריינגעקראָכען אין דער בויד אריין. מאַטקע האָט זיך געשמירט די וואונדען. נור עז איז געווען שוואַך, און געהאַרכט און געטהאָן אַלעס וואָס קאַנאַריק האָט איהם בעפוילען. ער האָט געזעהן ווי קאַנאַריק רעגיערט איבער דער מויד, און ווי מאַרי קושט איהם. ער האָט געזעהן, ווי קאַנאַריק שיקט די מויד ע־געץ־וואו, וואוהין זי וויל ניט געהן. ער שלאָגט זי, אז זי זאָל געהן — און זי געהט. מאַטקע האָט געשוויגען.

נור ער האָט זיך אָנגעהויבען גוט איינקוקען אין קאַנאַריק׳ס פּנים, ווי ער וואָלט עס געוואָלט גוט געדענקען ווי אזוי עס זעהט אויס, אַ לאַנגע, לאַנגע צייט דערנאָך. ער האָט זיך אָנגעהויבען איינצוקוקען צו קאַנאַריק׳ס בעוועגונגען, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט אויסלערנען נאָכ־צומאַכען קאַנאַריק׳ען, ווען קאַנאַריק וועט שוין ניט זיין. ער האָט איהם געוואָלט געדענקען.

דערווייל איז דעם יונג בעסער געוואָרען. ער האָט שוין אָנגע־הויבען אַליין ארומגעהן און צו שפּאַצירען פאַר דעם הויז. קאַנאַריק האָט געשריען אויף איהם וואָס ער דרעהט זיך ארום לעדיג.

— נעהם די בעמבע און געה אין גאַס אריין.

די „אַלטע מכשפה" האָט זיך אָנגעהויבען צו בעטען ביי קאַנאַריק׳ען אויף מאַטקע׳ן:

— לאָז איהם אָב, זעהסט דאָך, קוים ער ריהרט זיך.

— די כאָלערא וועט איהם ניט פּאַקען. בחנם וועט ער דאָ פרעסען — זאָל ער געהן פערדיענען.

מאַטקע איז בלייך געוואָרען, איינגעבויגען זיך ווי ער וואָלט מורא

געהאַט פאַר קאַנאַריק'ען, אַז ער זאָל איהם ניט שלאָגען, געשוויגען און זיך איינגעקוקט אין זיין פּנים.

און ביינאַכט, ווען מאַרי איז צוגעקראָכען צו מאַטקע'ן, איהם גע־קושט, געהאַלזט און געוויינט אויף זיין צו'הרג'עטען קאָפּ, האָט דער יונג איהר געשושקעט אין אויער אריין:

— געה אוועק, מאַרי. געה אוועק — קאַנאַריק וועט זעהן.

— זאָל ער מיך הרג'ענען. איך וויל ניט אוועקגעהן.

— געדענק, מאַרי, וואָס איך האָב דיר געזאָגט. דו געדענקסט?

— איך געדענק.

— שוויג, און רעד אָן קאַנאַריק'ען, אַז ער זאָל אַנטלויפען מיט דיר. רעד איהם אָן, און זאָג איהם, אַז דו האָסט איהם ליעב, אַז נור איהם אליין האָסטו ליעב, און דו ווילסט אַנטלויפען מיט איהם. וועסטו איהם אָנרעדען?

— יאַ, מאַטקע.

— און ווען ער וועט זיין פערטיג מיט דיר אוועקצוגעהן, קום און זאָג מיר אָן.

— יאַ, מאַטקע.

— נור שוויג, מאַרי, שוויג, אַז דו ווילסט מיך און דיך רעטען — שוויג.

— יאַ, מאַטקע.

— און געה אוועק יעצט, געה; און געדענק וואָס איך זאָג דיר.

— איך געדענק.

דער הערבסט איז אריבערגעגאַנגען, מיט די בויד אַרומפאָהרען האָט מען שוין ניט געקענט, צו קאַלט געוועזן. און ווי יעדעז ווינטער האָט דער „אַלטער תרח" פאַרגענומען זיין רייזע אין אַ קליין שטעדטעל אריין צו אַ פריינד, אַ קאַטאַרינאַרזש, וואו מען האָט איבערגעווינטערט. דער גרויסער לאָוויטשער יאָהר־מאַרק איז געוועזן דער לעצטער יאָהר־מאַרק פון זומער־סעזאָן און פון דאָרט איז מען געפאָהרען איבער־ווינטערען. דער היי־יאָהריגער יאָהרמאַרק האָט זיך ביים אַלטען קאַטאַ־רינאַרזש ניט איינגעגעבען — וויל מאַטקע איז געלעגען אַ קראַנקער און די מויד האָט אויך שלעכט געאַרביים. די מויד איז אַ פּאָאר מאָל

געפאלען און זי האט ניט געוואלט ארבייטען. דער „אלטער תרח“ איז בייז געווען, געפאקט די זאכען אויף די בויד און זיך צוגעאיילט אוועק־צופאהרען פון יאהרמארק פריהער ווי אן אנדערם מאל, ווייל ער האט נאך געוואלט ארייגכאפען א פאאר שטעדטלעך איידער דער ווינטער קומט.

אין א קליין שטעדטעל, וואו זיי האבען זיך אבגעשטעלט נאכ׳ן יאהרמארק, איז מאטקע געוואהר געווארען, אז קאנאריק האט געהייסען מארי׳ן ארוים׳גנב׳ענען איהר קארב זאכען פון בויד און איהם גע־בען אוועקצוטראגען. מאטקע האט זיך דערפרעהט. די לאנג־ערוואר־טעטע צייט איז אנגעקומען. ער האט געהאלפען מארי׳ן ארוים׳גנב׳ענען דעם קארב, און געהייסען איהר נאכגעהען זעהן וואו קאנאריק שטעלט איהם. קאנאריק האט געטראגען דעם קארב אין א נאהענט דארף אריין, צו א גוי, ביי וועמען ער האט געדונגען א פוהרעל מיט א פערד, און בעשטעלט זיך מיט מארי׳ן, אז ביינאכט, ווען ער וועט געבען א פייף, זאל זי ארויסשפרינגען דורך דעם פענסטעריל פון בויד. ער וועט שוין ווארטען אויף איהר אויפ׳ן שאסע, און ער וועט זי אוועקפיהרען אין דארף אריין צו א גוי. פון דארט וועלען זיי ארויספאהרען מיט א פוהר צו דער נאהענטער באהן־סטאנציע.

נאך דעם זעלבען טאג האט זיך מאטקע געמאכט א שפאציער צום דארף צו, וואוהין קאנאריק האט אוועקגעטראגען מארי׳ם קארב. אויס־געקוקט דעם וועג און געפונען, אז נאהענט נעבען א וואלד, ניט וויט פון א וועג אראב, געפינט זיך א קליין שווארץ טייכעל, וועלכער גיסט זיך צווישען בעוואקסענע קוסטען מיט גרינס. ביי דעם טייכעל האט זיך מאטקע אבגעשטעלט און עפעס געקלערט. ער האט אויסגעקליבען אן ארט, וואו עס איז געווען געדיכט בעוואקסען מיט גרינס און גרעזער, געמאכט זיך א סימן ביי א בוים, נעבען וועלכען עס איז געלעגען א קופע שטיינער. לאנגווייליג האט ער בעקוקט דעם בוים, די שטיינער, דעם וועג, און נאכאמאל צוגעגאנגען צום טייכעל און אריינגעווארפען א בליק. דער גרונד פון טייכעל האט געמוזט זיין בעדעקט מיט גע־מויזעכטס און שלייען, ווייל שטיקער ווילדע וואסער־גראז האבען ארומ־געשוואומען איבער׳ן טייכעל. ער האט דערזעהן, אז ביים ברעג פון טייכעל איז דאס וואסער בעוואקסען מיט הויכע גרינסען, קוויטשערם און שטעכערס, און עפעס געקלעהרט וואס איז איהם ניט אנגענעהם

געוועז. ער האָט אויסגעפייפט א ליעד און איז צוריקגעגאַנגען צו די קאַטאַרינשטשיקעס — אַן איינגעבויגענער, אַ טרויעריגער און אַ שוואַכער, ווי ער וואָלט נאָך געוועז געליטען פון די קלעפּ, וואָס ער האָט גע־קריגען. אָנגעקומען צו די קאַטאַרינשטשיקעס האָט מאָטקע געקראַצט זיך אין קאָפּ און עפּעס געברומט אונטער דער נאָז.

— וואָס איז דיר, ממזר'וק? — פרעגט איהם דער „אַלטער תרח" וועלכער איז געזעסען אויף אַ קאַסטען פאַר דער בויד און געוואַרעמט זיך אין דער שפּעטער הערבסט־זון.

— איך געה אוועק פון אייך, — זאָגט מאָטקע שטיל.

— וואָס? וואוהין וועסטו געהן?

— סיי ווי סיי קען איך שוין ניט ארבייטען. די יונגען האָבען מיר געשפּאָלטען דעם קאָפּ. וואָס וועל איך זיצען ביי אייך אויפעסען די ביינער? איך וועל מיר געהן.

— וואוהין וועסטו געהן? ווער וועט דיך צונעהמען, אזא הרוג ווי דו ביזט? זעהט, וואָס זיי האָבען אויס דעם יונג געמאַכט.

— איך וועל מיר געהן אין שטאָדט אריין. איך וועל מיך אויסלער־נען אַ מלאכה. אַ שוסטער וועל איך ווערען, ווי מיין טאַטע איז. ביי אייך קען איך שוין סיי ווי סיי ניט זיין.

אין אַ מינוט ארום איז דאָס גאַנצע לאַגער געוואָר געוואָרען, אַז מאָטקע געהט אוועק פון די „טרופּע". די „אַלטע מכשפה" איז ארויס־געקומען פון דער בויד, אַן איינגעריכטע אין סאַזשע פון דער קיך, ביי וועלכע זי האָט געקאָכט. דערהערט, אז דער יונג געהט אוועק, איז זי ארויס מיט אַ געוויין, געווישט זיך דאָס פּנים מיט דעם שמוציגען פארטוך, מיט וועלכען זי האָט דאָס אויסגעשמירטע פּנים נאָך מעהר פערשמירט, און אָנגעהויבען צו שעלטען קאַנאַריק'ען און די יונגען, וואָס זיי האָבען אויס מאָטקע'ן געמאַכט, און בעוויינט איהם, ווי מאָט־קע וואָלט שוין געוועז אַ טויטער.

דער „אַלטער תרח" איז טרויעריג געוואָרען. ער האָט געזעהן זיין סוף, אז קאַנאַריק וועט געוועלטיגען איבער איהם, אָדער ער וועט איהם גאַר לאָזען שטעהן אויף די אַלטע יאָהרען און אוועקגעהן פון איהם. העלפען האָט ער זיך ניט געקענט. ער האָט זיך ניט געוואָלט צורייסען יעצט מיט קאַנאַריק'ען איבער דעם יונג, און געמיינט, אז ווען מאָטקע

וועט אוועק, וועט קאנאריק זיך בערוהיגען. די מויד וועט בלייבען ביי איהם, און עס וועט זיין ווי פריהער.

דער „אלטער תרח" האט זיך אנגערופען:

— אז דו ווילסט געהען, וועל איך דיך דאך ניט איינהאלטען. נור קיין פאס פאר דיר האב איך ניט. איך דארף דעם פאס פאר אן אנדערען, וואס איך וועל צונעהמען אויף דיין ארט. קיין געלד קען איך דיר אויך ניט געבען. דו האסט מיך אבגעקאסט א סך געלד. איך האב בעצאהלט פאר דיר פינף־און־אכציג רובעל, וואס די מויד האט פון גוי גע'גנב'עט. נאר א פאר גילדען גא דיר דאך, אז דו זאלסט האבען אויף די ערשטע שלעכטע צייט, און זעה דיר אליין צו העלפען, — האט דער אלטער ארויסגענומען זילבער־געלד און געגעבען מאטקע'ן.

מאטקע האט צוגענומען דאס קליין־געלד, איז אריין אין בויד צוזאמענצונעהמען זיינע זאכען.

— אלטע, גיב איהם א פאר העמדער, — מיינע גיב איהם אוועק!

— שרייט דער „אלטער תרח" דער ווייב אין דער בויד. ער האט רחמנות געהאט אויפ'ן יונג.

קאנאריק האט דערהערט, אז מאטקע געהט אוועק, איז ער נאך מעהר צופריעדען געווען. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז פאר זיין פלאן צו אנטלויפען מיט מארי'ן איז עס ווי געוואונשען. ווייל דער „אלטער תרח" וועט ניט וויסען מיט וועמען די מויד איז אנטלאפען, און וועט ניט וויסען וועמען צו זוכען. האט ער מיט א געוויסע רחמנות'דיגע צופריעדענע שטימע אריינגערופען אין דער בויד אריין:

— מיינס א העמד גיט איהם אויך מיט, און א פאאר אלטע הויזען! כאפט איהם דער שווארץ יאהר.

מאטקע האט דערווייל די זאכען זיך איינגעפאקט, וואס די אלטע האט איהם צוגעווארפען, געמאכט זיך א פעקעל, און געוואונקען צו מארי'ן, וועלכע איז געלעגען אין א פאק בעטגעוואנד און געשפיגעלט זיך און געקעמט זיך די האאר.

— איך ליעג אין וואלד, הערסט א פייף, טהו גאר ניט — נור לויף אין וואלד אריין. גוט?

— גוט, — האט די מויד צוריק געוואונקען מיט די אויגען — און האט זיך לוסטיגער געקעמט די האאר, און אנגעהויבען צו זינגען מיט א פרעהליכע שטימע, ווי א פויגעל, דאס רוסישע ליעד:

„טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט.
נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט".

מאָטקע איז ארוים פון בויד מיט א פעקעל אויף די פּלייצעס, גע־מאכט זיך שוואך געהען, מיט א טרויעריגען אראָבגעלאָזענעם קאָפּ. די אלטע איז ארוים אויף די טרעפּלעך פון בויד, און איהם נאָכגעקוקט מיט געוויין. דער אַלטער האָט אויך אונטערדריקט א טרעהר צווישען זיינע גערונצלטע הערלעך אויף די אויגען־הייטלעך, און געזאָגט מיט א כלי־פּענדער שטימע:

— אזוי איז עס, מאָטקע, געה צווישען מענשען, ווער א שוסטער, אפשר ועסטו אויך א מענש ווערען.

קאָנאריק האָט איהם צוגעוואָרפען א זילבערנעם האַלבען רובעל און געזאָגט פון דער הויך:

— נאָ, נעהם צו!

מאָטקע האָט געלאָזט פאַלען דעם האַלבען רובעל און גוט זיך איינ־געקוקט צום לעצטען מאָל אין קאָנאריק'ס פּנים. און אן ערנסטקייט איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ער וואָלט וועגען עפּעס געקלעהרט, און ער איז אוועק אויפ'ן וועג צום שטעדטיל צו.

מארי האָט דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט פון א פענסטער פון ביידעל, און מאָטקע האָט לאַנג געהערט איהר שטימע הינטער זיך:

„נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט"

ער האָט שוין יעצט געוואוסט ווער דער „איין־איינציגער" איז און האָט געשמייכעלט.

ער האָט זיך פערקירעוועט אָן א זייט און זיך פערנומען אין וואלד אריין.

13.

ווי אזוי פון „מאָטקע'ן" ווערט „קאַנאַריק"

מאָטקע איז אריין אין וואַלד, אויסגעזוכט דעם בוים, נעבען וועלכען ער האָט זיך געמאַכט א צייכען, און אוועקגעלייגט זיך. די זון האָט אָנגעהויבען אונטערצוגעהן, דער וואַלד בעגאָלדעט, דאָס וואסער בעהויכט און מאָטקע האָט זיך געפונען אונהיימיש. פיעל האָט ער דורכגעקלעהרט, נור אַלץ איבער אזעלכע זאַכען, וואָס האָט גאָר נישט קיין שייכות געהאַט מיט דער טהאַט וואָס שטעהט איהם פאָר. ער האָט געבענקט נאָך די מוטער און געוואָלט זעהן וואָס זי טהוט. דאָס פרייע פעלד און דער וואַלד און דאָס וואסער האָט איהם דערמאָנט אָן די יאָהרען, ווען ער האָט געלעבט אויף'ן פעלד ביי זיך אין שטעדטעל. און ער איז גליקליך געווען, וואָס ער איז פריי, און געהערט נישט מעהר צו די קאַטאַרינאַרזשעס. דאָס וואָס שטעהט איהם פאָר, האָט ער פערגעסען גאָר אין גאַנצען און געפיהלט זיך ווי אמאָל אין די יונגע יאָהרען. ער האָט געגעסען פון ברויט וואָס די „אַלטע מכשפה" האָט איהם מיטגעגעבען אויפ'ן וועג. און עס האָט איהם גוט געשמעקט. ער האָט זיך געוואָלט מאַכען א פייער'ל אין וואַלד, נור דערמאָהנט זיך, אז עס איז נישט גוט, אז מען וועט איהם בעמערקען. ער איז צוגעגאַנגען צום וואסעריל, געוואָלט זיך באָדען, נור אַריינגעקוקט אויפ'ן גרונד און געזעהען דאָס גרינע געמויזעכטס וואָס שווימט ארום אין וואסער, האָט ער זיך אָן עפּעס דערמאָהנט... ער האָט זיך שוין ניט געוואָלט באָדען, איז אוועק און פערשטעקט זיך צווישען די בוימער.

עס איז נאַכט געוואָרען, און מאָטקע'ן איז געווען נאָס און אונבעקוועם צו ליגען. אין די טונקעלהייט האָט ער מעהר געקלעהרט וועגען „קאַנאַריק'ען", וועגען מאַרי'ן, וועגען די נאַכט וואָס קומט אָן, מאָטקע איז ערענסט געוואָרען. ער האָט אָנגעהויבען צו קלעהרען, אז ער האָט נישט קיין היים, און ער האָט נישט וואו אהין צו געהן. און

וואָס מען דאַרף טהאָן, איז הרג'ענען היינט אין אָבענד קאַנאַריק'ען, ער האָט איהם שוין נישט פיינד געהאַט, נור בעטראַכט איהם פאַר אַ זאַך וואָס געהער צו איהם, און דאָס דאַרף מען טהאָן, כדי מאָטקע זאָל האָבען אַ היים, זאָל האָבען וואו אַריינצוגעהן און נישט דאַרפען בלייבען דאָ אין פייכטען וואַלד.

איז איהם קאַנאַריק געוואָרען גלייכגילטיג, גאַנץ גלייכגילטיג, ער האָט איהם קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל נישט געקענט, — קיינמאָל זיך נישט געשלאָגען מיט איהם. נור קאַנאַריק איז אַ זאַך וואָס מען בעדאַרף נעהמען און אַריינוואַרפען אין וואַסער, און צוּוואַרפען מיט שטיינער, אַז עס זאָל קיינער נישט וויסען, אַז דאָרט אָדער ערגעץ אונ־דערשוואו ליעגט „אַ קאַנאַריק“, און כדי קאַנאַריק זאָל נישט קענען שרייען, אַז מענשען זאָלען זיך צוזאַמענלויפען — דאַרף מען קאַנאַ־ריק'ען שטעכען אונטער'ן אָרים, פּלוצלונג, טיעף אין דער ריפּ אַריין, אַז ער זאָל גאָר קיין צייט נישט האָבען צו שרייען. און דאָס דאַרף מען אויספיהרען געשיקט, שטיל, כדי קיינער זאָל נישט בעמערקען, קיינער זאָל נישט וויסען, דער אַלטער „קאַטאַרינאַרזש“ און די „אַלטע מכשפה“ זאָלען מיינען, אַז קאַנאַריק לעבט און איז ערגעץ וואו אַוועק מיט דער מויד, און די „אַלטע מכשפה“ זאָל שילטען קאַנאַריק'ען, און קאַנאַריק וועט זיך דערווייל ליגען דאָ טיעף אין וואַסער, צווישען די גרעזער פערשטעקט, און מאָטקע וועט פאָהרען מיט דער באַהן קיין וואַרשוי, וועט האָבען די מויד, און וועט האָבען אַ פולע טאַש מיט געלד, און וועט האָבען אַ פּאַס און וועט הייסען „קאַנאַריק“.

ער האָט אַרויסגעצויגען פון דער באַליאַוועט דאָס מעסער, וואָס מאַרי האָט איהם אַמאָל געשאָנקען, צו שטעכען קאַנאַריק'ען, און וואָס ער האָט עס געהאַט בעהאַלטען די גאַנצע צייט אין כאָמאָנט פון פערד. עס איז געוועזען אַ קאַווקאַזער קינזשאַל, מיט אַ ביינערנעם הענטעל, און עס איז געלעגען אין אַ שיידעל. דאָס מעסער איז געוועזען האַלב פער־ראָסטעט. אָהנע צו טראַכטען וועגען עפּעס דערביי, האָט מאָטקע אַריינ־געשטעקט דאָס מעסער אין דער ערד און אָנגעהויבען אָבצוּרייבען די פערראָסטעטע שטיקער זאַמד. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז כל זמן דאָס מעסער וועט נישט שיינען אין דעם ליכט פון די שטערן — וועט ער דערמיט נישט קענען שטעכען קאַנאַריק'ען. ער האָט ענערגיש געריבען דאָס מעסער אין די ערד, ווען עס האָט זיך פּלוצלונג געהערט אַ

פויגעל רופֿען אין וואַלד, האָט ער אויפֿגעהערט צו רייבען דאָס מעסער און איינגעהערט זיך צום פויגעל. געוואָלט דערגעהן וואָס פֿאַר אַ פויגעל רופֿט, איז עס אַ „קוקו“ אָדער אַ האָלץ פויגעל וואָס קלאַפּט מיט זיין שנאָבעל אין די שאָל פֿון בוים...

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז עס איז שוין זעהר שפּעט. די נאַכט איז געווען אַ פּעטע געדיכטע אלול נאַכט, און ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז דער וואַלד איז אָנגעשטאָפּט מיט עפּעס אַזעלכע מיני ברואים וואָס שטעהען נור בײַנאַכט אין וואַלד. ער האָט ניט מורא געהאַט פֿאַר זיי, און זיי זיינען איהם נישט אָנגעגאַנגען אויך, נור ער האָט פֿערדרוס געהאַט וואָס עס ציהט זיך אַזוי לאַנג און זיי קומען נישט, איז בייז געוואָרען אויף די מויד. געמיינט אַז די מויד איז אַלעס שולדיג וואָס זי פֿערשפּעטיגט זיך אַזוי, (וואָרים אַז קאַנאַריק זאָל זיין די סיבה, האָט ער נישט גערעכענט. קאַנאַריק האָט שוין אויפֿגעהערט צו עקזיסטירען אין זיין מח אַלס אַ לעבעדיגע זאַך, וואָס קען אפשר ווערען אַ סיבה, און מען קען דערויף בייז זיין). ער איז איינגע מאָל ארויסגעגאַנגען אויפ׳ן וועג. דער הימעל איז געווען פֿערוואָלקענט און טהיילמאָל האָט זיך ענטפּלעקט אַ שטיק הימעל מיט שטערען, האָט מען געזעהן אַ שטיק וועג. נור אָפטמאָל איז דער הימעל פֿערשטעלט געווען, און עס האָט זיך געדאַכט אַז די גאַנצע לופֿט איז אָנגעפילט מיט אַזאַ שטאָף וואָס פֿערשטעלט אַלעס פֿון די אויגען. אויפ׳ן וועג האָט ער גאָר ניט געזעהן, קיין מענש איז ניט געגאַנגען, קיין פֿוהר איז ניט געפֿאָהרען. עס איז געווען אַ הינטער וועג, אַ פֿויערשער, מיט צוּאַקערטע זאַמד, און מעהר ווי אין דאָרף האָט ער ניט געפֿיהרט. אַרום פֿאַרנאַכט האָט ער יאָ געהערט אַ פֿוהר דורכפֿאָהרען אַ גויה האָט אַ קוה געטריבען אויפ׳ן וועג — נור ווען די זונן האָט זיך געזעצט האָט ער שוין גאָר ניט מעהר געהערט.

פּלוצים האָט איהם אָנגעהויבען זיין הארץ צו קלאַפּען — עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער דערהערט מענשען רעדען, געהען האַסטיג און רעדען הויך. ער איז אַריין אין וואַלד, און אַוועקגעלייגט זיך אונטערן בוים, און געוואַרט. פֿון נעבעל האָט זיך וואָס אַמאָל דייטליכער דערהערט שטימען. באַלד האָט ער דערקענט מאַרי׳ס שטימע. די מויד האָט מיט אַ כיון הויך גערעדט, כדי מאַטקע זאָל דערהערען, אַז זיי געהען. באַלד האָט ער אויך געהערט קאַנאַריק׳ס קול, ווי ער זאָגט

האסטיג: „רעד ניט הויך — מען קען הערען“, און עס איז מאטקען א וואונדער געווען וואס קאנאריק קען רעדען. מאטקע איז געלעגען אונטערן בוים אהן אטהעם און די שטימען און די טריט האבען זיך געהערט וואס אמאל נעהענטער, באלד איז עפעס פערביי געפלויגען פאר איהם ווי א שווארצער שאטען און ווי א ווינד. מאטקע האט לכתחילה פערגעסען וואס ער האט צו טהאן. ער האט זיך באלד דערמאהנט, און געגעבען א שטילען פייף. ער האט שוין געוואלט געבען א העכערען פייף, און ער הערט עפעס א גערודער, און קאנאריק'ס שטימע, זעהר קלאהר, ווי ער וואלט געשטאנען פאר איהם:

— וואוהין געהסטו, מארי! ווער פייפט?

און מאטקע האט פאר זיך געזעהן א שווארצען פלעק, און דער פלעק איז ביי איהם געווען א טויטע זאך. דער שווארצער פלעק האט אויסגעשריען:

— אוי, מאמע!

מאטקע איז דערציטערט געווארען פאר דעם ווארט „מאמע“, און ער האט זיך פערוואונדערט וואס דער שווארצער פלעק קען רופען „מאמע“. באלד האט איהם דער שווארצער פלעק געגעבען א כאפ אן ביים האלז, און דאס האט איהם געגעבען ענערגיע און מוטה, אז ער זאל זיך שלאגען מיט דעם שווארצען פלעק.

באלד האט ווער ארומגעוויקעלט דאס פנים פון שווארצען פלעק, און א געשריי איז האלב דערשטיקט געווארען צווישען די בוימער אין וואלד, און האלב אין ט טוך. אז דער „שווארצער פלעק“ האט שוין נישט געקענט ארויסגעבען פון זיך קיין מענשליכע געשריי־ען „אוי, מאמא“, נור עפעס ווילדע כארכלען — האט מאטקע געקענט אריינ־שטעכען אין דעם ווייכען ווארימען פלעק ווי אין א טויטע זאך. ער האט זיך געוואונדערט, וואס פון דעם ווייכען ווארימען שטראמט ארויס עפעס ווארימעס, פעטעס, און דאס בעגיסט זיין האנד, און עס איז אנגענעהם ווען דאס פעטע ווארימע גיסט זיך אויף דער האנד. ער האט קיין צייט נישט געהאט צו קלעהרען דערפון, נור ס'איז ביי איהם דורכגעלאפען ווי אין א חלום. באלד האט דער שווארצער פלעק שוין נישט ארויסגעגעבען פון זיך קיינע כארכלען, און איז אומ־געפאלען און איינגעקארטשעט זיך, און עס איז געבליבען ליגען א טויטע זאך.

דערנסטמאָל איז מאטקע געקומען צו זיך. ער האָט אויסגעזוכט דאָס פּעקעל, וועלכע קאנאריק האָט געטראָגן אויף די פּלייצעס, ווען מאטקע איז איהם אונטערן אָרים בעפאַלען, געגעבען עס מאַרי'ן צו האַלטען. דערנאָך האָט ער אָנגענומען קאנאריק'ען ביי א פוס און צוגעשלעפּט איהם צום טייכעל. דאָרט האָט ער איהם בעזוכט, ער האָט גאָר נישט געפונען, ער האָט איהם אָבגעבונדען דאָס טוך פון פּנים — געמאַטערט זיך ניט אריינצוקוקען איהם אין פּנים אַ'ריין, האָט איהם אויפגעריסען דאָס העמד. אויפ'ן לייב אָנגעבונדען האָט קאַ־נאריק געהאט א זעקעל, אין וועלכען עס איז געלעגען פּאַפּיער געלד און א פּאַס איינגעוויקעלט אין א שטיקעל פּאַפּיער, אויפ'ן פּאַס האָט זיך מאטקע מעהר געפרעהט ווי אויף דאָס געלד, בעהאַלטען עס, האָט ער אויסגעזוכט די שטיינער וואָס ער האָט אָנגעגרייט נאָך פון פאַר־נאַכט, ארומגעבונדען קאנאריק'ען מיט מאַרי'ס טוך און אריינגעשטופּט די שטיינער אין טוך אריין, האָט ער איהם אריינגעקוליעט אין וואסער אריין צווישען געמויזעכטס און קאנאריק איז פערשוואונדען פון דער וועלט.

אָבגעוואשען זיך ביים וואסער, האָט ער בעפוילען די מויד, אז זי זאָל זיך אויך גוט ארומוואשען אין וואסער. דערנאָך האָט ער אויס־געטהאָן זיין צוריסענעם ראָק מיט די שטיוועל, געמאַכט דערויס א פּע־קעל און אָנגעלייגט מיט שטיינער און אריינגעלאָזט אין וואסער. אין קאנאריק'ס פּאַק האָט ער געפונען זיינע נייע שטיוועל מיט די לאַ־קירטע כאַליאַוועס וואָס קאנאריק האָט איהם אויסגעצויגען אין דער שענק, און קאנאריק'ס נייעם אָנצוג. ער האָט זיך אויסגעפּוצט אין דעם שפּיעגעל פון דעם שטערען בעלויכטען וואסער, אין וועלכען קאַ־נאריק איז יעצט געלעגען. האָט זיך אָנגעטהאָן קאנאריק'ס נייעם אָנצוג, די סאַמעט־רויטע אויסגעשניטענע וועסט און אָנגעהאַנגען זיך זיין זייגער מיט די גרויסע זילבערנע זעלנערישע קייט. אז מאטקע איז שוין געווען אָנגעטהאָן האָט ער נאָך גענומען א פּאָאר שווערע שטיינער און אריינגעלאָזט אין וואסער, אויף דעם אָרט אויף וועלכע, קאנאריק איז געלעגען, גענומען קאנאריק'ס פּאַק אויף די פּלייצעס, די מויד ביי דער האַנד און איז געגאַנגען.

— זאָלסט געדענקען, אז איך הייס מאיר אהרון קאנאריק און אזוי

זאָלסטו מיך רופֿען שטענדיג, דו הערסט, זאָלסט נישט פֿערגעסען — האָט מאַטקע געזאָגט צו דער מויד שטרענג.

— און איך הייס חנה דבורה זילבערשטיין.

— וואָס, פֿון ווען?

— קאַנאַריק האָט מיר געקויפֿט אַ פּאָס פֿון די קאַטאַרינאַרזשעס און האָט מיר איהם היינט געגעבען, ווען איך בין אַוועק מיט איהם. געדענק!

— דאָס איז גוט.

די נאַכט איז געווען אַ קאַלטע און מאַרי האָט גאָר ניט געהאַט אויף זיך נאָר איהר לייכט טיולענעם קאָפּטענדעל און אַ קליידעל אויף'ן נאַקעטען לייב. עס איז איהר קאַלט געווען, זי האָט די גאַנצע צייט געקוקט מיט בענקענדע און פֿערלאַנגענדע בליקען אויף מאַטקען. זי האָט געפֿיהלט דאָס בעדערפֿעניש צו ווערען אַרומגענומען, און צו ווע־רען צוגעדריקט פֿון די שטאַרקע וואַרימע אַרימס, איבער וועלכע עס האָט נישט לאַנג געראָנען מענשען בלוט... צו ווערען אַריינגענומען פֿון דעם וואַרימען אָטעם, וואָס האָט נישט לענגס געאָטעמט לעבע־דיגעס בלוט... זי האָט זיך צוגעקאַרטשעט צום יונג, איינגעקנעטען זיך מיט איהר ציטריג לייב צו זיין ברויזענדען קערפּער און געקוקט צו איהם מיט קינדישע בעטענדע אויגען.

— מאַטקע, מאַטקע לעבען! האָט זי זיך געטוליעט צו איהם.

דער יונג האָט זי אַוועקגעשטופּט פֿון זיך.

— נישט יעצט, קום, מיר דאַרפֿען אַנטלויפֿען, עס ווערט שפּעט.

— מאַטקע, מאַטקע איינציגער, שלאָג מיך, טרעט מיך מיט די פֿיס, און איך וועל דיינע הענד קושען. טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. איך וועל דיר אַלץ, אַלץ האַרצען.

— ווי הייס איך? — האָט זי מאַטקע געשלאָגען מיט די פֿויסט אין פּנים אריין — ווי הייס איך? האָסט פֿערגעסען?

— קאַ—נאַ—ריק! מיין ליובאָווניק קאַ—נאַ—ריק!

אין וואַסער וואָס איז געווען ניט ווייט פֿון זיי האָט זיך ווער בע־וואויגען—דאָס וואַסער האָט אויפֿגעציטערט און געפּאַטשט אונרוהיג צווישען דעם גרינס, און די קוויטשערס, ווי עס וואָלט זיך ווער אויף־

געכאפּט און ארויסגעקוקט פון וואסער ביי דעם נאָמען קאַנאַריק — וואָס האָט זיך געהערט אין וואַלד.

מאַטקע און מארי האָבען נישט געהערט דאָס ציטערען אין וואסער. זיי האָבען זיך ביידע ביי די הענד אָנגענומען און געגאַנגען מיט פלינקע טריט צו די נאָהענטסטע סטאַציע, צו פאָהרען נאָך ווארשוי, אויף'ן דעם אדרעס, וועלכע מארי האָט צווישען די ברוסטען געהאַט פערשטעקט.

דריטער טהייל

מאָטקע אין וואַרשאָ.

1

די אלטע שטאָדט.

אין אַ ווינקעל פון דער גרויסער ווארשא איז נאָך איבערגעבליבען אַ רעשט פון דער מיטעל־אלטערישער שטאָדט. די אלטע שטאָדט אין ווארשא בעשטעהט פון הויכע, שמאָלע, אַלטע הייזער, וואָס אונזערע זיידעס פאר הונדערטער יאָהרען האָבען זיי אויפגעשטעלט. איין הויז איז אָנגעמויערט אין צווייטען און קוים ריהרט מען איינס, וועלען זיך די אַנדערע צופאַלען. זיי האָבען קיין הויף, קיין פענסטער, קיין ליכט, נור יעדעס הויז איז ווי אַ לאַבירינט. לאַנגע פינסטערע קאָרידאָרען פיהרען דורך געהיימניספאַלע וועגען אין די שטובען פון די הייזער. און די וועגען ווייסען נור די אַלטע איינוואָהנער פון די הייזער, וועלכע זיינען אין זיי געבוירען און ערצויגען געוואָרען. אונזער איינער, אז ער פאלט אריין אין אזא הויז, מיינט ער, אז ער איז פערבלאָנדזשעט געוואָרען אין אלטען קלויסטער, וואָס פון די ווענט שמעקט די אינקוויזיציע, און אַ שרעק בעפאַלט איהם פון די הויכע רונדיגע באלקענס, וועלכע בויגען זיך ארום זיין קאָפּ, פון די שווארצע ערנסטיגע ווענט וואָס רינגלען איהם ארום, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען וועג פאר פינסטערניש און שרעק.

און נישט נור די הייזער — די גאנצע טהייל אַלטע שטאָדט מאַכט אזא איינדרוק. אין מיטען מארק, אין אן אלטען אויסגעטריקענטען

ברונען, וואָס איז אַמאָל געווען דער שטאָלץ פון ווארשא, שטעהט די ווארשעווער וואסער־נימפע, האלב פרוי, האלב פיש, דער סימבאָל פון דער ווארשעווער שטאָדט. ארום איהר, ארום די וואסער־נימפע, וואָס איז גיכער אַ סימבאָל פאר די ווארשעווער פערפיהרערישע פרוי, איי־דער פאר דער שטאָדט, שטעהען אין ענגשאפט די הייזער ווי אַלטע, אַלטע זיידעס, הויכע און שמאָלע ווי סוכאָטניקעס. יעדעס איינע אין אנאנדער קאָליער אָבגעפארבט מיט די צייכענס פון די אלטע צעכען אויף זיי. אין מארק זיינען אויפגעשטעלט בוידען און שטעלען, און ווי עס פאַסט זיך פאר אזא אַלטע טהייל שטאָדט, איז דאָ דער מארק פון אַלט־ווארג. איהר קריעגט דאָ צו קויפען פון אַלטע אָבגעניצעווע־טע לעפעל ביז א פּאָאר אַלטע שטיוועל. און נישט איינער קומט דאָ אריין אַן אָבגעריסענער און געהט ארויס א בעקליידעטער מיט א פּאָאר שטיוועל וואָס זיינען גענייהט געוואָרען פאר פינף יאָהר אין פאריז, מיט א ראָק וואָס איז געמאַכט געוואָרען אין א ניו יאָרקער שאָפּ, און מיט אַ העמד וואָס איז געקויפט געוואָרען אין א בערלינער קראָם, און דאָס אַלעס האָט ער געקויפט פאר קליין־געלד, פון וועלכע עס איז איהם נאָך איבערגעבליעבען אויף מיטאָג.

אין איינע פון די הייזער, וועלכע האָט געטראָגען דאָס שטאָל־צען נאָמען „דער שיף אַנקער" און איז טאַקע געווען בעצייכענט מיט אַ שיף וועלכע איז געווען גרין אָבגעפארבט אויף א רויט פעלד, האָט זיך געפונען דאָס טהיי־הויז „קאפע ווארשאווסקי". ביינאכט איז די „קאפע ווארשאווסקי" בעלויכטען מיט צוויי רויטע לאָמטערנעס, וועל־כע ברענען זיך אונטער דעם שילד מיט דער גרינער שיף. און אויף דריי פיער שטוהלען וועלכע שטעהען אין דרויסען פון דער „קאפע ווארשאווסקי" זיצען אויסגעזעצט מיידלעך, יונגע און עלטערע אין א מאָד־נע נעגליזשע, האלב אויסגעטהאָן, האלב אַנגעטהאָן, אין ווייסע קאָפּ־טענדלעך און ווייסע ספּאָדניצעס, אָפּט קורצע, און ווייזען ארויס די רויטע, בלויע, שווארצע סטרימפּף און די ווארשעווער געמאַקטע שי־כעלעך. ביי א טהייל פון זיי האָבען זיך די האָר צולאָזט, ביי א טהייל זיינען די האָר ארומגענומען מיט רויטע בענדער, און ביי די עלטערע און דיקע האָבען זיך די קאפּטענדלעך אויפגעשפּילעוועט און צופעליג ווייזט זיך ארויס א לייבליכע געהויבענע ברוסט. די עלטערע זיצען נור אזוי שווער און אונבעוועגליך אויף די שטוהלען פאר דער „קאפע

ווארשאווסקי". די אינגערע און די שעהנערע לויפען ארום אויף די טראָטואַרען, לאָזען פליהען זייערע צולאָזטע האָר, לאָזען ארויסווייזען זייערע נאַקעטע הערצער און ברוסטען און זייערע געטאָקטע שטארקע קורצע פיס, וואָס הויבען זיך פון די קורצע קליידלעך, און כאַפּען אָן די דורכגעהערם ביי די אָרימס.

און די גאַס איז דענסטמאָל בעלעבט, פאַר פיעלע אזעלכע אַלטע ערנסטע הייזער ברענגען רויטע לאַמטערנעס און בעלייכטען די אַלטע סימנים פון די פאַרצייטיגע צעכען. פאַר פיעלע טהירען פון אזעלכע קאַפּעען זיצען אויסגעזעצט מיידלעך אין אזעלכע מאָדנע שלאָף־צי־מערדיגע קאָסטיומען, און פיעלע יונגע לייטלעך, און עלטערע מענ־שען, ציווילנע און רעגיערונגס־לייט אין פערשיעדענע פאָרמען, יונגע און אַלטע, בעלעבען אין די אבענדען די טראָטואַרען פון דער אַלטער שטאָדט. אָפטמאָל שפּיעלט אַ קאַטערינקע פאַר אַ הויז און קינדער טאַנצען נאָך'ן טאַקט פון דער קאַטערינקע, אָפטמאָל הערט זיך אַ האַר־מאָניקע שפּיעלען. דאָס זיצט דער סטרוזש פאַר'ן הויז מיט אַ שיקסע אין די אָרימס און שפּיעלט זיך פערגעניגענד אַ מעלאַנכאָלישע פּוילישע מאַזורקע און „היט דאָס הויז", אז קיין גנבים, און קיין אונגעמאָל־דענע מענשען זאָלען אין הויז ניט אריינקומען. נור ער לאָזט אריין די מיידלעך מיט די געסט וואָס זיי פיהרען פון דער גאַס און ווערען פערשוואונדען אין פינסטערען לאַבירינט פון אזא הויז.

דאָס איז אַלעס אין אָבענד. יעצט איז אָבער טאָג. דער מאַרק פון די אַלטע שטאָדט איז פול מיט סוחרים און קונים. אַלעס איז דאָ אַ סחורה, אַלעס פערקויפט מען און מ'קויפט דאָ. עס שטעהט אַ זעלנער מיט ראָזעוואַנע ברויט, אנאַנדערער מיט קאַזיאָנע לייוואַנד צו פערקויי־פען. אַ איד מיט אַלטע שירמס און אָבגעניצעוועטע קראַגענס, אַ אידענע מיט אַלטע ווייבערשע קליידער. און דער מאַרק איז פול מיט קונים, און מען קויפט און מען טהוט אָן די געקויפטע זאכען באַלד אויף'ן אָרט. טהייל מאַכען אַ טויש. לאָזען איבער די אָבגעטראָגענע זאכען פאַר אַ ברויט, פאַר אַ פעקעל פּאַפּיראָסען, און אָפטמאָל געהט איינער אוועק פון דעם מארק אין גאַנצען אָהן אַ ראָק, פאַר אַ טרונק בראַנפּען, אזוי ווייט ווי די פאָרגעשריעבענע אנשטענדיגקייט לאָזט צו, געהט אָן דער האַנדעל. ד. ה. ביז צו די הויזען. (אָהן הויזען קען מען זיך אין מאַרק ניט ארומדרעהען לויט פאָרשריפט). און די נימפע. די ווארשע־

ווער וואסער נימפע, וואָס שטעהט אין דעם אויסגעטריקענטען ברונען, האָט שוין געזעהן ניט איין נאַקעטען קערפּער. און ווען זי וואָלט נישט געווען געמאַכט אויס קופּער און מעטאַל, וואָלט זי זיך גערויטעלט פאַר שאַנדע פון פערשיעדענע סצענעס וואָס עס קומט איהר אויס צוצוזעהן.

אין „קאַפע ווארשאַווסקי" איז יעצט שטיל. איינזאַם זידט דער גרויסער סאַמאָוואר אין א ווינקעל פון קאַפע און די פליעגען עסען זיך רוהיג די קעז און קיכעלעך מיט די אַנדערע געקעכטס, וועלכע ליגען אויסגעלייגט אין שוי־פענסטער. אין קאַפע אליין ווייזט זיך קיינער נישט, נור אין אַ הינטער־שטיבעל וואָס האָט קיין פענסטער נישט, נור א קליינעם לופטשיק, וועלכער געהט ארוים אין אַנאַנדערן צימער, (וואָס יענער האָט יאָ פענסטער און בעלייכט גאַנץ מאַט מיט א פאַרנאכטליכען שימער דאָס שטיבעל). ביי אַ ווייסען לאַנגען טיש, ביי וועלכען א מיידעל שטעהט און ווערגערט אויף א ברעט אַ טייגעל, זיצען א פּאָר אַנדערע מיידלעך, צו ווייבלעך, און טרינקען טהיי. א טהייל פון זיי זיינען נאָך אין נאכט קליידער, כאָטש עס איז שוין אַ שטיק נאָך מיטאָג. איינע אין א העמד, די צווייטע אין אַ שלאָפראָק, א טהייל מיט צולאָזטע האָר, וועלכע זיי טרינקענען אין דער לופט, — אין שטוב פיהלט זיך אַ ריח פון פודער און שלעכטע „פּאַרפיומען". די „לאָוויטשערין" האָט אראָבגעבראַכט פון דער הויף פון איהר צימער'ל, וואו זי וואהנט, אַ האַלב טוץ באַטיסטענע העמדער, מיט די זשוראַדאָווער טישטיכער און האַנדטיכער, וואָס זי האָט געזאַמעלט אין איהר קאָרב און האָט געוויזען די שעהנע דעסענס אין וועלכע עס איז געווען איהר נאָמען אויסגעהאַפטען. די מיידלעך האָבען בעטראַכט די ארבייט, געפּרופט טרעפען וויפיעל די לאָוויטשערין האָט בעצאָהלט פאַר די לייליכער מיט די טישטיכער, און די וועש איז ארומגעגאַנגען פון איין האַנד אין דער צווייטער.

דאָס נייעס, אז די לאָוויטשערין האָט זיך ווידער געקויפט נייע וועש, האָט ארויסגערייצט די בעל־הבית'טע פון די קיך ארוים — וואו זי איז געשטאַנען און האָט געקאָכט מיטאָג פאַר די קינדער וואָס דאַרפען באַלד פון חדר אהיים קומען. די בעל־הבית'טע איז ארויסגעקומען פון קיך מיט א צופלאַמט פּנים פון פייער, א דיקע, פעטע ווארשעווער אידענע מיט אַ פעטען האַלז און פעטע פינגער. זי האָט מיט

פרייד אויך גענומען בעטראכטען די פרישע גלאַנצענדיגע טישטיכער און האַנדטיכער. ווי אַ טיכטיגע וואַרשעווער ווירטהין האָט די בעל־הבית'טע נישט געקענט גלייכגילטיג זיין צו וועש, און מען האָט די טישטיכער אויסגעצויגען אויף די טישען, אויף די בענק, אויפ'ן בעט וואָס איז דאָרטען געשטאַנען, געמאָסטען זייער לענג און געפּרופט טרעפען זייער ווערטה.

— וואָס וועסט דו טהאָן מיט אַזוי פיעל וועש, דאָבריש? — האָט די בעל־הבית'טע געפרעגט די לאַוויטשערין מיט אַ בעהאַלטען שמייכעלע אין די פעטע פאַלדען פון איהר גרויסע געזיכט און מיט אַ וואונק צו די אַנדערע מיידלעך, וואָס האָט אויסגעדריקט אַי שפּאַס אַי אַ ביסעל קנאה אויף די וועש. — האָסט דאָך שוין אַזוי פיעל, אַז די וועש פוילט דאָך ביי דיר אין קאַסטען. דו ניצט דאָך זי נישט.

— שאַדט נישט, זאָל זי פוילען. עס וועט קומען אַמאָל אַ צייט, אַז איך וועל זי ניצען אויך.

— הלואי פאַר מיינעט וועגען, — האָט די בעל־הבית'טע פון „קאַפע וואַרשאַוסקי" געזאָגט, וויעדער מיט דעם זעלבען שמייכעל. און געוואָלט אַריינגעהן צוריק אין קיך אַריין. אָבער עס האָט זי אָבגעשטעלט געגענדיל די זשאַכלינערין'ס שטימע:

— גיעב נור אַ קוק ווי עס אַרט איהר ווען אונזער איינע קויפט זיך וועש. זיי אַליין מעגען זיך נור קויפען אויסשטייערס, בעל־בתיש'־קייט. שאַדט נישט, דאָבריש. ניץ זי געזונדערהייט.

די בעל־הבית'טע פון קאַפע הויז איז ניט געווען די בעל־הבית'טע פון „הייזעל", צו וועלכען די מיידלעך האָבען געקערט. די מיידלעך האָבען געקערט צו אַנדערע בעלי־בתים. אין דעם קאַפע זיינען זיי נור אַריינגעקומען, ווייל דאָרט איז געווען זייער „בערזע" און זיי פלעגען דאָרט פערברייננגען ביי טאָג, ביז מען טהוט זיך אָן פאַר דער דער נאַכט. און פאַר געגענדעל די זשאַכלינערין האָט די בעל־הבית'טע פון קאַפע הויז מורא געהאַט. ערשטענס האָט די זשאַכלינערין אַ גרויס מויל, און צווייטענס, האָט זיך אין שכנות'דיגען הויז אויפגעעפענט אַנאַנדער קאַפע הויז, אַ קאָנקורענט. און מיידלעך פון אַנדערע הייז־לעך האָבען דאָרטען אָנגעהויבען צו פערקעהרען.

— איך מיין דען עפּעס, פון מיינעט וועגען, וואָס האָט זי זיך אָנ־

געטשעפעט אָן מיר? לאָז זי זיך דאָס גאַנצע געוועלב אויסקויפען. — און די בעל־הבית׳טע איז צוריק אריין אין קיך.

— וואָס וועסט דו טאָקע טהאָן מיט די טישטיכער און סערוועטען, וועסט דו דאָס ניצען? אַך, איך האָב דאָרט ליעב אַ שעהנעם קאָפּעלוש און אַ שעהנע פּאַלערינע, דאָס איז פאַר מיר. — אָבער אויסגעהאַפטענע טישטיכער, דאָס איז גוט פאַר אַ בעל־הבית׳טע וואָס פיהרט אַ הײם, נישט פאַר אונזער אײנע — האָט זיך אָנגערופען יענטע׳לע דער ממזר.

די מײדלעך האָבען אונטערגעשמײכעלט. זײ האָבען געוואוסט פון די לאַוויטשערינס שוואַכקײט צו קויפען זיך בעל הבתישקײט, טהײערע וועש פאַר דעם אָבגעשפּאַרטען גראָשען וואָס זי גיט ניט אויס אויף קײן קלײד, אויף קײן שיך, און ווי זי קען נור פון אַ גאַסט ציהען אַ גראָשען — גיט זי עס אויס פאַר אַ בעל הבתישקײט, כאָטש דאָס בעל הבתישקײט האָט געפוילט ביי איהר אין קאַסטען. אפשר האָט זי געהאַט נאָך אַ האָפנונג אַמאָל עס צו בענוצען, ווען זי וועט חתונה האָבען און פיהרען אַ אַנשטענדיג לעבען, ווי עס איז די האָפנונג פון די מעהרסטע פון אַזעלכע מײדלעך, און אפשר האָט זי די האָפנונג שוין אַלײן אויך ניט געהאַט, נאָר עס איז בײ איהר געוועזען אַ מין שפּיעל, ווארום, אַז קײנער איז ניט געוועזען בײטאָג, פלעגט זי ליעב האָבען ארויסנעהמען די אָנגעקויפטע זאַכען פון קאַסטען און אויפראַמען איהר שטיבעל, ווי זי וואָלט געהאַט אַ מאַן און געוועזען געפיהרט אַ בעל הבתיש לעבען. זי האָט אויף איהר קלײנעם טיש אויסגעלעגט אַ רײן טישטוך, אויפגעשטעלט דעם נײעם קופּערנעם סאַמאָוואַר, אָנגעהאַנגען די בילדלאַך אויף די וואַנד, אַ אויסגעהאַפטענע זײדענע קאָפּע אויפ׳ן בעט. און פאַרנאַכט, ווען מען האָט זיך אָנגעהויבען גרײטען אויף געסט, האָט זי די זאַכען צוריק אויפגעפּאַקט און בעהאַלטען אין קאַסטען אַרײן...

נאָר באַלד איז דער שמועס איבערגעהאַקט געוואָרען. אין קאָפּע הויז איז ארײנגעקומען אַ מײדעל פון אַ יאָהר אַכט, ארומגעהילט אין אַ גרויסען שאַל, וואָס אַ האַלבער האָט זיך איהר נאָכגעשלעפּט אויף דער פּאָדלאָגע און פון דעם אַנדערען האַלבען האָט ארויסגעשטאַרט ווי אַ קלײן היה׳לע דאָס קעפּעל פון אַ קינד, וואָס דאָס מײדעל האָט געהאַלטען. אין דער צווייטער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ בלעכענעם

טשייניק און אריינגערעדט מיט א הייזעריגע שטימע, וואָס קומט פון אַ פערשטאָפּטע נעזעל מיט אַ בעליינטען האַלז, אויף אַן עכט ווארשעווער לשון, וואָס האָט געקלונגען ווי געזונגען:

— פאר א צווייער געזאָטען וואסער!

— חנה'לע, חנה'לע, א קונה איז דאָ! — האָט איינע פון די האַלב נאַקעטע מיידלעך אריינגערופען אין קיך אריין, וואו די בעל־הבית'טע איז געווען.

פון דער קיך איז ארויסגעקומען א מיידעל פון א יאָהר אַכט־צעהן, ניינצעהן, אַנגעטהאָן געוועהנליך ווי יעדער אַנדער לעבעדיגער מענש, נאָר דאָ צווישען די האַלב־נאַקעטע מיידלעך, וועלכע זיינען געזעסען אין זייערע נאַכט־העמדער און שלאָף־רעק, האָט דאָס מיידעל, וועלכעס מען האָט גערופען חנה'לע, אין איהר רויט־בלויען קאַרטענעם סטאַניקעל מיט די גלאַטע פארקעמטע האָאר, מיט די צוגעפלאָכטענע צעפּ, און מיט דעם פרישען, נאַטירליכען פּנים, אויף וועלכען עס איז נישט געלעגען קיין פערהאַרטעווער, געבראַכענער פּודער, ווי ביי אַנ־דערע מיידלעך, זיך אויסגענומען ווי אוננאַטירליך און מאָדנע. זי האָט אויסגעזעהען ווי א אַנגעטהאָנענע צווישען נאַקעטע. חנה'לע איז אריינגעגאַנגען אין קאַפּע הויז, און האָט גענומען פון דעם קינד, וואָס האָט געהאַלטען נאָך אַ קלענער קינד אין האַנד, דעם בלעכענעם טשיי־ניק און האָט אָנגעגאָסען געזאָטענע וואסער פון זודיגען סאַמאָוואַר.

— וואָס מאַכט די מאַמע? — האָט גענענדיל די זשאַבלינעריז געפרעגט די קליינע מיידעל.

— איך ווייס נישט. די מאַמעשי ליעגט אין בעט און דער טאַטעשי איז נישטאָ — האָט דאָס מיידעל ווידער געזאָגט אין א קינדערשען געזאַנג מיט אַ הייזעריגע שטימע.

— גיב איהר, חנה'לע, א קעז־קיכעל, דאָ האָסטו א פירער — זאָגט די זשאַבלינערין, ארויסנעהמענדיג א בייטעלע פון איהר זאַק און אַוועקלעגענדיג אַ קופערנע מטבע אויפ'ן טיש.

חנה'לע איז צוגעגאַנגען צום שוי־פענסטער. אין פענסטער איז געוואָרען א רעש פון די אַנטלאָפענע פליעגען. וואָס חנה'לע האָט דערשראָקען מיט איהר האַנד, ארויסגענומען א קעז־קיכעל און דער־לאַנגט דער מיידעל, און דאָס מיידעל האָט עס צוגענומען אָהן ווערטער.

— און פאַר מיר אויך.

— און פאר מיר אויך — האָבען זיך געלאָזט הערען שטימען פון אלע זייטען, וואו די מיידלעך אין די נאכט־העמדער זיינען נור גע־זעסען, און חנה'לע האָט אָנגעלעגט דעם קינד אין טוך אריין קעז־קיכלאָך וויפיעל זי האָט נאָר געקענט דערטראָגען.

— זעה נור, אז דו זאָלסט ניט פאלען מיט'ן קינד, — שרייט איהר נאָך די זשאַכלינערין.

— געה פאמעלאָך, דו הערסט, — זאָגען אנדערע מיידלאָך.

— א רחמנות דעם פּאָפּיראָסניק. דאָס ווייב קרענקט שוין דעם זיבעטען חודש, און א פולע שטוב מיט קינדערלאָך. דאָס האָט מען פון חתונה האָבען, זאָגט די זשאַכלינערין, און ווישט זיך אָפּ פון פּנים מיט א טיכעל דעם נעכטיגען פודער.

— ניט אלע מענער זיינען דאָך אזעלכע שלים־מזל'ניקעס ווי דער פּאָפּיראָסניק, — רופט זיך אָפּ אין א ווינקעל די לאָוויטשערין, וועל־כע לייגט צונויף איהר וועש.

באַלד האָט זיך די טהיר פון קאפּע הויז אויפגעעפענט מיט רעש און א פּאָר אינגלאָך, ווי א צווילינג, האָבען געגעבען א שפּרונג אריין, געוואָרפען מיט די הענד, מיט די קאַפּאָטעס, מיט די קאַשקעטלאָך, און מיט סידורים וואָס זיי האָבען געהאַלטען אין די הענד.

— מאַמאַ, גיב אונז עסען! — האָבען די אינגלאָך אויסגעשריען, נאָך זייענדיג ביי דער טהיר.

— שלמה'לע, קום נאָר אהער, — רופט צו א אינגעל די לאָווי־טשערין.

— ניין, שלמה'לע, קום צו מיר, אָט האָסטו א צווייער, אז דו וועסט אהער געהן — זאָגט די זשאַכלינערין, און נעהמט ארויס א צווייער פון זאָק.

— שלמה'לע, איך וועל דיר קויפען א מעסעריל, אז דו וועסט אהער געהן.

דאָס אינגעל איז געשטאַנען אין מיטען, מיט'ן סידור אין דער האַנד, האַלב רויט געוואָרען פון ווארימקייט, וואָס ער איז געלאָפען און געקוקט מיט די בלישצענדע אויגעלאָך און ניט געוואוסט וואו צו געהן — נאָך'ן צווייער צי נאָך'ן מעסעריל.

— שלמה'לע, קום עסען, — האָט איהם פּלוצלונג אָנגענומען חנה'לע ביי דער האַנד און האַלב מיט געוואַלד אין קיך אריינגעשלעפּט.

— גיב נור א קוק, ווי זי האט מורא, איך וועל איהם א שטיק אפבייסען. — קרימט זיך די זשאבלינעריז.

דאס אינגעל האט נאך מיט בלישצענדע אויגען געקוקט צום צווייער, וואס די לאוויטשעריז האט געהאלטען, און האלב מיט גע־וואלד אוועק פון שטוב.

נאר אין קאפע הויז איז ווידער געווארען א בעוועגונג. עס זיינען אריין צוויי פרעמדע מענשען און לויט זייער אנשטענדיגעם אויסזעהן און אנשטענדיגע קליידונג, זיינען זיי, קענטליך, געווען זעהר זעלטענע געסט אין קאפע הויז. די מיידלאך האבען זיך צוריק געצויגען אין א ווינקעל, א טהייל פון זיי האבען זיך פעררוכט זייערע פריזירע און זייערע קליידער, און געקוקט מיט בלישצענדע אויגען. די בעל־הבית'טע איז אויך אריינגעקומען פון קיך, גלייך געמאכט זיך די האאר און איז אנטקעגען געגאנגען די פרעמדע אונגעוועהנליכע געסט. די בעל־הבית'טע איז בלייך געווארען און אביסעל דערשראָ־קען געווארען פאר די פרעמדע מענשען. נאר באלד האט זיך צוויי־שען זיי געוויזען א בעקאנט פנים. וועלפיל דער רויטער האט מיט זיין הייזעריגער באס שטימע אריינגערופען אין טונקעלען צימער אריין:

— קאנאריק איז נישטא?

די מיידלאך אוין די בעל־הבית'טע האבען זיך בערוהיגט דער־הערענדיג וועלפיל דעם רויטענס, דעם בעל הבית פון הייזעל'ס בע־קאנטע שטימע, און האבען אבגעענטפערט:

— א, דא איז ער, ער שלאפט, — און געוויזען אויף א טונ־קעל ווינקעל פון קאפע הויז, וועלכער איז אין גאנצען געווען איינ־געוויקעלט אין פינסטערניש, און האבען אויסגערופען:

— קאנאריק! קאנאריק! מען רופט דיך!

פון א זאפע איז אראבגעקראכען א הויכער יונג, ארויסגעקומען פון דער פינסטערניש. די לאקירטע האליאוועס פון זיינע שטיוועל האבען געבלישצעט נאך אין די טונקעלהייט. זיין שווארצע גרוווע איז געווען צורודערט, און א פנים האט ער געהאט א זויערס, כאטש אן אויסגעשלאפענעס, א חיטרע, מיט צוויי קליינע שווארצע וואנסעלאך.

ער האט זיך גלייכגילטיג די אויגען אויסגעווישט מיט די הענד, און ארומגעקוקט זיך א פערוואונדערטער, ווי ער וואלט דא פלוצלונג אריינ־געפאלען, און געפרעגט מיט א יונגע קלאהרע שטימע, וועלכע איז גע־ווען פון א שטארקע ברוסט:

— ווער רופט מיך?

אין דער שטימע האט מען איהם דערקענט, עס איז געווען „מאטקע גנב“.

2.

דער „דירעקטאָר".

קאַנאַריק האָט אָנגעקוקט די ביידע נייע לייט, וואָס וועלפּיל האָט אריינגעבראַכט אין קאַפּע־הויז. איינער פון זיי, דער עלטסטער איז געווען א נידעריגער, א דינליכער, מיט א פּאָר שווארצע פינקעלדיגע אויגען, וואָס האָבען געקוקט אויף אלע און אלעם מיט פער־אכטונג און חשד; ווי איינער וואָס איז זיכער אין זיין וועלט, און האָט אלעם אין דר'ערד. א גראָבען ציגאַר האָט ער געהאַלטען אין די צייהן, וואָס זיינען שווארץ געווען פון רויכערען. מיט א הייזעריג קול געהוסט יעדען אויגענבליק און געשפּיגען. נאָר דערפאַר האָט פון איהם אראָבגעבליצט בריליאַנטען. א בריליאַנטענע האָרפּע אין קריוואַט וואָס האָט צו וויסען געגעבען, אז דער בעטרעפענדער שטעהט נאָהענט צו די קונסט. גרויסע בריליאַנטענע רינגען אויף די קורצע, דינע פינגער. נאָר דעם גרעסטען בריליאַנט אין פלאַטין איינגעזעצט האָט ער געטראָגען אויפ'ן קליינעם פינגער, וואָס ער האָט געהאַלטען אויס געוואָנהייט אין איין איבעררייבען אין זיין סאַמעטענע רויט־שרייענדע וועסט און איינגעקוקט זיך מיט האַלב־פערמאַכטע אויגע־לאַך אין זיין גלאַנץ.

דער צווייטער איז געווען א פיעל אינגערער, א שעהנער הויכער יונגערמאַן, אָנגעטהאָן אין א עלעגאַנטען אַנצוג, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט די הענד, נאָר קלענערע. און ער האָט געהאַלטען אין איין קאָקעטירען מיט די שווארצע קורצע וואָנסעלאַך, וואָס זיינען געווען אָבגעשניטען ענגליש־דזשענטעלמעניש.

דער אינגערער האָט געקוקט מיט גרויס דרך ארץ אויפ'ן עלטערען, און ער האָט איהם געהאַלטען אין איין טיטולירען: „פּאַן דירעקטאָר".

מאַטקע האָט זיי שווייגזאַם בעטראַכט, געוואָרען אביסעל אונרו־היג, וואָס אזעלכע וואַזשנע לייט האָבען עפּעס צו איהם א געשעפט.

דאָך האָט ער זיין פערוואונדערונג ניט ארויסגעוויזען. ער האָט נאָר געקוקט מיט א ברוגז׳דיגען בייזען בליק אויף וועלפיל דעם רויטען, וואָס ער האָט איהם גערופען, און געפרעגט שטום: וואָס איז?

— הער אוים קאַנאַריק: — דאָ איז א געשעפט פאר דיר. אז דו וועסט זיין א קלוגער, קענסט דו א גראָשען כאַפּען, נאָר דו מוזט זיין קלוג און פערשטעהן אן עסק.

— וואָס פאר א געשעפט? לאָמיר הערען! — האָט קאַנאַריק געפרעגט. געמיינט אז ער טהוט דאָס גאַנץ רוהיג, — נור די אונרוהיגקייט און די טשיקאַווינגקייט, וואָס האָבען די לייט צו איהם, האָט זיך ארויסגעוויזען פון זיין בעוועגונג.

דער עלטערער מאַן, דער „פאַן דירעקטאָר“ האָט קאַנאַריק׳ען בעטראַכט פון א זייט און דורכגענומען מיט זיינע קליינע פינקעלדיגע אויגעלאך, וועלכע ער האָט צוזאַמענגעקנייטשט, ווי ער וואָלט געוואָלט דערגעהן אין גאַנצען ווער ער איז. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעהוסט, אויסגעשפּיגען, ווי עס וואָלט געווען א צייכען, אז ער ווייסט שוין, ווער ער איז און האָט זיך אָנגערופען, ארומקוקענדיג זיך מיט פערראַכטונג אויף דעם קאַפּע הויז:

— נישטאָ וואו זיך אוועקצוזעצען. וואָס קען מען דאָ קריגען?

— חנה׳לע, חנה׳לע, קום נור ארוים — האָט וועלפיל אריינגערופען אין שטוב אריין, דער בעל־הבית׳טעם מיידעל זאָל ארויסקומען.

— חנה׳לע, חנה׳ע! האָט מען געהערט פון אינעווייניג רופען.

באַלד איז ארויסגעקומען חנה׳לע מיט א האַנדטוך אויף׳ן פּלייצע, און געקוקט פערוואונדערט און ערשראָקען אויף די פיינע לייט וואָס האָבען בעזוכט דאָס קאַפּע הויז. און די שרעק האָט גערויטעלט איהרע יונגע, פרישע באַקען און ערציטערט און געגלאַנצט איהרע שווארצע, יונגע אויגען.

— מאַך אַן אָרט וואו זיך אוועקצוזעצען. זעהסט דאָך ווער עס איז דאָ, — האָט וועלפיל געריבען פאר פרייד זיין פּלאַטשיגע נאָז, זוייזענדיג מיט די אויגען אויף די בכבוד׳ע געסט.

חנה׳לע האָט פלינק מיט׳ן האַנדטוך איבערגעריבען דאָס טישעל, אוועקגעשטעלט א פּאָר שטוהלען. אַלע האָבען זיך ארומגעזעצט. דער דירעקטאָר האָט מיט די זעלבע קליינע אויגעלאך, וואָס ער האָט פריהער בעטראַכט קאַנאַריק׳ען, יעצט דורכגעלעכערט דאָס בעוועגליכע

מיידעל. דערנאָך, אַז דער דירעקטאָר האָט זיך שוין געהאַט אָוועקגעזעצט אביסעל פון דערווייטענס פון טיש, האָט ער זיך אָנגערופען מיט אַ גוטמוטהיגען שמייכעלע:

— אנו, לאָז זי דערלאַנגען אַ פלאַש שאַמפּאַניער, נאָר אַן עכטע מייסטער מאַרקע.

— חנה׳לע! האָסט שאַמפּאַניער? — האָט וועלפיל געפרעגט מיט אַ שפּאַסהאַפטען טאָן, ווענענדיג צופריערענצושטעלען דעם „פאַן דירעקטאָר“.

חנה׳לע איז געבליעבען שטעהן אין מיטען שטוב און האָט נישט געוואוסט וואָס מען בעט איהר.

— וואָס זאָל איך געבען? האָט זי געפרעגט בייז און רויט ווערענדיג.

— גיב שוין דאָרט דיין טהעע מיט די קעז־קיכלאַך, וואָס דו האָסט, — האָט דער יונגערמאַן, דעם דירעקטאָר׳ס אַדיוטאַנט געזאָגט מיט אַ בעפעהלענדען טאָן.

— ווער איז דאָס? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט, איינקוקענדיג זיך מיט די קורצע אויגעלאַך אין זיין גרויסען בריליאַנט פון קליינעם פינגער, ווי ער וואָלט ניט געוועזען געמיינט חנה׳לען, נאָר דעם בריליאַנט.

— זי איז די בעל־הבית׳טעס טאָכטער. די מוטער איהרע האָלט דאָס דאָ די קאַפע הויז.

— און זי דרעהט זיך אַרום אויף גאָט׳ס וועלט און טהוט גאָר ניט. אַ שאָד, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט, ווי פאַר זיך.

— יאָ, זי איז אַ בעל־הבתיש קינד, די מוטער היט זי ווי דאָס אויג אין קאָפּ, — האָט וועלפיל ווייטער דערצעהלט.

— נו, לאָז זי איהר היטען. וואָס זיצט מען? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט אונגעדולדיג מיט אַ קאַפּריז.

— קאַנאַריק, דו ווייסט, ווער דער פאַן איז? — ווייזט וועלפיל דער רויטער אויפ׳ן „פאַן דירעקטאָר“.

— ניין, איך ווייס נישט, האָט מאַטקע אָפּגעענטפערט בייז און צורודערט. די געזעלשאַפט אין וועלכע ער איז נישט געוועהנט געווען, האָט איהם נערוועז געמאַכט.

— דאס איז דער „פאן דירעקטאר" פון קאפע שאנטאן „אקוואר־יום". דו ווייסט וואס דאס הייסט?

— ניין, איך ווייס נישט, — האט ווידער מאטקע אבגעענט־פערט בייז.

— צו דעם מענשען אין שאנטאן קומען אריין אזעלכע געסט, ווי דער פאליצמייסטער. די העכערע נאטשאלסטווא קומען דארטען אריין, דו ווייסט, וואס דאס הייסט?

— דער פאליצמייסטער אליין? און דער גובערנאטאר נישט? אלע העכערע אפיציערען מיט די פאלקאוניקעס, דער גאנצער וואאיג־סקי שטאב קומען אין „אקוואריום" טרינקען שאמפאניער און זעהען די שאנסאנעטקעס ארבייטען — האט געזאגט מיט שטאלץ דער שעה־נער יונגערמאן.

דער „פאן דירעקטאר" וועגען וועלכען עס איז דער געשפרעך גע־גאנגען האט גאנץ גלייכגילטיג אריינגעקוקט אין ברילאנט אריין פון זיין קליינעם פינגער.

— ביי דעם „פאן דירעקטאר" ארבייטען די גרעסטע אקטריסעס, די גרעסטע טענצערינס פון דער וועלט. פארשטעהסט? אז ביי איהם, אז עס טאנצט א שאנסאנעטקע, קריעגט זי א נאמען איבער דער וועלט, און קען קריגען טויזענדער דערנאך. די גרעסטע שאנסאנעט־קעס קומען צו פאהרען קיין ווארשא און בעטען זיך ביים „פאן דירעקטאר", אז ער זאל זיי ערלויבען צו טאנצען אין זיין שאנטאן, כדי זיי זאלען קריגען א נאמען.

חנה'לע האט דערווייל אריינגעבראכט אויף א טאץ טהעע מיט קעז־קיכלעך און אוועקגעשטעלט פאר די געסט.

— נו, דער שאמפאניער איז דא? — האט דער „דירעקטאר" געפרעגט און ווידער גענומען בעטראכטען חנה'לען מיט זיינע צו־זאמענגעקנייטשטע אויגעלעך, און דאס מיידעל האט זיך געדרויטעלט אונטער זיין בליק און איהרע הענד האבען געציטערט און איבערגע־גאסען די גלעזער מיט טהעע, וואס זי האט אוועקגעשטעלט.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאט'ס וועלט און טהוט גאר ניט! א שאד! — זאגט דער דירעקטאר פאר זיך מיט א זיפץ און נעהמט ארויס פון טאש א גאלדענע פאפיראסען־טאש, בעוועצט מיט

בריליאַנטען און סואווענירס און טהיילט ארום די זיצענדע מיט פּאַ־פּיראָסען.

— הער אוים, קאַנאריק, — דער „פּאַן דירעקטאָר" האָט געהערט פון דיין נקבה, די שפּאַניערין, אז זי קען געהן אויף א דראָט און מאַ־כען אַקראָבאַטישע קונצען. ער וויל זי זעהען.

— דאָס מיידעל, אָט די, דעם בעל־הבית׳טעס טאָכטער געפעלט מיר, — האָט דער דירעקטאָר זיך פּלוצלונג אָבגערופען.

— דער „פּאַן דירעקטאָר" האָט נאָך נישט געזעהן יענע, די שפּאַ־ניערען, פּאַנע דירעקטאָרשע. זי איז גוט. א שווארץ־בלוטיגע ברו־נעטקע, גאַנץ שפּאַניש, און נאָך גאָר פריש. קוים, קוים, — האָט דער יונגערמאַן, וואָס איז געווען דער מבין אויף די סחורות, געריהמט פאר דעם „דירעקטאָר" די סחורה.

— איך בין אַן עהרליכער מענש — רופט זיך אָן וועלפיל צו מאָט־קע׳ן, זעהסט, ווען דער „פּאַן" (ווייזענדיג אויף׳ן יונגען מאַן) איז גע־קומען צו מיר און געמאַכט מיט מיר א שמועס וועגען די שפּאַניערין, האָב איך איהם באַלד געזאָגט: די שפּאַניערין איז קאַנאריק׳ס נקבה. ער האָט זי צו מיר אריינגעבראַכט, ער האָט זיך צוליעב איהר געשלאַ־גען מיט שלמה שלאָסען־העקער. ער האָט צוליעב איהר אין די זייטען געשטאָכען געקראָגען. דאָס איז זיינס. וואָס מיינס איז מיינס, און וואָס זיינס איז זיינס. קיין סקאַנדאַלען און מעסער־שטעך האָב איך נישט ליעב. דיין נקבה, — דארף מען מיט דיר רעדען. דער „פּאַן דירעקטאָר" קען מאַכען פון איהר א לייט, און דו קענסט כאַפּען א שעהנעם גראָשען — ווילסט דו זי אָפּלאָזען דעם „פּאַן דירעקטאָר"?

מאָטקע איז געזעסען די גאַנצע צייט און האָט געשוויעגען. עפּעס וואָס טיעף אין זיך געקלעהרט און געצויגען א האלבע וואָנכע און גע־קייעט. אויף׳ן דירעקטאָר האָט ער שוין געטראָגען א כעס, אין בעס־טען פאַל וואָלט ער איהם גאָר געוואָלט גאָר די אויגען אונטערהאַקען. פאַר וואָס ווייסט ער נישט. עס איז איהם נישט געפעלען געוואָרען ווי דער „דירעקטאָר" האָט געקוקט אויף חנה׳לען. וואָרום כאָטש מאָטקע איז געווען אַ פּאַטראָן פון נקבות, און א נקבה איז ביי איהם געווען גערעכענט פאַר א סחורה, אָבער ער האָט געוואוסט דעם אונטער־שיעד פון א נקבה ביז צו חנה׳לען וועלכע איז אַן אונשולדיג מיידעל.

און האָט נישט ליעב געהאַט וואָס דער „דירעקטאָר" האָט געזאָגט. דורך דעם האָט ער געשוויעגען און גאָר נישט אָבגעענטפערט.

— כאַפּט נישט, לויפט נישט, לאָמיר זי א פריהער זעהען. איך ווייס וואָס דאָס איז? — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט גלייכגילטיג.

— דער „פּאַן דירעקטאָר" קען זי זעהען. וואו איז זי, קאַנאַריק?

— זי איז אויבען ביי זיך אין שטוב — האָט מאַטקע בייז אָפּגעענטפערט.

— טאָ וואָס וועלען מיר באַלעמוטשען, קומט לאָמיר זעהען די שפּאַניערין פון בערדיטשעוו, — האָט דער „דירעקטאָר" געזאָגט אונגעדולדיג.

— חנה'לע, חנה'לע, — האָט וועלפּיל זי גערופען.

דאָס מיידעל איז אריינגעקומען.

דער „דירעקטאָר" האָט ארויסגענומען א גרויסען דיקען ברוסטען־טאַש, צוערשט דאַרט געזוכט און דוקא געפרעגט, אויב זי האָט נישט פון קיין הונדערטער רעשטע צו געבען.

אַלע האָבען געלאַכט. דערנאָך האָט ער א פרעג געגעבען — פון א פינף און צוואַנציגער? צום סוף האָט ער געפונען א רובעל, וועלבען ער האָט דער מיידעל אין האַנד אריינגעגעבען מיט א טיעפען בליק פון די צוזאמענגעקנייטשטע אויגעלעך. קיין רעשטע האָט ער נים געוואָלט נעהמען.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאָט'ס וועלט און טהוט גאָר נישט, — האָט דער „דירעקטאָר" נאָך אַמאָל געזאָגט פאר זיך. איהם איז געפעלען די חכמה, און ווי אַ מענש, וואָס האָט זיך זעהר ליעב געהאַט, האָט ער ליעב געהאַט אָפט צו דערמאָהנען זיינע חכמות.

אז אַלע האָבען זיך אויפגעהויבען גרייט שוין צו געהן, איז מאַטקע געבליבען זיטצען.

— וואָס זיצט דו קאַנאַריק? דו געהסט נישט מיט?

— קום נור אהער וועלפּיל, — האָט מאַטקע גערופען דעם בעל הבית פון הייזעל אין א ווינקעל אריין.

— ווער איז דער? — פרעגט ער אויפ'ן „דירעקטאָר".

— דאָס איז דאָך דער „דירעקטאָר" פון קאַפּע שאַנטאַן „אקוואַר־יום".

— כ'ווייס נישט, יא דירעקטאָר אָדער נישט דירעקטאָר, נאָר דער

מענש געפעלט מיר נישט. אז ער וויל ארויפגעהן זעהען די שפּאַניע־רין, זאָל ער געהן. אויבען איז אָן אָפען הויז, און ווער עס וויל געהן ארויף, קען געהן. נאָר קוים וועט ער וועלען עפּעס דאָ מאַכען מיט חנה'לען, דו הערסט, — געהט ער פון דאנען קיין לעבעדיגער ניט ארויס.

— וואָס פאלט דיר איין? — ביזט משוגע געוואָרען?

— גענוג, איך האָב שוין געזעהען. יעצט קען ער געהען. איך וועל דאָ ווארטען.

— אפשר וויל ער נישט, אז איך זאָל ארויפגעהן, וועל איך נישט געהען. „קרומאַשאַטקא", קום — זאָגט דער „דירעקטאָר" צום שעה־נעם, הויכען מאַן, וואָס מען האָט איהם אין די אונטער־וועלט גערופען „קרומאַשאַטקא". דאָס איז געווען א יונג א גבור, וואָס דער דירעק־טאָר האָט איהם מיטגעפיהרט מיט זיך צום בעשיצען.

דער דירעקטאָר, „קרומאַשאַטקא" און וועלפּיל זיינען ארויפגעגאַנ־גען צו די שפּאַניערין. זיי זיינען געגאַנגען איבער א פינסטערען טרעפּ. דער „דירעקטאָר" האָט זיך בעלויכטען מיט א עלעקטרישען לעמפּעל. אויף די טרעפּ האָבען זיי אָנגעטראָפען קליינע קינדער, וועלכע זיינען געזעסען און געשפּיעלט זיך אין דער פינסטער. פון ערגעץ וואו האָט זיך א טהיר אָפגעעפענט און א אידענע האָט דעם קאָפּ ארויסגע־שטעקט, און פון שטוב האָט זיך געהערט א קינדיש געוויין.

באַלד זיינען זיי אָנגעקומען פאר א טהיר: וועלפּיל איז א פריהער אריין. דערנאָך האָט ער דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט און אריינגערופען דעם „דירעקטאָר" מיט „קרומאַשאַטקא'ן".

זיי זיינען אריינגעקומען אין א קליין שטיבעל, וועלכע איז גע־וועז פאַרהאַנגען טהיר און פענסטער מיט פערשטויבטע, רויט סאַמעט־נע פאָרהאַנגען. אויף א געבעט סאָפקעלע איז געזעסען א מיידעל אין א לייכט־באַטיסטען נאַכט־קאָפּטענדעל, גערויכערט א סיגאַרעטעלע און געפּוצט זיך די נעגעל מיט אַ מעניוקור, עפּעס געפייפט, און געקוקט האַלב־פערוואונדערט אויף די אריינגעקומענע געסט.

דער „דירעקטאָר" האָט די אויגעלעך פערקנייטשט און דורכגע־עגבערט דאָס שוואַרץ־בעהנ'עווטע מיידעל מיט זיין בליק, געקנייטשט די אויגעלעך און געקוקט מיט איבערלעגונג, ווי ער קוקט אויף דעם בריליאַנט, וואָס ער טראָגט אויף זיין קליינעם פינגער. עס זעהט זיך אויס, אַז דאָס מיידעל איז איהם געפעלען צו זיין צוועק, וואָרום ווי

תמיד, אז דער „פאַן דירעקטאָר“ איז צופריעדען געווען פון עפּעס, האָט ער זיך בעלעקט מיט זיין קליין צינגעל, און די אויגעלעך האָבען זיך איהם געקנייטשט, און ער האָט יעצט אויך ארויסגעכאַפּט די גאָלדענע פּאַפּיראָסען טאַש און אָנגעהויבען פּאַפּיראָסען צו טהיילען.

— פאַנע דירעקטאָרשע, דאָס איז אונזער שווארצע שפּאַניערקע — ווייזט אויף איהר אָן וועלפּיל, דער בעל־הבית, מיט שטאָלץ.

דאָס מיידעל האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן ווי דער „דירעקטאָר“ בעטראַכט זי פון א זייט מיט זיינע איינגעקאָרטשעטע אויגעלעך, האָט זי זיך ווי עפּעס פערשעהמט. געררויטעלט זיך אביסעל, און אונטערגעכאַפּט די שווארצע שוועררע לאָקען האאר, וואָס זיינען איהר איבער'ן דינעם האלז געפאַלען און אויפגעהויבען זיי און פערשפּיעלעט מיט האָר נאָדלען.

— איך זעה, איך זעה, — האָט דער „דירעקטאָר“ געזאָגט, און גע־טהיילט פּאַפּיראָסען.

— קענסט געהן אויף א לאָס, נינא? — האָט זי וועלפּיל געפרעגט.

— יא, איך האָב געארבייט אין א צירק אויף דער פּראָווינץ.

— און טאַנצען שפּאַנישע טענץ קענסטו?

— איך וויים נישט. מען האָט מיר אמאָל געלערענט — האָט דאָס מיידעל געשמייכעלט.

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין אויסלערנען, זאָל זי זיך נאָר אויפהויבען און געהן איבער דער שטוב.

דאָס מיידעל, וועלכעס איז געוואָהנט געווען אז די געסט וואָס קומען צו איהר זאָלען זיך מיט איהר אנדערש בעגעהן און אנדערע זאכען פערלאַנגען, איז יעצט ביי די מאָדנע פראגעס און ביי דעם אָנ־שטענדיגען האַלטען זיך פון די פרעמדע, דערשראָקען געוואָרען, און זיך געררויטעלט ווי אַן אונשולדיג מיידעל פאר פרעמדע מענשען. נור אוים געוואָהנהייט צו פאָלגען מאַנספערשוינען, האָט זי יעצט אויך גע־פאָלגט, אויפגעהויבען זיך און געגאַנגען איבער דער שטוב.

דער „דירעקטאָר“ מיט „קרומאשאטקא'ן“ האָבען זיך געשטעלט אין א ווינקעל און בעטראַכטביידע דאָס מיידעל'ס גאַנג, איהר פיגור און דעם ריטם פון איהרע טריט און האָבען וועגען דעם געררעדט צווי־שען זיך אין דער שטיל ווי פערד־סוחרים רעדען צווישען זיך, בעקוּ־קענדיג א פערד וואָס מען געהט קויפען. זיי האָבען געהייסען דאָס

מיידעל זיך אָבשטעלען אין מיטען גאנג, די הענד אויפהויבען אין דער הויך, בעוועגען זיך. דאָס מיידעל האָט געפאָלגט אוים געוואָהנהייט.

— נו, האָב איך דעם „פאַן דירעקטאָר“ גענארט? האָט „קרומאַ־שאַטקא“ געזאָגט אין דער שטיל צום „דירעקטאָר“.

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין לערנען — האָט דער „דירעקטאָר“ אָבגעענטפערט צופריעדען און ווייעדער גענומען טהיילען פּאַפּיראָסען.

— ווער האָט זי אָהער געבראַכט? — האָט דער „דירעקטאָר“ גע־פרעגט אין דער שטיל וועלפיל'ען, דעם בעל הבית.

— דאָס איז דער יונג, ער רופט זיך קאנאריק. ער האָט זי גע־בראַכט פון דער פּראָווינץ. ערגעץ וואו זי דערטאַפּט אין א צירק. א, גענוג קלעפּ און מעסער־שטעך האָט ער געקראָגען איידער מען האָט איהם אין די חברה אריינגענומען. מען האָט זי איהם געוואָלט אָפּ־שלאָגען. ער האָט זיך נישט געלאָזט. ער איז א ביטערער יונג. א ליאַדע וואָס שטעכט ער באַלד, און חברה האָבען מורא פאר איהם יעצט. זי איז זיין נקבה, ער נעהמט פאר איהר דאָס געלד אָב, מיט איהם דאַרף מען זיך דורכרעדען. מיט איהם איז נישט גוט צו האָבען צו טהאָן. ער איז א בייזער יונג.

— אויב אזוי קומט רעדען מיט'ן יונג. מיט איהר איז דאָך ניט דאָ וואָס צו רעדען — האָט דער „דירעקטאָר“ געזאָגט און איז ארוים.

3.

קיינעמס פרנסה קומט נישט אָן גרינג.

מאַטקע איז איבערגעבליעבען אין קאַפּע־הויז און איז געוועזן צורו־דערט. דעם „דירעקטאָרס" בליקען אויף חנה'לען און זיינע רייד אויף איהר האָבען איהם געמאַכט אונרוהיג. ביז איצט איז איהם גאָר ניט אין זינען אריינגעקומען חנה'לע, אַנדערהאַלבען יאָהר, צייט מאַטקע איז געקומען קיין ווארשא מיט מארי'ן און האָט זי אריינגעגעבען אין דעם „הייזעל" אין „קאַפּע ווארשאַווסקי", קען ער חנה'לען אלס די בעל־הבית'טעם מיידעל, וואס בעדיענט די געסט.

צוערשט איז איהם אויך א וואונדער געווען, וואָס צו חנה'לען רעדט מען אנדערש, צו חנה'לען בעציהט מען זיך אַנדערש, און אלע, סיי די יונגען, וואָס האָבען צו זאָגען איבער די גאסען־מיידלאך און סיי די געסט, וואָס קומען דאָ ביינאַכט אריין, ווייסען צו מאַכען אַן אונטערשיעד צווישען חנה'לען און די אַנדערע מיידלאך. קיינער וועט ניט וואגען זיך צו איהר טשעפּען, צו איהר רעדען אַנדערע ווערטער, ווי צו הייסען איהר דערלאנגען טהע, קאַפּע, געבעקס און בעצאָהלען איהר. כאָטש חנה'לע האָט זיך ארומגעדרעהט האַלבע נעכט אין קאַפּע און צוגעזעהן די אַלע ווילדע סצענעס, וואָס די געסט גיבען אָן מיט די מיידלעך, דאָך איז עס עפּעס אזוי געווען. דערנאָך איז ער שוין גע־וואָהנט געוואָרען דערצו, ווי אַלע אַנדערע, און געוואוסט, אז חנה'לע איז אַ בעל־הבית'יש מיידעל און די אַנדערע — נקבות. און פּונקט אזוי ווי אַלע אַנדערע יונגען, האָט ער עפּעס געהאַט אַ געפיהל פון א פליכט אַבצוהיטען חנה'לען, און ווער וואָלט געוועזן דעם גאַסט, וואָס וואָלט זיך געוואגט אַנצוריהרען איהר. נאָך מעהר: אפילו די מיידלאך, וועלכע האָבען גערעדט צווישען זיך די אויסגעלאַסענסטע רייד, האָ־בען זיך געהאַלטען פיעל אנשטענדיגער, ווען חנה'לע איז געווען אין קאַפּע הויז. אַלע האָבען געוואָלט געווינען איהר פריינדשאַפט, און

איינע האָט די אַנדערע מקנא געווען, ווען חנה׳לע האָט זיך מיט יענע מעהר אָבגעגעבען און גערעדט מיט איהר.

אָהנע צו וויסען האָבען די יונגען זיך געפּוצט פאַר חנה׳לען און געוואָלט איהר געפעלען. מאָטקע האָט דאָס געטהאָן ווי די אַנדערע יונגען, ניט קלעהרענדיג דעריבער. דעם „דירעקטאָר׳ס" רייד האָבען איהם ניט נאָר דערצאָרענט וואָס דער „דירעקטאָר" וואָגט צו קלעהרען וועגען איהר ווי וועגען א נקבה, נאָר זיי האָבען מאָטקע׳ן צורודערט און מאָטקע אַליין האָט עפּעס אָנגעהויבען צו קלעהרען וועגען חנה׳לען, וואָס ער האָט געהאַלטען ביי זיך ווי א וויכטיגע ענדערונג. און ער האָט זיך געוואונדערט, פאַרוואָס ער האָט ביז איצט וועגען דעם גאָר נישט געטהאָן.

אזוי פערטהאָן אין זיינע געדאַנקען, האָט איהם וועלפּיל דער רויטער געקלאַפּט איבער׳ן פּלייצע און צוגערופען איהם צום טיש, וואו דער „דירעקטאָר" מיט דעם הויכען, שעהנעם יונגענמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאַשאַטקא", זיינען שוין געזעסען ביים טישעל און געווארט אויף איהם.

— הער אויס, מאָטקע, דו קענסט דאָ פערדיענען א שעהנעם גראָשען, אזא, וואָס דו האָסט נאָך אין דיין לעבען ניט אָנגעזעהען. — רופט זיך צו איהם אָפּ וועלפּיל — און אז דו וועסט זיין א קלוגער יונג, קענסטו נאָך געלד פערדיענען.

— פאַרוואָס און פאַר וויפיעל? — פרעגט מאָטקע קורץ.

— דער „פּאַן דירעקטאָר" וויל פון דיר די שפּאַנקע אָבקויפען. אָבקויפען אויף איינמאָל, אז דו זאָלסט אויף איהר מעהר קיין פּרע־טענזיעס ניט האָבען — האָט זיך אָנגערופען דער הויכער יונגערמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאַשאַטקא".

מאָטקע האָט געשוויגען און איז געבליעבען זיצען בלאַס. ער האָט געקלעהרט נאָך א מינוט אום זיך אויפצוכאַפּען און דעם „דירעקטאָר" מיט דעם שעהנעם יונג מיט וועלפּיל׳ען — אַלעמען די ציינער און די אויגען אויסצוהאַקען. ער האָט שוין געביילט א פּאָר פויסטען אויף זיי. דער „דירעקטאָר" רופט זיך אָן:

— און ביי מיר איז באַלד געלד, ביי מיר איז ניט גערעדט. איך האָב ניט קיין מורא, אז דו וועסט מיר דאָס געלד צונעהמען. מיר בע־האַלט מען קיין געלד ניט — זאָגט דער „דירעקטאָר" און נעהמט ארויס

פון זיין ברוסט־קעשענע די ברייטע, גרויסע טאש, כאפט ארויס א פינף־און־צוואנציגער און לעגט עס אויפ'ן טיש פאר מאטקע'ן. — דא האסטו דערווייל פינף־און־צוואנציג קערבלאך האנד־געלד, און אז דו וועסט איהר ברענגען אויף דעם אדרעס, אויף וועלכען מען וועט דיר הייסען, קריגסטו דיינע הונדערט און פופציג קערבלאך.

מאטקע'ן האט דאס בלוט געגעבען א שלאג אין פנים אריין, דער־זעהענדיג דאס געלד אויפ'ן טיש. עפעס א געדאנק און א האפנונג האט איהם געגעבען א לייכט אויף אין די אויגען אריין און דער גע־דאנק האט עפעס געהאט א שייכות מיט חנה'לען. פארוואס, האט ער ניט געוואוסט. ער איז מילדער געווארען. דאס געלד האט ער ניט צוגענומען, געלאזט עס ליגען, נאר געזאגט מיט א ציטערנדע שטימע:

— איך'ל מיר איבערלעגען.

— וואס וועסטו זיך איבערלעגען, נעהם צו דאס געלד, נאר — ווינקט צו איהם וועלפיל — וואס? עס פעהלט דיר מוידען? קענסט דיר אבשלאגען די לאווימשערין און די זשאכלינערין, וואס האסטו מורא פאר שלמה'לע שלאסען־העקער? ווי קומט ער צו זיי? דו ביסט אזא גוטער מחותן צו די נקבות ווי ער.

— מורא האב איך ניט — זאגט מאטקע געלאסען — נאר איך וועל זיך איבערלעגען.

— גוט — זאגט דער „דירעקטאר" — לעג זיך איבער, און דאס געלד קענסטו דערווייל צונעהמען. איך האב ניט מורא וועסט עס מיר בעהאלטען. און אז דו וועסט זי וועלען אהין פיהרען וועט דיר וועלפיל געבען דעם אדרעס. און אויף געלד וועל איך זיך אויך ניט דינגען; וועסט זי ברייננען קריגסטו די גאנצע צוויי הונדערט, נאר איך מוז זי האבען ביז זונטאג פיער אזייגער, שפעטער בעדארף איך זי ניט. קום, „קרומאשאטקא", איך מוז שוין געהן — האט זיך דער „די־רעקטאר" אויפגעהויבען און איבערגעלאזט דאס געלד ליגען פאר מאטקע'ן.

מאטקע איז געבליעבען זיצען, געקוקט אויפ'ן געלד. ער איז רויט געווארען, האלב דערשראקען, און געשוויגען.

דער „דירעקטאר" מיט „קרומאשאטקא'ן" האבען נאך עפעס גע־רעדט ביי דער טהיר מיט וועלפל'ען. פלוצלונג האט וועלפיל אריינגע־רופען אין שטוב אריין חנה'לען.

מאטקע האט זיך אויפגעכאפט ביי דעם ווארט ווי א גערייצטער הונד, נור די בעל־הבית'טע האט פון דער צווייטער שטוב אבגעענט־פערט, אז חנה'לע איז ניטא און זי איז אליין ארויסגעקומען אויף דער שוועל. דער „דירעקטאר" האט געהערט, אז חנה'לע איז נישטא, האט ער פערלאזט מיט „קרומאשאטקא'ן" דאס קאפע הויז.

וועלפיל איז צוגעגאנגען צו מאטקע'ן איבעררעדען מיט איהם.

אין שכנות מיט די מיידלאך, וואו עס איז געווען די „הייזעל", האט געוואהנט אין דער צווייטער שטוב א איד, א פאפיראסניק, אן ארים, מאגער אידעל, וואס האט געהאט א סך קינדערלאך. דאס ווייב זיינס האט נאר געבוירען צווילינגס. און פון דעם פיעל קינדלען איז זי תמיד געווען א קראנקע און איז תמיד געלעגען אין בעט. דער פאפי־ראסניק פלעגט א גאנצען טאג אין די קליינע האטעלען ארומלויפען פערקויפען זיינע פאפיראסען. די מאמע איז קראנק געווען און די קינדער פלעגען איבערבלייבען אויף גאט'ס בעראט. נאר די פרנסה פון דעם אידען איז ניט געווען די פאפיראסען, נאר דאס ווייב, וועלכע איז אמאל געווען א נייטהערין, האט נאך ביז היינטיגען טאג אויפגע־האלטען א ווערקשטאט, דאס הייסט, קליינע מיידלאך, אויף דער לעה־רע, זיינען געזעסען און האבען גענייהט קינדער־קליידלאך. די שוואכע קינדעלדיגע אידענע האט די קליידלאך צוגעשניטען און די קליינע מייד־לאך האבען זיי גענייהט. מיט די סחורות פון די קליידלאך פלעגט מען דערוויל די בעטען צודעקען, די טישען גרייטען אדער די הוידער צו־דעקען ביי נאכט. צו דער אידענע מיט די קינדערלאך פלעגען די מייד־לאך פון „הייזעל" אפט אריינקומען. בייטאג, ווען זיי האבען גאר־נישט געהאט צו טהאן, פלעגען זיי פערקעהרען ביי די קראנקע אידע־נע. איינע פלעגט העלפען די קינדערלאך וואשען, אויסקעמען. אן אנדערע — דאס געפעס וואשען; גאר אנדערע האבען געהאלפען די מיידלאך די קליידלאך נייהען. איבערהויפט האט עס די מיידלאך פון די „הייזלאך" געצויגען צו די שכנים. זיי פלעגען ליעב האבען געפינען פריינד צווישען די איינוואהנער פון הויז. און די שכנים האבען קיין בעזונדער געפיהל און בעציהונג ניט געהאט ניט צו די מיידלאך און ניט צו זייער פראפעסיאן. יעדער איינער האט זיך זיין פרנסה ווי זיין

לעבען דורכצופיהרען. און קיינעמס פרנסה קומט ניט אָן גרינג. האָבען זיי גיכער די מיידלאַך בעדויערט איידער פעראכטעט. נאָר בע־דויערט אָפטמאָל אויך נים. זיי זיינען שוין צוגעוואוהנט געוואָרען צו זיי און פערטראָגען זיך מיט זיי ווי גלייכע מיט גלייכע, און אָפטמאָל זעהר בעפריינדעט זיך צווישען אנאנדער.

מארי די קונצענמאכערין, מאַטקע׳ס נקבה, האָט זי אויך ווי די איבעריגע מיידלאך בעפריינדעט מיט דעם פּאפּיראָסניק׳ס ווייב און פלעגט דאָרטען פערקעהרען, העלפען די קינדער אין בעל הבית׳ישקייט און שמועסען מיט די קראַנקע אידענע, וואָס פלעגט זיצען אָפּט ביים פענסטער און לופט כאַפּען. דאָס לעבען דאָ אין דעם „הייזעל“, וואו מאָטקע האָט זי אריינגעבראכט, איז איהר גאָר נישט געפעלען. ניט צוליעב די אונאָנשטענדיגקייט פון דער פּרנסה. נאָר עס איהר פּשוט לאַנגווייליג געוואָרען. צוערשט, ווען זיי זיינען נאָר אר־יינגעקומען קיין ווארשא, האָט זי אינטערעסירט ווארשא. יעצט האָט זי שוין אביסעל ווארשא געקענט. געווען שוין אויף די מארשאַלקאָווסקי גאַס, אין זאקסישען גארטען, אין אידיש טהעאטער — און זי האָט גע־בענקט נאָך דער בויד, וואו זי פלעגט מיט די קונצענמאכערס ארומ־פאָהרען פון שטאָדט צו שטאָדט. זי וואָלט שוין לאנג פון דאנען אנט־לאָפען, נאָר זי האָט מורא געהאט פאר מאָטקע׳ן. מאָטקע איז געוואָ־רען ניט בלויז איהר הערשער, נאָר אויך איהר בעשיצער. ווי אלע אנ־דערע מיידלאך האָט זי אויך צו מאָטקע׳ן געפיהלט דאָס געפיהל פון ליעבע און אונטערטעהניגקייט. מאָטקע איז פאר איהר געוואָרען אין דער גרויסער שטאָדט ווארשא איהר פאָטער, איהר עלטערער ברודער, דער איינציגער מענש, וואָס זי פערמאָגט. און אלעס וואָס ער טהוט איז גוט, און מען בעדאַרף איהם הערען בלינדערהייט און פאָלגען אלעס וואָס ער הייסט. די טהאָט וואָס ער איז בעגאנגען מיט קאנאריק׳ען אין וואלד, האָט איהם געשטעלט אין איהרע אויגען ווי א גאָט. און די אימה פאר איהם איז פערוואנדעלט געוואָרען אין ליעבע. זי האָט זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען ווי זי וואָלט געקענט א טאָג עקזעסטירען אָהן מאָטקע׳ס אויבערהערשאפט איבער איהר. און ווען מאָטקע פלעגט קומען און בייזערען זיך אויף איהר, אוועקנעהמען דאָס געלד, דאָס טרינק געלד, וואָס זי האָט געקראָגען פון די געסט און גוט אויס־

שילטען, האָט זי זיך געפיהלט, אז זי געהערט צו איהם, אז זי האָט א היים — און א פאָטער.

דורך דעם האָט דער בעזוך פון די געסט, וואָס האָבען זיך אזוי מאָדנע געהאַלטען צו איהר, ארויפגעוואָרפען אויף איהר א שרעק. זי איז ניט געוואָהנט געווען, אז זי זאָל אַן אנדרען הערען, ווי מאָטקע׳ן. זי האָט געהאַט א מאָדנעם געפיהל עפּעס, און, ווי תמיד, יוען די מייד־לאַך האָבען עפּעס געהאַט אויפ׳ן הארצען, פלעגען זיי אריינקומען צו די פאפּיראָסניציכע און אוועקזעצען זיך פאר איהר בעט און פאר איהר פערטרויען זייערע הערצער, אזוי האָט דאָס מארי איצט אויך געטהאָן.

— אוי, לאה לעבען, געקומען צו מיר אזעלכע רייכע מענשען און האָבען מיך עפּעס אזוי מאָדנע בעקוקט, גאָר נישט געוואָלט פון מיר נאָר אזוי מיך בעטראכט, ווי זיי וואָלטען מיך געגאַנגען קויפען. אוי, וואו איז קאַנאַריק, דאָס הארץ שרעקט זיך מיר אזוי, וועלפיל האָט זיי אריינגעפיהרט, — האָט זי דערצעהלט פאר דער אידענע אין בעט אריין.

— געה שוין, נאר איינער, קאַנאַריק ווייס אודאי דערפון, אָהן קאַנאַריק׳ען וואָלט זיי וועלפיל ניט געוואָגט ארויפצושיקען. און אז דו האָסט קאַנאַריק׳ען האָסטו שוין פאר קייזים וואָס מורא צו האָבען — האָט איהר די אידענע געטרויסט.

— פאר קאַנאַריק׳ען האָבען זיי אַלע מורא. ער איז שטאַרקער פאר זיי אַלע, הע — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט שטאָלץ.

— וואָס דען, ניין? אז דו האָסט קאַנאַריק׳ען, נאר! — האָט דאָס ווייבעל אָבגעענטפערט. און מארי איז שטאָלץ געווען און רוהיג געוואָרען.

נאר באַלד האָט זיך קאַנאַריק געוויזען אין טהיר:

— נינא!

נינא האָט זיך אויפגעכאַפּט ווי פון א דונער.

— אָט שוין, קאַנאַריק! — און איז ארויס אין קאָרידאָר.

— געה, טהו דיך אָן, איך האָב ערגעץ מיט דיר צו געהן.

— קאַנאַריק!

— יואָס שטעהסטו, מאַך עס פלינקער, איך האָב קיין צייט.

אז זיי זיינען אריינגעקומען אין שטיבעל אריין האט דאס מיידעל איהם ביי דער האנד אנגענומען:

— קאנאריק, וואוהין ווילסטו מיך פיהרען?

— וועסט שוין זעהן.

זי האט זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם, און מיט שרעק איהם געקוקט אין די אויגען אריין.

— ווער זיינען דאס געווען די פרעמדע לייט?

— וואס איז דיין עסק?!

זי האט איהם אנגענומען ביי יידע הענד און צוגעדריקט זיך צו איהם און געקוקט איהם אין די אויגען אריין.

— מאטקע, וואס ווילסטו טהאן מיט מיר?

דער יונג האט פערביסען די ליפען, מיט שרעק זיך אומגעקוקט אויב קיינער האט ניט געהערט זיין נאמען, געביילט א פאר פויסטען:

— וואס האסטו געטהאן, עס האט דאך ווער געקענט הערען. איך וועל דיר די צייהן אויסהאקען.

— שלאג מיך, שלאג מיך וויפיעל דו ווילסט. טהו מיט מיר וואס דו ווילסט. נאר גיב מיר ניט אוועק צו פרעמדע מענשען. פערקויף מיר ניט, פערקויף מיר נישט. מאטקע, מיין איינציגער טהייערער מאטקע! — און דאס מיידעל האט זיך געווארפען צו זיינע פיס, ארומגענומען זיינע פיס און צוגעקלעמט זיך צו איהם. זי האט שוין ניט גערעדט קיין ווארט, נאר געקוקט אויף איהם מיט אזעלכע זשאדנע אויגען, ווי א שטומער הונד קוקט אויף זיין הערר, אז ער זאל איהם ניט אוועקטרייבען.

— טהו דיך אן, איך וויל דיך פיהרען צו א גאסט אין א האטעל אריין — האט מאטקע געזאגט זי צו בערוהיגען.

— אט שוין בין איך באלד פערטיג — איז זי אויפגעשפרונגען, מיט א דאנקבארען בליק א קוק געטהאן אויף מאטקע'ן און געכאפט זיך פלינק אנטהאן...

4.

אין די־נעבעלדיגע אבענדען.

די אַלטע שטאָדט האָט אָנגעצונדען איהרע לאָמפּען אויף די עקען גאַסען צו איהר נאַכטליכעם לעבען. באַלד האָבען די שויפּענסטער אין די ביליגע קינעמאָטאָגראַפען אָנגעהויבען ארויסצוגיסען זייערע געלע און גראָהע גאַז ליכט. דאָס ליכט האָט זיך געגליטשט איבער די אַלטע מויערען, און בלאָהליך־שאָטענדיג בעלויכטען די ערנסטע אַלטע וועגד פון די הייזער. אין די טונקעלע לאַבירינטישע קאָררידאָרען האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעווייזען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך", אָנגעטהאָן אין זייערע פּערפּיהרערישע צוציהענדע באַטיסטינע ווייסע נאַכט־קאָפּטענס, מיט די רויטע בענדער בעפּוצט. און פון די האַלב־שאָטענדיגע טונקעלהייט האָבען ארויסגעבלישצעט זייערע פינקעלדיגע אויגען און קרענקליך־פּערפּיהרערישע געזיכטער, געקוקט שטיל, ליידענשאַפטליך, ווי בעטענדיג אנטהייל צו נעהמען אין דער לאַסט פון זייער קרענק, אין וועלכער זיי שטעקען, און מען האָט עס געטהאָן....

באַלד האָבען זיך אויך בעוויעזען די סטרוזשעס מיט זייערע געליעבטע אין די ארימס און געשפּיעלט מיט זייערע האַרמאָניקעס. ווייבער מיט קינדער אויף די הענד האָבען זיך אויסגעזעצט אין די אויסגעטריקענטע רינשטאָקען, געכאַפּט פרישע לופט, און מיט זייערע ענטבלויזטע, אויסגעדאַרטע ברוסטען געקאָרמעט זייערע קינדער, ווי יעדעס לעבעדיגע בעשעפעניש טהוט עס און שעהמט זיך ניט. ווארום עס איז געוועזען אַ זומער נאַכט. לופט האָט געפעהלט אין די ענגע, שמאָלע הייזער פון דער אַלטער שטאָדט, וואָס האָבען קיין הויפען נישט, און די דורשט נאָך לופט האָט דארום ארויסגעוואָרפען די איינוואָהנער פון די אינעווענינגסטע וואָהנונגען אויף דער גאַס ארויס.

און דאָס אינטימע מענשליכע לעבען, וואָס שפּיעלט זיך תמיד אָב אין די סודות'דיגע בעהעלטענישען פון די וואָהנונגען, האָט דאָס מאָל

פריי און אָפּען זיך אויסגעלייגט אויף דער גאַס. צו שעהמען זיך איז ניט געווען וואָס. איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. און אַלע־מען האָט די נויטה געטריעבען צו לעגען זיך אויף דער גאַס אויסגעבעט אויף קישענס. און פאר גאָט און פאר'ן שימערענדיגען הימעל האָבען זיי געלאָזט זייער ליעבע־לוסט פריי, ווי זי האָט געוואָלט...

פרייטאָג, צי־נאַכטס איז עס געווען, און אידישע ווייבער האָבען אָבגעקאָכט עסען אויף דעם גאַנצען שבת'דיגען טאָג, און דאָס געשמאַק פון די אָבגעקאָכטע פיש און דער ריח פון די געדעמפּפטע פליישען האָט זיך ארויסגעריסען פון די הייזער אויף דער גאַס ארויס און פער־כאַפּט מיט זיין פעפערדיגען געשמאַק די דורכגעהענדע און די ליעגענ־דע פאָרלאָך....

וואָס אַמאָל זיינען די טראָטוארען פון דער „אַלטער שטאָדט" געדריכטער געוואָרען מיט שפּאַציערענדע. דאָס זיינען געווען די אראָב־געקומענע „געסט" פון די אַנדערע טהיילען שטאָדט צו די מיידלאָך פון די „הייזלאָך". פערשיעדענע יונגע לייט און עלטערע, אין פּשוט'ע מענשליכע קליידונג און אין אָפּיציעלע, זעלנער און אָפּיציערען, בעאַמטע און ציווילע, אַלע זיינען דאָ געווען גלייך. אַלעמען האָט די ליעבע־לוסט געבראַכט צושלעפּען אין דער „אַלטער שטאָדט" און באַלד האָבען זיך אויסגעמישט די מיידלאָך פון די „הייזלאָך" מיט די געסט. די פערבאָטענע ליעבע אין איינעם מיט די על פּי חופּה וקדושין ערלויבטע.

צווישען זיי האָבען זיך געדרעהט מוטערס מיט זויגענדע קינדער, און סטרוזשעס מיט דיענסטען, און קינדער פון פערשיעדענעם עלטער האָבען זיך געפּלאָנטערט אונטער די פיס, און אַלעמען האָט בעלויכטען דאָס האַלב־פערפיהרערישע, האַלב סודות'דיגע גראָהע גאַז־ליכט, וואָס האָט זיך געגאָסען איבער די ערנסטע בלאָהליך־פערשאָטענטע ווענד.

און די גרויסע „קולטורעלע" שטאָדט וואַרשא איז מיט אַמאָל גע־וואָרען פערוואַנדעלט אין א „פּיק־ניק" פון אור־אַלטע מענשען אין א אור־אַלטען וואַלד, ווען די מענשען האָבען זיך ניט געשעהמט צו ליעבען איינער פאר'ן אַנדערען...

און אין דעם יאַהר־מאַרק פון ליעבע פּלעגען פון צייט־צו־צייט דורכמאַרשירען אויף די טראָטואַרען די היטער פון אָרדנונג, א סטראַזשניק אָדער א פּריסטאַוו, און נאָכקוקען אויב אַלעס איז אין

אָרדנונג. נאָר אָפּטמאָל האָט זיין מענשליכעס גובר געווען זיינע ערנ־סטע פליכטען, און דער „היטער פון געזעץ“ איז אליין פערשוואונדען מיט א טולענעם וויסען פערפיהרערישען פלעק אין די טונקעלהייט פון א לאַבירינטישען קאָרידאָר....

דאָס קאַפע הויז „ווארשאַווסקי“ איז יעצט אין אָבענד בעלעבט. אויפ׳ן בופעט זיינען אויסגעשטעלט די פערשיעדענע געבעקס, אייער־קיכלעך און אנדערע גוטע זאכען, וואָס מען האָט בייטאָג בעהאַלטען פון די פליעגען, און הינטער׳ן בופעט זידט הויך דער גרויסער סאַמאָ־וואַר. די טישלאך אין קאַפע הויז זיינען אויך בעזעצט, און א דינער רויך פון פּאַפּיראָסען און ציגאַרען הילט איין ווי א פערשלייערטער וואָלקען די אַנוועזענדע. די מעהרסטע געסט אין קאַפע הויז זיינען די „פּאַטראָנען“ פון די פערשיעדענע „הייזלאך“, וואָס זיינען אין די אומ־געבונג. דאָך געפינט זיך אויך א גרויסע צאָהל גלאַט אַזוי געסט, וואָס קומען אריין אין אבענד קאַפע טרינקען און א דאַמינא שפּיעלען, אָדער א פרעמדער, אַן אראָבגעפאַלענער.

אין הינטער גרונד זיטצען אויף א פּאָר מיידלאך, אָנגעטהאָן אין שטאָפען פון אויפפאַלענדע קאָלירען, מיט נאָסע פערשאַרטע, פערקאַמ־טע האָאר, און א געשמעק פון ביליגען פערפיום און פּאוּדער לאָזט זיך הערען פון דאָרטען. דאָס זיינען מעהרסטענס פון די מיידלאך, וואָס כאַפּען זיך אריין פון דער גאַס אָברוהען זיך אביסעל, צו זעהן א פּאַטראָן אָדער א בעל הבית פון א „הייזעל“ און מיט איהם עפּעס איבער־צו־רעדען.

הינטער דעם בופעט שטעהט נישט היינט ווי אַלע מאָל חנה׳לע, אָדער די בעל הבית׳טע פון קאַפע הויז. עס איז היינט פרייטאָג אין אָבענד. און דער בעל הבית פון קאַפע הויז, וואָס איז א גאַנצע וואָך פערנומען ביי זיין געשעפט, איז אהיים געקומען, זיצט זיך מיט זיין פאַמיליע אין דער קיך און ריכט אָב שבת.

פון דער קיך רייסט זיך טאַקי ארויס דער געשמאַק פון פיש און א פערשלאָפענער נגון פון זמירות. הינטער דעם בופעט שטעהט א קרעס־טין, די סטרוזשקע פון הויז, וואָס מען שטעלט זי אָן איבער שבת, אום נעלד פון די געסט אָבצונעהמען, און נעבען איהר אויף דער וואָך שטעהט א איינגעל, איינער פון דעם צווילינג, וואָס זיינען פריהער פון חדר אהיים געקומען, און היט אָב, אז די גוי׳ע זאָל דאָס קליין געלד צו זיך

אין טאש ניט ארויסגעמאכט. דאס היטען די גוי'ע קומט פאר עפענטליך. די גוי'ע ווייסט דערפון. די געסט ווייסען אויך דערפון, און אלע היטען זי, אז זי זאל דעם פירער, אדער זעקסער, וואס זי נעהמט אב פאר א גלעזעל טהעע גלייך ארייגלעגען אין קאסע אריין. און זי טהוט עס.

ביי איינעם פון די טישלאך איז געזעסען קאנאריק מיט זיין „שפא־נערין", די דראטען־געהערין. די דראטען־געהערין איז ניט געגאנגען ווי די אנדערע מיידלאך אויף דער גאס. מאטקע האט זי ניט געלאזט. זי איז נאר געווען פאר בעסערע געסט, אין די האטעלען צו פיהרען, אדער פאר אפיציערען, וואס פלעגען ארויספאלען אין דער „אלטער שטאדט". דורך דעם איז זי אין אבענד נישט געווען אנגעטהאן אין באטיסט ווי די אנדערע מיידלאך, נאר אין מעהר „אנשטענדיגע" קליי־דונג, אין א זיידען ווייסען בלוזקעלע, מיט א טיעף אויסגעשניטענעם האלז און הענד, און מיט א סך שפאנישע קעמלאך אין די האר.

קאנאריק האט א חוץ איהר געהאט זיך שוין „ערווארבען" אנדע־רע מיידלאך, וואס האבען געארבייט אויף איהם. אבער מעהרסטענס זיינען די אנדערע מיידלאך געווען עלטערע שוין, ביליגע סחורות, וואס זיינען געווען אין גאס, און מיט יענע איז איהם ניט אנגעשטאנען צו געהן, אדער צו זיצען מיט זיי ביי איין טישעל. איבעריגענס האט שוין דאס גאנצע קאפע הויז און די „הייזלאך" פון די גאנצע אומגעבונג גע־וואוסט די פראפאזיציע וואס מען האט געמאכט די שפאנקע, און אז דער „דירעקטאר" פון „אקוואריום" איז זי געקומען אנגאזשירען אין זיין קאפע שאנטאן. די „שפאנקע" איז מיט אמאל געווארען א גרויסע מיוחס'טע אין דער אונטערוועלט.

און צו דאס פאאר'ל, צו קאנאריק מיט די „שפאנקע" האבען זיך געשארט די מיידלאך פון די „הייזלאך". אלע האבען זיי מקנא געווען די שפאנקע, און אלע האבען זיי געוואלט קומען אונטער קאנאריק'ס הערשאפט. ערשטענס, איז קאנאריק געווען א יונגער, געזונטער יונג, וואס אלע צוהאלטערס און וואוילע יונגען האבען מורא געהאט פאר איהם, און צו זיינס א נקבה וואגט זיך קיינער נישט צוטשעפען און, צווייטענס, האט קאנאריק גוט בעהאנדעלט זיינע נקבות. ער האט זיי אפט ארויסגעפיהרט שפאציערען, ער פלעגט זיי נעהמען אין טהעאטער, אין שטאדטישע גארטענס, און פלעגט זיי קויפען שעהנע זאכען צום אנטהאן.

דורך דעם איז שטענדיג ביי זיין טיש געווען פול מיט מיידלאך,

און דאָס מאָל איז אויך די „לאָוויטשערין“ און די גאסטענינערין אריינ־געקומען פון גאס אין קאפע הויז, און דערזעהענדיג קאנאריק'ען מיט די „שפּאַנקע“, זיינען זיי צוגעפאלען צום טישעל און זיך געפרעהט מיט זיי.

די לאָוויטשערין און די גאסטענינערין האָבען אָבער געהערט צו שלמה'לע שלאָסענ־העקער. שלמה'לע שלאָסענ־העקער איז געווען אַ יונג, פּאר וועלכען ס'האָט אמאָל דער גאנצער זשיבאָוו און אייזערנער טהויער געציטערט. מען האָט דערצעהלט פון איהם גבורות, אז ער שלאָגט זיך מיט צעהן סטראַזשניקעס און ברעכט אויף שלעסער ווי דורך אַ צוויבער וואָרט. אָבער דאָס איז אלעס געווען אמאָל, היינט לעבט שלמה'לע שלאָסענ־העקער מעהר מיט די לאָרבער־קראַנצען פון זיין פערגאַנגענהייט איידער מיט די געגענוואַרט. ער טרינקט צופיעל ביער, און פון דעם האָט ער געקראָגען אַ גרויסען בויך און איז געוואָרען שוואָער־פעלטיג, און גלאַט אזוי איז ער שוין אלט געוואָרען. און זיין דער „נייער שנעק, וואָס איז געקומען פון אלדע־שוואַרץ־יאָהר“ (קאַנאַ־ריק) האָט איהם אזוי די באַקען אונטערגעהאַקט, דאָן, ווען שלמה'לע שלאָסענ־העקער האָט איהם געוואָלט די „שפּאַנקע“ אָבשלאָ־גען, און דער יונג איז אָפּגעלעגען אַ פּאָר וואָכען אין בעט — האָט שלמה'לע שלאָסענ־העקער פערלאָרען פון זיין אוישטערליכען רוהם, און דער אויפגעהענדער שטערען איז געוואָרען קאַנאַריק־מאַטקע. נאָר דאָך שרעקט נאָך שלמה'לע שלאָסענ־העקער מיט זיין פערגאַנגענהייט, און חברה ווילען זיך נישט טשעפּען צו איהם.

יעדער פון די גרויסע שטערען האָבען ארום זיך משרתים'לאָך, שאַלאַטען שמשים רופט מען זיי, ווי אַ קעניג זיינע מיניסטאָרען. קאַנאַריק האָט נאָך נישט געהאַט זיינע, ער איז נאָך געווען צו יונג, און נישט פערשטאַנען די בעדייטונג פון די שאַלאַטען־שמשים, האָט ער זיי געיאָגט פון זיך. אָבער שלמה'לע שלאָסען־העקערס רעכטע האַנד איז געווען יוסף'ל מאַלפּע. דאָס איז געווען אַ קליינער יונג, אַ הויקער, מיט אַ גרויסע, קרומע נאָז, וועלכער האָט געדיענט שלמה'לען אזוי געטריי ווי אַ הונד, און איז אין גאַנצען געווען פערנומען מיט זיין רבין'ס ליבע און שטאַרקיים. שלמה'לעס „פּאַטריאָט“ איז אין אָבענד ארומגעגאַנגען איבער דעם טראָטואַר פון די אלטע שטאָדט און האָט אַכטונג געגעבען אויף שלמה'לע שלאָסען־האָקער'ס גוט, אויף זיינע

מוידען, אויב זיי פיהרען אהיים די געסט, אָדער זיי דרעהען זיך אין גאַס. אז די מיידלאך האָבען איהם דערזעהען, האָבען זיי זיך גע־שראָקען פאר איהם ווי פאר א שפּיאָן, און אָנגעהויבען מיט הוצפּה צו שלעפען געסט, ווייזענדיג אז זיי ארבייטען גוט.

ווי קאַנאַריק איז געזעסען מיט זיין „שפּאַנקע" ביי א טישעל אין קאַפע הויז, און נעבען זיי איז אויך צוגעקומען די „לאַוויטשערין" מיט די „גאַסטעגינערין", איז אריינגעקומען יוסף׳ל מאַלפּע און מיט די ביט־רע אויגעלאך ווי ביי א קאַץ האָט ער זיך אומגעקוקט אין קאַפע הויז און, דערזעהענדיג אז קאַנאַריק זיצט מיט שלמה׳לע שלאָסען־העקער׳ס נקבות, איז ער פערשוואונדען ווי א ווינד. עס איז אייגענטליך געווען געגען דעם אָנגענומענעם געזעץ פון דער אונטערוועלט, אז א קאַדעט א גוטער ברודער זאָל זיצען מיט נקבות פון אַן אנדערען. דאָס איז שוין געווען א סימן, אז יענער וויל די נקבות אָבשלאָגען און שאַפען זיך „א פּראַטענציע". די מיידלאך האָבען אָבער ניט בעמערקט, אז יוסף׳ל מאַלפּע האָט זיי נאָכגעשפּירט, און זיי זיינען ווייטער געזעסען. באַלד זיינען זיי געקומען אָנזאָגען דערפון אנדערע מיידלאך, ווארום איינע האָט די אנדערע אָבגעהיט.

— שרה׳לע, געדענק אין גאַט! די מאַלפּע איז דאָ געווען און האָט אייך געזעהן זיצען מיט קאַנאַריק׳ען!

— וועה איז מיר! — האָבען די מיידלאך אויסגעשריען ערשראָ־קענע, און געכאַפּט די טיכער אויפ׳ן קאָפּ און געוואָלט פלינק ארוים.

אין מאָטקע׳ן האָט זיך ערוועקט דער ווילען צו הערשען און ווייזען ווער עס איז שטאַרקער, האָט ער אויסגעשריען:

— זיצען! איך הייס זיצען!

די מיידלאך זיינען בלאַס געוואָרען, ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. געוואָלט האָבען זיי בלייבען און אין הארצען זיך געפרעהט, וואָס קאַ־נאַריק געהט זיי איבערנעהמען אונטער זיין רשות, אז זיי זאָלען גע־הערען צו איהם, אָבער זיי האָבען מורא געהאַט פאר שלמה׳לע שלאָסענ־העקער און פאר׳ן סקאַנדאַל, וואָס וועט ארויסקומען. נאָר קאַנאַריק האָט בעפוילען מיט אזא שטרענגען טאָן זיצען, אז זיי זיינען זיצען געבליע־בען בלאַס, טוידט און אין שרעק.

— גיט דאָ אהער קאַפע, קעז־קיכלאך! — האָט קאַנאַריק בעפוי־לען.

די געסט אין קאפע הויז זיינען נייגעריג געווארען וועגען סקאנ־דאל, וואס דא וועט ארויסקומען. זיי זיינען געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער און פון דרויסען זיינען אנדערע געקומען, נייגעריג צו וויסען וואס דער סוף וועט זיין.

— עסט, טרינקט! — האט קאנאריק בעפוילען די מיידלאך. די מיידלאך זיינען אבער געבליעבען זיצען מיט הארץ־קלאפעניש און אנ־געהויבען זיך בעטען:

— קאנאריק לעבען, וואס ווילסטו האבען? לאז אונז געהן, שלמה'לע וועט דאך אונז ממית'ן.

— האט ניט קיין מורא, איך בין דא. לאמיך זעהן, אז ער זאל אייך וואגען אנריהרען! דעם קאפ וועל איך איהם שפאלטען!

די מיידלאך האבען זיך אינערליך געפרעהט אויף קאנאריק'ען.

— עסט, טרינקט, איך הייס — האט קאנאריק בעפוילען מיט די אויגען.

די מיידלאך האבען דאס געטהאן מיט אנגסט און הארץ־קלאפעניש און געשוויגען אין ערווארטונג. באלד איז אריינגעקומען שלמה'לע שלאסען־העקער. ער איז שוין געוועזען אן עלטערער יונג, די געשטאלט פון א איד אין די פערציגער, א ברייט־ביינינגער, מיט א בויך, מיט א רויטען קארק. די גאלדענע קייט האט הויך געבאמבעלט אויף זיין בויך פון זיינע שווערע טריט, נאר דאס פנים, כאטש שוין פערעלטערט, מיעד און אויסגעלאשען, דאך האט עס נאך געהאט אין זיך וואויל אינגלישע שפורען, קורצע וואנסעלאך און גרויסע ברעמען, מיט א פאר גרויסע אבגעשטאנענע אויערען און ער האט געווארפען א שרעק פון דערוויי־טענס. שטיל איז געווארען אין קאפע הויז ביי זיין אריינקומען, ווי פאר א שטורם. די מיידלאך, די „לאוויטשערין" און די „גאסטעניצע־רין" האבען זיך איינגעקארטשעט און בעהאלטען די פנים'ער אין די גלעזער טהעע, אז זיי זאלען איהם ניט זעהן. שלמה'לע שלאסען־הע־קער, מיט איין האנד אין די הויזען־קעשענע און די אנדערע פערלעגט אויפ'ן רוקען, האט גלייך געשפרייזט צו קאנאריק'ס טישעל, צוערשט זיך שטילשווייגענד ארומגעקוקט, ווי ער וואלט עפעס געזוכט, און אז ער האט ענדליך בעמערקט די צוויי נקבות זיינע, האט ער געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואס טהוט איהר דא? וואס געהט איהר ניט אין גאס ארוים?

— אט שוין, נאר געוואלט א גלעזעל טהעע טרינקען — רופט זיך אן די „גאסטעניגערין", און הויבט זיך אויף.

— זיצען בלייבען! — האט קאנאריק געגעבען מיט'ן פויסט א קלאפ אין טיש, אז די מויד און אפילו שלמה'לע זיינען בלייך צוריקגע־טרעטען אויף א טריט. די מויד האט זיך צוריקגעזעצט.

— וואס איז דאס? בענקארט! — האט זיך שלמה'לע געשטעלט איהם אין די אויגען אריין.

קאנאריק האט אבער ניט געקוקט אויף איהם, נאר געווענדעט זיך צו די מיידלאך:

— די קעפ וועל איך צושפאלטען, ווער עס וועט פון דאנען אוועק געהן! דא זאלט איהר זיצען, ביי מיר, ביים טיש! איך וועל זעהן ווער עס וועט אייך יאגען פון דאנען!

— אזוי? — שרייט אוים שלמה'לע און אין זיינע אויגען איז גע־לעגען א כעס און אן אימה — די מינוט ארוים אויפ'ן גאס! די מינוט אדער איך צושפאלט די קעפ!

די מוידען האבען זיך מיט שרעק ארומגעקוקט, ניט געוואוסט וועמען צו פאלגען; זיי זיינען שוין געשטאנען, נאר קאנאריק'ס א בליק האט זיי צוריק אנידערגעזעצט.

א מינוט האבען אלע געשוויגען, נור שלמה'לע איז בלייך געווא־רען. די נאז־לעכער האבען זיך איהם געעפענט און ער האט די צייהן פון מויל ארויסגעשטעקט און די אויגען האבען איהם אנגעהויבען אנ־צוצינדען זיך ווי א פייעריל און ער האט געפרואווט כאפען קאנאריק'ס בליק.

אבער קאנאריק האט גאר נישט געקוקט אויף איהם, ווי ער וואלט גאר ניט געשטאנען נעבען איהם.

— וואס טרינקסטו ניט די קאפע? — גיט ער א שאר צו א גלאז צו א מויד.

— דו ממזר איינער, — האט שלמה'לע זיך געגעבען א רוק אויף קאנאריק'ען.

ווי א שלאנג איז קאנאריק פלוצלונג אויפגעשפרונגען און טיעף אריינגעקוקט שלמה'לען אין די אויגען. אזוי זיינען זיי ביידע א מינוט

צוויי געשטאנען איינער געגען אנדערען און געקוקט אין די אויגען אריין, ווי צוויי טיגערס, איידער זיי ווארפען זיך איינער אויפ'ן אנדערען.

אין קאפע הויז איז געווען שטיל, אז מען האט געהערט די פליעגען זשומען ארום די קעז־קיכלאך. די יונגען זיינען אלע געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער, מורא געהאט זיך אריינצומישען, נאר די „לאוויטשערין" האט זיך ארויסגעכאפט פון טישעל און געגעבען א געשריי אויף דער בעל־הבית'טע: „קומט אריין, זעהט וואס דא טהוט זיך!"

דער בעל הבית פון קאפע הויז, א הויכער, שמאלער אידעל, וואס האט ערגעץ־וואו געהאט נאך א געהיים געשעפטעל, די בעל־הבית'טע די ווארשאווער אידישע דיקע ווירטהין און חנה'לע, אלע שבת'דיג אנגעטהאן, זיינען געבליעבען שטעהען אויף דער שוועל פון דער קאפע. זיי האבען געזעהען ווי די צוויי יונגען שטעהען איינער געגען דעם אנדערען און קוקען זיך אין די אויגען, און אן עלעקטרישער שטראם ציהט זיך צווישען זייערע אויגען ווי א פייער. קיינער האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו זיי; יעדער האט זיך אינסטינקטיוו אבגערוקט און געווארט אויף דעם שטורם, ווען ער וועט אויסברעכען. נאר פלוצלונג האט זיך חנה'לע, די אכצעהן־יעהריגע מיידעל, מיט דעם גלאנציגען, פריש־אבגעוואשענעם שווארצען קאפ האר אויף שבת, אריינגעלאזט זיך צווישען די צוויי, זי איז אויפגעוואקסען ביי מאטקע'ן, אויפגעהויבען די הענד און די אויגען צו איהם און געזאגט מיט איהר מיידעלשער שטימע, בעטענדיג זיך:

— קאנאריק, וואס טהוען זיע? מען וועט אונז דאס געשעפט שליסען. דער פריסטאוו דרעהט זיך אויף דער גאס; קאנאריק, איך בעט איה'ן!

אין איהר שטימע האט זיך געהערט דאס קלאפען פון איהר הארץ. אלע האבען מורא געהאט פאר איהר, אז זי זאל ניט פאקען א קלאפ. די מוטער האט געשריען: „חנה'לע, געה אוועק, גערענק אין גאט!" נאר חנה'לע איז אלץ געשטאנען און געבעטען זיך:

— קאנאריק, טהוט דאס ניט!

און פלוצלונג האט קאנאריק אוועקגענומען זיינע בליקען פון שלמה'לע שלאסען־העקער, און געווענדעט זיי אויף חנה'לעס געוואשענע

שבת'דיגע האר. האט געזעהן די צוויי שווארצע צעפ וואס פלעכטען זיך אראב איבער איהר רוקען און די שרעק און די ריינקייט אין איהרע אויגען. לאנג קוקען אויף איהר האט ער ניט געקענט. ער האט דעם בליק געבויגען צו דר'ערד, א גוטער שמייכעל האט זיך צוגאסען איבער זיין מויל און וואנצעס, געקראצט זיך מיט א האנד אונטער אן אויער און זיך אנגערופען צו די „דראטען־געהעריין“:

— קום, נינא.

גענומען די דראטען־געהעריין און געווארפען א פערראכטענדען בליק אויף שלמה'לען און געברומט אונטער'ן נאז:

— כאפט איהם די שווארצע יאהר. און איז ארויס פון קאפע־הויז.

אלע האבען זיך פערוואונדערט פארוואס קאנאריק האט דאס גע־מהאן.

5.
ווי מע בעדיענט מאטקע׳ן.

יעדען שבת איז מאטקע ווי דער מנהג איז געווען ארויסגענאנגען, שפאציערען מיט זיינע „נקבות“ איבער׳ן שטאדט, געפיהרט זיי אין זאקסישען גארטען, אדער אין אידישען טהעאטער, ווען דאס אידישע טהעאטער האט געשפיעלט איינע פון די גוטע שטיקער, וואו קינדער האבען געזונגען א סך ליעדלאך, און וואו מען האט פיעל מאל קדיש געזאגט. דעם שבת ווי יעדען אנדערען, האבען די מיידלאך, מאטקע׳ס נקבות, פארבערייטעט זיך צום שפאציער. ווארום שבת ביי טאג איז געווען דער פרעהליכסטער אדן פרייעסטער טאג פון זייער לעבען, ווען זיי געהען אויס אויף דער ליכטיגער וועלט, ניט געלד צו פערדיענען, נאר פאר פערגעניגען, און טהוען זיך אן נישט צוליעב פרנסה נאר פאר זיך און גוטע פריינד.

אין רויטען וועלפיל׳ס „הייזעל“ איז פון דער פריה אן שבת געווען א גרויסע בעוועגונג. די מיידלאך האבען זיך פארבערייטעט צום שפא־ציער, זיי האבען געפרעסט די בלוזקעס, אויסגעזוכט זיך די שעהנסטע קליידער און בעראטהען זיך איינע מיט די אנדערע וואס אנצוטהאן. נאר מעהרסטענס האבען די מיידלאך פארבערייט מאטקע׳ן צום שפא־ציער. איינע האט איהם א העמד אויסגעפרעסט, די צווייטע האט איהם די הויזען אויסגעפרעסט. אן אנדערע די סאמעטענע וועסט גערייניגט, און נאך אן אנדערע די שטיוועל איהם אפגעפוצט, ווארום וואס שעהנער און עלעגאנטער מאטקע איז געגאנגען אנגעטהאן ווען ער איז מיט זיי ארויס אויף׳ן שפאציער, אלס בכבוד׳ער איז עס געווען פיר זיי, אלס שטאלצער האבען זיי זיך געפיהלט.

אז די מיידלאך זיינען שוין געווען אנגעטהאן, זיינען זיי אריין צו די קראנקע פאפיראסען־מאכערין, אז זי זאל זיי בעקוקען און מבינות זאגען. די פאפיראסען־מאכערין איז ווי תמיד געזעסען ביים פענס־

טער און דאָס האַרץ זיך דערכאַפּט מיט שאָלעכץ פון אַ פּאָמעראַנץ. די קינדערלאַך פערשמוצט די פּנים׳לאַך און די נעזלאַך מיט דעם שבת׳־דיגען עסען און די נייע שבת׳דיגע קאַשקעטלאַך זיינען געזעסען אויף דער ערד און האָבען זיך געשפּיעלט אין ביינדעלאַך, און מלך פּאַפּיראָס־ניק, וועלכער איז אליין געווען אַמאָל אַ חסיד׳ישער יונגערמאַן, נאָר היינט פאַריאָגט אַ גאַנצע וואָך אין פּרנסה, האָט שבת זיך אָבגערוהט, געזעסען אין די גאַטקעס און האָט געזאָגט פּרק.

די מיידלאַך זיינען אריינגעקומען אָנגעטהאָן אין בלויע קאַרטען־קליידלאַך מיט אַטלעסנע אונטערפאַלדען, און געוויזען דאָס קראַנקע ווייבעל די העטס מיט די פּיעלע פעדערען און בלומען, די נייע קאַמאַ־שען, און געבעטען אויף זיך מבינות זאָגען. דאָס קראַנקע ווייבעל האָט דערפון הנאה געהאַט. אליין גאָר נישט געהאַט וואָס אָנצוטהאָן און איז שוין ניט געווען אין דרויסען זייט יאָהרען, האָט זי גרויס הנאה געהאַט צו רעדען פון מאָדעס, אין וועלכע זי איז אַמאָל מיידעלוויז גע־ווען אַ גרויסע בריה׳טע, מבינות געזאָגט, אַז דאָס שטעהט ניט גוט, און די קאָלירען פּאַסען נישט און אליין זיך נישט געשעהמט אָנצופּראָבירען די העטס אויף איהר שבת׳דיגען שייטעל און געל פּנים און געטראַכט ביי זיך מיט קנאה: ווען זי האָט אַזוינס אָנצוטהאָן, וואָלט זי נאָך היינט געווען אַ שעהן ווייבעל און וואָלט אין גאַס ארוים שפּאַצירען כאָטש קראַנקערהייד.

— די פאַלדען זיינען דאָך צו ברייט, רייזעלע, זאָגט זי צו אַ מיידעל, וועלענדיג כאָטש אַ שטאָך געבען יענע וואָס זי איז צו דין.

— אָ, היינט טראָגט מען אַזוי. אַלע פּאַניעס אויף די מאַרשאַל־קאָווסקי גאַס טראָגען אַזעלכע.

דער איד, מלך פּאַפּיראָסניק איז בייז געווען וואָס די „טמאות“, די מיידלאַך פון די הייזלעך פערקעהרען ביי איהם אין שטוב און זיין ווייב האַלט זיך אונטער מיט זיי. אָבער ער האָט זיך גאָר נישט גע־קענעט העלפען. ער האָט געוואָהנט מיט זיי אין שכנות, הויז ביי הויז, און די מיידלאַך האָט עס געצויגען צו איהם אין שטוב אריין וואו זיי קענען אריינקומען אלס שכנות און פריינד. עס איז נישט געווען פאַר זיי די טהיר צו פערמאַכען. און אָפּט מאָל האָט מען פון זיי אַ טובה געהאַט. אַ חוץ וואָס זיי האָבען די קינדער געטהיילט צווייערס אָדער געקויפט געבעקס און פלעגען דאָס ווייבעל העלפען אין בעלי־הבתיש־

קיים, האָבען זיי אונטערגעהאַלטען זיין האַנדעל מיט די געהיימע פּאַ־פּיראָסען און פערקויפט צו די געסט וואָס זיינען געקומען צו זיי. די טובות האָבען געפיהרט צו פריינדשאַפט, נישט קוקענדיג אויף די פּראַ־פעסיע וואָס זיי פערנעהמען. איבריגענס ביים פּאַפּיראָסניק אין שטוב האָט מען גאָר געהאַט פערגעסען מיט וואָס די מיידלאַך פערנעהמען זיך. זיי האָבען זיך אויפגעפיהרט ווי גוטע שכנ'טעס און ווי אַנדערע גע־וועהנליכע מענשען. און דער פּאַפּיראָסניק איז מיט דער צייט דערצו אזוי געוואָהנט געוואָרען, אז ער האָט אויך פערגעסען, אז די מיידלאַך זיינען „טמאות". אַפּטמאָל האָט ער בעשטימט צו וועקסלען די וואָה־נונג, כדי פּטור צו ווערען פון די שכנות'שאַפט. נאָר קיין געלד איז נישט געווען אויף איבערצוציהען זיך. קיין אַנדער וואָהנונג האָט זיך נישט געמאַכט, און מען איז שוין פּשוט געווען צוגעוועהנט צו די טובות....

נאָר שבת האָט עס איהם פערדראָסען מעהר ווי אַן אַנדערס מאָל, ווען ער זאָגט פּרק, קומען זיי, די „טמאות", אריין. האָט ער זיך פער־דרעהט, און איינגעטונקט זיך אין סדור און געזאָגט מיט אַ זינגענדיגען נגון.

„על שלשה דברים העולם עומד", אויף דריי זאַכען שטעהט די וועלט....

און די מיידלאַך האָבען זיך צוגעהערט צו דעם בעקאַנטען היימי־שען נגון און האָבען זיך גוט געפיהלט ווי אין דער היים.

אַם מעהרסטען האָט די „לאָוויטשערין" שבת נאָכמיטאָג ליעב גע־האָט צו פערברענגען ביים פּאַפּיראָסניק. זי איז געווען אַ פרומע טאָכ־טער פון דער היים. איהר פאָטער איז נאָך ביז היינט אַ מלמד אין לאָוויטש. זי האָט זיך געהאַט פערליעבט אין אַ פריזירער, דער פאָטער האָט זי דוקא געוואָלט חתונה מאַכען עפּעס דאָרט פאַר אַ אויסגעווייק־טען אָרים בחור פון בית־המדרש. פערדיענט האָט זי געלד פאַר זיך, אַ זאַקען־מאַכערין געווען. האָט זי דער פריזירער געהאַט אָנגערעדט און זי איז אַנטלאָפען מיט איהם קיין לאָדז. דאָרטען האָט ער זי ער־גען וואו ארייגגעגעבען, פון וואנען זי איז דאָ אַהער געקומען אין „היי־זעל". היינט בעדויערט זי שוין נישט און נישט זי פרעהט זיך. יעדער האָט זיין אונגליק, און קיינעם קומט נישט אָן די פּרנסה גרינג. נאָר זי האָט געהאָפט אַמאָל נאָך פון דאַנען ארויסצוקומען און חתונה האָבען

מיט אן ארענטליכען מענשען, און זי האט געהאלטען אין איין זאמ־לען וועש אויף א אויסשטייער. זי האט דאס געהאט א בעזונדערע ליע־בע צו דעם פאפיראסניק, צו זיין פאמיליע, און אז עס איז געקומען שבת, האט זי ליעב געהאט צו הערען ווי ער לייענט פרק, עס האט זי דער־מאהנט אן פאטער אין דער היים, און אפשר אן איהר אייגענעם לעבען, וואס האט איהר טהיילמאל אויפגעשיינט פאר די אויגען ווי א חלום....

דערווייל האבען זיך אלע מאטקע'ס נקבות פערזאמעלט אנגע־טאנענערהייד ביי דער „שפאנערין" און געווארט אויף מאטקע'ן.

עס זיינען געוועזען פיער מיידלאך: די שפאנערין און נאך דריי וואס מאטקע האט זיך „ערוואָרבען" און געהאלטען זיי אין פערשיע־דענע הייזלאך אין דער שכנה'שאפט ארום. זיי זיינען אלע אריינגע־קומען צו די „שפאנערין", ווייל זיי האבען געוואוסט, אז מאטקע האלט די „שפאנערין" פאר זיין הויפט נקבה, און זי איז מעהר מיוחסת פאר זיי אלעמען, ווייל זי געהט נישט אויף דער גאס, נאר אין האטעלען, און מאטקע קויפט איהר שעהנערע אנצוגען ווי אלע אנדערע.

עס איז שוין געוועזען שפעט און מאטקע איז נאך נישט געוועזען. שלמה'לע שלאסען־העקער איז שוין דא געוועזען, און האט צוזאמענגע־נומען זיינע מיידלאך: די גאסטענינערין, די „יאטילע" און די „בלאנ־דע ראזע". (די „לאווישערין" האט נישט געוואלט געהן. זי איז אי־בערגעבליעבען ביים פאפיראסניק און איינגעהערט זיך ווי ער זאגט פרק מיט דעם גמרא נגון). די מיידלאך, מאטקעס כלות האבען אונגע־דולדיג ארויף און אראב געדרעהט זיך, געקוקט פון די פענסטער, פון די שטיגען און אנגעגרייט איהם די העמד, דעם אנצוג, די שטיוועל, דעם קראוואט, אבער מאטקע געהט נים. די „שפאנערין" האט אויס־געטהאן דעם הוט מיט די רויטע רויזען, און האט זיך געשווארען אפילו אז ער זאל צווענצט ווערען, וועט זי אויך שוין ניט געהן מיט איהם שפאציערען.

— וועסט דיך לאזען איבערבעטען. אז ער וועט דיך בעטען, וועסט געהן — האבען די אנדערע מיידלאך געזאגט, ניט אהן קנאה, וואס זי איז די „געליעבסטע".

דערווייל איז מאטקע אריינגעקומען אין קאפע הויז. אין קאפע הויז איז קיינער איצט נישט געוועזען, און איינמאל פאר א גאנצע וואך האט דער סאמאוואר וואס איז געוועזען איינגעמויערט אין א קעסעל נישט

געזידט. מאַטקע האָט אַריינגעקוקט אין פינסטערן אַלקעריל און האָט בעמערקט חנה׳לע איז געזעסען ביים פענסטער און האָט געלעזען אַ ביכעל. זי האָט זיך שטאַרק פערוואונדערט וואָס קאַנאַריק טהוט יעצט, אין אזא צייט, אין קאַפּע הויז, ווען קיינער איז ניטאָ, נאָר זי האָט זיך ניט געמאַכט זעהען קאַנאַריק׳ען און ווייטער געלעזען אין איהר ביכעל.

מאַטקע האָט זיך געדרעהט אין אַלקעריל, אַריינגעקוקט אין קאַפּע הויז, ווי ער וואָלט וועמען געזוכט. דאָס מיידעל האָט איהם ניט גע־פרעגט וואָס ער וויל. ער איז געווען אַ היימשיער. און ער האָט געקענט אַריינקומען ווען ער האָט געוואָלט.

מאַטקע האָט זיך אומגעקוקט: די בעל הבית׳טע איז ניטאָ. די בעל הבית׳טע מיט דעם בעל הבית זיינען געשלאָפען אין דעם שטיבעל, די ברידערלאַך זיינען אויך ניט געווען, נור חנה׳לע אליין איז געזעסען און געלעזען.

דער יונג האָט זיך געמאַכט האַרץ, אויסגעהוסט זיך און געמאַכט אַ טריט צום מיידעל, אוועקגעשטעלט זיך פון דערווייטענס און גע־זאָגט מיט אַ פערשעהמטע מינע:

— וואָס לעזען זי, חנה׳לע? אַ ביכעל?

דאָס מיידעל איז נישט געוועהנט געווען, אַז ווער פון די יונגען זאָל זיך ווענדען צו איהר מיט אַנדערע זאַכען אַ חוץ צו דערלאַנגען טהעע אָדער נעהמען בעצאָהלט. און געוואָהנט איז זי געווען, אַז אַלע, סיי די יונגען, און סיי די מיידלאַך, זאָלען זיך פערהאַלטען צו איהר אַנשטענדיג. אין די בעל הבית׳טעס געגענוואַרט האָבען זיי זיך ניט געשעהמט צו רעדען די אויסגעלאַסענסטע רייד, אָבער ווען הנה׳לע איז אַריינגעקומען און די מיידלאַך האָבען גערעדט די מיאוס׳טע רייד, האָבען זיי באַלד איבערגעהאַקט און געזאָגט איינע צו די אַנדערע: „שאַ, אַ מיידעל איז דאָ...“ זי האָט געוואוסט די פּרנסה, מיט וועלכע די מיידלאַך פאַרנעהמען זיך, נאָר זי איז שוין אזוי צוגעוועהנט געוואָ־רען דערצו אַז עס האָט אויף איהר קיין בעזונדער איינדרוק ניט גע־מאַכט. עס האָט ניט געוועקט איהר מיידעלשע פאַנטאַזיע, און ניט געבראַכט, אַז זי זאָל וועגען עפּעס נאָכקלעהרען. זי האָט געהאַלטען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“, ווי אַלע שכנים, פאַר „אונגליקליכע“, נאָר וואָס זאָל מען טהאָן? קיינעמס פּרנסה קומט ניט אָהן גרינג. און זי האָט זיך בעצויגען צו זיי איינפאַך ווי צו אַלע אַנדערע מענשען.

דורך דעם איז איהר אזא וואונדער געווען, וואס מאטקע האט זיך פלוצ־לונג אבגעשטעלט און ארייננגעקוקט זיך אין איהר לעזען, וואס ער האט עס קיינמאל ניט געטהאן.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט, אבגעענטפערט:

— א ביכעל. — און האט ווייטער געלעזען.

מאטקע איז ווייטער געשטאנען און געפרעגט:

— וואס פאר א ביכעל, א מעשה?

— יא, א מעשה, דא האבען זי, זעהען זי — האט איהם דאס מיידעל געשטעקט דאס ביכעל אין האנד אריין.

מאטקע האט געהאלטען דאס ביכעל אין האנד קאפויער, רויט געווארען, ווי א חתן־בחור און געזאגט מיט א פארשעהמטען שמייכעל:

— איך קען נישט לעזען. עפעס א שעהנע מעשה?

— יא, א שעהנע מעשה, יאסעלע — הייסט זי.

— וואס פאר א מעשה?

— א מעשה מיט א יתום, ווי ער האט ניט געהאט קיין טאטען, קיין מאמען און זיך ארומגעוואלגערט ביי פרעמדע מענשען און מען האט איהם געשלאגען אויך, — האט דאס מיידעל געזאגט און א טרעהר האט געגעבען א בליץ אין איהר אויג אויף דעם העלד פון דער מעשה וואס זי האט געלעזען.

מאטקע האט זיך א מינוט פערקלעהרט. דאס פנים זיינס איז גע־ווארען אונשולדיג ווי ביי א קינד און די אויגען ריין, און ער האט אב־געענטפערט מיט א פערלעגנען שמייכעלע:

— אוי, איז עס דאך א שעהנע מעשה, איך וואלט זי געוואלט הערען.

— איך וועל זי איהן אמאל פערצעהלען.

— זי וועלען זי מיר פערצעהלען?

— יא — שאקעלט דאס מיידעל מיט'ן קאפ.

— גוט.

— חנה'לע, חנה'לע! קום נאר אריין! — האט די מאמע גערופען פון די וואהן־שטוב, מורא האבענדיג פאר מאטקע'ן.

מאטקע איז אוועק צו די מיידלאך. ער איז ניט גוט געווען דעם הייניטיגען שבת צו זיי. עס איז איהם ניט געפעלען דאס העמד וואס זיי האבען איהם אויסגעפרעסט, און דערנאך האט ער ניט געוואלט געהן

מיט אַלע מיידלאַך שפּאַציערען. עס איז ניט שעהן, זאָגט ער, מיט פיער, נור מיט צוויי און צוויי. אז ער האָט זיך שוין געהאַט אָנגעטהאָן, האָט ער איבערגעקוקט די מיידלאַך, און צום ערשטען מאָל עפּעס איז איהם ניט געפעלען ווי זיי געהען אָנגעטהאָן, געהייסען אראָפּרייסען די גרויסע פעדערען פון די קאַפּעליושען. די מיידלאַך האָבען איהם אָנ־געקוקט ווי משוגע, נור פערפאַלען. ער האָט געהייסען. ער האָט זיי געפיהרט, ניט ווי תמיד, פיער אין איין שערענגע, נאָר צוויי און צוויי, ווי געגנז, אין זאַקסישען גאַרטען אריין. די „אָוויצאָווע אַלעע" אין גאַרטען איז פול געווען מיט שפּאַציערענדע. יונגען און מוידען פיעל אויף אַלע בענק, צווישען די בוימער און אויפ'ן ברייטען וועג. מאָטקע איז פאַרביי מיט זיינע כלות. די מיידלאַך זיינען געווען שטאָלץ, גרויס ביי זיך וואָס מאָטקע פיהרט זיי.

מאָטקע האָט געהאַלטען די הענד אין די הויזען קעשענעס, דעם הוט פערוואָרפען אן א זייט און געבויגען דעם בליק צו דר'ערד. פון דער אָפּענער וועסט האָט זיך ארויסגעריסען דאָס ווייסע געפּרעסטע העמד, וואָס די מוידען האָבען עס אזוי שטייף אויסגעפּרעסט ווי א ברע־טעל. קיין קראַגען האָט ער ניט געטראָגען, דערפאַר א רויטען, שמאָ־לען, לאַנגען קראַוואַט, וואָס א מויד האָט איהם אויסגענעהט פון א רויטען באַנד, און זיינע גלענצענדיגע חאַליאַוועס האָבען געפינקעלט פון דערווייטענס.

דער עולם האָט איהם געקענט און איין יונג האָט געשטופּט דעם צווייטען: „זעהט, זעהט, קאַנאַריק געהט מיט זיינע כלות!"

די מיידלאַך האָבען געוואוסט, אז מען קוקט זיי נאָך און זיי זיי־נען שטאָלץ געווען דאַרויף.

אויפ'ן שפּאַציער האָט ער זיך אָנגעטראָפען מיט שלמה'לע שלאָ־סען־העקער. יענער איז אויך געגאַנגען מיט זיינע כלות, נאָר קאַנאַריק'ס כלות זיינען געגאַנגען שעהנער אָנגעטהאָן און זיינען געווען שטאָלצער, און יענע מיידלאַך האָבען זיי מקנא געווען, ווייל זיי האָבען געוואוסט, אז קאַנאַריק פיהרט זיינע נקבות אין טהעאַטער און שלמה'לע שלאָסען־העקער זשאַלעוועט א גראָשען, זאַמעלט זיך א פערמעגענס חתונה צו האָבען.

די יונגען האָבען זיך אָנגעקוקט. מאָטקע האָט אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט אויף שלמה'לען מיט א שפּאָטישען געלעכטעריל, און

שלמה'לע האט אויסגעמידען זיין בליק און איהם ניט געוואלט זעהן.

מאטקע האט ניט לאנג פערבראכט אין גארטען. ער האט גע־פיהרט זיינע כלות אין אידישען טהעאטער אויף קאראוועגאס. דער יונג וואס פערקויפט בילעטען אין דער קאסע האט קאנאריק'ען גוט געקענט. איבערהויפט איז מאטקע געווען אן אנגעלעגטער גאסט אין אידישען טהעאטער. ער האט בעצאהלט מיט רובעלס פאר בילעטען פאר זיך מיט זיינע כלות, וואס מען איז עס גארניט געוואהנט געווען אין אידישען טהעאטער. דער וויצע־דירעקטאר, א דיקער יונג, מיט א פאאר שווארצע צייהן און א גאלדענע הארפע אין דעם לאץ פון זיין ראק איז איהם אנטקעגען געלאפען און אלע אנגעשטעלטע זיינען איהם אנטקעגען געלאפען און אנגעוויזען איהם די פלעצער און גערעדט צו איהם פויליש „פראשע פאנא“. אין אידישען טהעאטער האט מען גע־שפיעלט א שטיק, וואס מען האט א סך געזונגען און אינגלאך האבען קדיש געזאגט. מאטקע'ס כלות האבען דערביי געוויינט און געווישט זיך די טרעהרען מיט די זיידענע טיכלאך פון די אנגעפוידערטע באַ־קען. מאטקע איז ארויס אין בופעט און געקויפט זיינע כלות טשאקא־לאדס, און געהייסען געבען א יונג פון טהעאטער, אן אקטיאר, אדער א וויצע־דירעקטאר, א טרונק בראנפען ביים בופעט, אוועקגעזעצט זיך ערנסט און צוגעהערט זיך צו די ליעדלאך וואס זיינען איהם זעהר געפעלען.

נור אם מעהרסטען איז איהם געפעלען דער קאמיקער און די אינגלאך וואס האבען קדיש געזאגט. ער האט זיי געהייסען ארויפשיקען אויף דער ביהנע טשאקאלאד.

און די מיידלאך זיינען גליקליך געווען. אלעס איז זיי געפעלען און האבען איינגעליבט זיך אין אלע אקטיארען. א גאנצע וואך האבען זיי געזונגען די ליעדלאך וואס זיי האבען געהערט אין טהעאטער, דער־צעהלט צו אנדערע מיידלאך און דעם קראנקען פאפיראסניק'ס ווייב, און חנה'לען, ווי די אינגלאך האבען קדיש געזאגט נאך זייער געשטאר־בענע מוטער, און ווי דאס קינד האט די הענטלאך אויסגעשטרעקט. און זיי האבען געווארט מיט אונגעדולד אויפ'ן צווייטען שבת, ווען מאטקע וועט זיי נאך אמאל פיהרען אין טהעאטער.

אבער מאטקע איז עפעס וואס מיט זיך ניט צופריעדען געווען, צייט ער האט זיך שבת בעגעגענט מיט חנה'לען.

.6

מאַטקע וויל זיך אַנוואַרימען.

מאַטקע האַט ניט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טהאָן. וואָס א טאָג איז איהם חנה'לע מעהר געפעלען און ער האָט זיך איינגעליעבט אין איהר, און ער האָט ניט געוואוסט ווי אזוי צו רעדען צו איהר. דער יונג וועלכער האָט געהערשט איבער פיער לעבענס אין ווארשא, וואָס איז געוואָהנט געווען צו בעפעהלען און מען זאָל איהם פאָלגען, און וואָס גאָרנישט האָט עקזעסטירט זיין ווילען צוריקצוהאַלטען, נישט קיין גאָט, נישט קיין געזעץ און נישט קיין געוויסען — דער יונג איז הילפלאָז געוואָרען און ווי א קינד זיך בענומען, ווען ער האָט זיך בעגעגענט מיט דער קליין חן־עווודיגער מיידעל, וואָס האָט צוויי לאַנגע שווארצע צעפּ און אויגען וואָס קוקען דרייסט אָהן שרעק אין יענעמס פּנים אריין, און וואָס האַלט זיך פון דערווייטענס פון אלע „געסט“ פון דעם קאַפע־הויז, טהוט איהר ארבייט ווי א פליכט, און „געהט זיך איהר וועגס“. און נאָך איינס. דער יונג איז פערשעהמט געוואָרען אין איהר געגענווארט. צייט ער האָט גערעדט מיט איהר שבת ביים ביכעל לעזען, קען ער איהר גלייך אין פּנים נישט קוקען, אז ער זאָל זיך ניט שעהמען... ער האָט זיך פיעל מאָל פּאָרווירפע געמאכט, אז ער איז א „פרייער“ וואָס ווערט פערכאַפּט פון א ליאַדע מיידעל און עס פּאַסט נישט פאר א יונג א „קאַדעט“, ער זאָל זיך לאָזען פיהרען פון א נאַרישע „קאַפע־מיידעל“, פון א „פריטץ“, א גאָר נישט, און כדי זיך אליין איינמאָל פאר אלע מאָל צו ווייזען ווער מאַטקע איז. און מיט מאַטקען שפּיעלט מען זיך נישט, האָט ער בעשטימט, זיך אריינצו'גנב'־ענען צו איהר בייניאכט אין שטוב און „פערטיג“ זי מאַכען... פאר גאָר נישט, נור גלאַט אזוי, ווייל ער וויל אזוי, און לאָז איהם ווער פּרואווען עפּעס טהאָן.

ער האָט שוין גאַנץ גוט אויסגעשפּירט דאָס אָרט וואו זי שלאָפט.

הינטער דער אַלקער זיינען געווען צוויי פינסטערע שטובען, איינס פון זיי האָט נישט געהאַט קיין פענסטער נור אַן אָפענע טהיר אין אַ צווייטע שטוב וואָס האָט יאָ געהאַט פענסטער. מאָטקע האָט געוואוסט, אַז אין יענע שטוב אָהן פענסטער שלאָפט חנה׳לע און צו איהר זיך אריינצו׳גנב׳ענען מוז ער אדורך די ערשטע שטוב מיט׳ן פענסטער, אין וועלכען עס שלאָפט דער „קאַפע־מאכער“, דאָס הייסט דער בעל־הבית פון קאַפע־הויז מיט די אידענע. נור ער האָט זיך פאַר דעם אויך נישט געשראָקען. ער האָט זיך פערלאָזט אויף זיין געשיקטקייט און פּראַקטיק.

א גאַנצען טאָג און א גאַנצען אָבענד און נאַכט, אין וועלכע ער האָט בעשטימט דאָס זייניגע אויסצופיהרען, האָט ער זיך נישט געוואַלט בעגעגענען מיט חנה׳לען און ניט קוקען איהר אין די אויגען אריין. שפּעט אין דער נאַכט, ווען די „מיידלאַך“ זיינען שוין פערשוואונדען פון דער גאַס, און נור אין דעם קאַפע־הויז האַלטען זיך אויף די לעצטע געסט — האָט ער זיך געוויזען. אין „קאַפע ווארשאַווסקי“ איז שוין טונקעל געווען. די בעל־הבית׳טע איז אַ שאָד געווען נייע צוואַנציג קאָפּעקען אריינצוואַרפען אין דעם גאַז־אויטאָמאַט, און די לאָמפּען האָבען זיך טאַקע געברענט מיט דעם אויסגעהענדען ליכט, פון די לעצטע כחות. אין א ווינקעל זיינען געזעסען א פּאָר מיידלאַך וואָס עס האָט זיי ניט געלונגען צו קריגען קיין געסט „אויף א גאַנצע נאַכט“ — און אויסגערעדט זיך די הערצער. אין הויז זיינען שוין אלע געשלאָפען. מאָטקע איז אריין אין קיך. זי איז פערשפּאַרט געווען מיט א ברעט. ער האָט קונציג דאָס ברעט אונטערגעהויבען, עס זאָל ניט פאַלען און אָנמאַכען א גערודער. אויף אלע פיער, בעלויכטען נור מיט דעם קאַרגען נאַכט־לעמפּעל וואָס האָט זיך געברענט אין חנה׳לעס צימער, איז ער אדורך געקראָכען די שטוב אין וועלכער דער בעל־הבית מיט די אידענע זיינען געשלאָפען. פון דער טונקעלהייט האָט זיך פערנומען א הויך שנאָרכען פון פערשיעדענע ווינקלען, און שאָטענס זיינען נאָכגעקראָכען נאָך מאָטקען, וועלכער האָט זיך ווי א קאַטץ געגליטשט אין חנה׳לעס שטוב אריין. אין חנה׳לעס שטוב האָט א לעמפּעל געברענט. די ערשטע זאַך האָט ער געקלעהרט אויסצוגעפינען, אין וועלכען בעט חנה׳לע ליעגט. דערנאָך דאָס לעמפּעל אויסצולעשען, צוצוקריכען צו חנה׳לעס בעט, דאָס מויל איהר פערשטעלען מיט די

האנד און אריינקריכען צו איהר אין בעט אריין. אז ער איז אין שטי־בעל אריינגעקומען האט איהם א ווארימקייט און א דומפיגקייט ארומ־גענומען פון די שלאפענדיגע אטעמס וואס האבען זיך געהערט אין שטיבעל. דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען צו קלאפען, און ביי דעם קארגען שיין פון לעמפעל האט ער געזוכט חנה'לעס בעט. עס איז גע־ווען א שלאף־באנק. א קאסטען וועלכער דיענט בייטאג פאר א באנק, בייגאכט פאר א בעט. דער קאסטען איז געווען אויסגעבעט מיט קי־שענס, אלע פעדערען פאר חנה'לעס אויסשטייער, געשליסענע און נישט געשליסענע, זיינען אויסגעלעגען אין קאסטען. צווישען די קישענס איז געלעגען חנה'לע, נעבען איהר, איהר יונגער פינף יעהריגער ברו־דעריל, וועלכער האט זיך ווי א קינד צוגעפיעשטשעט צו די שוועס־טער'ס נאקעטע יונגע ברוסט. מאטקע איז פערכאפט געווארען פון בילד. ער האט נישט אויסגעלאשען דאס לעמפעל, נור קניענדיג פאר'ן בעט האט ער זיך איינגעקוקט אין חנה'עס שלאפענדע געזיכט. ער האט געהערט איהר אטהעמען וואס האט זיך געטראגען פון איהרע נאז־לעכער און אפענעם מויל, און געפיהלט די ווארימקייט וואס האט גע־שלאגען פון איהר צו־ווארימטען קערפער. די שווארצע קודלעס האאר וועלכע האבען זיך איצט צופלאשעט און געווען בעזייט מיט פעדערען, זיינען געלעגען ארום איהר פנים, פערשפרייט איבער איהרע נאקעטע ארימס און נאקעטע הענד, און זיי האבען זיך בעוואויגען און געהויבען אין איינעם מיט דעם שלאגען פון איהר ברוסט. די ברוסטען צוזאמענ־געקנייטשט, ווי זי וואלט וועמען ארומהאלזען, איז זי געלעגען מיט איהרע יונגע הענד ארומגענומען איהר קליין ברודעריל. די אויגען האט זי געהאט פערמאכטע, נור אונטער די פערמאכטע הייטלעך האט זיך ארויסגעזעהען בולט דאס אויג, און די שווארצע שטייפע הערלעך פון די הייטלעך האבען זיך פערשלאסען, ווי פערמאכטע פליעגעלעך פון פייגעלעך, און אבגעהיט דאס אויג, און ארום איהרע ליפען איז געלע־גען אויסגעגאסען יענער חן־עוודיגער שמייכעלע וואס האט מאטקע'ן „דרך ארץ" געלעהרענט, וואס האט מאטקע'ן געמאכט הילפלאז, און ווי א קינד איהם געמאכט יעדעס מאל ווען ער האט געוואגט צוצוגעהן צו איהר און צו רעדען מיט איהר. מאטקע האט געקניעט פאר'ן בעט, האט בעטראכט חנה'לען, געהערט און געפיהלט איהר ווארימקייט און איהר אטהעם און געזונדקייט וואס האט געשלאגען פון איהר בעט

ארויס, און זיך פארגעשטעלט ווי ער וואלט איהר מאן געווען. ער איז אהיים געקומען שפעט ביינאכט פון א יריד. א דערפרוירענער, פון דער פייכטער, קאלטער נאכט אין וועג, און קריכט אריין צו איהר, צו זיין ווייבעל אין בעט אריין, און זי דערוואַרימט איהם מיט איהר יונגע גע־זונטע לייב, דאָ אין בעט צווישען די קישענס און פעדערען. א גוט שמייכעלע איז איהם אדורך געגאַנגען איבער די ליפּען. עס איז איהם גוט געווען אזוי צו קלעהרען און ער האט גאר אין גאנצען פערגעסען צו וואס ער איז דאָ אריינגעקומען. ער האט שוין יעצט קיין חשק ניט געהאט אויסצופיהרען זיין ווילען. עס איז איהם גוט געווען צו קניען פאר איהר בעט, צו קוקען אין איהר שלאָפענדע איינגעשלומערטע ברוסט, צו פיהלען איהר אָטהעם און וואַרימקייט און צו פאנטאזירען וועגען דעם, אז זי זאָל זיין ווייב ווערען, זיין אמת איינציג ווייב.

מיט מעהר פארזיכטיגקייט ווי ער איז אריינגעקראָכען, איז ער פון איהר שטיבעל ארויסגעקראָכען. נישט זי און נישט איהר פאָטער אויפ־צואוועקען, כדי זיי נישט צו דערשרעקען. די נאכט איז מאָטקע שוין נישט געשלאָפען רוהיג. ניט די נאכט און ניט די אַנדערע נעכט. ער האָט געקלעהרט וועגען דעם, ווי אזוי זיין פאנטאזיע וואהר צו מאכען, אז חנה'לע זאָל זיין ווייב ווערען. ניט איינע פון די מיידלאך, וועלכע זיינען איהם שוין יעצט גאר ניט אָנגעגאַנגען, נור זיין אמת ווייב, צו וועלכע ער זאָל אין בעט אריינקריכען, אָנצואווארימען זיך פון דעם קאלטען, נאסען נאכט־וועג, ווען ער קומט פון יריד אהיים....

7.

מאַטקע וויל א חתן ווערען.

מאַטקע האָט זיך אָנגעהויבען גאָר אַנדערש צו פיהרען, צו דער פער־וואונדערונג פון אלע זיינע פריינד און בעקאַנטע. ווי שלמה׳לע שלאַ־סען־העקער האָט ער אָנגעהויבען צו בעהאַנדלען זיינע נקבות. ער האָט זיי אָנגעהויבען צו בעטראַכטען ווי א סחורה און קיינע פאַמיליערע בע־ציהונגען מיט זיי מעהר ניט געהאַט. ער איז שוין מיט זיי ניט גע־זעסען ביי איין טישעל אין קאַפע־הויז „ווארשאַווסקי", ער האָט זיי שוין ניט אזוי אָפט ארויסגעפיהרט אויף א שפּאַציער שבת נאָך מיטאָג. מאַטקע האָט אָנגעהויבען צו שפּאָרען א גראָשען און ניט ווי זיין גע־וואָנהייט האָט ער זיך גאָר גענומען דינגען מיט זיי איבער די קלייד־לאַך, שיך און העמט וואָס זיי האָבען פערלאַנגט פון איהם. און ווי שלמה׳לע שלאָסען־העקער פלעגט ער טענה׳ן צו זיי, אז זיי זיינען גע־קומען צו מאַכען געלד.

— גיב נאָר א קוק, יעדען מאָנטאָג און דאָנערשטאָג א נייעם העמ. דו קענסט געהן אין דעם.

קיינער האָט ניט געוואוסט וואָס איז געוואָרען מיט מאַטקע׳ן. ער פלעגט שוין אַ גאַנצע נאַכט אָבזיצען אין קאַפע־הויז, אָדער ארומ־דרעהען זיך אין דער גאַס און אַכטונג געבען אויף זיין סחורה. און קוים פלעגט אַ מויד ארויסקומען פון אַ גאַסט, האָט ער זי בעזוכט, אויב זי האָט ניט פערשטעקט קיין קליין־געלד אין זאָק אריין... ער איז געוואָ־רען א ביטערער יונג. זוען גוטע ברידער האָבען צוגעזעהן ווי ער רייסט א וועלט איין, שפּאָרט אַ גראָשען — און וואַרפט שוין ניט רובעלס, האָבען זיי הינטער איהם דאָס געלעכטער געמאַכט, און חיים׳ל ממזר האָט אפילו געוואַגט איהם אין די אויגען צו זאָגען:

— וואָס איז, קאַנאַריק — געהסט חתונה האָבען, וואָס דו זשאַ־לעוועסט אזוי א גראָשען?

— לאז דיר דעם קאפ ניט דארען פאר מיינעט וועגען. אז דו וועסט לעבען, וועסטו זעהן, אז די לייז וועלען דיר פריהער ניט אויפ־עסען, — איז געווען דער אנטוואָרט.

און ווירקליך איז מאטקע'ן נישט געווען צו פערשטעהן. מאטקע האט זיך געמאכט א פיינעם אנשטענדיגען אנצוג, שבת זיך אנגעטהאן ווי א געוועהנליכער מענש, און דרעהט זיך פאר דער קאפע „ווארשאווער־סקי“. קיינער ווייסט ניט וואס איז מיט מאטקע'ן, און מאטקע קלעהרט ווי אזוי צוצוקומען צו חנה'לען, ווי אזוי צו רעדען מיט איהר.

ווארום אז מאטקע האט זיך עפעס אונטערגענומען, איז ער גע־וואהנט געווען עס גלייך אויספיהרען. און ער האט ניט געהאט קיין צייט צו ווארטען און געמיינט האט ער אויך, אז אט באלד וועט חנה'לע פאר איהם א כלה ווערען. ווארום מאטקע האט זיך גאר ניט גע־קענט פארשטעלען, אז מען זאל איהם אבזאגען. פאר וואס? „איז ער ניט אזא שעהנער ווי אן אנדערער, און א גראשען קען ער אויך פער־דיענען.“ נור ווי אזוי קומט מען צו איהר?

ער האט איהר שוין געקויפט א זייגעריל, און א גאלדען פינגעריל אויך מיט א בריליאנט, פינף און פערציג רובעל אבגעצאהלט דערפאר און האלט עס אויפ'ן הארצען, איינגעבונדען אין א שמאטקע. נאר ווי אזוי גיט מען איהר דאס, אז עס זאל אויסזעהן פיין, או זי זאל וויסען אז ער מיינט מיט איהר אויף אן אמת א חתן צו ווערען?

ער האט שוין אפילו גאר געקלעהרט ווי אויף יום טובים וועט ער מיט חנה'לען גאר אהיים פאהרען צו דער מאמען. ער האט זיך מיט אמאל דערמאהנט אן דער מאמען, און געוואלט איהר פערגניגען אנ־טהאן. דעם טאטען נישט, נאר דער מאמען. איהר וועט ער א שעה־נע מתנה קויפען. א שייטעל איהר קויפען, א מאנטעל מיט ברעגען און א פאטשיילע, און אויף יום טוב וועט מאטקע קומען מיט דער כלה אהיים. מאטקע וועט ארויסגעהן מיט חנה'לען שפאציערען איבער די גאסען פון שטעדטעל, עס וועט זיין א געיעג צו די פענסטער, ווייבער וועלען זיך סוד'ן אין די אויערן, און פרעגען איינע די צווייטע:

— ווער איז דאס?

— דו דערקענסט איהם ניט, דאס איז דאך מאטקע, דער רויטער זלאטקע'ס זוהן, געקומען מיט דער כלה צו דער מאמען צו גאסט,

— דאָס איז דער קליינער גנב, מאָטקע, וועלכער האָט פון די קינ־דער די זעמעל און די בייגעל פון די הענד ארויסגעכאַפּט?

— דאָס איז ער, דער גנב, צוליעב וועלכען מען האָט קיין קינד אין גאַס ניט געקענט ארויסשיקען, דאָס איז ער דער רויטער זלאָטקע׳ס זוהן. — גיט נאָר א קוק, וואָס פאַר א יונג עס איז אויסגעוואַקסען, אוי מאַמעלע קרוין, וואָס א גרויסע שטאָדט מאַכט פון א מענשען!

— און ווי שעהן איז דאָס, א יונג האָט זיך אָן דער מאַמען דער־מאָהנט, שעהנע מתנות איהר געבראַכט.

— לאָז אָן אָרימאַן אויך אַמאָל נחת האָבען. זי האָט עס, נעבעך, כשר פערדיענט, וויפיעל צרות מען שטעהט אוים איידער מען ערציהט אזא יונג.

אזוי וועלען די ווייבער רעדען, זיצענדיג פאר דער טהיר שבת פארנאַכט, ווען ער וועט מיט דער כלה שפּאַצירען. און ער וועט זיך גאָר נישט מאַכען דערפון. ער וועט נאָר אויפהויבען דעם ראָק און צייגען די גאָלדענע קייט וואָס ער טראָגט אין דער וועסט און חנה׳לע וועט טראָגען א הוט „פאַ־וואַרשאַווסקי". פופצעהן קערבלאָך וועט ער פאר א הוט בעצאהלען. אין דער גאַנצער שטאָדט איז נאָך ניטאָ אזא שעהן מיידעל ווי חנה׳לע, און זאָל געהן אזוי אָנגעטהאָן ווי זי, און דאָס איז זיין כלה, מאָטקע גנב׳ס כלה, און זאָלען זיי צופּלאַצט ווערען.

דער יונג האָט זיך געבאָדען אין דעם נחת וואָס ער האָט זיך אויס־געפּאַנטאַזירט וועגען חנה׳לען. נור ווי אזוי קומט מען צו צו איהר?

זאָל ער צוגעהן צו איהר און איהר זאָגען, אז ער וויל פאר איהר א חתן ווערען? האָט ער מורא, אז זי זאָל זיך ניט דערשרעקען פאר איהם און אָנטלויפען. ער וואָלט איהר דאָס וועלען זאָגען איידעל, זעהר איידעל, אז זי זאָל פערשטעהן אז ער מיינט עס טאַקע ערנסט, מיט דעם גאַנצען רעכטען אמת, פאר איהר א חתן צו ווערען.

קיין פריינד, קיין מענש האָט ער ניט געהאַט צו פערטרויען זיין הארץ, און איז ארומגעגאַנגען מיט זיך. ער האָט גאָר בעשטימט צו שיקען צו איהר א שדכן, וועלכער זאָל קומען צו ר׳ מלך ליכטענשטיין (חנה׳לעס פאָטער). (עס איז איהם מיט אַמאָל געפעלען גאָר דאָס וואָרט ר׳ מלך, ווי ער האָט איהם אַמאָל געהערט רופען פון שמש פון שוהל־כעל, ווען ער איז געקומען מאָהנען געלד פאר אן עליה.) צו איהם וועט ער שיקען א שדכן, וועלכער זאָל איהם ריידען דעם שידוך.

אין שכנות האָט געוואוינט אַ איד וואָס האָט געהאַט אַ לעדער קרעמעל. נור מאַטקע האָט געוואוסט אז נישט דאָס איז דעם איד'ס פרנסה. דער איד איז געווען אַ חזן אין שוהל'עכיל פון קרעטשמער'ס הויף, אַ מוהל, און אז עס איז געקומען פאר סכות זיינען די לעדער פערשוואונדען פון דעם קראָם, און אויף זייער אָרט האָבען זיך געוויזען אתרוגים און לולבים. און גלאַט איז דאָס געווען אַ שעהנער איד, מיט אַ שעהנער באָרד, און אַלע איינוואוינער פון דער אַלטער שטאָדט האָבען אין זיין קראָם אריינגעזאָגט „גוט מאָרגען". דעם אידען האָט מאַטקע אויסגעקליבען פאר'ן שדכן, ער האָט געוואוסט אז ער איז אַ בכבוד'ער איד און פאר אַזאַ בכבוד'ע זאַך בעדאַרף מען אַ בכבוד'ען מענש. מאַטקע האָט געהערט, אז דער איד פיהרט אויס שדוכים אין די פיינע הייזער, און ער האָט געוואָלט צו חנה'לען שיקען אַ פיינעם שדכן, ניט קוקענדיג וויפיעל געלד עס זאָל איהם קאָסטען. ער האָט איהר געוואָלט אימפּאָנירען מיט'ן שדכן.

אז מאַטקע האָט זיך געוויזען צו דעם אידען אין געוועלבעל, איז דאָרט געוואָרען אַ בהלה ווי אַ שרפה וואָלט געוואָרען. דער איד איז בלייך געוואָרען דערזעהנדיג מאַטקע'ן אריינקומען אין געוועלבעל, און די אידענע מיט די קינדער האָבען זיך געוויזען אויף דער שוועל פון דער טהיר, מורא'האָבענדיג פאר'ן פאַטערס לעבען... מאַטקע האָט נישט פערשטאַנען, פאר וואָס זיין ערשיינונג האָט ארויסגערופען אַזאַ בהלה, האָט ער זיך פערוואונדערט אומגעקוקט. און אז ער האָט נאָך געזאָגט, אז ער בעדאַרף מיט ר' ברכיה (דער איד ווי יעדער בכבוד'ער איד האָט געהייסען ר' ברכיה) צו רעדען אליין אונטער פיער אויגען, האָט דאָס נאָך מעהר שרעק ארויסגערופען. און די אידענע האָט געזאָגט „זי וועט זיך דאָס לעבען איינשטעלען" און ניט אוועקגעהן. נור מאַטקע האָט זי באַלד בערוהיגט. ער האָט זיך אומגעקוקט, און געזאָגט גאַנץ נאַאיוו:

— איך וויל, ר' ברכיה, איהר זאָלט אריבערגעהן צו ר' מלך'ן פון „קאַפּע־הויז" און רעדען מיר אַ שידוך מיט חנה'לען.

אז דער איד האָט דערהערט וועגען וואָס דאַ האַנדעלט זיך, איז איהם אָנגעגאַנגען אַ געלעכטער, נור ער האָט מורא געהאַט צו שמייכלען, ווארום עס האָט געשמעקט מיט'ן לעבען. דער איד האָט זיך ערענסט פערקלעהרט, און געשוויגען.

— וואָס קלעהרט איהר? אויף געלד וועל איך נישט קוקען, איך

וועל איך בעצאָהלען יוי א רייכער וואָס קומט צו אייך, — כאַפּט ער די האַנד צו דער קעשענע.

— איהר זעהט, דאָ האַנדעלט זיך, איך מיין. גלאַט אזוי אריבער־געהן... האָט איהר שוין מיט'ן מיידעל געשמועסט? — איז דער איד געפאַלען אויף א המצאה, קלעהרענדיג ווי אזוי ארויסצומאַכען זיך פון דעם עסק.

— מיט'ן מיידעל האָב איך נאָך נישט גערעדט, נור איך מיין, אז זי וועט וועלען, איבריגענס איז עס נישט אייער עסק — רעדט מיט ר' מלך'ן, און זאָגט איהם, אז איך האָב אייך געשיקט.

— פערשטעהט איהר מיך אזוי, א חתן פון דער היינטיגער וועלט, איהר זיינט דאָך א יונגער־מאַן פון דער היינטיגער וועלט — האָט ר' ברכיה דערוייל זיך אָבגעקויפט מיט א קאָמפּלימענט — רעדט צו־ערשט מיט דער כלה, דערנאָך שיקט מען א שדכן. איהר פערשטעהט דאָך אליין.

מאָטקע האָט איינגעזעהען, אז דער איד האָט רעכט, איבוייגענס האָט איהם דער קאָמפּלימענט „א חתן פון דער היינטיגער וועלט" זעהר פערשמעקט — האָט ער זיך גלאַזט איבערלייגען, און טאקע איינגע־זעהען, אז ער בעדאַרף צוערשט רעדען מיט חנה'לען.

— אז דאָס מיידעל וויל איז שוין גאָר אַן אנדער זאַך. זעהט איהר, דענסטמאָל קען מען שוין דעם טאַטען איבעררעדען, די מאַמען איבעררעדען.

מאָטקע האָט איינגעזעהען, אז דער איד האָט רעכט, איז ער אוועק און אָבגעמאַכט ביי זיך צוערשט איבערצורעדען מיט חנה'לען.

ער האָט אָבגעלייגט אויף שבת. שבת נאָכמיטאָג, ווען דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע שלאָפען און חנה'לע זיצט און לעזט דאָס מעשה ביכעל, וועט ער מיט איהר רעדען. ער האָט מיט הארץ קלאַ־פּונג געוואַרט אויף שבת. אָבגעגאָלט זיך, אָנגעטהאָן זיך א קראַגען מיט א קראַוואַט און דעם נייען שבת'דיגען אנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר צוואַנציג רובעל, מיט די שעהנע גלאַנצענדיגע שטיוועל, האָט זיך מאָטקע ארומגעדרעהט פאַר דעם טראָטואַר פון הייזעל. בחינם האָ־בען שוין די מיידלאַך געוואַרט אויף איהם, מאָטקע איז שוין מיט זיי שבת נישט געגאַנגען שפּאַציערען. (מאָטקע האָט שוין אפילו געהאַט די שפּאַנערין געמאַכט פאַר אויס געליעבטע. זי איז שוין געוואָרען

א נקבה ווי אלע אנדערע), זיי האָבען שוין געוואוסט דערפון, און ארויס־געקוקט ווי געפאַנגענע שבת פון די פענסטערלאך פון די הייזלעך, אָדער זיי זיינען געזעסען ביים קראנקען פאַפּיראָסניק'ס ווייב, מאַטקע איז שוין געוועזען פערנומען מיט אנדערע זאַכען.

ער האָט אָבגעוואַרט, אַז עס זאָל קיינער ניט זעהן, און איז אריין אין קאַפּע הויז, אין אלקעריל האָט ער געטראָפען חנה'לען. זי איז גע־זעסען ביים וואָרימען אויוועז און געלעזען דאָס ביכעל, בעלויכטען פון דעם ליכט וואָס האָט אריינגעדרונגען אין די געפרוירענע שויבען פון קאַפּע געוועלב. מאַטקע האָט זיך אויסגעהוסט, געשמייכעלט, און גע־דרעהט זיך אויף די פּאָדקאָוועס פון די שטיוועל. חנה'לע האָט ניט אוועקגענומען דעם בליק פון ביכעל ארויס. זי האָט געזעהען מאַט־קע'ן, גאָר ניט געמאַכט זיך דערויס און ווייטער געלעזען.

— געפעהלט איהן מיין נייער אנצוג, חנה'לע? האָט מאַטקע גע־פרעגט מיט א שמייכעל, און געוויזען זיין ראָק.

חנה'לע האָט ארויסגענומען איהרע אויגען פון ביכעל, געוואָרפען א בליק אויף מאַטקע'ן, און געגלעט מיט איהר בליק אויף זיין אנצוג, און געזאָגט מיט א שמייכעל „גוט" און ווייטער געלעזען.

דאָס שמייכעלע האָט מאַטקע'ן דרייסט געמאַכט, און חשק גע־געבען. — רופט ער זיך אָן:

— וואָס לעזען זי, ווידער די מעשה מיט'ן יתום?

— ניין, אַן אנדערע מעשה.

— אויך א שעהנע?

— יא, א שעהנע.

— און די מעשה מיט'ן יתום, זי האָבען מיר געזאָלט דערצעהלען, זי וועלען מיר דערצעהלען?

— געהען זי שוין, וואָס דאַרפען זי אזעלכע מעשות.

אויף איהרע ליפּען האָט אָבגעשיינט יענער שמייכעלע, וואָס מאַט־קע האָט געקענט פון איהר שלאָף, און ווידער האָבען זיך די הערלעך פון איהרע אויגען צוגעשלאָסען, ווען דאָס מיידעל האָט אראָבעבויגען איהר בליק אין ביכעל אריין, און מאַטקע'ן איז דאָס אלעס אזוי בעקאַנט פאָרגעקומען, ווי עס וואָלט שוין זיינס געוועזן. ער האָט עפּעס גע־זוכט ביי זיך אין טאַש, ארויסגענומען עפּעס, איינגעוויקעלט אין א

פאפירעל, געקנייטשט דאס אין זיין גרויסע שטארקע האנד, און אנגע־הויבען צו שטאמלען, בלייך־ווערענדיג:

— חנה׳לע, איך׳ל איהנען עפּעס זאגען.

דאס מיידעל איז דערשראקען געווארען פאר די ערנסטקייט און בלייכקייט פון דעם יונג. צום ערשטען מאל האט זי איהם געזעהען אזעלכען; מאטקע שטאמעלט, מאטקע ווערט בלייך, זי האט זיך דער־שראקען און אויפגעהויבען זיך פון ארט.

— איך האב שוין לאנג געוואלט זאגען, נור ניט געקענט. יעצט וועל איך זאגען.

דאס מיידעל האט געזוכט מיט די אויגען א טהיר. זי האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. זי איז רויט געווארען און דערשראקען.

מאטקע האט אויפגעוויקעלט פון פאפּיער דאס גאלדענע זייגעריל, וואס ער האט געטראגען אין א טעשעל אויפ׳ן הארץ און געזאגט מיט א האלב־פערשטיקטע שטימע:

— איך וויל מיט איהן א חתן ווערען.

דאס מיידעל איז אין איין סעקונדע בלייך און רויט געווארען, זי האט געעפענט דאס מויל צו שרייען מאמא, און דאס ווארט איז פער־שטיקט געווארען פון איהר שרעק. זי האט מיט רחמנות־בעטענדיגע אויגען געקוקט אויף מאטקע׳ן, און מאטקע האט געמיינט, אז ער דישעט א יונגע טויב, פון דעם בליק וואס זי האט געשיקט אויף איהם. ער האט געוואלט עפּעס זאגען און ניט געוואוסט וואס, האט ער געזאגט:

— חנה׳לע, איך מיין נישט אזוי... איך וויל א חתן ווערען, מיט איהן א חתן, זי זאלען מיין כלה זיין.

דאס מיידעל האט זיך צוריק געפונען. דאס לעצטע ווארט האט ארויסגערופען ווי א שמייכעל אויף איהרע ליפּען, וואס מאטקע האט עס גאנץ גוט בעמערקט.

— וואס דארפען זי מיך, זי האבען שוין אזוי פיעל כלות?

און חנה׳לע איז אריין אין דער צווייטער שטוב.

מאטקע איז געשטאנען מיט׳ן גאלדענעם זייגעריל אין דער האנד, און ניט געוואוסט וואס צו טהאן....

8.

מאָטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאַמען.

באַלד זיינען אלע, וועלפּיל דעם רויטענס „הייזעל“, דאָס קאַפּע הויז „ווארשאַוסקי“ און דאָס גאַנצע געסעל פון דער אַלטער שטאָדט געוואָהר געוואָרען אז מאָטקע שדכן׳ט זיך צו חנה׳לען און וויל מיט איהר א חתן ווערען. איז וואו מאָטקע איז נישט געגאַנגען האָט ער גע־הערט הינטער זיך א געלעכטער: „דער חתן געהט“. איהם האָט זיך גערדאַכט, אַז מען שטעקט הינטער איהם א צונג ארויס, און אויף יע־דענס פּנים האָט ער בעמערקט א שמייכלען. ער האָט ניט פערשטאַ־נען פאַרוואָס מען לאַכט איהם אויס, דאָס האָט איהם צונערווירט, און ער האָט זיך שוין צו אייניגע יונגען געטשעפּעט, די פּנים׳ער אויסגע־שלאָגען און געשריען: „די כאָלערא וועט אייך פּאַקען. וואָס איז, איהר מעגט חתנים ווערען און איך נישט?“ מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם, און מען האָט איהם אויסגעמיעדען. אָבער מאָטקע איז גע־וואָרען דאָס געשפּרעך פון גאַנצען געסעל, און אלע האָבען געהאַט ווע־גען וואָס צו לאַכען.

חנה׳לע איז פערשוואונדען. די בעל־הבית׳טע פון קאַפּע הויז האָט זי מורא געהאַט צו האַלטען אין קאַפּע ווארשאַווסקי פאַר מאָטקע׳ן, האָט זי די מאַמע אוועקגעשיקט אויף א פּאָר וואָכען צו א מוהמע אויף די פּאַוויא־גאַס. דאָס האָט מאָטקע׳ן געקרענקט מעהר פאַר אַלעס. ער האָט געפיהלט די גאַנצע פעראַכטונג און אימה וואָס מען האָט צו איהם. מען האָט זי בעהאַלטען, כדי ער זאָל איהר קיין שלעכטעס נישט טהאָן. ער האָט אין אָנהויב געגלויבט, אז מען האָט זי בעהאַלטען, ווייל מען גלויבט איהם נישט, אז ער מיינט ערנסט מיט איהר א חתן צו ווערען, נאָר ער וויל זי אריינגנאַרען און מאַכען אויס איהר איינע פון די „מייד־לאַך“. ער האָט געקלעהרט עצות ווי אזוי ער זאָל ערוועקען צו זיך צו־טרויען. ער האָט שוין בעהאַנדעלט אַלע זיינע כלות ווי סחורה, ווי א

פרעמדער, שטרענגער נאָך געוואָרען צו זיי, ווי שלמה׳לע שלאָפען־הע־קער, און געוויזען די אידענע פון קאפע הויז, אז ער האָט מיט זיי קיין פאמיליארנע בעציהונג נישט, נאָר אז „דאָס איז זיין פרנסה". אז די אידענע איז געווען האָט זיך קיין מויד אין קאפע הויז נישט געטאָרט בעווייזען. ער האָט באַלד גענומען שרייען:

— וואָס טהוסטו דאָ? פאַרוואָס געהסטו נישט אויף דער גאס ארויס?

אָבער זיין „פלייסיגקייט" זי צו בערוהיגען האָט איהם גאָר נישט געהאָלפען. די אידענע האָט איהם געזעהן אויסצומיידען און דאָס גאַנ־צע הויז פון „קאפע־מאַכער" האָבען געציטערט פאַר איהם.

מאָטקע האָט געבענקט נאָך חנה׳לען. ער איז ארומגעגאַנגען א צומישטער פאר בענקשאפט, און כאָטש געוואָלט מיט איהרע ברידער־לאַך רעדען. ער האָט ליעב געקראָגען איהרע ברידערלאַך, די צוויי אינגלאַך, דעם צווילינג, און ווען זיי זיינען פון חדר אהיים געקומען האָט זיך מאָטקע מיט זיי געשפּיעלט, געטהיילט זיי געלד און געפיהרט זיי אין געוועלבעל אריין, וואו מען קריגט צו קויפען צוקערלאַך. ער האָט זיך ביי די קינדער געפיהלט ווי אין איהר נאָהענטקייט. דאָס פּנים׳ל פון אינגעל, וועלכער איז געשלאָפען מיט חנה׳לען, האָט איהם דערמאָנט אָן יענע סצענע ביינאכט, און ער האָט דורך דעם קינד זיך געפיהלט נאָהענט צו חנה׳לען. אָבער חנה׳לעס מוטער האָט מורא געהאָט פאַר די קינדער אויך, און אז מאָטקע פלעגט זיך נור בעווייזען אין קאפע הויז, איז ווי פון א שלעכטען גייסט האָט זי באַלד די קינדער אין דער שטוב אריינגעטריבען: „משה׳לע, אריין!" „חיים׳ל, אריין!" האָט זי גע־שריען אויף די קינדער. מאָטקע האָט שוין לאַנג געוואָלט רעדען מיט די אידענע און איהר פרעגען, וואָס זי יאָגט איהם אזוי פון זיך. ער האָט זי ניט געוואָלט אָבער דערצערנען. ער האָט געוואָלט מיט איהר גוט אומגעהן. האָט ער גאָר נישט זיך ווייסענדיג געמאַכט.

איינמאָל איז ער אין קאפע הויז אריינגעקומען. עס איז געווען אין אבענד, די ליכט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אָנצינדען, און די „געסט" האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאַמענצוקומען. פון דרויסען האָט מען דערהערט דעם רעש פון די געסט און מ׳האָט געזעהען דאָס ליכט פון די לאָמפּען. ביי מאָטקע׳ס אריינקומען אין קאפע הויז איז שאַ־שטיל געוואָרען. עס זעהט זיך אויס, מען האָט געהאַלטען אין עפּעס

רעדען, דער עולם האט איהם נאכגעקוקט, און מאטקע איז אריינגע־גאנגען אין אלקעריל און האט ארויסגערופען חיים'לען, דאס פינף יאה־ריגע אינגעלע, וואס האט, איבעריגענס, אויך מאטקע'ן זעהר ליעב גע־האט. ער איז צו מאטקע'ן ארויסגעלאפען מיט פרייד. מאטקע האט איהם עפעס געפרעגט. באלד האט א יונג געגעבען א וואונק צו דער אידענע, חנה'לעס מוטער, וואס איז יעצט געשטאנען הינטער'ן בופעט אנשטאט חנה'לען. די מוטער האט באלד געגעבען א רוף חיים'לען:

— חיים'ל, וואס טהוסטו דא? געה אין שטוב אריין.

דאס אינגעל איז אוועקגעגאנגען. מאטקע'ן האט עס פערדראסען, איז ער צוגעגאנגען צו דער אידענע, געזאגט מיט א'ן איינגעהאלטענעם כעס, אויף וויפיעל ער איז נור בכח געווען זיין כעס איינצוהאלטען:

— וואס יאגט איהר איהם אזוי, וואס, איך'ל איהם אויפעסען?

— ניין, קאנאריק, ווער זאגט דען עפעס? נאר עס איז דאך א אינגעל, ער מוז דאך אין שטוב זיין, — האט די אידענע אבגעענט־פערט, בלייך ווערענדיג פאר שרעק.

מאטקע האט א מינוט געשוויגען, דאן האט ער זיך פלוצלונג אב־גערופען:

— וואו איז חנה'לע?

די אידענע איז בלייך געווארען ווי א לייוואך. מורא האט זי געהאט פאר מאטקע'ן, דאך האט זי ניט געקענט זיך איינהאלטען, אז זי זאל ניט מאטקע'ן איינמאל פאר אלע מאל ארויסווייזען די גאנצע פעראכטונג וואס זי פיהלט צו איהם. זאל איהר דאס קאסטען, וואס עס זאל ניט זיין, אבי דער יונג זאל זיך חנה'לען פון קאפ ארויסשלאגען.

— וואס האבען זי זיך עפעס צו פרעגען אויף חנה'לען? — האט די אידענע געפרעגט מיט געבייזער.

מאטקע האט שטיל געשוויגען און האט די אידענע אנגעקוקט.

— זי האבען זיך נישט וואס צו פרעגען אויף מיין קינד. מיינען זי נישט דערפאר וואס איך האב אזא פינסטערע פרנסה, מעג שוין יעדער איינער מיט מיין קינד האבען צו טהאן, מיינען זי נישט. מיין קינד איז נישט פון אזעלכע מענשען ווי זי זיינען, און ווי דא קומען אריין. — מיין פינסטערע פרנסה, נעבאך. נאר וואס וועט מיר העל־פען — האט די אידענע אנגעהויבען צו וויינען, און געווישט איהרע טרעהרען מיט'ן פארטוך.

מאטקע איז געשטאנען. ער האט נישט געוואוסט וואס צו טהאן און וואס צו זאגען. עס האט איהם געקרענקט פאר די אידענע׳ס רייד, און ער האט זי נישט געוואלט דערצערנען. פאר די אויגען האט ער שטענדיג געזעהען חנה׳לען מיט די שווארצע צעפ; אין הארצען האט ער געפיהלט א בענקשאפט נאך איהר. ער האט אבער פלוצלונג רחמנות געקראגען אויף זיך, אויף זיין מוטער, וואס מען האט זי בעליידיגט. האט ער געגעבען א קלאפ אין בופעט מיט די האנד, אז אלעס האט גע־צימערט, און געשריען.

— וואס מיינען זי, איך בין א ממזר? איך האב אויך א מאמע!

די אידענע האט זיך דערשראקען פאר זיין צארן, האט זי זיך אנ־געהויבען צו בעטען:

— ווער זאגט דען עפעס אויף איהנס מאמא, חלילה, געווים האבען זי א מאמא, וועלכער איד האט דאס ניט קיין מאמא, זאל זי לעבען ביז הונדערט און צוואנציג יאהר.

— איך האב געמיינט... עס וואלט נישט גוט געווען, ווי׳ ך וואל־טען געוועזן עפעס גערעדט אויף מיין מאמא. עס וואלט נישט גוט גע־ווען... — האט מאטקע איהר געוויזען א פאר פויסטען, אז די אידענע האט זיך איינגעקארטשעט.

מאטקע האט זיך אוועקגעדרעהט פון דער אידענע, א מינוט עפעס געקלעהרט, ער האט געוואלט עפעס טהאן, אז אלע דא אין קאפע הויז זאלען וויסען אז מאטקע האט א מאמע. און שוין אויפ׳ן שטעל האט ער גערופען פון דער גאס אריין די „לאוויטשערין".

— גנענדיל, קום נור אריין.

דאס מיידעל איז אריינגעקומען פון גאס, אין נאכט־קאפטען, מיט די אבגעפארבטע ליפען און באקען, און געפרעגט דערשראקען:

— וואס איז?

— זעץ דיך אוועק, אט דא, — האט מאטקע אנגעוויזען אויף א טישעל, — זעץ דיך אוועק, נעהם א פעדער, פאפיער, און שרייב מיר א בריעף צו מיין מאמען.

די „לאוויטשערין" האט געקענט שרייבען אידיש, און זי איז געווען די בריעפען־שרייבערין אין „הייזעל". צו איהר האבען זיך אלע געווענ־דעט וואס האבען געטראגען עפעס אויפ׳ן הארצען, און זי האט פאר אלע די בריעף געשריבען.

באלד האט א יונג אריינגעבראכט א בויגענדיל בריעף־פאפיער, פון געוועלבעל געגענאיבער, וואו מאטקע האט אריבערגעשיקט. חיים'ל האט פון שטוב אריינגעטראגען א טינטער און פעדער, און די לאווי־טשערין האט געטונקט די פעדער און געפרעגט:

— וואס זאל איך שרייבען?

— שרייב אזוי, — האט מאטקע הויך דיקטירט, אז אלע זאלען הערען, און ארויף און אראפ געדרעהט זיך איבער'ן קאפע־הויז — שרייב אזוי: „צו מיין טהייערע, ליעבע מאמע". האסט שוין אנגעשריעבען? יא! שרייב ווייטער: „איך שיק דיר פינף און צוואנציג רובעל", און מאטקע האט ארויסגעכאפט פון דער קעשענע א פינף און צוואנצי־גער און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן טיש מיט א קלאפ, „פינף און צוואנ־ציג רובעל, און קויף דיר א שייטעל, א פאר שיך, און א טוך. דעם טא־טען זאלסטו גאר נישט קויפען, ווייל ער האט מיך געשלאגען, ווען איך בין געווען א קליינער יונג. נאר דאס גאנצע געלד פאר דיר. איך בין אין ווארשא, א בעל מלאכה, א קאמאשען שטעפער, און פערדיען א סך געלד, און געה א חתן ווערען. איך נעהם א שעהן מיידעל, פון א פיין הויז ארוים, און, אז איך וועל מיט איהר א חתן ווערען, וועל איך מיט איהר אהיים קומען צו גאסט, און וועל דיר מיטברענגען מתנות...

— אוי וועה מיר, — קרעכצט די אידענע הינטער'ן בופעט, כאפ־פענדיג זיך פאר'ן פנים — הערענדיג ווי מאטקע דיקטירט דעם בריעף צו דער מאמא.

ביי אן אנדער טישעל זיינען געזעסען שלמה'לע שלאסען־העקערס שאלאטען־שמשים, יוסף'ל מאלפע, דער ממזר און נאך חברה. זיי האבען שוין לענגסט אבגעשאטעוועט מאטקע'ן און געלאכט אוים איהם. זיי האבען אויסגעהערט דעם בריעף, וואס מאטקע דיקטירט, און הא־בען זיך געקנייפט איינס דאס צווייטע פאר געלעכטער. די יונגען זיינען געזעסען מיט די פנים'ער איינגעקופיעט ארום טישעל און האבען וויצען געמאכט איבער מאטקע'ס מאמא. מאטקע האט דיקטירט דעם בריעף, אבער הינטער'ן קאפ האט ער גוט פערנומען דאס לאכען און חוזק מאכען אוים זיין מאמען. ער האט גאנץ גוט געהערט, וואס די יונגען זאגען, נאר ער האט זיך איינגעהאלטען און ווייטער דיקטירט די „לאווימשערין":

„—און אז מענשען וועלען זעהן ווי די רויטע זלאטקע געהט שבת

מיט איהר זונס כלה אין שוהל אריין — וועלען זיי צוזעצט ווערען..."

— "די רויטע זלאטקע"? דו הערסט ווי זי הייסט?—זי איז פון די ריכטיגע. — האבען די יונגען געלאכט אין די פויסטען מיט א פערשטיקטען געלעכטער.

נאר מאטקע האט שוין געקוקט אויף א טיש, ארום וועלכען עס איז ליידיג געווען, און ווי ער האט דיקטירט די ווערטער, "זאלסט אנגרייטען א שעהנעם יום טוב פאר אונז", האט ער געכאפט דעם טיש ביי צוויי פיס, אראבגעגליטשט אלעס וואס איז געשטאנען אויף איהם און אריבערגעווארפען דעם טיש איבער די יונגען'ס קעפ.

— ווער האט געלאכט אויס די רויטע זלאטקע?

אין א מינוט ארום האט ער שוין געהאלטען אין דער האנד יוסף'ל מאלפע א צו'הרג'עטען און א צובלוטיגטען, וואס האט געציטערט אין זיין האנד, ווי א פיש.

— דאס האסטו געלאכט אויס די רויטע זלאטקע, יא? — האט ער דעם יונג געשלאגען אין פנים, — בויג דיך אראפ אויף דער ערד, אט אזוי, — האט ער אונטערגעקאפיעט דעם יונג אין די קניען, ביז דער יונג האט זיך אראפגעלאזט אויף דער ערד. "דא", האט ער אנגעוויזען אויף די שמוציגע פאדלאגע "איז די רויטע זלאטקע'ס פוס. איז די רויטע זלאטקעס... קוש די רויטע זלאטקע'ס..." האט ער געשלאגען דעם יונג אין קאפ, ביז יוסף'ל מאלפע האט אויסגעשטעקט די נאז און די ליפען און אנגעהויבען צו וואלגערען זיין פנים אין די שמוציגע פאדלאגע.

— אויס די רויטע זלאטקע לאכט מען נישט, און ווער עס לאכט אויס איהר, קושט איהר אזוי די פיס!...

און געבענדיג נאך א טראסק דעם יונג, איז ער צוריקגעגאנגען און האט ווייטער דיקטירט דעם בריעף צו דער מאמען:

"—און איך וועל דיר מיטברענגען א געבראטענע גאנז און לעבעדיגע פיש, און זאלסט אונז אנגרייטען א יום טוב.... פאר מיר, מיט מיין כלה....

9.
דער פאלקאוניק קאמיסאר כוזאסטאוו.

די מיידלעך, וועלכע האבען געהערט צו מאטקע'ן, האבען גע־קרעכצט אונטער דעם יאָך פון זיין שווערע האנד, זייט ער האט זיך גע'שרכנ'ט צו חנה'לען. ער האט זיי בעהאנדעלט ווי טויטע סחורה, וואס געהערט אויסשליסליך צו איהם, און האט ניט געפיהלט אז ער טהוט אן עולה. קיין גוט ווארט האט ער זיי ניט געגעבען. ער האט פון זיי ארויסגעצויגען יעדען גראשען, וואס זיי האבען פיז א גאסט געקראגען, און געיאגט זיי צו דער „ארבייט", ווי מען יאגט שקלאפען... די מיידלעך האבען ניט געוואוסט וואס ס'איז געווארען מיט איהם, און זיי האבען געבענקט נאך אן אויסלעזער, וואס זאל קומען און בע־פרייען זיי פון מאטקע'ן און זאל זיי פון זיין רשות צונעהמען. זיי האבען שוין אפילו מקנא געווען שלמה'לע שלאפען־העקע ר'ס כלות. דאך פיהרט ער זיי אמאל שבת אויפ'ן שפאציער ארוים; דאך רופט ער צו א מויד און רעדט מיט איהר. מאטקע אבער, זייט ער האט אנגעהויבען קלעהרען וועגען חתונה האבען מיט חנה'לען האט קיינעם ניט געזעהן, נור זיך. קארג געווארען, געזאמעלט א גראשען צו א גראָ־שען און גיט זיי קיין גוט ווארט ניט. שרייט און בעפעהלט, ווי זיי וואלטען זיינע דיענסטען געווען.

נו, זיינען שוין די מיידלעך צוגעוועהנט געווארען צו אונטער־ווארפען זיך אונטער דער לוינע און געמיטה פון זייער הערשער, אבער מארי, די קונצענמאכערין האט זיך צו דעם ניט געקענט צוגעוועהנען, איהר האט אם מעהרסטען געקרענקט מאטקע'ס בעהאנדלונג. זי האט זיך נאר געהאט פרייוויליג אונטערגעווארפען אונטער מאטקע'ס הער־שאפט, ווייל זי האט איהם ליעב געהאט און פאר־ליעב גענומען אלעם פון איהם. נור זייט מאטקע האט זיך אנגעהויבען שרכנ'ען צו חנה־לען, האט זי איהם פיינד געקראגען. עס האט זי געמאכט אויפערזיכ־

טיג ווי משוגע. זי האט געהאט דעם געפיהל, אז מאטקע האט זי אב־גענארט. ער איז געגאנגען מיט איהר א שטיק וועג צוזאמען, יעצט לאזט ער זי שטעהן אין מיטען און געהט אליין ווייטער. און געשווארען האט זי ביי זיך אין הארצען מאטקע'ן ניט צו לאזען ווייטער געהן... אלעס צו טהאן, און איהם מיטשלעפען אין דעם גרוב, אין וועלכען ער האט זי אריינגעבראכט.

דערווייל האט ער זי יעדעס מאל ערניעדריגט און דערצו נאך אין די אויגען פון די אנדערע מיידלעך. ער האט זי געיאגט אויף דער גאס מיט די אנדערע מיידלעך צוגלייך, און אבגענומען דאס געלד. און אמאל ווען זי איז געזעסען מיט יוסף'ל מאלפע אין קאפע־הויז, האט מען עס איהם דערצעהלט, האט ער זי פאר אלעמען אין די אויגען געפאטשט. די מיידלעך, קרעכצענדיג אונטער מאטקע'ס יאך, האבען זיך כמעט געטרייסט מיט דעם, וואס מאטקע בעהאנדעלט די הישפא־נערין אויך ניט בעסער, און זיי האבען פון איהר געלעכטער געמאכט:

— ער איז א קלוגער, קאנאריק, וואס טויג איהם א „יאטישע", אז ער קען קריגען א בעל־הבתיש קינד פון א מאמעס א חיים, — האבען די מיידלעך געזאגט, איבערווינקענדיג זיך אויף די הישפא־נערין.

און די הישפאנערין האט אלעס אראבגעשלונגען און געשוויגען. זי האט אויסגעהאלטען די קלעפ וואס מאטקע האט איהר געגעבען, און זי האט זיך ניט־וויסענדיג געמאכט. נור זי האט זיך זעהר גע־פוצט און געוואלט געסט געפעלען. זי האט זיך געקויפט הישפאנישע קעמעלעך און גאר ניי־מאדנע פערקעמט די האאר, מיט דריי געקריי־זעלטע לאקען אויף'ן ניעדעריגען שטערען, וועלכע האבען איהר דער־גרייכט ביז צו די אויגען, און א דרייבייגעל צאפ, אלט־מאדיש מיט א גרויסע שפאנישע קאם. שטענדיג איז איהר דער שטאניק ניט צוגעגאנגען און מען האט ארויסגעזעהן איהר נאקעטען רוקען. די הישפאנערין האט געקראגען א שם אויף דער אלטער שטאדט, און וועלפיל'ס הייזעל האט פלוצים בעקומען גאנץ פיינע, אנגעזעהענע געסט. צו וועלכע דער רויטער וועלפיל איז גאר ניט צוגעוועהנט געוועזען. נאר מאטקע האט דאס אלעס ניט געזעהן. מאטקע איז געווען פערנו־מען מיט חנה'לען, און בעהאנדעלט די הישפאנערין ווי איינע פון זיינע „כלות".

נור פלוצים איז די הישפאנערין אויפגעהויבען געווארען צו אזא גדולה, אויף וועלכער מ'האט געמוזט אויפמערקזאם ווערען, און ער האט אנגעהויבען צו ווערען אייפערזיכטיג. צו דער הישפאנערין אין הייזעל אריין האט אנגעהויבען צו קומען ניט קיין אנדערער ווי דער קאמיסאר פון נײַנטען צירקעל, דער אליין־הערשער איבער דער אלטער שטאדט ווארשוי, דער גרויזאמער וואסיל ניקאלאיעוויטש כוואסטאוו.

דער קאמיסאר כוואסטאוו האט געהאט זײַן אייגענטהום דאס גאנצע פערטעל פון די אלטע שטאדט ווארשוי. אלע געשעפטען האבען געהערט צו איהם — אלע ווײַן־קראמען, שניט־לאדענס און טראקטירען, די עפענטליכע הײַזער און די קאפע שאנטאנען. אז ער איז אין דער פריה ארוים שפאצירען איבער זײַן צירקעל, האבען די קרעמער און די בעלי־הבתים פון די הײַזער געציטערט פאר שרעק: „וואו וועט ער ארײַנפאלען? אויף וועמען וועט ער ווארפען זײַן אויג?" ער איז געוועזן אנגעטהאן אין יום־טוב'דיגען פאראד, מיט גלאנצענדיגע שטיוועל, וועלכע האבען געסווישטשעט צעהן אײַלען פאר איהם; די קנעפ האבען געבליסטשעט אויף זײַן מאנטעל. זײַן קארק איז געוועזן דיק און רויט, זײַן געזיכט — רויה. די בארד פערשפרייט אין צוויי שפיצען איבער זײַן ברוסט, פון וועלכער עס האט ארונטערגעגלאנצט א לאנגע שערענגע מיט ארדענס. ער איז געגאנגען געלאסען, רוהיג איבער די גאסען פון זײַן קעניגרײַך און אומגעקוקט זיך מיט זײַנע פינקעלדיגע אויגען פון אלע זײַטען אויב אלע סטראזשניקעס גיבען איהם אב „טשעסט", צו אלע בעלי־הבתים נייגען זיך פאר איהם און נעהמען אראב דאס היטעל. און קוים געהט אײנער דורך, וואס נייגט זיך ניט פאר איהם, נעהמט ניט אראב דאס היטעל מיט א נייג, קומט ער איהם פאר פערדעכטיג און ער גיט א וואונק צו די צוויי סטראזשניקעס וואס געהן איהם נאך פון הינטען, דעם „בונטאווניק" אבצושטעלען און פריזיגען איהם אויף א פאס. נור זעהר זעלטען טרעפט זיך אזא סקאנדאל, אז עס זאל ווער דורכגעהן און דערזעהן דעם „פאלקאווניק" (ווי ער האט ליעב געהאט זיך צו טיטולירען) און ניט אראבכאפען דאס היטעל פאר איהם. אלע זײַנען געטרײַע אונטערטהאנען, אלע דיענען געטרײַ דעם קייסער און דעם „פאלקאווניק קאמיסאר". געהט ער דורך פאר א דעליקאטעסען געשעפט, וואו עס שטעהען אין פענסטער ארויסגעשטעלט דער פרישער קאוויאר, די געוויכערטע פיש, די שעהנע פרוכ־

מען — שמעקט עס איהם אָן. געהט ער אריין אין געשעפט, און אַלע, דער סוחר, זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער קומען ארויס צו בע־דיענען דעם „פאַלקאָווניק“. און ער לאָזט זיך ווייזען פון פרישען קאַ־וויאר, פון די פיש און די פרוכטען און בעפעלט עס איהם אהיים צושיקען. דער סוחר, מיט זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער שטעהען פאַר איהם מיט אונטערטהעניגקייט, בויגען זיך פאַר איהם, און מיט דעם אנגסטיגען שמייכעלע אויף די ליפּען ערפילען זיי דעם וואונש פון „פאַלקאָווניק“. און באַלד טראָגט אַ גאָראָדאָוואָי איהם שוין נאָך פון פרישען קאוויאר, פון די גערויכערטע פיש און פון די שעהנע פרוכטען.

דערזעהט ער אין אַ שוי־פענסטער שעהנע פוטערוואַ־ג ארויס־געשטעלט, שמעקט עס איהם אָן און באַלד טראָגט אַ צווייטער גאָראָ־דאָוואָי אַן אנדער פּעקעל נאָכ׳ן „פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר“.

אזוי שפּאַציערט יעדען פריהמאָרגען דער זעלבסט־הערשער איבער זיין קעניגרייך. און ביז דער „פאַלקאָווניק“ קומט אָן צו זיין היים, זיינען די הענד פון גאָראָדאָוואָיעס שוין בעלעגט מיט פּעקלעך פון אַלעם שעהנסטען און בעסטען, וואָס ער האָט נור געזעהן אויף זיין וועג.

מיט די הייזלאַך וואָס ער האָט געהאַט אין זיין צירקעל האָט ער געפונען ניעדריגער פון זיין כבוד צו בעשעפטיגען זיך. די „הייזלאַך“ האָט ער איבערגעלאָזט פאַר די קלענערע טשינאָווניקעס, וואָס זיינען געשטאַנען אונטער זיין רשות — פאַר די גאָראָדאָוואָיעס און פּריסטאַווס. ער האָט זיך נאָר אָבגעגעבען מיט דעם קאַפע־שאַנטאַן „אקוואַריאום“ און מיט אַנדערע אריסטאָקראַטישע פרעהליכע הייזער, וואָס האָבען זיך געפונען אין זיין קעניגרייך. נאָר דאָך האָט יעדער פּריסטאַוו און גאָראָדאָוואָי געהאַלטען פאַר זיין פּפליכט דעם „פּאָל־קאָווניק“ מיטצוטהיילען פון יעדער אויסערגעוועהנליכער נקבה, וועל־כע האָט אַמאָל, דורך אַ צופאַל, זיך בעוויזען אין די „הייזלעך“. דענסטמאָל איז דער „פאַלקאָווניק“ אַליין אראָבגעקומען אין „הייזעל“ אריין, בעקוקען די אויסערגעוועהנליכע סחורה און זעהן אוּב זי איז ווערטה אז ער זאָל זיך מיט איהר אָבגעבען.

און יעדעס מאָל ווען דער קאָמיסאַר האָט זיך בעוויזען אין אַזאַ „הייזעל“, איז עס געווען אַן אונגעוועהנליכער פאַל. דער בעל־הבית פון „הייזעל“ האָט דערמיט שטאָלצירט און געריהמט זיך מיט דעם שם

פון זיינע סחורות, און די מיידלאך פון די „הייזלאך“ האבען זיך גע־פיהלט געעהרט און געהאלטען זיך פאר עפעס בעסער פון די חבר'טעס פון די אנדערע „הייזלאך“.

דאס זעלבע גליק האט אויך געטראפען די הישפאנערין. און קוים האט דער „פאלקאווניק“ דערזעהן די קונצענמאכערין, האט ער זיך אזוי איינגעליעבט אין איהר, אז ער האט זי יעדע נאכט בעזוכט. ער איז געקומען צו איהר, דוקא אין דעם בלינדען וועלפיל'ס „הייזעל“. און דוקא אין אבענד, ווען די מיידלעך זיינען ארויס אין גאס. דארט אהין, צו וועלפילין אין „הייזעל“ האט דער „פאלקאווניק“ געהייסען אריינשיקען פון די געשעפטען ווייו, געררויכערטעס עסענוואַרג און פרוכטען. די ארימע קינדער פון דער גאנצער שכנ'שאפט האבען אנגעהויבען בעסער אויסצוזעהן פון די עסענווארגס וואס זיי האבען געקראגען צוטהיילט פון די מיידלעך, און אלע שכנים האבען גענאסען דערפון. אין אבענד פלעגט ער אהין קומען און איינשליסען זיך מיט דער הישפאנערין ביי איהר אין צימער'ל, אנ'שכור'ען זיך און מאכען ארגיעס. ער פלעגט אלעס צוהאקען, וואס האט זיך געפונען אין שטי־בעל, און באטש דער רויטער וועלפיל האט פון „פאלקאווניק'ס“ קומען אין „הייזעל“ נור היזקות און שאדען געהאט, דאך איז ער זעהר שטאלץ געווען דאריף, געפיהלט זיך געעהרט, און די איינוואהנער פון געסעל האבען שוין אנגעהויבען צו קומען צום רויטען וועלפיל בעטען ביי איהם טובות, „א גוט ווארט“ ביים קאמיסאר, ביי וועלכען דער רויטער וועל־פיל איז פלוצים געווארען א גאנצער „מאכער“...

צוערשט איז מאטקע'ן די מעשה מיט'ן קאמיסאר אויף אזוי פיעל אנגעגאנגען אויף וויפיעל דער קאמיסאר האט איהם קאליע געמאכט די פרנסה, וואס ער האט געצויגען פון דער הישפאנערין. די הישפא־נערין איז גאנצע נעכט געווען פערנומען מיט'ן „פאלקאווניק־קאמיסאר“ און מאטקע האט פון איהר וועניג־וואס געהאט. אבער שפעטער האט עס איהם שוין אנגעהויבען צו פערדריסען. און איינמאל, ווען דער „פאלקאווניק“ איז געווען איינגעשלאסען מיט דער הישפאנערין אין איהר צימער'ל, און דורך דער פערמאכטער טהיר האט זיך פער־נומען דער קלאנג פון גלעזער, פון דעם וויין וואס זיי האבען געטרונ־קען דארט, איז מאטקע געווארען איפערזיכטיג. ער האט זיך אנגעהויבען צו פערבענקען נאך דער הישפאנערין. ער האט זיך אנגעהויבען

צו דערמאָהנען די נעכט אין די וועלדער, ווי זי האָט זיך אַרויסגעגנב'עט צו איהם פון דער בויד, און פאַר די אויגען איז איהם שטעהן געבליבען דאָס בילד פון יענער נאַכט אין וואַלד, וויביידע, ער און די קונצענמאַכערין שלאָפען קאַנאַריק'ען אַ נאָסען און אַ שווייגערינגען אין טייכעל אַריין...

מאָטקע האָט ניט געוואָלט זיך דערמאָהנען אַן דער סצענע. ער האָט זיך געפּיהלט פריקרע יעדעס מאָל ווען ער האָט געקלערט דערפון. כאָטש ער האָט ניט פערשטאַנען און ניט געפיהלט די שולד און די שרעקליכקייט פון דער טהאָט. עס איז ביי איהם געווען אַן אונאַנגענעהמע עראינערונג פון אַ חוב, וואָס ער האָט געמוזט טהאָן. נור יעדעס מאָהל, ווען ער האָט געקלערט דערפון, איז איהם די קונצענמאַכערין פאַרגעקומען אַזאַ נאָהענטע, ווי ער וואָלט מיט איהר אין יענער נאַכט חתונה געהאַט און זי איז געוואָרען זיין ווייב אויף שטענדיג, אָדער ווי ער וואָלט מיט איהר צוזאַמען דאָן געבוירען געוואָרען און זי איז זיין שוועסטער; און ער האָט זיך געפּיהלט מיט איהר אַזוי פערבונדען, אַז ער האָט געפיהלט, אַז וואָס עס זאָל ניט געשעהן, אָבער מיט איהר מוז ער שטענדיג זיין. נור צייט חנה'לע איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אין קאָפּ אַריינגענומען, אַז ער מוז חתונה האָבען מיט חנה'לען, איז איהם די קונצענמאַכערין געוואָרען גלייכגילטיג. אָבער קוים איז איהם חנה'לע פערשוואונדען פון אונטער דער האַנד און ער האָט געכאַפּט פון איהר מוטער דעם פּסק, האָט ער זיך געוואָלט אַרויסשלאָגען פון קאָפּ די גאַנצע געשיכטע מיט חתונה האָבען און זיך דערמאָנט אָן די הישפּאַנערין. נאָך מעהר האָט איהם צו דעם אייפגערייצט דער „פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר“. זיינע אָפטע בעזוכען, די גאַנצע נעכט וואָס ער האָט פערבראַכט איינגעשלאָסען מיט דער הישפּאַנערין און די מתנות, וואָס זי האָט געקראָגען פון איהם, האָט איהם אַזוי אייפערזיכטיג געמאַכט אויף דער ערשטער געליעבטער זיינער, אַז ער האָט זיך מיט אַמאָל דעם גאַנצען חתן־ווערען פון קאָפּ אַרויסגעשלאָגען און אָנגעהויבען זיך ווידער צו דערנעהענטערען צו דער קונצענמאַכערין.

שווער איז עס איהם אויך ניט אָנגעקומען. ביי די ערשטע ווערטער זיינע, ביי זיין פערלעגען שמייכלע און ביי דעם אָננעהמען זי ביי דער האַנד, האָט זי איהם אַלעס מוחל געווען. זי האָט ווידער געהערט

צו איהם מיט לייב און לעבען. זי האט זיך געפיהלט, אז מאטקע איז איהר בעשערטער, איהר מאן, איהר ברודער און איהר הערשער, וואס קען טהאן מיט איהר אלעס וואס ער וויל און פיהרען זיך ווי אזוי עס געפעלט איהם.

נור יעצט איז געשטאנען דער „פאלקאווניק־קאמיסאר" אין וועג און זיי האבען ביידע געקלערט ווי אזוי פון איהם פטור צו ווער׳ען.

10.

מאטקע בענקט.

ביי דעם רויטען וועלפעל אין „הייזעל“, אין דעם קליינעם שטיבעל ביי דער קונצענמאכערין, איז היינט געוועזן א באל. דאס האט זיך מאטקע א באל געמאכט פאר זיך און פאר זיינע כלות, די מיידלאך. פרוכטען, וויין און עליקאטעסען זיינען געוועזן פיעל, כיד המלך. דאס האט דער פאלקאווניק־קאמיסאר צוגעשטעלט, אריינגעשיקט יעדען טאג פון די געשעפטען וואס ער האט אונטער זיין קעניגרייך. און די זאפאסען זיינען געוועזן אזוי פיעל, אז צייט דער פאלקאווניק האט אנגעהויבען פערקעהרען צו די הישפאנערין האבען די פאפיראסען־מאכערין'ס קינדערלאך, וואס האבען געוואוינט אין שכנות, נאר אנדערש, געזינטער און פרישער אויסגעזעהן. די גאנצע שכנה'שאפט האט געלעבט פון די עסענווארג און מאטקע האט זיך יעדען טאג געקענט מאכען א באל. נור היינט איז געוועזן א גרויסער באל. היינט איז חנה'לע צוריקגעקומען אהיים צו דער מאמע אין קאפע־הויז אריין, און מאטקע האט געוואלט איהר מיט דער מאמע ווייזען, אז ער האט זיי אין דר'ערד; אז ער איז געוועזן א יאלד וואס ער איז זיך געגאנגען שדכנ'ען צו א נאריש מיידעל, און זי האט געוואגט קאנאריק'ען אבצושלאגען. ער האט געוואלט ווייזען, אז קאנאריק בעדארף קיינעם ניט, אז קאנאריק האט פאר קיינעם קיין מורא ניט, אפילו פאר'ן קאמיסאר־פאלקאווניק. ער טרינקט אוים זיין וויין, וואס ער שיקט אריין פאר זיך, ער וועט איהם אוועקנעהמען די הישפאנערין און זי ערגעץ־וואו אוועקפיהרען. און מיט איהם וועט זי געהן. פאר איהם וועט זי אפילו אוועקווארפען א פאלקאווניק־קאמיסאר.

מאטקע, האלב־אויסגעטהאן, איז געלעגען אויסגעשפרייט ווי א קעניג איבער'ן בעט, פאר איהם אויפ'ן טיש זיינען געשטאנען אויסגעשטעלט די וויינען, ליקערען, קאניאקס, און ביי איהם צו רעכטען אין

געזעסען די הישפּאַנערין. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין דעם שעהנ־סטען זיידענעם קלייד, מיט די שפּיצען בעפּוצט, אין ווייטען טיעפען דעקאָלטע, מיט די נאַקעטע הענד און מיט די נאַקעטע ברוסט, און געטראָגען די גרויסע רויטע רובינען־אויערינגלאַך מיט בריליאַנ־טען בעזעצט, וואָס דער פּאָלקאָווניק האָט איהר געשאָנקען, ווי אַלע שאַנסאָנעטקעס געהען אָנגעטהאָן. און מאַטקע האָט איהר אליין אָנגע־טהאָן דאָס גאָלדענע רינגעל מיט בריליאַנטען, וואָס ער האָט געקויפט פאר חנה'לען. שכור'לעך איז מאַטקע געווען פון טהייערען וויין און ליקער, האָט ער אוועקגעיאָגט פון זיך אַלע מיידלאַך, וואָס ער האָט זיי פריהער אריינגערופען צו ווייזען זיי אז די הישפּאַנערין איז ווידער די קעניגין, אז זיי זאָלען צוזעצט ווערען פון קנאה (אזוי האָט די היש־פּאַנערין געוואָלט), דערנאָך האָט ער זיי ארויסגעטריבען און איז גע־בליעבען מיט איהר אליין. זי האָט שוין געטאַנצט פאר איהם, זי האָט זיך שוין אויסגעטהאָן נאַקעט פאר איהם, און זי האָט אַלעס גע־מוזט מאַכען פאר איהם, ווי זי טהוט פאר'ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר... זי האָט זיך אויסגעטהאָן נאַקעט, נאָר אין די שווארצע שטרימף און רויטע רובינען אין די אויערען מיט די הישפּאַנישע קאַמען אין די האָאר — האָט זי איהר נאַקעט לייב געבראַכען פאר איהם און געוויזען יעדע גליעד בעזונדער... מאַטקע איז געלעגען ווי א קעניג און געזופט דעם ליקער און בעטראַכט זיין אייגענטהום. זי האָט איהם געמוזט רופען פּאָלקאָווניק. ער האָט זיך איינגערעדט, אז ער איז דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר, און אַלעס וואָס מארי די הישפּאַנערין האָט געטהאָן פאר'ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר, האָט זי געמוזט טהאָן אויך פאר איהם.

— ווער בין איך? — האָט מאַטקע געפרעגט.

— פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר פון 9טען צירקעל אין „גאראד" ווארשא.

— און ווי אזוי גיט מען אָב טשעסט (עהרע) א פּאָלקאָווניק־קאָ־מיסאר? — האָט מאַטקע נאָכגעמאַכט דעם קאָמיסאר.

— אָט אזוי, — האָט זיך די הישפּאַנערין אוועקגעשטעלט א נאַ־קעטע פאר איהם מיט דער האַנד הינטער דעם שטערן.

איהר שטאָלצער שווארץ־חנ'עוודיגער קערפּער, אין די שווארצע זיידענע שטרימף מיט די רויטע רובינען אין די אויערען, שטעהענדיג ווי א זעלנער פאר איהם האָט איהם געררייצט און דערמאָהנענדיג זיך,

אז אזוי טהוט זי אויף פאר'ן פאלקאווניק, איז מאטקע איפערזיכטיג געוואָרען און מיט כעס שוין אויסגעשריען:

—און ווי טיטולירט מען א פאלקאווניק־קאמיסאר?

— יעווא פרעוואסכאדיטעלסטווא פאלקאווניק־קאמיסאר וואסיל ניקאלאיעוויטש כוואסטאוו!

— מאטקע קאנאריק! — האט מאטקע געגעבען א שריי אוים.

— מאטקע! — האט דאס מיידעל אויסגעשריען מיט שרעק, דער־הערענדיג זיין גאנצען נאמען און דעם נאמען פון טויטען. עס האט איהר פאר די אויגען געגעבען א שיין יענע נאכט, און עס איז איהר געווען ווי ווען א ווייבעל דערמאהנט זיך די נאכט פון חתונה.

— און דו האסט ליעב א קאמיסאר א גוי! א כאלערע! א כוואסטאוו, א טשארט. און אזוי מאכסטו פאר איהם יעדען טאג... געה! — האט ער איהר געגעבען א שטופ אב פון זיך מיט פעראכטונג.

— מאטקע לעבען, איך האב איהם דען ליעב? עס עקעלט דאך מיך. וואס זאל איך טהאן? ער האט זיך צוגעטשעפעט צו מיר און קריכט צו מיר. נעהם מיך ארוים פון דאנען. פיהר מיך אוועק, זאל ער מיך ניט געפינען.

— דיך אוועקפיהרען? אזוי לאנג קרענקט ער. מאטקע אנטלויפט נים, פאר מאטקע'ן אנטלויפט מען. איך וועל שוין מאכען אזוי, אז ער וועט מעהר ניט קומען, דיין פאלקאווניק־קאמיסאר.

— ווי מיט קאנאריק'ען, הע? קאנאריק איז אויך געווען א פאל־קאווניק־קאמיסאר, — לאכט די הישפאנערין.

— מאטקע איז בלייך געוואָרען און פערהאלטען איהר מיט'ן האנד דאס מויל.

— קאנאריק'ען לאז אב, שווייג! ער האט דאס זייניגע געקראגען. ער איז טויט, און פון קיין טויטען זאלסטו ניט לאכען, דו הערסט, ווארים איך וועל זיך אננעהמען פאר איהם. איך היים נאך איהם.... קאנאריק.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט און ניט פערשטאנען. מאט־קע איז מיט אמאל ערנסט געוואָרען און זיך פערטראכט.

— וואס איז דיר, מאטקע לעבען? — האט זי זיך צוגעפיעשט־שעט צו איהם מיט ליעבע.

— הארך מיך אוים, מארי. דו ווייסט, אז דארט אין טייבעל

ליעגט קאנאריק. מיר האבען איהם אריינגעווארפען און מיר זיינען אוועקגעגאנגען. ער האט געוואלט אוועקגעהן מיט דיר, בין איך מיט דיר אוועקגעגאנגען. ער האט געהייסען קאנאריק; איך הייס קאנאריק. דא אויף דער ברוסט טראג איך זיין פאס. און איך בין ער. איך האב קיין מאמע ניט, קיין טאטען ניט, נור איך בין קאנאריק. פונקט אזוי ווי ער. קאנאריק איז מיט דיר אוועקגעגאנגען און האלט זיך מיט דיר. מיר מוזען זיך האלטען אינאיינעם, צוזאמען אט אזוי — קלאפט ער מיטביידע הענד צו — פונקט אזוי ווי מיר וואלטען דענסטמאל חתונה געהאט. וואס עס זאל ניט זיין.... אז ניט, איז ניט גוט. אז איך וועל אויפהערען צו זיין קאנאריק, האב איך מורא וועט ער צוריקקומען, אויפהויבען זיך פון טייכעל און צוריקקומען אהער. פון מיר נקמה נעהמען, און דיך צונעהמען אויך. דורך דעם האלט דיך, מארי, וואס עס זאל ניט זיין צווישען אונז, האלט דיך. איך בין קאנאריק און דו א דראטען־געהעריין. טויזענדער זאל מען מיר געבען, וועל איך דיך ניט פערקויפען; מען האט מיר שוין געוואלט געבען א סך געלד פאר דיר.... דיך ניט פערקויפען — ניט פערקויפען. מיט דיר חתונה געהאט אויף שטענדיג.

און זיי האבען זיך ביידע צוגערוקט איינס צום צווייטען, געקוקט זיך אין די אויגען אריין. אין זייער בליק איז געלעגען די שרעק פאר'ן טויט, וואס זיי האבען ביידע דורכגעלעבט, דער סוד פון די זינד וואס זיי זיינען ביידע בעגאנגען, און עס איז געווען ווי די זינד וואלט זיי פערבונדען אינאיינעם. קיין ווארט האבען זיי ניט גערעדט, נור לאנג און טיעף זיך געקוקט אין די אויגען אריין און נאכאמאל איבערגעלעבט דאס וואס זיי האבען אמאל, אין וואלד, ווען קאנאריק איז געלעגען אין טייכעל, איבערגעלעבט, און ער האט געהערט זיין נאמען רופען....

— מאטקע לעבען, פיהר מיך אוועק פון דאנען, גערענק אין גאט, איך וויל איהם ניט אנקוקען, דעם פאלקאווניק־קאמיסאר.

— נאר איינער, איך וועל שוין מאכען אזוי, אז ער וועט שוין אוועקגעהן. איכ'ל מיך אריינ'גנב'ענען ווען ער איז דא, פערשטעלט דאס פנים, צונעהמען איהם דעם רעוואלווער, און ארויס־אגען איהם אויף דער גאס אין די גאטקעס. וועסט שוין זעהען וואס איכ'ל מאכען.

— ווי דעם פאלאק דענסטמאל, גערענקסט, ווען דו ביזט נאך געווען אזא קליינער יאט, — האט די קונצען־מאכערין געלאכט.

און ער האט זי אויף זיינע קניען גענומען און זיי האבן אנגעהויבן געלעכטער צו מאכן פון דעם „פאלקאווניק־קאמיסאר“, און פון דער גאס מיט מענשן וואס האבן אזוי מורא פאר איהם. און האבן אויסגעארבייט פלענער ווי אזוי דעם פאלקאווניק־קאמיסאר שפיצלעך ארצוטהאן און דערנאך צו אנטלויפען.

— קום, מאטקע לעבען, לאמיר גאר אוועק פון ווארשא, ברענען זאל זי. מיר וועלען צוריק ווערען קונצען־מאכער ווי געווען... עס בענקט זיך נאך די שטריק... געדענקסט ווי אלע פריצים זיינען מיר נאכגעפאהרען אין די שטעדטלעך און די מערק ארום, ווען איך בין אויף דער שנור געגאנגען, א קונצענמאכרין געווען? וואס האסטו געמאכט פון מיר, מאטקע?! — האט דאס מיידעל אנגעהויבן צו וויינען.

— שוויג, נאר, איכ'ל דיך אריינגעבען אין א קאבארעט, אין א גרויסען צירק, אדער דא ערגעץ־וואו, דו וועסט ארבייטען פאר רייכע מענשען. וועסט א סך געלד פארדינען; איכ'ל דיך אנטאהן, וועסט זעהן, מארי.

— מאטקע הארציגער, מאטקע געטרייער...

נאר פלוצים האט זיך געהערט א שטימע פון א מיידעל אין קארידאר רופען: „חיים'ל, משה־לעבען, קומט'ס אראב עסען, מ'דארף דאך באלד אין חדר גהען“. מאטקע איז בלייך געווארען. ער האט זי דערקענט. עס איז געווען חנה'לעס שטימע. מאטקע האט זי נאך ניט געהאט געזעהן, נאר צום ערשטען מאל האט ער דערהערט איהר שטימע, און די שטימע האט אין איהם ערוועקט א קוואל פון געפיהלען און עראינערונגען. דער יונג האט מיט אמאל אנגעהויבן באנג צו טהאן פאר עפעס. ער האט זיך געפיהלט שמוציג, און עס איז איהם אן עקעל אנגעגאנגען פאר'ן וויין מיט דעם קאניאק, מיט די נאקעטע הישפאנערין, פאר זיך, און פאר זיין גאנצעם לעבען... נור ער האט געלאכט, און געארבייט מיט זיך ניט צו קלערען דערפון. ער האט אויסגעטרונקען א גלעזעל קאניאק און געקושט די הישפאנערין אין מויל. נאר עס האט איהם שוין געעקעלט דאס לייב וואס יעדע נאכט ריהרט עס אן אן אנדערער... ער האט מיט א מאל דערזעהען דעם דיקען פאלקאווניק־קאמיסאר א נאקעטען, מיט א געשוואלע־

נעם לייב, וואס וואלגערט זיך דא אויף דער זאפע ארום מיט די היש־פאנערין. און מאטקע האט שוין מעהר ניט געקענט זיצען אויף דער זאפע... ער האט זיך מיט א מאל דערמאהנט אן חנה'לעס שווארצען קאפ האאר און די ריינקייט וואס ליעגט אויף איהר, און ער האט גע־בענקט נאך דעם שווארצען קאפ איהרען...

ער האט שוין מעהר ניט געקענט זיין אין שטיבעל. ער האט זיך אנגעטהאן און איז ארויסגעגאנגען. אין קאפע־הויז האט ער זיך גע־שעהמט ארייננצוקומען. ער האט זיך געשעהמט צו קוקען חנה'לען אין די אויגען אריין. ער האט נור אריינגעווארפען א בליק דורך דער שפא־רע פון א פענסטערל פון דער קיך און דערזעהען חנה'לען. זי איז געשטאנען און האט דערלאנגט איהרע ברידערלאך עסען, און האט עפעס גערעדט צו זיי. ער האט געזעהן איהר שווארצען קאפ האאר, ווי זי פערקעמט זיך אין א שרינט ביים שייטעל. ער האט געזעהן איהרע הענד, ווי זי רוקט צו דעם טעלער איהר ברודער'ל, און זי רעדט עפעס צו איהם מיט א חנ'עווריג שמייכעלע. מעהר האט ער ניט געקענט זעהן און ניט געוואלט. דאס הארץ האט איהם פערקלעמט — איז ער אוועק. לאנג איז ער געגאנגען איבער די גאסען, ביז ער איז אנגע־קומען צו דער אייזערנער בריק צו, האט ער זיך ארונטערגעלאזט און אוועקגעזעצט זיך אויף די שטיינער ביי דער ווייכסעל און געקוקט אין וואסער אריין. לאנג האט ער געשוויגען, דערנאך האט איהם א כעס ארומגענומען. ער איז בייז געווארען אויף ווערמען, און מיט אמאל האט זיך איהם גערעכט אז ער איז בייז אויף קאנאריק'ען וואס ליעגט א טויטער דארט אין טייך אין וואלד. ער האט גענומען שטיינער און אריינגעווארפען אין וואסער אריין, ווי ער וואלט געווארפען שטיינער אויף קאנאריק'ען: „אלעס איז ער שולדיג, וואס איך האב איהם גע'הרג'עט! אלעס ער!“

ער האט פלוצים אנגעהויבען צו שמייכלען. ער האט געזעהען ווי חנה'לע גרייט צום טיש שבת פארנאכט. ער, מאטקע, איהר מאן, איז נאר וואס אהיים געקומען פון וועג — א פוהרמאן איז ער — און ער ברענגט פאסאזשירען שפעט אין פרייטאג אין שטאדט אריין, איז ער אריינגעקראכען מיט די שמוציגע שטיוועל אין שטוב אריין, און דאס שטיבעל איז שוין צוגעראמט, אויסגעקעהרט, אויסגעשיט מיט זאמד אויף שבת, און חנה'לע בייזערט זיך אויף איהם, פארוואס ער שמוצט

איין די פּאַרלאַגע. נאַר די מאַמע וואָס וואָהנט מיט זיי אינאיינעם קומט ארויס, דערלאַנגט איהם א בעקען מיט היים וואַסער אָבצוואַש־ שען זיך.... ער האָט דערפיהלט דעם טעם פון פיש, וואָס קאָכען זיך אין דער קיך; דעם ריח פון חלה וואָס שמעקט אין שטיבעל, און זיך געזעהען דעם בעל־הבית... ער, מאָטקע, געהט מיט א סידור אין שוהל אריין דאַוונען.... ער שמייכעלט אויף זיך אליין....

און ווידער האָט איהם די פּאַסטיע געכאַפּט. ווער לאָזט ניט, ווער שטעהט און לאָזט ניט? פאַרוואָס האָט מען דאָס געמאַכט אויס איהם וואָס ער איז? און ווער האָט עס געמאַכט? אַלע האָבען עס געמאַכט: אַלע מענשען האָבען געוואָלט אז מאָטקע זאָל זיין א גנב; מאָטקע זאָל קאַנאַריק'ען הרג'ענען און מאָטקע זאָל זיך ארומשלעפּען מיט נקבות אויף דאָס גאַנצע לעבען און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב פאַר זיך, ניט קיין מאַמע פאַר זיך, נור א „הייזעל" פאַר א היים און א „נקבה", צו וועלכער עס קומט יעדע נאַכט א פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, פאַר א כלה. ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט אן עולה, וואָס די גאַנצע וועלט, אַלע, די זונן, דער הימעל, די ערד און די מענשען זיינען בעגאַנגען געגען איהם, וואָס זיי האָבען איהם געגנוים צו זיין דאָס וואָס ער איז.... אַלעמען האָט ער בעשולדיגט, נור ניט זיך. זיך האָט ער געזעהען ריין, ער איז ניט שולדיג. און איינגעשפּאַרט האָט ער זיך דערפאַר טאָקע, וואָס זיי ווי־ לען אז מאָטקע זאָל וויטער אזוי זיין, ארומשלעפּען זיך אין „הייזלעך" און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב חנה'לען, וואָס זאָל שבת מאַכען, וועט ער ווייזען, אז ער האָט אַלעמען אין דר'ערד, אז ער וויל — קען ער אַלעם אויספיהרען... ניט פאַר זיי וויל ער ווערען אן אנשטענדיגער מענש! אַלע זיינען זיי גנבים! נור פאַר זיך. ער וויל האָבען אן איי־ גען ווייב, אן אייגענע מאַמע און אן אייגענע היים און זאָלען זיי צו־ פּלאַצט ווערען... און „קאַנאַריק" זאָל ליעגען און פוילען אין וואַסער, אז עס געפעלט איהם ניט.

ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט, אזוי ווי קאַנאַריק וואָלט געווען א לעבעדיג נפש, וועלכער ראַנגעלט זיך מיט איהם. מאָטקע האָט גע־ כאַפּט שטיינער, גרויסע שטיינער און געוואָרפען אין דער ווייכסעל אריין, ווי ער וואָלט וואַרפען אויף קאַנאַריק'ס קערפּער, וועלכער ליעגט אין וואַסער ביי א שטיין אָנגעבונדען. די דראָטהען־געהערין פערקויפט ער נאָך היינט, און די איבריגע מיידלעך לאָזט ער אָב שלמה'לע שלאָ־

סען־העקער, ביליג וועט ער מאַכען: וויפיעל ער וועט געבען, וועט ער נעהמען. צונויפנעהמען די פּאָר הונדערט רובעל, און ארומקוקען זיך וועגען א געשעפט: ער וועט אפשר קויפען א פערד און וואָגען, און אפשר וועט ער אָנהויבען צו האנדלען מיט שטיוועל — ער וועט שוין זעהן מיט וואָס ער וועט האנדלען. נור אלעס וועט ער מאַכען, אז מאָטקע זאָל האָבען אן אייגען ווייב, א היים און א מאַמע, ווייל „זיי" ווילען נים.

און מיט דעם אימפּעט, וואָס ער איז געווען געוועהנט צו טהאָן זאַכען, וואָס זיינען איהם אויסגעקומען רעכט, איז ער געגאַנגען אויספיהרען זיין בעשלוס: אן אנשטענדיגער מענש צו ווערען — להכעיס דער וועלט.

11.
דער מענשען־מאַרק.

אין שכנות מיט וועלפיל'ס „הייזעל" אויף די אלטע שטאָדט האָט געוואָהנט א פעלדשער „יענקעלע שעהרער". צו איהם אין „רעזורע", אזוי ווי אין „קאפע ווארשאווסקי" זיינען זיך צונויפגעקומען די וואוי־לע יונגען — די האַלטערס און די קאַרטעטען מיט די אלע בעלי הבתים פון די „הייזלעך", וואָס האָבען זיך געפונען אויף דער אלטער שטאָדט. נור ווען אין „קאפע ווארשאווסקי" איז מען זיך צונויפגעקומען צו פער־ברענגען, איז ביי „יאנקעלע שעהרער" אין „רעזורע" געווען די „בירזע" פון די „הייזלאך". דאָרט האָט מען געהאַנדעלט, דאָרט האָט איין פּאַט־ראָן פערקויפט א צווייטען, אָדער אַבגעלאָזט, אָדער אויסגעטוישט — א לעבעדיגען מענשען. דאָרט האָבען די בעלי הבתים געקויפט און די יונגען האָבען פערקויפט זייערע „סחורות". און ניט איינמאָל האָט א קאַרטעט אריינגעפיהרט א „סוחר" אין „קליינעם שטיבעל" אריין, וואָס דער שעהרער האָט געהאַט גאַנץ בעזונדער, אויף אנדערע טרעפּלאָך ארויפצוגעהן, צו ווייזען איהם א לעבעדיגען מענשען, נאַקעט, בעקוקען איהם, אויב ער איז ווערטה דעם פּרייז, וואָס מען בעט פאַר איהם...

נאָר היינט איז ביי יענקלע'ן אין דער „רעזורע" דער גרויסער יאריד. סוחרים זיינען געקומען, די גרויסע סוחרים מיט די פיעלע בריליאַנטען, וואָס קויפען אויף די סחורות פאַר ווייט־ווייט... און בעצאָהלען מיט הונדערטערס. אויף דעם יאריד וואַרטען אלע, סאַי די יונגען, און סיי די מיידלאך פון די „הייזלאך", דאַמאָלס ווערען פיעלע פון זיי ערלייזט פון די „אלטע שטאָדט" און געהען אין די גרויסע יועלט, ווייט איבער ימים „רייך" צו ווערען... נור שטיל זיינען אלע היינט, מען זעהט קיין מיידעל ניט אין גאַס. די יונגען דרעהען זיך וואָס ווע־ניגער איבער דעם טראָטואַר. אלע היטען דאָס „געשעפט". אלע האָבען

מורא, אז די גרויסע „סוחרים“ זאָלען חלילה ניט אריינפאַלען. און דאָס גאַנצע געשעפט זאָל ניט אונטערגעהן.

נאָר זיי האָבען זיך ניט וואָס צום שרעקען. פּאָליציי אליין היט די „סוחרים“. פּאָלקאָוניק־קאָמיסאר כוואָסטאָוו, וואָס ווייסט גאַנץ גוט ווען די „טערקישע“ סוחרים קומען, שיקט צוויי פון זיינע געטרייסטע גאָראָדאָוויעס צו היטען די געסעל, ווען דער יאריד געהט אָן. די גאָראָדאָוויעס דרעהען זיך איבער דעם טראָטואר פון דער אלטער שטאָדט, וואו יענקעלע׳ס „רעזורע“ איז, און היטען אָפּ אז דאָס „געשעפט“ זאָל חלילה ניט געשטערט ווערען.

און ביי יענקעלע׳ן אין „רעזורע“ איז היינט לעבעדיג. די אידינע האָט זיך געפעדערט גאַנץ פריה אין מארק און אויפגעקויפט די בעסטע פיש און פעטסטע געגזלאך. אין קיך ברענט עס, און דער ריח כון געבראָטענס טראָגט זיך איבער׳ן מארק. דאָס בראָט מען געגזלאך פאר די „סוחרים“.

אין א קליין שטיבעל, נאָך דער „רעזורע“, פון וועלכען מען קען אראָפּגעהן מיט הינטער־טרעפּען און די פענסטער געהען ארויס אויף א גרויע וואַנד, זיצען די „סוחרים“ אויף די צוויי פול מיט בעטגעוואַנד בעלייגטע בעטען. די „סוחרים“ זיינען: א דיקע עלטערע פרוי אין די פופציגער יאָהרען, זעהר רייך אָנגעטהאָן, אין זיידענס, מיט בריליאַנטען און פּעריל בעלייגט אויף די פעטע דיקע פינגער, און אויף דעם גראָבען, פעטען בעלייגטען האלז וואָס לאָזט זיך שווער אראָפּ איבער איהר הויכע, גרויסע ברוסט. נעבען איהר זיצט א יונגער מאַן, אויך רייך אָנגעטהאָן, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט, זעהט אוים א קראַנקער צו זיין, ווי א סוכאָטיטשנער, מיט געשפּיצטע פינגער, קוקט זיך נערוועז אום יעדעס מאָל, רויכערט ציגארען און האלט זיך אין דרעהען די קליינע וואָנצעלאך נערוועז, קראַנקהאַפט. דאָס איז די „סוחר׳טעס“ א זוהן. צווישען זיך רעדען זיי א שפּאַנישען זשארגאָן געמישט מיט טערקישע ווערטער און אויך מיט ווערטער פון אלערליי שפּראַכען וואָס ווערען נור גערעדט אויפ׳ן גאַנצען קאָנטינענט, כדי די ארומיגע זאָלען ניט פערשטעהען, און מיט די פערקויפער רעדען זיי אויף אידיש, כאָטש די פרוי מיט׳ן יונגען מאַן זעהען שוין ניט אוים ווי קיין אידען, נאָר זעהר אָריענטאַליש, מיט ברוינע געזיכטער און מיט שווארצע רויטע אויגען. זיי רעדען זעהר ווענינ מיט די בעלי הבתים פון די „הייזלאך“

און מיט די יונגען, מעהרסטענס רעדען זיי נור צווישען זיך, און די ער־שטע זאך אויף וואס זיי פרעגען זיך, אז מען גיט זיי אן סחורות, איז, אויב דאס בעטרעפענדע מיידעל, וועלכע מען וויל זיי פערקויפען, איז א בלאנדע. קוים איז זי א בלאנדע, דינגען זיי זיך ניט און בעצאהלען וויפיעל מען הייסט זיך געבען. פאר זיי אויף'ן טישעל ליעגט אנגעלעגט א גאנצער הויפען מיט פאטאגראפיען פון מיידלאך, אראפגענומען אין פערשיעדענע פאזעס, טהייל אין אנשטענדיגע, ווי אנשטענדיגע אידישע כלה־מיידלאך, טהייל אין אויסגעלאסענע נאקעטע פאזעס... די מאמע מיט'ן זוהן בעקוקען די פאטאגראפיען גלייכגילטיג, לאזען זיך אויס־ריהמען פון די פערקויפער די מעלות פון די מיידלאך, שאקלען צו מיט'ן קאפ. די מאמע מיט'ן זוהן קוקען זיך איבער, ווארפען צווישען זיך א ווארט אין א אונפערשטענדליכע שפראך, אין א שפאניש אדער טער־קיש, און דאס געשעפט ווערט אפגעמאכט.

דער הויפט מעקלער פון די סחורה איז „יענקעלע שעהרער“, א ברייטביינערדיגער איד, אבגעשארען ווי א קאטארינארזש, מיט א גרויסען בויך מיט צוויי אויסגעקושטע פעטע חן־גריבעלאך אין די באַ־קען. ער רופט די סוחר'טע „מוהמע“ און דעם יונגען מאן „קאזין“. מיט איהם בעראטהען זיך די סוחרים, אויף זיין ווארט טרויען זיי, איהם גלויבען זיי, און צו איהם האבען זיי צוטרויען, ווייל ער איז א משפחה. און יעדעם מאל קומט די אידענע ארויף מיט א טאץ איינ־געמאכטס, א פלעשעל שנאפס אדער א פאאר פאמעראנצען, און זאגט מיט א גוט שמייכעלע:

— לאז די „מוהמע“ עפעס נעהמען אין מויל אריין. לאז זיך דער „קאזין“ דאס הארץ דערכאפען.

און אז יענקעלע יאגט זיי אראפ, ענטפערט די אידענע:

— וואס ווילסטו? פון דער פריה אן ריידען זיי, האנדלען. דאס הארץ ווערט דאך זיי אפגעשוואכט.

די סוחר'טע גיט א גנאדיגען שמייכעלע צו דער אידענע און פערזוכט פון איינגעמאכטס און רוקט עס צו צום זוהן, זאגענדיג עפעס צו איהם אויף טערקיש.

נור מעהרסטענס האט מען ניט קיין צייט צו אזעלכע קליינינקייט־טען, ווען דער מארק געהט אן. מען איז פערטהאן אין געשעפט. א טהייל „סחורות“, אויף וועלכע מען קען זיך ניט אויסגלייכען אין פרייז,

ווייל מען וויל צו א הויכען — הייסט מען זיך עס פּאָרווייזען. דענס־מאָל פערשווינדען אלע, אום קיינער זאָל גאָר נישט בעמערקען, וואָס דאָ געהט פאָר. די „מאמע" מיט'ן „זוהן" בלייבען. פּלוצלונג עפענט זיך די טהיר און עס ווייזט זיך א מיידעל.

— דאָ וואָהנט נישט גדליה גלעזער? — פרעגט די מיידעל.

— יאָ, דאָ וואָהנט גדליה גלעזער. קום נור אריין, מיין קינד.

די „מאמע" מיט'ן „זוהן" בעקוקען די מיידעל, ווינקען זיך דורך מיט די אויגען אלעס ווענען „גדליה גלעזער".

כאָטש דאָס מיידעל ווייס גאַנץ גוט ווענען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, און כאָטש דאָס מיידעל אליין וויל זעהר פערקויפט ווערען צו די סוחר'טע, דאָך רעדט מען אלעס ווענען „גדליה גלעזער".

און פאַר מעהר פאָרזיכטיגקייט ליעגט א טאָס קאָרטען אויפ'ן טיש. טאָמער בעפאלט פּאָליציי, הייסט עס, מען האָט געשפּיעלט אין קאָרטען...

נור זעהר זעלטען פרעגט מען זיך אויף „גדליה גלעזער". מעהר־סטען פערלאָזט מען זיך אויפ'ן וואָרט. קיין געשעפט ווערט ניט גע־פיהרט אויף אזוי פיעל צוטרויען צווישען די סוחרים מיט די קונים, ווי דאָס געשעפט פון „לעבעדיגע סחורות". דאָ וועט קיינער נישט אָפּנאַ־רען. מען האַנדעלט אויפ'ן וואָרט, און אלע היטען דאָס געשעפט, ווי דאָס אויג אין קאָפּ, און ניט נור די סוחרים, נאָר אפילו די סחורה. מעהר פון אלע פרעהען זיך מיט דעם געשעפט די מיידלאך אליין.

דאָס לעבען פון די מיידלאך אין די הייזלאך וואָס איז איינטאָ־ניג, ווערט זיי אזוי לאַנגווייליג, אזוי דערעסען, אז זיי בענקען נאָך עפּעס; נאָך א געשעהניש, וואָס זאָל ארויסנעהמען פון די ענגע שטיבלאך און ברענגען זיי אין די גרויסע וועלט. און בוענאָס איירעס, ארגענטיניען, געהט ארום ווי א ליכטיגע לעגענדע צווישען די מיידלאך אין די „הייזלאך". דאָרטען, אין בוענאס איירעס, זיינען די מיידלאך פריי, פערדיענען פיעל געלד ביי די שווארצע, קריגען דערנאָך זעהר לייכט חתנים און ווערען אליין בעל הבית'טעס פון „הייזלאך". אָט די אלע רייכע סוחר'טעס וואָס קומען פון בוענאס איירעס זיינען אליין געוועזענע מיידלאך פון די „הייזלאך". פיעלע פון די מיידלאך, וועלכע זיינען אוועק, שרייבען צו זייערע חבר'טעס בריעף, און עס הייסט אז זיי ווערען אזוי רייך, אז זיי שיקען געלד אהיים, מאכען גליקליך זייערע

ילטערען, און מאכען חתונה זייערע שוועסטער. זיי האבען גאלדענע ציינער און פוצען שטענדיג זייערע ציינער מיט גאלדענע שטעקעלאך... לעגענדען גערען ארום אין די „הייזלאך“ וועגען מיידלאך וואס זיינען אוועק קיין בוענאס איירעס, און עס האבען זיך פערליעבט אין זיי שווארצע פירסטען, שווארצע סולטאנען, און זיי לעבען איצט ווי קע־ניגינס.

צוליעב דעם גארען אלע מיידלאך פון די „הייזלאך“ פערקויפט צו ווערען קיין בוענאס איירעס. און ווען די סוחרים קומען פון ארגענ־טיניען אויפקויפען „סחורה“, ווערט יום טוב אין דער אלטער שטאדט. אלע מיידלאך פארבען זיך אפ אויף בלאנדע, טהוען זיך אן העלע קליי־דער, ווייל די סוחרים קויפען גיכער בלאנדע, ווארום די שווארצע נע־גערס אין בוענאס איירעס האבען נור ליעב בלאנדע...

נור אם מעהרסטען איז געווען פרעהלאך אין רויטען וועלפיל'ס „הייזעל“ צווישען קאנאריק'ס כלות. „קאנאריק פערקויפט אלע זיינע מיידלאך“, האט מען גערעדט אין דער אונטערוועלט. און טאקע זיינען אלע קאנאריק'ס כלות געווען אבגעפארבט אויף בלאנד, און מאטקע האט זיי אלע פערקויפט מיט א לייכט הארץ. איהם האט מען נישט צוגעלאזט אין דער „רעזורע“ צו „יענקעלע שעהרער“, וואו דער מארק איז געווען. ער איז נאך נים געווען קיין סטאטיק, קיין אנגענומענער סוחר, אז מען זאל איהם צולאזען צו די „ארגענטיניער“ סוחרים אדער צו „גדליה גלעזער“, ווי מען האט זיי גערופען אין געהיים. ער האט אפילו נישט געוואוסט, וואו דער מארק איז, דאס געשעפט איז געמאכט געווארען דורך וועלפיל דעם רויטען. סיי ווי סיי, ווי עס זאל נים זיין, האט מאטקע געקראגען א „טאש מיט הונדערטער“, ווי מען האט גע־רעדט אין די „אונטערוועלט“. א יונג האט א בייז מזל, פונקט ווען ער וויל פערקויפען זיין סחורה קומען אן די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה גלעזער“ איז אראפגעפאלען אויף קאנאריק'ס בייז מזל. דאס גאנצע „אלטע שטאדט“ האט גערעדט דערפון, אז קאנאריק איז רייך געווא־רען, געכאפט א גרויסע אפותיקא, און מען האט איהם מקנא געווען.

— אבער וואס וועט ער טהאן אהן סחורה?

— זארג דיך פאר איהם נים. ער וועט שוין קריגען אנדערע סחורה.

— גנה. ער גיט דאך אויף דאס געשעפט. ער געהט דאך א חתן ווערען מיט חנה'לען.

— זי וויל דאך איהם ניט.

— יעצט ועט זי איהם שוין וועלען, אז דער יונג האט נאר געלד געקראגען, וועט זי איהם שוין וועלען.

— און וואס האט ער געמאכט מיט די הישפאניערין?

— ער האט זי אויך געוואלט פערקויפען, נאר דער רויטער וועל־פיל האט נישט צוגעלאזט. ער האט מורא פאר'ן פאלקאווניק־קאמיסאר — האט אנאנדערער פערזיכערט. — ער האט זי ניט געוואלט פער־קויפען. מ'האט איהם אנגעבאטען א סך געלד. ער האט נישט געוואלט.

אזוי האט מען גערעדט אין „קאפע ווארשאווסקי" און אויף דער גאנצער אלטער שטאדט וועגען מאטקע'ן און וועגען זיינע כלות. און אלע זיינען גליקליך געווען. אלעמען האבען די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה דער גלעזער", גליקליך געמאכט. מאטקע האט געלד געקראגען. דער רויטער וועלפיל האט שעהן פערדיענט, נאר אם מעהרסטען איז גליקליך געווען די לעבעדיגע סחורה אליין וואס מען האט זיי פערקויפט, די מיידלאך פון די „הייזלאך". אלע זיינען זיי בלאנד געווען אבגע־פארבט און העל אנגעטהאן, און זיינען שוין מעהר ניט ארוים אויף דער גאס געלד פערדיענען. זיי האבען זיך געגרייט אין א ווייטען וועג אריין, וואו עס ווארטען אויף זיי שווארצע פירסטען, וועלכע האבען זעהר ליעב בלאנדע אידישע מיידלאך. זיי וועלען זיך אין די מיידלאך פערליעבען, און יעדע האט גע'חלום'ט א פרינצעסין, א פירסטין צו ווע־רען פון „א שווארץ קעניגרייך"...

.12
מאטקע ווערט א סטאטיק.

עס איז געקומען די צייט ווען די „סחורה" האט בעדארפט עקס־פעדירט צו ווערען איבער'ן ים — האט זיך די „סחורה" צואווייגט און אנגעהויבען זיך צו געזעגענען מיט די פריינד און בעקאנטע וואס זי האט געהאט אין דער גאנצער שכנה'שאפט. ביי דעם פאפיראסניק אין הויז איז געווען יום־כפור. די מיידלאך זיינען ארויסגעקומען געזעגע־נען זיך מיט'ן קראנקען ווייבעל. די מיידלאך האבען געוויינט, און מען האט איינער דעם אנדערען אנגעוואונשען אל־דאס גוטס:

— עטץ זאלט מיך ניט פערגעסען אויף יענער זייט ים. אז עטץ וועט בשלום אהין קומען זאל עטץ געדענקען מיך דא מיט מיינע קינדער.

— אייך פערגעסען, גנענדעלע.... איהר זיינט דאך אונז בעסער געווען ווי א לייבליבע מאמע, ווי אן אייגענע שוועסטער, — האט זיך די „סחורה" פונאנדערגעוויינט. קיינמאל ניט אייך פערגעסען.

— גנענדעל, לעבען, בעהאלט דאס פאר די קינדערלאך, — הא־בען די מיידלאך איהר אריינגעטראגען זייערע וועש און קליידער, און אוועקגעגעבען אלעס וואס זיי האבען ניט מיטגענומען.

נור איינע האט גאר ניט אוועקגעגעבען. דאס איז די „לאווי־טשערין", וואס האט זיך געזאמעלט איהר אויסשטייער און געהאלטען איהר קאסטען וועש.

— וואו וועסטו מיטנעהמען אזא קאסטען וועש איבער דער גרע־נעץ? וואס טויג די וועש איבער דער גרענעץ? וואס דארט, אויף יע־נער זייט, קריעגט מען וועש שפאט ביליג, — האבען איהר די מיידלאך אויסגערעדט.

זי האט אבער ניט געוואלט הערען. „וועש קומט איבעראל צוניץ". ניט געוואלט פערקויפען, ניט געוואלט אוועקגעבען. עס האט זיך איהר

גערּאכט, ווען זי וואָלט אוועקגעגעבען דעם אויסשטויער־וועש — וואָלט זי אוועקגעגעבען די האָפנונג אמאָל אנדערש צו לעבען, אמאָל חתונה צו האָבען און צו פיהרען אן אנשטענדיגען לעבען. דער קאס־טען ריינע וועש, די לייליכער, האנדטיכער, טישטיכער און איבערציערס איז געוואָרען ביי דער מיידעל דער סימבאָל פון איהר ריינקייט... פון איהר האָפנונג.... און זי האָט דעם קאָרב וועש געהיט און מיטגעפיהרט די אונבעפלעקטע וועש דאָרט אהין, אין דעם שווארצען קעניגרייך, וואו זי האָט זיך געקליבען ווערען א קעניגין, א פירשטין פון א שוואר־צען פרינץ.

— אז איהר וועט נור בשלום אריבערקומען די גרענעץ, למען השם א קארטעל, מיר און די קינדערלאך, — האָט זיי די קראַנקע פּאַפּיראָסען־מאכערין צום לעצטען מאָל נאָכגעשריען.

און די קינדערלאך זיינען געפאלען אויף זייערע העלזער, ארומ־געכאַפּט זיי, און בעוויינט מיט אמת'ע קינדישע טרעהרען די גוטע „מוהמעס".

און דאָס גאַנצע געסעל, אין וועלכען ס'האָט זיך געפונען דאָס „היי־זעל", האָט בעגלייט מיט רחמנות'דיגע בליקען די אָבפאָהרענדע מייד־לאך. אלע האָבען געוואוסט וואוהין מען פיהרט זיי. און פיעל האָבען זיי בעדויערט, נים איבער דעם שרעקליכען גורל, וועלכער איז זיי בע־שערט אין דער ווייטער מדינה, נאָר איבער די לאַנגע רייזע איבער'ן גרויסען ים, פאר וועלכע אלע האָבען מורא געהאט. פיעל האָבען זיי מקנא געווען, און געוואונשען זיך צו זיין אויף דעם אָרט פון די מייד־לאך, וואָס פאָהרען אָב אין א לאַנד וואו „מען שארט גאָלד אין די גאסען", און געוואָלט פאָהרען, אז זיי וואָלטען נור אויף הוצאות גע־האט... און אלע האָבען געוואונשען, אז זיי זאָלען בשלום דערגריי־כען דאָס לאנד פון די שווארצע הערשאפט...

מאַטקע איז דערווייל אוים „קאָדעט" געוואָרען, און איז דער „אנשטענדיגער מענש". ער קליידעט זיך שוין „ציווילנע", נישט „פּאָ קאָדעטסקו". ווי יעדער יונגער מענש: אין א נייעם אנצוג, א קראַגען מיט א שניפּס און א גאָלדענעם זייגער, און שפּאַציערט איבער די געס־לאך פון דער „אלטער שטאָדט". און א וואונדערליכע זאַך — קויפ

איז די „אַלטע שטאָדט“ געוואָהר געוואָרען, אַז מאָטקע האָט געלד, אַז מאָטקע האָט געכאַפּט די „שעהנע אַפּותיקא“ פון די בוענאָס איירעסער סוחרים פאַר די פּערקויפטע מיידלאַך, אַז מאָטקע איז געוואָרען אַ „מענש מיט מענשען גלייך“, האָבען אַלע אויפגעהערט זיך פאַר איהם צו שרעקען, מורא צו האָבען פאַר איהם. געשעמט האָט מען זיך נאָך מיט איהם. עס וואָלט קיינער פון די שעהנע בעלי הבתים איהם ניט אָבגעשטעלט און גערעדט מיט איהם. נאָר עס איז אָראָב פון איהם יע־נע געהיימנים, וואָס האָט איהם געהאַט איינגעהילט, ווען ער איז גע־ווען דער בעל הבית איבער די מיידלאַך, ווען יעדער מענש אין געסעל האָט געציטערט פאַר קאַנאַריק׳ען, און אַז מען האָט איהם געזעהן אויף איין זייט טראָטואַר איז מען אַריבער אויף דער צווייטער זייט. יעצט האָט מען איהם שוין ניט אויסגעמיעדען. אַז ער איז אַריינגעקומען אין אַ געשעפט קויפען, איז מען שוין ניט אַנטלאָפען פון איהם. מאָטקע איז געוואָרען אַן איינוואָהנער פון דער „אַלטער שטאָדט“, און מענ־שען האָבען איהם געהאַלטען גלייך מיט זיך.

אין „קאַפע וואַרשאַווסקי“ איז מאָטקע ניט אַריינגעקומען צייט ער האָט זיך געשניטען אויף אַן אָרענטליכען מענשען. דאָך האָט ער חנה׳לען ניט אָבגעלאָזט פון אויג. ער האָט זי אָבגעוואַרט אין די אָבענדען, ווען זי האָט די ברידערלאַך געגעבען צו עסען אין קיך, און אַריינגעגנב׳עט זיך אין הויף אַריין, און אַריינגעקוקט דורך׳ן פענסטער. האָט ער נור דערזעהען דעם שוואַרצען קאָפּ איהרען, מיט די לאַנגע שוואַרצע האָאר, וואָס לאָזען זיך אָראָב איבער איהר אַקסעל, האָט איהם אַרומגענומען אַ ריינקייט און עס איז איהם געווען אַ פּערגילטונג פאַר אַלעס וואָס ער טהוט פאַר איהר. ער האָט אין דעם שוואַרצען קאָפּ האָאר איהרען געזעהען זיין גאַנץ לעבען, וואָס ער האָט זיך אויס־גע׳חלום׳ט ווי עס וועט אויסזעהען אין דער צוקונפט — און דער קאָפּ איז געוואָרען פערבונדען מיט נאָך עפּעס, וואָס איז איהם זעהר טהייער געווען פון זיין פערגאַנגענעם לעבען. חנה׳לעס קאָפּ האָאר האָט איהם דערמאָהנט אין זיין מאַמעס פּנים. ער האָט איבערהויפּט זיך ניט געקענט פאַרשטעלען חנה׳לען אָהן דער מאַמען. די צוויי נפשות — חנה׳לע און זיין מוטער — זיינען ביי איהם געוואָרען איינס. און ער האָט זיי ליעב געהאַט ווי איין פּערזאָן.

און אַ וואונדערליכע זאַך — מאָטקע׳ן האָט פּערדראָסען וואָס

חנה׳לע זיצט אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ און בעדיענט אזעלכע מענ־שען, וואָס קומען דאָרט אהין אריין. מאָטקע האָט מיט אמאָל דער־פיהלט דעם גאַנצען עקעל פון געסעל און פון „קאַפּע וואַרשאַווסקי“, און ער האָט געוואָלט אז חנה׳לע, זיין חנה׳לע, זאָל זיין פון דערוויי־טענס פון דאָרט. ער האָט געוואָלט, אז די מוטער זאָל זי בעהאַלטען ביים פעטער, ווי מען האָט זי געהאַט בעהאַלטען פאַר איהם... און קיי־נער זאָל ניט קענען צוקומען צו איהר. קיינער זאָל ניט וויסען וואו זי איז. אפילו ער זאָל ניט וויסען וואו זי איז.

א שרבן צו חיים קאַפּע־מאַכער, צו חנה׳לעס פאַטער, האָט ער נאָך ניט געוואָלט שיקען. עס איז איהם נאָך געשטאַנען אין וועג די הישפּאַניערין. די שוואַרץ־חנ׳עווריגע דראַטען־געהעריין האָט זיך נאָך געפונען אין דעם „הייזעל“, אין וועלכען אלע אָבענד איז געקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר. מאָטקעס הארץ איז צוריסען געוואָרען צווי־שען די ביידע מיידלאַך — צווישען חנה׳לען און די הישפּאַנעריין. ער האָט זי ניט געקענט פערקויפען אזוי לייכט ווי די אנדערע מיידלאַך. יענע מיידלאַך זיינען ביי איהם געווען סחורה. די דראַטען־געהעריין איז געווען משפּחה. א לעבעדיגער מענש — זיינס א מענש. ער האָט עס געפיהלט, און גערעכענט זיך מיט דעם געפיהל, אָבער ער האָט געוואוסט, אז חנה׳לען וועט ער ניט קענען האָבען סיידען נור ער וועט פּטור ווערען פון די הישפּאַנעריין, אויסרייסען זי פון זיין לעבען. און חנה׳לען האָט ער געוואָלט האָבען מעהר פון זיין לעבען. דאָס איז יעצט געווען זיין אַמביציע, זיין שטאָלץ, צו האָבען א ווייב, אן אייגען ווייב, און אן אייגענע מוטער, ווי יעדער מענש האָט — דערפאַר וואָס אלע האָבען זיך פערנומען אויף איהם. און צו חנה׳לען האָט ער געוואָלט קומען מיט א ריין הארץ און ריינע הענד.

לאַנג האָט ער געקעמפט מיט זיך, ביז איינמאָל איז ער געקומען צו דער הישפּאַנעריין און איהר אלץ פערטרויט. ער האָט גערעדט צו איהר ווי א ברודער צו א שוועסטער, ווי א מענש צו א מענש. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— מאַרי, מיר מוזען זיך צושיידען. איך געה אוועק פון דאַנען.

— וואָס רעדסטו, מאָטקע! — האָט דאָס מיידעל איהם אָנגעקוקט און געזאָגט מיט שרעק — דו געהסט חתונה האָבען? יע?

— יא, — האט מאטקע געענטפערט.

— פארוואס ?

— איך ווייס ניט. איך מוז. איך וויל. איך קען ניט אנדערש.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט. דער פערלאנג נאך חנה׳לען איז געלעגען אין זיינע אויגען. זיינע אויגען זיינען איהם בעטרערט געווארען, דאס מויל אויסגעקרימט און די נאז בלייך. דאס מיידעל האט איהם ליעב געהאט. זי האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט זיך געווארפען אויף איהם און ארייגעביסען זיך אין זיינע לי־פען מיט איהרע קרומע, שארפע צייהנדלעך :

— מאטקע, לעבען, איך וועל דיך ליעב האבען — וואס דו זאלסט ניט טהאן.

— האב מיך יא ליעב, האב מיך ניט ליעב. איך ווייס, מיין לע־בען איז ביי דיר אין די הענד. דו קענסט מיך ארויסגעבען צום פאל־קאווניק־קאמיסאר, אז איך האב קאנאריק׳ען גע׳הרג׳עט, און איך הייס אן אנדער נאמען, און איך האב א פאלשען פאספארט. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט. נאר חתונה האבען וועל איך מיט חנה׳לען, אפילו אז איך זאל וויסען יונגערהייד אין דר׳ערד צו פוילען. איך וועל חתונה האבען מיט איהר, דערנאך קענסטו מיך קיין סיביר אויף קאטארשנע ראבאטע שיקען, אז דו ווילסט. נאר חתונה האבען מיט חנה׳לען וועל איך.

עס האט זי ארומגענומען אן אייפערזוכט אויף מאטקע׳ס ליעבע. די אייפערזוכט אויף חנה׳לען האט יעצט געברענט אין איהר הארץ, אין איהר אינערליכעס, ווי אן עלעקטרישער שטראם וואלט זיך אין איהר אנגעצונדען. זי האט געביסען מיט איהרע קליינע צייהנדלאך אויף איהרע דינע ליפען, געבייזט די הענד און אנגעלעגט זיך פאר שוואכקייט אויף מאטקע׳ן :

— פארוואס קענסטו מיך ניט האבען מיט חנה׳לען ? גנב׳ע זי אוועק. די נאכט גנב׳ע זי, און גיב זי אין א הייזעל אריין. מיר ווע־לען אינאיינעם זיין אין איין „הייזעל" — מען וועט דיר א סך געלד געבען פאר איהר, מיר וועלען דיך ביידע ליעב האבען ; ביידע... אר־בייטען פאר דיר....

מאטקע איז בלייך געווארען. דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען

צו שלאָגען. אָפטמאָל האָט ער געקלעהרט דערפון אזוי צו טהאָן. געקלעהרט און ניט געוואַגט צו קלעהרען. טיעף אין זיך האָט ער דאָס געטראַכט, און יעצט זאָגט זי איהם די געדאַנקען ארויס. ער האָט געשוויגען, אין זיין הארץ האָט געקעמפפט דער יצר־טוב און דער יצר־הרע.

— איך וועל זי אָנרעדען, איך וויים שוין ווי אזוי מיט איהר צו רעדען; איך וועל שוין אזוי מאַכען, אז זי וועט בעשטעהען, דו וועסט זעהן זי וועט בעשטעהען... — האָט די הישפאַנערין פאָרטגעזעצט.

ער האָט מיט אמאָל דערזעהען זיין מאַמע, די רויטע זלאַטע, ווי זי זיצט און פעררירכט איהם די הויזען. און ער ליעגט א נאַקעטער אין ווינקעל פון קעלער. מען האָט איהם געשלאָגען, צובויילט. ליעגט ער און וויינט, און קוקט אויף דער מאַמע, ווי זי נעהט איהם די הויזען. ער האָט יעצט געזעהען איהר פּנים ווי דאַמאָלס, ווי עס רינען טרערען פון איהרע אויגען אויף איהר איינגעשרומפּען, אויסגעהאַקט ווי א זויל געזיכט, און ווי די ליפּען זיינען פערטריקענט און די אָדערען פון איהר הויטיגען האַלז ציהען זיך און ציהען זיך, ווי ביי א הוהן. און זי פערגלייזט די אויגען פונקט אזוי ווי א הוהן, וואָס דער שוחט האָט אריינגענומען אין זיינע קניען, איינגעבויגען דעם האַלז און געהט עס שחט'ען... און ער ווייסט ניט ווי אזוי דאָס איז געוואָרען — חנה'לע איז געוואָרען זיין מאַמע, און זיין מאַמע — חנה'לע.ביידע עפּעס איין נפש, איין מענש, און וועט ער חנה'לען שלעכטס טהאָן — וועט עס פונקט אזוי זיין, ווי ער וואָלט דער מוטער שלעכטס געטהאָן. זיין מוטער שלעכטס טהאָן... דיעזער געדאַנק האָט איהם אזוי אויפגעקאַכט, אז ער האָט אָן אלעם פערגעסען. ער האָט געוואוסט, אז זיין לעבען איז אין מאַרי'ס הענד — נור ער האָט ניט געקוקט דארויף, און מיט א געשריי האָט ער געגעבען א טאַפּיע מיט'ן פוס:

— שווייג! — וואָס מיינסטו, חנה'לע איז דו?! די מינוט קום... קום... קום! — האָט ער בעפוילען.

— וואוהין? — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט אימה.

— וואָס איז דיין עסק? וואָס האָסטו צו פרעגען? וואָס מיינסטו, כ'וועל דיך דאָ לאָזען מיט א פאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, וואָס זאָל פון דיר דאָס גאַנצע געלד אוועקנעהמען. קום, די מינוט קום. איך וועל דיך

שוין פיהרען. אין „אקוואריום“. אין קאפע שאנטאן אקוואריום. א שאנסאנעטקע וועסטו ווערען. וועסטו כאטש האבען עפעס פאר דיין ארבייט. ניט פאר מיר, ניט פאר מיר. איך דארף ניט דיין געלד. נאר פאר דיר, דו הערסט, זאלסט צו עפעס קומען, נישט זיך ארומוואלגער־רען אין הייזלעך.

ער האט פלינק איינגעפאקט איהרע זאכען אין קאסטען אריין. אריינגעווארפען די זיידענע וועש, די געוואשענע און ניט געוואשענע, די זיידענע קאפטאנעס, די זאקען, העמט און קאמאשען, און געשלעפט זי נאך דעם זעלבען אבענד אין קאפע שאנטאן אקוואריום, וואו ער האט זי פערקויפט דעם „דירעקטאר“, ווי מען פערקויפט א טהייערען הונד אדער א לייב־פערד — צוויי הונדערט און אכטציג רובעל האט ער אבגענומען פאר איהר.

פאר׳ן אוועקגעהען האט ער זי אנגענומען ביי דער האנד און גע־קוקט איהר אין די אויגען אריין, און דאן איהר געגעבען דאס אבגענו־מענע געלד:

— נא, נעהם עס צו. איך וויל דערפון גאר ניט האבען. פאר דיר, קויף דיר קאפעליושען.

די מויד האט דאס מעהר פערדראסען, ווי ווען ער וואלט זי גע־שלאגען. זי האט איהם צוריקגעווארפען דאס געלד אין פנים אריין:

— איך בין דיין נקבה, דו האסט מיך פערקויפט — עס איז דיין געלד. וואס גיסטו עס מיר?

מאטקע האט בעהאלטען דאס געלד אין טאש אריין, און געזאגט צו איהר אין דער שטיל.

— מיין לעבען איז אין דיין האנד: אז דו ווילסט, גיב מיך ארויס. האב איך זארג — וועל איך געהן נאך סיביר, אויף קאטארזשנע.

די מויד האט געשוויגען, נאר פערביסען מיט איהרע אויסגעטאק־טע שארפע צייהן אויף איהרע רויטע פערפיהרערישע ליפען...

.13
מאטקע ווערט א חתן.

עס איז אדורך געגאנגען א שטיקעל צייט און מאטקע איז אוועק אין גאנצען פון דער „אלטער שטאדט" און זיך אויפגע־האלטען אויפ'ן גרישבאוו ביים אייזערנעם טויער צווישען די פי־שערס, וואס ברענגען געפרוירענע פיש פון טיעף ראסיי. אויפ'ן גרשיבאוו האט מאטקע געהאט בשותפות מיט נאך א יונג א וואגען מיט פערד, וואס האבען איבערגעפיהרט די פיש פון די סטאנציע אין דער שטאדט אריין. צווישען די פוהרמאן־יונגען איז גוט בעקאנט געוועזען מאטקע'ס נאמען פון די „אלטע שטאדט", און מען האט מורא געהאט פאר איהם. דורך דעם האט מען איהם באלד אין די חברה „פי־שערס" אריינגענומען, צוגעלאזט איהם צום וואגען. נאר געשעהמט האט מען זיך שוין ניט מיט איהם. מען האט באלד פערגעסען זיין פראפעסיע, א חוץ דארט ביי א קריעג האט מען איהם אויפגעמישט זיין „יחוס". נאר מיט „יחוס" האט זיך ניט געהאט וואס צו שעהמען קיינער פון די פישער־יונגען, און מאטקע איז באלד געווארען אזא אנגעזעהנער מענש אויפ'ן „גרשיבאוו" ווי ער איז געוועזען אין דער „אלטער שטאדט". מאטקע האט שוין געהאט זיינע פאאר הונדערט רובעל שטעהן ביי פישער בעלי חבתים, און עס האט געהאלטען איהם צו נעהמען אין שותפות אריין צו די פיש.

דאס אלעס האט מאטקע געטהאן אויפ'ן וואונק פון מלך קאפע מאכער, חנה'לעס פאטער. צייט מאטקע האט געקראגען די פאאר הונדערט רובעל פון די מיידלאך וואס ער האט פערקויפט קיין בוע־נאס איירעס, האט איהם שוין דער איד ניט אפגעלאזט פון אויג. גע־זעהן, אז מאטקע סטאטיקט זיך און וויל ווערען אן ארענטליכער מענש — האט זיך דער איד איבערגעלייגט דאס מיט די אידענע, אז מאטקע וואלט גאר ניט געווען אזא שלעכטער חתן פאר חנה'לען:

— א יונג מיט א פּאָר הונדערט רובעל, ווער דאַרף דען וויסען, וואָס ער איז געוועזן, — וואָס איז ער, א מיידעל איז ער? א שלעכטען נאָמען קריגען? א מיידעל טאָר ניט — א יונג מעג אַלעס.

— קיין קינד אין די שירץ האָט ער ניט אהיים געבראַכט — לעגט די אידענע צו — און אזא איינער, אז ער ווערט א אַנשטענדיגער מענש, איז ער א פיינערער מענש. ער קען נאָך ווערען א שעהנער בעל הבית. און חנה'לען האָט ער ליעב ווי דאָס לעבען, די אויגען וואָלט ער זיך געלאָזט ארויסנעהמען פאר איהר.

— און, דער עיקר, פארגעס ניט, אז ער האָט זיינע אייגענע די שעהנע פּאָר הונדערטער, און אזא יונג נעהמט זיך צו עפּעס. ווער דאַרף וויסען פון וואַנען ער האָט זיין געלד? — אין פּאַס שטעהט עס ניט פארשריבען, — און געלד שטינקט ניט, מיין ווייב.

נאָר דער איד האָט מיט מאָטקע'ן ניט גערעדט דאריבער, חלילה, ער האָט זיך אפילו מיט איהם ניט געזעהן, אז קיינער זאָל גאָר ניט וויסען, אז קיינער זאָל גאָר ניט מערקען צי וואָס מאָטקע ציעלט. ער האָט אָבער שוין געהאַט זיינע מענשען, בעקאַנטע און פריינד וואָס האָבען מאָטקע'ן געפיהרט, געלערענט וואָס ער זאָל טהאָן. געווען איז עס טאַקע ברכיה דער קרעמער, דער חזן פון דער אַלטער שוהל, צו וועלכען מאָטקע איז געגאַנגען בעטען רעדען איהם א שידוך מיט חנה'לען.

— אזא יונג ווי דו, האָסט א פּאָר שעהנע הונדערט רובעל, וואָס דרעהסטו זיך ארום אין גאַס און טהוסט גאָר ניט — מען קען זיי פערלעבען, פער'שכור'ען מיט גוטע ברידער, גוטע ברידער פעהלען ניט. האָט איהם ר' ברכיה איינמאָל מוסר געזאָגט, ווען מאָטקע איז ווידער אין קרעמעל אריינגעקומען צו איהם, אז ער זאָל נאָך אַמאָל אהין געהן ריידען איהם דעם שידוך מיט חנה'לען, נאָך דעם ווי מאָטקע איז אוים קאָדעט געוואָרען.

— האָט ניט קיין מורא, איך וועל נישט טרינקען. חנה'לע זאָל אזוי לעבען. איך'ל נישט טרינקען, גוט היטען דעם גראָשען.

— ווילסט דאָך א חתן ווערען — דאַרפסטו זיך צו עפּעס נעהמען. געהט מען אויפ'ן גרשיבאָוו, מען זוכט א שותף, מען קויפט זיך א פערד, א וואָגען — וואָס טהוסטו דאָ? — דו דאַרפסט אוועק פון

דאַנען, אַז קיינער זאָל נישט וויסען ווער דו ביסט געווען, ווען און וואַס. — פערשטעהסט, האָט איהם ר׳ ברכיה גע׳עצה׳ט אויף מלך קאַפּע־מאַכער׳ס וואונק. און מאַטקע האָט געפאָלגט.

ערשט נאָכדעם ווי מאַטקע איז שוין געווען אַ שטיקעל צייט אוועק פון „אַלטען מארק״ און אַלע האָבען גהאַט פערגעסען אין איהם — און מאַטקע איז געוואָרען דער פישער יונג אויפ׳ן גרשיבאָוו — דענסמאָל ערשט האָט מען מאַטקע׳ן צוזאַמענגעפיהרט מיט חנה׳לען, אַז חתן כלה זאָלען זיך בעקענען. אָנגעפיהרט דעם שידוך האָט טאַקע ר׳ ברכיה, און יעצט האָט מאַטקע געהייסען „אַ פישער פון גרשיבאָוו, אַ געזונדער יונג, פריי פון מיליטער, מיט אַ פּאָאר הונדערט רובעל זיין אייגענס — האָט אַ וואָגען מיט אַ פּאָאר פערד״. מלך קאַפּע־מאַכער מיט זיין ווייב האָבען זיך געלאָזט רעדען דעם שידוך, און אויס־געפערעגט זיך וועגען חתן, ווי ער וואָלט געווען אַ פרעמדער, וואָס זיי האָבען איהם קיינמאָל נאָך נישט געזעהן... מען האָט אָבגעוו׳עדט דאָס „זעהעניץ״ אויף שבת. און שבת נאָך מיטאָג זיינען זיך חתן־כלה מיט די מחותנים צונויפגעקומען אויף די פּאַוויאַ גאַס צו דער כלה׳ס פעטער, ביי וועלכען מען האָט טאַקע חנה׳לען געהאַט בעהאַלטען פאַר מאַטקע׳ן. מאַטקע איז געזעסען אַ בלייכער, אַ דערשראָקענער, אין אַ נייעם קאָר־טענעם אַנצוג, ווי אַ חתן בחור און מורא געהאַט צו ריהרען מיט אַ אבר, מיט אַ האַנד, אַז ער זאָל נישט עפּעס צוברעכען אויפ׳ן טיש. געגען איבער איהם איז געזעסען חנה׳לע, אויך אַ בלייכע און דערשראָ־קענע, אין אַ נייע קליידעל אָנגעטהאָן. פערפלאָכטען די האָר אין צוויי צעפּ, און אַ רחמנות, און אַ חן האָט גערוהט אויף איהר קאָפּ.... מאַטקע האָט געקוקט אויף איהר און זיין האַרץ איז איהם אויסגעגאַנגען פאַר רחמנות אויף איהר.... עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זי איז אַ קליין, קליין פייגעלע, וואָס האָט נאָך נישט קיין פעדערען, ווי ער פלעגט אַראָבנעהמען פון די נעסטען פון די בוימער, ווען ער איז נאָך אַ קליינער יאַט געווען... און דאָס קליינע פויגעלע ציטערט אין זיינע הענד פאַר קעלט... און קלאַפּט מיט די קליינע פליגעלעך... און ער נעהמט עס און לעגט עס אריין צו זיך אין בוזים, אַז עס זאָל זיך אָנ־וואַרימען... אַזוי האָט ער אויך געוואָלט זי אריינגעהמען צו זיך אין אַקעטען בוזים אריין...

דאָס געשפּרעך איז אָנגעגאַנגען וועגען היימישע זאַכען. מען האָט

זיך בעקענט מיט'ן חתן. דער מחותן האָט געוואָלט וויסען, מיט וועמען ער איז זיך משדך, ווער זיין מחותן איז, — אויב דער חתן האָט נאָך א פאָטער, א מוטער.

— איך האָב א מאַמע, א טהייערע מאַמע, אזא גוטע מאַמע! ווען איך בין א קליין אינגעל געוועזן — אָט אזא קליינער יאָט — האָבען זיי מיך געוואָלט שלאָגען — האָט מיך די מאַמע נישט געלאָזט שלאָגען... און זי האָט מיר....

— און א טאַטען האָט ער אויך? האָט דער מחותן פלינק איבער־געהאַקט מאָטקעס רייד, וואָס זיינען נישט שעהן געווען פאַר די געסט ביים טיש.

— א טאַטען האָב איך אויך, נאָר איהם האָב איך ניט ליעב.

— וואו וואָהנען זיי?

— זיי וואָהנען אין א קליין שטעדטעל, אין וואַרשעווער גובער־ניע, אין זשאַכלין.

— און ווי רופט מען דעם חתן מיט'ן אידישען נאָמען? איך מיין, ווי הייסט ער? פרעגט דער שדכן.

— איך הייס מאָטקע.

— מאָטקע? — איך הער עס צום ערשטען מאָל.

— ניין. ווען איך בין געוועזן א קליין אינגעל האָט מען מיך גע־רופען מאָטקע — האָט זיך מאָטקע פלינק צוריקגעכאַפּט. איך הייס — אהרון ליב קאַנאַריק. איך האָב א פּאַס, אָט דאָ האָב איך איהם. און מאָטקע האָט ארויסגענומען דעם פּאַס.

— אהרון ליב, א גאַנץ אידישער נאָמען — האָט ר' ברכיה שדכן געזאָגט צום מחותן.

נור מאָטקע'ן האָט עס עפּעס געגעבען א ריס אין הארצען. דאָס ערשטע מאָל האָט ער דערפיהלט אז ער טראָגט א פרעמדען נאָמען פון א פרעמדען מענשען, און זיינעם האָט ער בעגראָבען... און דעם ער־שטען מאָל האָט ער אָנגעהויבען צוריק צו בענקען נאָך זיין נאָמען — קיינמאָל נאָך האָט ער נישט געפיהלט דאָס בעדערפעניש נאָך זיין נאָמען ווי יעצט, ווען ער געהט א חתן ווערען...

מאטקע האט געקלעהרט וועגען דעם און איז טרויעריג און שטיל געוואָרען.

— לאז מען זיי אליין לאזען, — ווינקט דער שדכן צום מחותן מיט די מחותנת'טע.

— יונגע־לייט, אפשר ווילען זיי זיך עפּעס זאגען וואס מיר טהאָרען ניט הערען. — קומטס, קומטס — האט די מוהמע גערופען די געסט אין אן אנדער שטוב אריין, פערשטעהענדיג פון מאטקעס שווייגען, אז מאטקע וויל מיט דער כלה אליין זיין.

אז מאטקע איז מיט דער כלה אליין געבליבען, איז ער נאך שטילער, בלייכער און דערשראקענער געוואָרען. דער יונג וואס האט צודריקט מיט זיינע הענד מענשען־לעבענס, איז הילפלאז געוואָרען בלייבענדיג מיט דער מיידעל אליין, און ניט געוואוסט קיין וואָרט אויסצורעדען, חנה'לע איז אויך דערשראקען געוואָרען. ער האט גע־הערט ווי איהר הארץ קלאפּט הויך. נור דאך האט זי פריהער געפונען ווערטער ווי ער. זי האט זיך אנגערופען:

— מן הסתם איז דאך מיר שוין בעשערט אזוי, אז איך זאל פאר איהם א כלה ווערען. מען זעהט דאך, עס איז א גאָט'ס זאך.

— און זי ווילען פאר מיר א כלה ווערען? פרעגט מאטקע בע־שיידען.

— איך וועל אלעס טהאן וואס דער טאטעשי און די מאמעשי הייסען מיר. זיי ווייסען בעסער וואס איז גוט פאר מיר, — זאגט חנה'לע מיט די אויגען צו דר'ערד.

— און זי ווילען פאר מיר א כלה ווערען? — פרעגט מאטקע נאך אמאל איבער.

— איך'ל איהם זאגען דעם ריינעם אמת. איך האב זעהר מורא, מיין הארץ שרעקט מיר זעהר.

— פאר וואס האבען זי מורא? — פרעגט מאטקע דערשראקען.

— זי ווייסען שוין פאר וואס איך האב מורא. איך האב מורא, אז זי זאלען נישט געהן אויף דעם זעלבען וועג וואס זי זיינען געגאנ־גען. גאָט טויג מיר שוין אזא לעבען. איז דאך גלייכער אז פון אונזער שידוך ווערט גאר נישט, איידער מיר געהן זיך פארבינדען פאר גאָט און פאר לייט.

(די מוטער האָט עס איהר געהייסען אַזוי זאָגען, כדי מאַטקע'ן בעסער צו מאַכען. נור דאָס מיידעל האָט ווירקליך מורא געהאַט פאַר מאַטקע'ן — און טרעהרען האָבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען).

מאַטקע האָט גאָר נישט געקענט ענטפערען. געוואָלט האָט ער זיך דאָ אַנידערלעגען צו איהרע פיס און איהר אַלעס דערצעהלען. דערצעהלען ווי מען דערצעהלט פאַר גאָט, פאַר אַ גרויסען רב, פון זיין יוגענד — און אַלעס וואָס ער האָט בעהאַלטען אין זיין הארץ, אז ער הייסט ניט קאַנאַריק נור מאַטקע, און אַז ער האָט אַ מענשען גע'הרג'עט וועמענס נאָמען ער טראָגט. ער האָט געפיהלט, אַז ער בעדאַרף איהר אַלעס דערצעהלען — נור עס האָט איהם געשטערט, וואָס אין די צווייטע שטוב זיינען מענשען. האָט ער געביסען די ליפּען, די הענד האָבען זיך ביי איהם געטרייסעלט, און געשטאַמעלט אונפערשטענדליכע ווערטער...

— חנה'לע... איך'ל שטאַרבען פריהער... אַ טויט זיך אָנמאַכען... אין וואַסער זיך וואַרפען איידער דיר שלעכטס טהאָן... אויף אַזוי פיעל שלעכטס טהאָן... איך'ל דיר זיין אַ געטרייער מאַן, חנה'לע, וועסט זעהען... און דער יונג האָט זיך צו־וויינט.

דאָס מיידעל האָט אויף איהם רחמנות געקריגען:

— וויינען זי נישט, איך גלויב איהן, אַז איך וואָלט איהן נישט געגלויבט וואָלט איך דאָך מיט איהן נישט קיין כלה געוואָרען...

מאַטקע האָט פלינק די אויגען אויסגעווישט און בעהאַלטען די טרעהרען, ווייל פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך טריט געהערט.

— געפּעלען זיך?

חתן כלה האָבען געשוויגען.

אין אָבענד זיינען געוועזן די תנאים. די תנאים האָט מען גע־מאַכט אין דער שטיל, נור מיט אַ מנין געבעטענע אידען. דער מחותן האָט ניט געוואָלט האָבען, אַז מען זאָל שוין וויסען אויף דער „אַלטער שטאָדט" אַז חנה'לע איז אַ כלה געוואָרען פאַר קאַנאַריק'ען. און אייגענטליך האָט ער געוואָלט נאָך די תנאים אָבלייגען, נאָר דער חתן האָט זיך זעהר געבעטען, אַז מען זאָל באַלד די תנאים שרייבען. אַז ס'איז געקומען צום אונטערשרייבען, האָט דער שדכן פאַר'ן חתן אונטערגעשריעבען:

אהרון ליב קאַנאַריק.

— מזל־טוב, אהרון־ליב, מזל־טוב! — האָט מען מאָטקע'ן צו־געוואונשען פון אלע זייטען.

נור א וואונדערליכע זאַך. צום ערשטען מאָל איז איהם דער נאָ־מען אזוי פרעמד פאָרגעקומען, און ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז ניט ער, נאָר קאַנאַריק איז א חתן געוואָרען פאר חנה'לען, ווייל מען האָט זיין נאָמען אונטערגעשריעבען אונטער די תנאים...

14.

מאַטקע איז זיך מתודה פאַר זיין כלה.

א גאַנצע וואָך האָבען זיך חתן־כלה ניט געזעהען. דערפאַר זיי־נען זיי שבת א גאַנצען טאָג געווען צוזאַמען. שבת האָט מאַטקע גע־געסען ביי חנה'לעס פעטער און חנה'לע איז דאָרט געווען א גאַנצען טאָג שבת. זיי זיינען אינאיינעם אויסגעגאַנגען שפּאַציערען, ניט אין זאַקסישען גאָרטען, וואו אַלע האָבען געקענט מאַטקע'ן, נור הינטער דעם אידישען האָספּיטאַל צום ציטאַדעל צו, וואו עס שטעהען די טאָ־פּאָלען, און וואו עס געהען די איינזאַמע פּאָארלאַך אין ווארשא, וואָס האָבען עטוואָס צו רעדען צווישען זיך און ווילען ניט אַנדערע זאָלען זיי שטערען... אין זאַקסישען גאָרטען און אין אידישען טהעאַטער האָט חנה'לע נאָך ניט געוואָלט געהן מיט איהם. זי האָט מורא געהאַט, מען זאָל דאָרט מאַטקע'ן ניט דערקענען.

דורך די פּאָאר וואָכען, וואָס זיי זיינען געווען חתן־כלה, זיינען זיי אזוי נאָהענט געוואָרען איינער צום אַנדערען, אַז די כלה האָט מאַטקע'ן געלערענט, ווי מען לערענט א קליין קינד, ווי ער זאָל זיך פיהרען, און מאַטקע האָט זי אין אַלץ געהאָרכט, אבי ער זאָל ווערען אַן אַנשטענ־דיגער מענש. זי האָט שוין אזוי ווייט געבראַכט, אַז מאַטקע איז יעדען שבת געגאַנגען מיט חנה'לעס פעטער אין די חברה אריין דאַווענען. מאַטקע האָט זיך אָנגעהויבען צו קליידען ווי א חתן־בחור — לענגליך. חנה'לעס א פּאָרטרעט, איינגעפאַסט אין מעדאַליאָן, האָט מאַטקע גע־טראָגען אין לאַטץ, און נאָך א פּאָרטרעט האָט ער געטראָגען אנגע־קניפּט אין די גאָלדענע קייט צום זייגער, וואָס חנה'לע האָט איהם געגעבען א מתנה. און פון די בעל־עגלה־יונגען, וואָס האָבען גע־האַלטען די פערד אויף גרזשיבאָוו, האָט ער זיך געהאַלטען פון דער־ווייטענס. ניט געגאַנגען מיט זיין אין שענק אריין ביער טרינקען.

און מעהר זיך גע׳חבר׳ט מיט די בעל־הבתים פישערס, וואס דאס איז מעהר כבוד און יחוס געוועז. ווארום אזוי האט חנה׳לע געוואלט. און וואס חנה׳לע האט געוואלט האט מאטקע געטהאן. ווארום זי האט עס געמאכט אין דער שטיל, כלה־ארטיג, ציערליך־מאניערליך, און האט אזוי געזאגט צו איהם:

— זעהען זי, אהרון ליב, זי זיינען דאך שוין א חתן, עס פאסט דאך נים.

— „זי“ זאגסטו מיר גאר, חנה׳לע... — האט זי מאטקע אנגענומען ביי דער האנד.

— נו, זאל שוין זיין „דו“, — האט דאס מיידעל געזאגט קאקעטיש, אראבגעלאזט די אויגען און געררויטעלט זיך.

און אט פאר די „אראבגעלאזענע אויגען“ און דאס רויטלען זיך פון חנה׳לען, און פאר דעם „דו“ וואס איז ארויסגעגאנגען פון איהר קליין מיילכעל און נאך קלענערע צייהנדלעך — פאר דעם אלעם איז מאטקע געוועזן אזוי ענטציקט, אז ער וואלט אלעס, אלעס פאר איהר געטהאן.

נור הייסען הייסט ער נאך ביי איהר „אהרון ליב קאנאריק“ און נים מאטקע. און ווען זיי געהען שפאציערען איינזאם צווישען די טאפאלען ביי דער ווארשאווער ציטאדעל צו דער ווייכסעל צו, פארנאכט, ווען די זון געהט אונטער, רופט זי איהם „אהרון ליב לעבען“. קרענקט עס איהם, און עס דאכט זיך איהם, אז נים איהם מיינט זי, נור קאנאריק׳ען, און ער איז נור קאנאריק׳ס שטעלפערטרעטער, און באלד וועט זיך קאנאריק אויפהויבען פון טונקלען טייכעל, וואו ער האט איהם אריינגעווארפען, און קומען אהער, און אננעהמען חנה׳לען ביי דער האנד — און ער וועט ווערען דער חתן. און זעצען זיי זיך אוועק אויף דער גרינער לאנקע, וואס איז אויפ׳ן בערגעל הינטער׳ן ציטאדעל, נעהמט זי זיין קאפ צווישען איהרע קאלטע הענדלאך און לעגט איהם אוועק אויף איהר שוים, און קושט מיט איהרע קאלטע ליפען און קאלט נעזעל, און זאגט „טהייערער אהרון ליב“, „הארציגער אהרון ליב — מיינער, מיינער“. מאכט מאטקע צו די אויגען און זאגט אין דער שטיל, פאר זיך, קוים, קוים מיט די ליפען: „מאטקע“... „מאטקע“... „מאטקע“...

איינמאל, אין א שבועות פארנאכט, דעם ערשטען טאג יום טוב,

איז מאַטקע אויסגעגאַנגען מיט זיין כלה שפּאַציערען. חנה׳לע האָט דענסמאָל געהאַט געמאַכט אויף יום טוב אַ נייע קליידעל מיט אַ וועס־טעלע ווי אַ אינגעל, און אַ ווייכען ווייבערשען קראַגען — וואָס איז דענסמאָל זעהר אין מאָדע געווען. האָט זי מאַטקע געזעהן אין נייעם קליידעל מיט דעם אינגעלשען וועסטעל און מיט דעם ווייבערשען קראַ־גען, האָט ער געמיינט אַז ער ווערט פערכאַפּט; אַזוי שעהן און טהייער האָט זי אויסגעזעהן אין דעם נייעם קליידעל. און מאַטקע איז אויך געווען אין אַ נייעם אַנצוג, וואָרום עס האָט שוין געהאַלטען נאָהענט פאַר דער חתונה, און מען האָט געהאַלטען אין איין איינקויפען אויס־שטייער. זיינען זיי ביידע אַרויס פאַרנאַכט שפּאַציערען, ווי געוועהנ־ליך, צום ציטאַדעל צו. אַ שבועות־טאָג איז דענסמאָל געווען. אַ גן־עדן. די בוימער בעקליידעט מיט בעז — עס האָט פּשוט פערכאַפּט דעם אָטהעם. אַרונטערגעקומען צום ציטאַדעל צו, ביי די גרינע טאַפּאָלען, האָט זיך פאַר זיי געעפענט אַ גרויסער הימעל איבער׳ן גרינעם פעלד. איין האַלבער הימעל איז געווען נאָך אין דער זון און דער אַנדער האַלבער הימעל האָט זיך שוין געבאָדען אין בלויען. און אָט איז דאָס בלויעכטס אַריינגעשוואומען אין די זון און אָט איז די זון אַריינגעשוואומען אין דאָס בלויעכטס. און ביים עק אויף יענער זייט ווייכסעל איז גאָר געווען אַ רויטער קאַבענדיגער טייך — אַ גיהנום. און אַזוי ליכטיג און פריי איז געווען איבער דער וועלט, אַז די פיס זיינען געוואָרען פליגעל, און עס האָט זיך געגלוסט צו טאַנצען. זיי־נען זיי אַנגעקומען צו לויפען צו זייער בעליעבט אָרט — צו דער גרינער לאָנקע, וואָס איז אויפ׳ן בערגעל הינטער די טאַפּאָלען, האָבען זיך דאָרט אוועקגעזעצט און אָפּגעשפּיעגעלט זיך אין׳ם בלאָטיגען טאָרף־זומפּעל, וואָס איז האַרט צווישען די טאַפּאָלען; האָבען גע־רעדט וועגען זייער חתונה, וועגען זייער צוקונפטיגען לעבען; האָבען געלאַכט און געפּרעהט זיך, ווי יונגע חתן־כלה. פּלוצים האָט זיך חנה׳לע אָנגערופען אַזוי:

— אהרון ליב, פאַרוואָס שיקסטו ניט נאָך דער מאַמען? איך וואָלט געוואָלט זעהען ווי די מחותנת׳טע זעהט אויס.

האָט זיך מאַטקע אָנגערופען מיט האַרצקלאַפּען:

— האָסט ליעב מיין מאַמען, חנה׳לע?

— געוויס האָב איך זי ליעב, וואָס פאַר אַ פראַגע איז דאָס?

ווענמען דען זאל איך ליעב האבען? זי איז דאך דיין מאמע, איז זי דאך מיין מאמע אויך.

האט מאטקע פערקרימט די ליפען פאר וועהטאג און האט אזוי געזאגט:

— מארגען שרייב איך אהיים א בריעף און שיק געלד, אז די מאמע זאל קומען.

— איך וויל דורכאוים, אז די מחותנת'טע מיט מיין מאמען זאלען מיך פיהרען אונטער דער חופה, אז ניט וועל איך האבען א געשטערטע חתונה.

האט מאטקע שוין געפיהלט, אז ער איז מיט איהר משפחה. אז חנה'לע איז געבוירען געווארען מיט איהם, און אז זי איז ניט זיין כלה, נור זיין משפחה, זיין נאהענטע משפחה — ווי זיין מאמע.

און אז חנה'לע האט זיך אנגערופען:

— אהרון ליב, איך האב פאר דיין מאמען אנגעגרייט א שעהנע מתנה, א שייטעל מיט א שווארצען קארעקאווען טוך — האט זיך מאטקע אוועקגעזעצט און אנגענומען חנה'לעס האנד און געזאגט אין דער שטיל:

— חנה'לע, איך הייס ניט אהרון ליב, איך הייס מאטקע. רוף מיך מאטקע, איך בעט דיך.

— מאטקע! — לאכט דאס מיידעל פרעהליך — געה שוין, געה שוין, דו לאכסט אוים מיר. וואס פאר א נאמען איז מאטקע? מאטקע פאסט פאר א גנב.

— איך לאך ניט, חנה'לע. איך טראג א פרעמדען נאמען.

— ווי הייסט דו טראגסט א פרעמדען נאמען? ווערלכער מענש טראגט דאס א פרעמדען נאמען? דו טרייבסט שפאס.

— איך טרייב ניט קיין שפאס, הארך אוים, חנה'לע, איך האב דיר שוין לענגסט געוואלט זאגען, חנה'לע, דיר בעדארף איך אלץ זאגען. איידער איך געה מיט דיר חתונה האבען, וויל איך אז דו זאלסט אלץ וויסען, פונקט אזוי ווי מיין מאמע. איך וויל דו זאלסט זיין מיין מוטער פון היינט מאל אן. אלעס זאלסטו וויסען.

דאס מיידעל איז שטיל געווארען און דערשראקען. זי האט דער־

פיהלט, אז מאַטקע געהט איהר פערטרויען עפּעס זעהר וויכטיגעס פון זיין לעבען. זי האָט זיך געשראָקען דערפאר. נור זי האָט געוואָלט וויסען דעם גורל, מיט וועלכען זי פערבינדעט זיך.

— חנה׳לע, זעהסט, אז דו האָסט פריהער אזוי גערעדט וועגען מיין מאַמען, האָב איך געזעהן, אז איך און דו זיינען משפחה, איך קען דיר אלעס פערטרויען. האָרך אוים, חנה׳לע. איך טראָג א פרעמדען נאָמען. פון א מענשען, וואָס איז שוין ניטאָ. וואָס לעבט שוין ניט. דער מענש האָט מיר שלעכטס געטהאָן, זעהר פיעל שלעכטס געטהאָן, און דער מענש האָט געהאַט א נאָמען און איך האָב ניט געהאַט קיין נאָמען. איך בין אנטלאָפען פון דער היים, ווען איך בין א קליינער אינגעל געווען, אָהן א נאָמען בין איך אַנטלאָפען. זי האָבען מיך געשלאָגען. האָב איך צוריק געשלאָגען, האָט מען מיך געזוכט, גע־וואָלט מיך איינזעצען, בין איך אַנטלאָפען. קיין פּאַס האָב איך ניט געהאַט, און אָהן א פּאַס איז אָהן א נאָמען. דו קענסט זיך אין דער וועלט ניט ווייזען — און דער מענש האָט יאָ געהאַט א נאָמען, און א פּאַס, איך האָב איהם מקנא געווען און געקלעהרט, ווי אזוי פון איהם דעם נאָמען מיט דעם פּאַס צוצונעהמען — — — געקלעהרט, גע־קלעהרט, ביז איך האָב עס געטהאָן...

חנה׳לע איז געזעסען, איהר האַרץ האָט הויך געשלאָגען. זי האָט ניט געפיהלט דעם נאַסען הויך, וואָס פאלט אויף איהר, זי האָט נור געפיהלט מאַטקע׳ס גרויסע אויגען, וואָס האָבען אָנגעצויגען איהרע אויגען און איהר פּנים ווי אן עלעקטרישע שוואַם, און זי האָט געפיהלט מאַטקע׳ס וואַרימע האַנד און אָטהעם.

— ...און אַמאָל, אז ער האָט מיר זעהר, זעהר שלעכטס געטהאָן — ער מיט זיינע חברים האָבען מיך געשלאָגען, ביז איך בין קראַנק גע־וואָרען, האָב איך געוואוסט, אז ער געהט אַנטלויפען מיט נאָך אימי־צען, האָב איך זיך מיט יענעם אָבגערעדט, אָבגעוואַרט איהם אין מיטען וועג ביינאַכט, און געמאַכט אזוי — אז ער זאָל פערשווינדען, פער־שווינדען פון דער ערד, און איך טראָג יעצט זיין פּאַס אויף מיין האַרץ, און איך רוף מיך מיט זיין נאָמען. האָב ניט קיין מורא, ער וועט שוין קיינמאָל ניט צוריקקומען. ער איז גוט בעהאַלטען אין א טייך מיט א שטיין אָנגעבונדען... קיינער ווייסט ניט. נור זיין נאָמען וויל איך מעהר ניט טראָגען. איך וועל פאָהרען אין מיין שטעדטעל אריין, וואו

איך בין געבוירען, איך וועל געבען די סטראַזשניקעס א סך געלד און וועל ארויסנעהמען א פּאַס אויף מיין אייגענעם נאָמען. איך וויל מיך רופען ווי מיין מאַמע האָט מיך גערופען: מאָטקע! איך וויל הייסען מאָטקע...

דער יונג האָט אָבגעהאַקט אין מיטען און חנה'לע איז געזעסען ווי איינגעטונקט אין א וואָלקען. איהר האַרץ און איהרע געפיהלען זיינען געוועזען פער'חלש'ט. און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אז זי שלאָפט, אז זי חלום'ט...

— שוין. יעצט ווייסטו אַלעס, אַלעס — האָט מאָטקע אָבגע־זיפצט — זאָג, זאָג, ווילסטו נאָך מיין כלה זיין? זאָג. א כלה מיט מאָטקע'ן, נים מיט קאַנאַריק'ען. קאַנאַריק איז געשטאָרבען, ער איז טויט... בעגראָבען... איך האָב איהם גע'הרג'עט, מיט מיינע הענד צודושעט... איך בין מאָטקע... מאָטקע... זאָג, ווילסטו מיט מאָטקע'ן א כלה זיין? האָב נים קיין מורא, אז נים, בין איך נישטאָ, געה איך אוועק, זעהסט מיך מעהר נים.

דאָס מיידעל האָט זיך פּלוצים אויפגעכאַפּט פון די לעצטע ווער־טער. זי האָט זיך ארומגעקוקט. די נאַכט איז שוין געלעגען איבער'ן ברייטען פעלד. פון דערוויייטענס האָט זיך געלויכטען דאָס ליכט פון דער שטאָדט, און פּלוצים איז איהר בעפאַלען אן אימה צו זיין מיט איהר חתן איינע אליין אין פעלד ביינאַכט. האָט זי אָנגעהויבען צו שרייען מיט אן אונמענשליכע שטימע:

— מאַמע! מאַמע! מאַמע!...

מאָטקע האָט זיך דערשראָקען פאַר איהר קול. ער האָט זיך אויפ־געכאַפּט און געזעהען וואָס ער האָט געטהאָן, אז ער האָט זיך ארויס־געגעבען. עס האָט איהם נים באַנג געטהאָן דערפאַר, פערקעהרט, ער איז צופריעדען געווען, וואָס יעצט האָט ער שוין גאָר נים אויפ'ן געוויסען.

— וואָס שרייסטו? מענשען וועלען זיך צוזאַמענלויפען. קום, איך וועל דיך צוריקפיהרען אין שטאָדט אריין. האָב נים קיין מורא, איך וועל דיר גאָר נים טהאָן.

— פאַרוואָס זאָל איך מורא האָבען? — האָט דאָס מיידעל זיך שוין געהאַט געפונען, און איבערלעגט זיך, אז עס איז בעסער ווייטער צו שפּיעלען די כלה — דו ביזט דען נים מיין חתן? פאַר מיין חתן זאָל

איך מורא האבען ? איך האב זיך נאר געהאט דערשראקען.

— חנה׳לע, חנה׳לע, וואס רעדסטו ? — האט זיך מאטקע אראב־געלאזט אויף דר׳ערד און אנגעהויבען איינגראבען זיין פנים אין איהר.

— קום, קום, — האט חנה׳לע געזאגט — עס איז שוין נאכט, די מאמע וועט אונרוהיג זיין. זי וועט ניט וויסען וואו מיר זיינען.

שווארץ און פעט איז געלעגען די פריהלינגס־נאכט אין דער לופט און איבער׳ן הימעל און אויף דער ערד. אין די נאכט איז אנגעקומען צו פליסען די שטילע ריחות פון די פערבארגענסטע בליהעכטסען, וואס האבען אויפגעעפענט זייערע יוגענד־קוואלען, און מען האט געהאט דאס געפיהל ווי הונדערט נאקעטע כלות זיינען איינגעשלאסען אין א פער־מאכטען גארטען און זיי בע׳שכור׳ען די לופט מיט דעם יונפרווי־גע־שמאק, וואס יאגט פון זייערע יונגע לייבער ארויס... און אין דער לופט פון דער נאכט האבען זיך געטראגען פערבארגענע שווארצע פלעקען אין דער לופטען, ווי שאטענס פון ניט געזעהענע געשטאלטען וואלטען פארביי שפאציערט פאר זייערע טריט. אין דער נאכט און אין דעם דופט זיינען חתן־כלה צוריק אין שטאדט אריין און האבען צווישען זיך קיין ווארט ניט אויסגערעדט...

.15

אים מחותנים׳שאפט מיט מאטקע׳ן.

אז חנה׳לע איז געקומען אהיים, האט זי א דערשראקענע, א צו־טראגענע אריינגערופען פאטער און מוטער אין א צווייטע שטוב אריין און מיט א ציטערענדיג הארץ און אן ערשראקענעם לשון דערצעהלט דעם סוד וואס מאטקע האט איהר פערטרויעט: אז ער טראגט אן אנדערען׳ס נאמען, פון א מענשען וועלכען ער האט גע׳הרג׳עט. מלך קאפע־מאכער, דערהערענדיג אזא שרעקליכע זאך, מיט וועמען זיין טאכטער איז א כלה געווארען, איז ער אויך פערציטערט געווארען. די ערשטע פאר מינוט האט ער גאר נישט געקענט רעדען, דאס ווייב האט זיך געבראכען די הענד און איז ארוים מיט א געוויין.

— שווייג, געדענק אין גאט, מען וועט הערען! — האט ער איהר געזאגט.

אז די ערשטע איבעראשונג איז אריבער, האט מען אנגעהויבען צו איבערקלעהרען וואס צו טהאן.

א לאנגע צייט האט זיך טאטע־מאמע אנגעקוקט שטום מיט בליקען, ביז חנה׳לע איז פלוצלונג ארוים מיט א גרוים געוויין.

— וואס וויינסטו, מיין קינד? דאנק גאט, אז ער האט עס דיר יעצט געזאגט — וואס וואלסטו געטהאן חלילה נאך דער חתונה?

מען האט געטרייסט חנה׳לען און מען האט זי אריינגעפיהרט אין א צווייטע שטוב אריין.

— די ערשטע זאך וואס מיר דארפען טהאן איז בעהאלטען חנה׳־לען פון איהם — האט די מוטער געזאגט, ווען זיי זיינען אליין גע־בליעבען.

— די ערשטע זאך דארפען מיר ארויפגעהן צום פאלקאווניק־קאמיסאר און איהם אלעס דערצעהלען, איהם אלעס זאגען, האט זיך דער פאטער אנגערופען.

— מלך, וואס רעדסטו!

— וואס דו הערסט. וואס ווילסטו, אז דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר זאָל עס געוואָהר ווערען אָהן דיר און דערנאָך זאָל ער דיך און די כלה אויך ארייגציהען מיט'ן חתן? — און גאָט ווייסט וואס עס קען זיך אויסלאָזען.

—וואס שרעקסטו מיך איבער? וואס זיינען מיר שולדיג? מיר האָבען געוואוסט?

— זעהסטו שוין, דורך דעם איז גלייכער אז מיר זאָלען ארויפגעהן צו איהם, צום קאָמיסאר חוואָסטאָוו און איהם אלעס דערצעהלען: פּאַני, אזוי און אזוי איז געווען. מיר האָבען ניט געוואוסט, די טאָכטער אונזערע איז א כלה געוואָרען פאר איהם. ווען מיר זיינען געוואָהר געוואָרען אזא זאך, זיינען מיר די ערשטע צו דיר געקומען צולויפען דערצעהלען, מיר זיינען ניט שולדיג.

— איך וויל נישט זיין דערביי, נישט פון אונזערע הענד זאָל ער פאַלען — בעט זיך דאָס ווייב.

— און אז דו וועסט עס איהם ניט זאָגען, מיינסטו, וועט ער עס ניט געוואָהר ווערען? ער וועט עס געוואָהר ווערען אָהן דיר. עס וועלען זיך שוין געפינען אזעלכע וואס וועלען איהם דערצעהלען, אז זי ווייסט, ווייסען עס אנדערע אויך. דער שטריק קומט פאר יעדען גנב. און אז עס וועט ניט זיין היינט, וועט עס זיין אין א יאָהר, אין צוויי, ווען דו וועסט שוין זיין משפחה מיט איהם און מען וועט דיך אויך ארייגשלעפּען און חנה'לען אודאי, זיין ווייב געווען — געוואוסט און ניט דערצעהלט. איך וועל ניט לאָזען אונגליקליך מאַכען מיין טאָכטער. איך וועל אויך גאָר ניט קוקען, איך געה שוין אריבער צו איהם, אָט יעצט, און דערצעהל עס איהם גלייך, איך וויל דערמיט ניט האָבען צו טהאָן, זיי זאָלען גאָר נישט קענען האָבען געגען אונזער קינד.

די לעצטע ווערטער האָבען די אידענע איבערצייגט אז עס איז נויטווענדיג ארויסצוגעבען מאָטקע'ן, כדי צו ראַטעווען זייער קינד. זי האָט שוין גאָר נישט געזאָגט נור שטיל געוויינט.

מען האָט ארייגגערופען חנה'לען, זי איז געווען בלייך און דערשראָקען און האָט ניט געוואוסט וואס עס איז געשעהן און וואס עס טהוט זיך מיט איהר.

— טאָכטער, וויין נישט — דאנק גאָט וואס עס האָט זיך אזוי

אויסגעלאָזט. דו ביזט גאָר ניט זיינע און ער איז ניט דיינער, תנאים איז נאָך ניט חתונה, ער איז א פרעמדער מענש.

חנה'לע האָט פון דעם אַלעם געוואוסט, אָבער עס האָט איהר שוין געהאַט געצויגען צו מאָטקע'ן. מאָטקע איז געווען דער ערשטער מאַנס־פּארשוין וואָס האָט זי געקושט.

— מיר מוזען, טאָכטער, פון זיך דאָס פּעקעל אַראָבוואַרפען אום מיר אליין זאָלען נישט אריינפאַלען, מיר מוזען ארויסקומען פון דעם, מיר האָבען דערמיט גאָר ניט צו טהאָן.

אז חנה'לע האָט דערהערט דאָס דער פאָטער פערלאַנגט פון איהר אז זי זאָל מיטגעהען מיט איהם צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר און איהם אַלעם דערצעהלען וואָס מאָטקע האָט איהר פערטרויעט, איז זי ארויס אין אזא געוויין, אז פאָטער און מוטער האָבען זיך דערשראָקען, אויב חנה'לע קעהר מאָטקע'ן ניט אָן מעהר ווי א כלה... דאָס מיידעל האָט איינגענאָרעט איהר פּנים אין איהרע הענד און זיך איינגעגראָבען אין גאָנצען אין קישען — און ניט געוואָלט קיינעם זעהען און קיינעם הערען.

— הינדעל, איך האָב מורא, איך האָב מורא אז מיר זיינען דער־אינען! דער יונג האָט אונז אונגליקליך געמאַכט.

— וואָס פאָלט דיר איין אויף מיינע שונאים'ס קאָפּ? א אונ־שולדיג קינד און דער יונג איז געווען צו איהר ווי א לערן בחור, ווי א רב'ס א קינד, אזוי איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר.

— איך האָב מורא אז מיר מוזען שוין שווייגען, עס איז שוין אונזער אונגליק. זעה, ווי די מויד וויינט, זעה.

— מלך בענקאָרט, געה אוועק פון מיר! לאָז מיך מיט'ן קינד אליין.

— ווער געוואָהר, הינדעל, ווער געוואָהר וואו מיר האַלטען. איז עס שוין נאָך אַלעמען, מוזען מיר שווייגען, איז אונזער בראָך, ווער געוואָהר — האָט דער איד געזאָגט, ארויסגעהענדיג אין א צוויי־טע שטוב אריין.

— טאָכטער לעבען, זאָג מיר, קינד, שעהם זיך נישט, איך בין דאָך דיר א מאַמע, קינד מיינס — האָט די מוטער גענומען דער טאָכ־טער'ס קאָפּ אויף איהר שויס.

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען, מאַמע־לעבען? איך האָב דיר שוין אַלעס געזאָגט.

— האָט ער דיר נישט געטהאָן קיין שלעכטס?

— ווער, מאַמע?

— מאָטקע.

— ניין, מאַמע־לעבען, ער איז אומגעגאַנגען מיט מיר ווי א חתן, ווי א פיין לערן־קינד. ער האָט מיר בלויז געגלעט איבער׳ן קאָפּ און מיר געזאָגט אז ער האָט מיך ליעב, זעהר ליעב. אַלעס וואָס איך האָב געוואָלט האָט ער געטהאָן. ער איז געגאַנגען מיט׳ן פּעטער אין בית המדרש אריין דאַווענען יעדען שבת. ער האָט זיך שוין נישט גע־חבר׳ט מיט יונגען. אַלעס האָט ער געטהאָן פאר מיר, ווייל ער האָט געוואָלט ווערען אן אָרענטליכער מענש, אז איך זאָל איהם ליעב האָבען און דאָס האָט ער מיר אויך דערצעהלט, אז איך זאָל שוין פון אַלעס וויסען, אום ער זאָל שוין גאָר ניט האָבען צו בעהאַלטען אין זיין הארצען פאר מיר. דערפאר האָט ער עס מיר געזאָגט.

— און ווייטער האָט ער דיר גאָר נישט געטהאָן? זעהסטו, מיין קינד, איז ער שוין מיט דיר אזוי נאָהענט אז אַלעס איז שוין פאר־פאַלען, וועלען מיר זיך מוזען קנייפּען אין די באַקען און שווייגען, איז עס שוין אונזער שאַנדע, מוז מען שטעלען א חופּה...

— ניין, מאַמעלע, איך האָב דיר שוין געזאָגט, אז ער איז זיך בעגאַנגען מיט מיר אזוי איידעל, אזוי שעהן ווי ער וואָלט נישט געווען דאָס, נור א לערן־קינד. ער האָט געזאָגט אז גאָט וועט איהם העלפען און ער וועט שוין האָבען די זכיה צו שטעהען מיט מיר אונטער דער חופּה, וועט ער זיין דער גליקליכסטער מענש.

— ער וועט שוין די זכיה האָבען, ער וועט שוין... גליקליך ביזטו מיין קינד וואָס דו האָסט זיך ניט געלאָזט פערפיהרען פון איהם. מלך — רופט זי אריין דעם מאַן — וואָס האָסטו געפּלאַפּעלט, וואָס האָסטו געוואָלט פון דער מיידעל? — ווי א לערן־קינד איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר. ער האָט זי איידעל בעהאַנדעלט.

— אויב אזוי, זאָל דאָס אַלעס אויסגעהען צו זיין קאָפּ! — זיי־נען מיר ריין דערפון. קום מיין קינד — די מינוט קום מיט מיר.

— וואוהין, טאַטע?

— צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאָוו — אלעס זאָלסטו איהם דערצעהלען, אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט. אלעס!

— טאַטע!...

— מיט געוואלד וועל איך דיך שלעפּען, מוזט דיך ראַטעווען, מיין קינד, וואָס קעהר ער זיך אָן מיט דיר? ער האָט דען חתונה געהאַט מיט דיר? אוים מחותנים׳שאַפט!... א פרעמדער איז ער. וואָס געהט ער אונז אָן? קום!

16.

מאטקע האט א נוטען שוטק־מלאך...

מלך קאפע־מאכער האט די טאכטער געשלעפט מיט געוואלד צום פאלקאווניק־קאמיסאר און שוין, ביינאכט. „ניט איבערנעכטיגען זאל עס ביי מיר!“ האט ער געשריען, אומזיסט האט חנה׳לע געוויינט זיך געבעטען ביים פאטער — דער איד האט זי געשלעפט, און חנה׳לע איז געגאנגען.

זיי האבען אבער דעם פאלקאווניק־קאמיסאר ניט געטראפען, ניט אין צירקעל און ניט אין דער היים. דער פאלקאווניק האט פערבראכט די אבענדען אין קאפע־שאנטאן „אקוואריום“. וואו עס איז אויפגע־טרעטען די בעריהמטע שפאנישע דראמען־טענצערין „דראטהעא“, וועגען וועלכער די ווארשאווער ציימונגען און די גאנצע ווארשאווער „קאוואלעריע“ האבען געשריעבען און גערעדט, אז זי האט די שעהנסטע פיס אויף דער וועלט...און פאלקאווניק־קאמיסאר כוואסטאוו איז גע־ווען מיט דער שפאנערין א גאנצער מחותן. ניט איינער פון די אפי־ציערען־וועלט האט איהם מקנא געווען די שלאנג־בויגענדע שפאנערין מיט איהרע בלייכע דינע פינגער און אויסגעאיידעלטע פיס, וועלכע גיסען זיך אין איהרע זיידענע זאקען, ווי אן אויסגעטאקטער בעכער מיט וויין... און מען האט זיך געהאלטען אין איין סוד׳ען פון וואנען די שפאנערין קומט, און פון וואנען פאלקאווניק־קאמיסאר כוואסטאוו איז מיט איהר אזא מחותן... דאס סוד׳ען זיך אבער און דאס ארט, וואס מען האט אנגערופען פון וואנען „די שעהנסטע פיס“ קומען, האט דער שפאנישער דראמען־טענצערין נאך מעהר רייטץ געגעבען. אלע האבען דעם קאמיסאר מקנא געווען און איהם בעגליקווינשט מיט „אזא נומער“. און פאלקאווניק־קאמיסאר כוואסטאוו איז אויף זיין „נומער“ זעהר שטאלץ געווען.

מלך קאפע־מאכער, ניט געפינענדיג דעם קאמיסאר ניט אין דער היים און ניט אין צירקעל, האט געשלעפט די טאכטער אין שאנטאן „אקוואריום" און אז דאס ווייב האט געפרואווט אברעדען, אז מען זאל עס אבלעגען אויף מארגען, האט דער איד גע׳טענה׳ט:

— נאר איינער, וואס פריהער איז בעסער פאר אונז. ביז מארגען ווער ווייס וואס עס קען זיך מאכען. אפשר וועט ער זיך איבערלעגען, חרטה האבען וואס ער האט זיך מודה געווען, אנטלויפען, אדער אונז נאך שלעכטס טהאן — אונז אויף ארייננשלעפען... אויף די הייסע שעה, אז ער ריכט זיך גאר ניט דארויף, דארף מען איהם פאקען.

און אז חנה׳לע האט געוויינט, האט דער איד דער אידענע איינגערוימט אין אויער:

— מען קען נאך כאפען פאר אזא מעשה געלד אויך. קאזנאטשייסטווא בעלוינט פאר אזא זאך, מיט א הונדערטער און אמאל מיט א פאאר. זי קען קריגען נדן דערפאר.

געגען דעם לעצטען ארגומענט האט די אידענע ניט געקענט ביישטעהען, און האט זיך אנגעהויבען בייזערען אויף דער טאכטער:

— חנה׳לע, וואס ווילסטו אונז אונגליקליך מאכען? דיך און אונז אויך — מיר מוזען ווי אם שנעלסטען דאס פעקעל פון זיך ארארבווארפען.

אבער אין שאנטאן „אקוואריום" האט מען זיי ניט ארייננגעלאזט. דער פאלקאווניק־קאמיסאר איז געווען פערנומען. עס האט פונקט אויפגעטרעטען אויף דער ביהנע „דראטהעא". זי איז געגאנגען אנגעטהאן אין א שווארץ זיידען קורץ שאנטאן־קלייד מיט קליינע בלישצענדע פעריל בעזעצט. מיט נאקעטע פיס, מיט צופלאשעטע שווארצע האאר האט זי געטאנצט אויף א ווייכע דראט, וואס איז געווען געצויגען איבער דער ביהנע. די מוזיק האט אויפגעהערט צו שפיעלען. אין זאאל איז האלב טונקעל געווען, און דער עולם האט זיך אויפגעשטעלט פון די פלעצער, און די דאמען מיט די אפיציערען פון זייערע לאדזשען. און אלעמענס בליקען זיינען געווען צוגעצויגען צו דער ביהנע, וועלכע איז געווען רויט בעלויכטען ווי מיט א בלוט־בעלויכטונג. די דראטמענטענצערין האט זיך נעגליטשט מיט איהר קליין שווארץ שירעמעל איבער דער דראט און געבויגען אזוי איהר בויזאמען שלאנגענדיגען קערפער, אז זי האט געקענט ארויסווייזען די „שעהנסטע פיס" אין דער

וועלט. די ביהנע איז געוועז פון הינטען אויס בעלויכטען רויטליך, און דאס קליידעל עקסטרא שווארץ, כדי די העלקייט פון די פיס זאל זיך בולט'ער אנזעהן. און די דראט איז געוועז אין דער הויך, כדי אלע זאלען קענען זעהן די פיס. די דאמען און די אפיציערען — אלע זיינען געוועז פערכאפט פון די ווייכע סאמעטענע מוזיק־ליניע, פון דעם עדעלען געבוי פון די פיס וואס האבען זיך געגאסען ווי ווייז אויס א בעכער. דורך די ווייסקייט פון די פיס האבען זיך ארויסגעצויגען די בלויע אדערען, וועלכע האבען אין דער בלוט־רויטער בעלויכטונג אנגענומען א רויטליכען קאליר, און די אדערען זיינען געוועז ווי שנירלאך בלוט, וואס ציהען זיך איבער די ווייכע ווייבערשע ווייסקייט פון פוס... אלע זיינען געוועז ענטציקט פון די רויטליכע אדערען; די דאמען נאך מעהר פון די הערען, און אלע האבען מיט א פריידענס־קרעכץ אויסגעשריען, ווען די דראטען־טענצערין האט פלוצלונג געגעבען א שפרונג אויף פון דער דראט אין דער לופט און עס האבען זיך איהרע פיס געשלענגעלט ווי צוויי ווייכע לאבענדזש־העלזער. אין א סעקונדע איז זי ווידער שטעהן געבליבען אויף דער דראט. אלע האבען געכאפט די שאמפאניער גלעזער אין די הענד און געבויגען צו איהר און געקרעכצט פאר פרייד, און זי האט אבגעענטפערט מיט א בויג פון איהר נאקעטען שעהנעם פוס...

דענסטמאל האט מען דעם פאלקאווניק־קאמיסאר, וועלכער איז געשטאנען נעבען דער ביהנע און געגעסען די דראטען־געהערין מיט די אויגען, אנגעזאגט, אז עפעס א איד מיט א טאכטער ווילען איהם זעהען. ער האט זיי געשיקט צום „טייוועל“, און ווייטער געוועז פערנומען מיט די קונצען־מאכערין.

אבער מלך קאפע־מאכער איז ניט אבגעטראטען.

— א גאנצע נאכט וועל איך דאווארטען, — האט ער געזאגט. ער האט מורא געהאט, אז טאמער חעט ער אהיים געהן און אבלעגען אויף מארגען, וועט דער יונג שוין פערשווינדען און וועט נור טראגען א האס אויף איהם. און עפעס אן אונפערשטענדליכע נקמה האט דעם אידען ארומגענומען, דוקא מאטקע'ן צו פאקען נאך היינט ביינאכט, ווען ער שלאפט און ריכט זיך גארניט דערויף. עס איז שוין ביי מלך דעם קאפע־מאכער געווארען אן אמביציע, א נקמה־געפיהל און ער האט עס געוואלט גלייך אויספיהרען.

באלד האט זיך דער פאלקאווניק־קאמיסאר מיט זייני׳ פריינד, א שטאבס־אפיציער און א ריכטער און נאך עפעס א ציווילנער, געפונען אין זייער קאבינעט, וואו זיי האבען מיט בלומען און שאמפאניער אין די הענד אבגעווארט די דראטען־געהערין. באלד האט „קרומאשאט־קא״, דער שעהנער יונג, וואס האט פערקויפט ציהרונג צו די שאנסאַ־נעטקעס, זי אריינגעטראגען אויף די הענד און דער פאן „דירעקטאר״ איז נאכגעלאפען שווער אטהעמענדיג. די געזעלשאפט האט זי עמפ־פאנגען מיט א הוררא. דער פאלקאווניק־קאמיסאר האט אנידערגע־קניעט פאר איהר און זי האט א לייכטען שפרונג געגעבען, געשטעלט זיך מיט איהרע נאקעטע פיס אויף זיין פליך און א שפרונג געטהאן אויף די ווייכע זאפא ארויף.

— נו, קרומאשאטקא, ווייז וואס דו האסט! — האט זיך דער פאלקאווניק־קאמיסאר אנגערופען.

— צוויי טהייערע רינגען מיט רויטע שמאראגדען, אויסגעקויפט פון פעטערבורגער לאמבארד, וואס די „קעניגין פון די פעריל״ האט פערזעצט.

— ווייז אהער.

און דער פאלקאווניק־קאמיסאר האט מכבד געווען מיט די רינ־גען דעם שעהנעם יונגען שטאבס־אפיציער, וועלכער האט אנידערגע־קניעט און אנגעטהאן די רינגען אויף די צוויי דיקע פינגער פון דער דראטהען־טענצערינס פיס.

דענסטמאל האט דער דיענער ווידער געמעלדעט דעם פאלקאוו־ניק־קאמיסאר:

— פאני פאלקאווניקו, דער איד וויל ניט אוועקגעהן. ער איז דא מיט זיין ווייב און זיין טאכטער. זיי זאגען, אז זיי האבען אייך מיט־צוטהיילען זעהר א וויכטיגע זאך.

— וואס ווילען די אידען האבען פון מיר? איך האב דאך זיי געזאגט, אז זיי זאלען קומען מארגען אין צירקעל.

— זיי זאגען, אז עס איז א זאך, וואס איהר דארפט היינט, שוין, וויסען, — האט אבגעענטפערט דער דיענער, וועמען מלך קאפע־מא־כער האט געגעבען טרינק־געלד.

— אפשר ווילען זיי דיר די טאכטער פערקויפען. זיי ווייסען

דאָך, אז דו ביזט א פּרויען־פּרעסער און דו האָסט ליעב שעהנע מיידלאָך, נאָך דערצו אידישע.

דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר האָט זעהר אָנגעשמעקט דער קאָמפּלי־מענט. ער האָט זיך אָנגערופען מיט א פערגניגענדען שמייכעלע:

— עפּעס א שעהנע טאָכטער האָט ער, דער איד?

— זעהר א שעהנע מיידעלע, א זשידאָווקעלע, א געשמאַקע.

— אויב אזוי, פיהר זיי דאָ אריין.

— ניין, ניין! ניט דאָ. געה דו ארויס צו זיי. דאָ איז א דאַמע דאָ, — האָט זיך דער ריכטער אָבגערופען, ווייזענדיג אויף דער טענ־צערין — אפשר איז עס פאר איהר אונאָנגענעהם.

— איך האָב מורא אייך צו לאָזען דאָ אליין מיט מיין שעהן פויגעלע — האָט זיך דער פּאָלקאָווניק אָבגערופען — איהר קענט דאָ אויף מיר פאר איהר שלעכטס אָנרעדען. פאר דיר האָב איך שוין ניט קיין מורא אַלטער תרח, — האָט דער פּאָלקאָווניק געזאָגט צום ריכטער — נור אָט פאר דעם יונגען שנעק — ווייזט ער אויפ'ן יונגען אָפיציער — זיי נעהמען ביי אונז אלע פויגעלעך אוועק, די יונגע שנעקעס.

— אויב אזוי, פּאַני פּאָלקאָווניקו, קענט איהר זיי דאָ עמפּפאַנגען — ווייזט דער דירעקטאָר אויף א צווייטען צימער מיט גלעזערנע שויבען, וואָס האָט זיך אָנגעשלאָסען ביים קאַבינעט — אי דער קאָ־מיסאר וועט זיין נאָהענט צו זיין פויגעלע, און אי ער וועט קענען די אידען עמפּפאַנגען.

— פיהר זיי דארט אריין אהין! — האָט דער פּאָלקאָווניק בע־פוילען דעם בעדיענטען.

דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר איז אריין אין דער צווייטער שטוב צו די אידען, וואָס מען האָט איהם אריינגעבראַכט, און דער עולם איז גע־ווען פערנומען מיט טרינקען. דער דירעקטאָר איז געגאַנגען ברענגען עפּעס א נייע מארקע שאַמפּאַניער, און „קרומאשאַטקאַ“ איז גע־גאַנגען האַנדלען אין די אַנדערע קאַבינעטען. די דראַטען־טענצערין, וועלכע איז איצט געווען די קעניגין פון די צוויי הערצען, וואָס זיינען איבערגעבליבען מיט איהר, האָט מיט ביידע קאָקעטירט, און האָט ביי־דע געריי‍צט, ניט פאר לוסט, נור אויס געוואָהנהייט און צו ערגערען

דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר. זי האָט געלאַכט און געוויזען איהרע קליי־נע שאַרפע ווייסע צייהנדלאַך, פון וועלכע דער ריכטער איז שיער ניט פון זינען אראָב.

פּלוצים האָט זי דערהערט פון דעם צווייטען צימער, וואוהין דער פּאָלקאָווניק איז אריין, א געוויין פון א יונג מיידעל. די דראָמען־טענצערין, וועמען עס איז בעקאַנט פאַרגעקומען אי די שטימע, אי דער געוויין, איז געבליבען זיצען ווי פערגאַפט. זי האָט זיך אויפגעהויבען, לייכט אונטערגעשפּרונגען צו דער טהיר, פּאַמעלאַך זי אויפ־געעפענט און אריינגעקוקט. זי האָט געזעהן ווי חנה'לע שטעהט א וויינענדיגע פאַר'ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר און פערהילט זיך מיט א טי־כעל די אויגען. און דער פּאָטער שטעהט איבער איהר און שרייט:

— דערצעהל אַלעס דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, ווי פאַר א פּאָטער דערצעהל איהם אַלעס, וואָס דער חתן דיינער האָט דיר געזאָגט, אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט אין דער היים.

די דראָמען־געהערין האָט שוין פון אַלעם געוואוסט. זי איז בלייך געוואָרען, דערשראָקען. באַלד האָט זי צוגעקלאַפּט די טהיר און איז צוריק אוועק צו די געסט.

— ווי א פרוי איז נייגעריג! דערהערט א פרוי א שטימע, איז זי שוין דאָ.

— דאָס איז זי אויפערזיכטיג אויפ'ן פּאָלקאָווניק, ער זאָל זיך קיין אַנדערע ניט נעהמען, ניט וואָהר? — האָט דער ריכטער זי אָנ־גענומען ביי דער האַנד.

— וואָס דען, אויף דיר זאָל איך זיין אויפערזיכטיג, מיט דיין פליך אויפ'ן קאָפּ? — האָט זי געפּאַטשט מיט איהר האַנד אויפ'ן ריכטער'ס קאָפּ און געלאַכט.

זי האָט געוואוסט, אז דרינען האַנדעלט זיך וועגען מאָטקע'ן. און איין זאַך איז איהר מיט אמאָל קלאָר געוואָרען — זי מוז מאָטקע'ס לעבען ראַטעווען. די ערשטע זאַך אויפהאַלטען דעם קאָמיסאַר ביז טאָג, ביז מאָטקע וועט פון דער היים אוועק, אז מען זאָל איהם שוין ניט געפינען.

זי האָט געכאַפּט א פלאַש שאַמפּאַניער, אָנגעגאָסען די גלעזער, און געשריען צו די הערען: טרינקען! און כדי דעם פּאָלקאָווניק אייפערזיכטיג צו מאַכען, האָט זי איהרע נאַקעטע פיס אוועקגעלעגט

אויף דעם יונגען אָפיציערס שויס. זי האָט איהם געגלעט מיט איהרע פיס, און דער יונגער אָפיציער האָט זי געקושט אין די פיס.

באַלד איז אריינגעקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר א רויטער, אַן אָבגעקאָכטער, געדרעהט זיך די וואָנצעס און גערעדט ווי צו זיך:

— זעהר א וויכטיגע זאַך, אינטערעסאַנט... אינטערעסאַנט... מען דאַרף באַלד אָנהייבען צו טהאָן...

מאַרי האָט איהם ניט געהערט. זי האָט מיט איהרע נאַקעטע פיס ארומגענומען דעם יונגען אָפיציער ווי מיט צוויי לייכטע הענד.

— וואָס געהסטו טהאָן? זעהסט, דאָ האַלט עס מיט דיר אין סכנה — ווייזט דער ריכטער אויף מאַרי׳ס פיס...

— ברודער, די פּפליכט רופט... אַלערערשטענס דאָס געזעץ, דער־נאָך דאָס פערגעניגען. זעהר אינטערעסאַנט, אָ־וואָ, א וואוילער חתן, — זאָגט דער קאָמיסאר פאר זיך און קלינגט נאָכ׳ן דיענער.

— וואָס, ביזט משוגע געוואָרען? וואוהין געהסטו? און דו לאָזט זי איבער דאָ מיט דעם? איך, ברודער, בין דאָ אַן איבריגער. אז זיי זיינעןביידע, זעהען זיי מיך גאָר ניט, — זאָגט דער ריכטער.

— זאָל ער געהן, זאָל ער געהן, און איך וועל פאר אייך, מיינע הערען, דאָ אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ, וואָס דער רעזשיסער האָט מיך אויסגעלערענט. ווארט אביסעל, זאָל ער פריהער אוועקגעהן, — רופט זיך אָן מאַרי. געכאַפּט דעם יונגען אָפיציער׳ס גלאָז, גע־טרונקען פון זיין גלאָז און דערנאָך עס איהם געגעבען אין מויל אריין.

— שעהן זעהסטו אויס, כוואָסטאָוו! הפּנים מיר זיינען ביידע אַלט. מיר ביידע טויגען שוין אויף טויזענד כפּרות, — האָט געלאַכט דער ריכטער, וועלכער איז שוין האַלב־שכור׳לעך געווען.

— אויב אזוי, געה איך ניט ביז דו וועסט ניט אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ. פאר מיר האָסטו איהם נאָך ניט געטאַנצט; פאר זיי געהסטו איהם שוין טאַנצען!

— און איך וועל ניט פריהער טאַנצען, ביז דו וועסט ניט אוועק־געהן, געה, געה!...

— אָ, שעהן. שעהן, כוואָסטאָוו, א בראָך נאָך דיינע יאָהרען! — האַלט אַלץ אין איין לאַכען דער אַלטער ריכטער.

— און איך וועל ניט פריהער געהן, ביז דו וועסט ניט טאנצען — שפארט זיך כוואסטאוו — און — געה צום טייוועל! — שרייט ער צום דיענער, וועלכער איז אריינגעקומען אויף זיין רוף.

— און איך וועל ניט טאנצען אז דו וועסט דא זיין, — רייצט זיך אלץ מיט איהם די דראטען־געהערין. — כוואסטאוו, געה דערלאנג מיר א קישעלע! — בעפעהלט זי איהם מיט א געביעטערישען טאן.

כוואסטאוו האט איהר דערלאנגט א קישעלע און געבליבען שטעהן.

— און יעצט געה ארויס, געה צו דיינע פליכטען.

— איך וועל ניט געהן, איך וועל דא זיין, — האט ער זיך איינגעשפארט.

— אויב אזוי, שיק דיינע אידען צום טייוועל און זעץ זיך אוועק ווי א מענש. האסט געסט פערבעטען, און יעצט לאזטו מיך אליין מיט זיי. א שעהנער קאוואליער ביזטו, — נעהמט זי איהר זיידען געשטיקט טיכעל צו די אויגען.

— דאס איז רעכט, זי האט רעכט, כוואסטאוו, — האט דער ריכטער און דער אפיציער צוגעשטימט — געה בעט זי איבער.

— איך וויל ניט, איך וויל ניט! — האט מארי געשריען.

— זעהסט וואס דו האסט אנגעמאכט, כוואסטאוו, מיט דיינע אידען? זי האסטו בעליידיגט און אונז האסטו דעם אבענד פערשטערט.

— שולדיג! — האט זיך כוואסטאוו געקלאפט אין הארץ — דאס געזעץ פערלאנגט, און די פליכט רופט. זאל זי צוזאגען, אז זי וועט טאנצען דעם שלאנגען־טאנץ, שיק איך די אידען צום טייוועל און איך בלייב.

אין א פאאר מינוט ארום איז כוואסטאוו געשטאנען ביי דער טהיר און גערעדט מיט מלך קאפע־מאכער. ער האט גערעדט הויך, כדי דער ריכטער און דער אפיציער זאלען הערען, אז עס איז א וויכטיגע זאך:

— דו געה אהיים, און זאג קיינעם, קיינעם קיין ווארט ניט דערפון. מארגען. ווען קומט ער צו דיר, צו דיין טאכטער?

— ער קומט יעדען פארנאכט נאך דער ארביים. אזוי ארום זעקס א זייגער.

— דאָס איז גוט. איך וועל איהם שוין דאָרט ביי דיר אָבוואַר־טען מיט מיינע לייט. אי לייכט וועט עס זיין, אי אָהן סקאַנדאַלען. פערשטאַנען?

— פערשטאַנען, — האָט דער איד געענטפערט.

— געה אהיים, און דערצעהל קיינעם קיין וואָרט ניט, און דו וועסט פון מיר בעלוינט ווערען דערפאַר.

מארי האָט גוט אויסגעשפיצט די אויערען, אז קיין וואָרט זאָל איהר ניט פערלוירען געהן פון דעם וואָס דער קאָמיסאַר רעדט מיט מלך קאַפּע־מאַכער. זי האָט שוין אַלעס געהערט און פון אַלעס געוואוסט.

— אַ וויכטיגע זאַך, אַ אינטערעסאַנטע זאַך, — האָט דער קאָ־מיסאַר געזאָגט צו זיינע געסט — בעדאַרף געהן, דאָס געזעץ רופט. נור דאָס האַרץ לאָזט ניט, — ווייזט ער אויף מאַרי'ן — געמאַכט אזוי, אז אי דאָס האַרץ איז רוהיג און אי דאָס געזעץ וועט ניט ליידען. קאָפּ דאַרף מען נור האָבען, דאָס איז אַלעס. נו, יעצט, מיין קעצעלע, דאָס טאַנץ. מיר קומט...

— יאַ, ער האָט רעכט, איהם קומט, — האָבען אַלע מיטגעשטימט.

— ער האָט נאָך צייט, זאָל ער טרינקען. מיר אַלע האָבען גע־טרונקען, ווען ער האָט געהאַט צו טהאָן מיט עסקים.

— דאָס איז וואהר, כוואָסטאָוו; דו האָסט מזל, זעהסט ווי זי זאָרגט וועגען דיר.

— דאָס איז אַלץ מיין האַרץ שולדיג. אַ גוטע האַרץ — זאָגט ער אליין אויף זיך.

אין אַ שטונדע אַרום זיינען זיי שוין אַלע געווען שכור. דאָס „געזעץ" און די „גערעכטיגקייט" אין די געשטאַלטען פון קאָמיסאַר כוואָסטאָוו און פון דעם ריכטער האָבען געקניעט פאַר דער דראָטען־געהערין, און זי האָט געגאָסען ווין אויף זייערע ביידענס פּליכען, פאַר וואָס דאָס „געזעץ" און די „גערעכטיגקייט" האָבען איהר די הענד גע־קושט.

דערנאָך האָט זי אויסגעפיהרט דעם שלאַנגען־טאַנץ, וועלכער איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס דאָס מיידעל האָט זיך געשטעלט אויף די הענד מיט די נאַקעטע פיס אין דער הויך, און איהרע פיס, ווי צוויי

בלייבע העלזער פון לאבענדזשעס, האָבען זיך געשלענגעלט איינער אין אנדערען. די פיס האָבען געהאלזט, געליעבט, געגלעט און געקושט ווי הענד... אזוי האָט זי זיי אָבגעהאלטען א גאַנצע נאַכט, ביז אין גרויסען טאָג אריין, און האָט זיי אָבגעלאָזט שכור פון וויין, ליעבע און רייץ.

קוים האָט זי נור כוואַסטאָוו׳ן ארויסגעלאָזט פון איהרע אָרעמס, אין וועלכע זי האָט איהם געהאלטען איינגעוויעגט ביז׳ן שפעטען מאָרגען אריין, איז זי ארויס אויף דער גאס, געכאַפּט א דראָשקע און געלאָפען זוכען מאַטקע׳ן.

אין דער היים אויף זיין וואָהנונג האָט זי איהם שוין ניט געפונען...

.17

חנה׳לע פאר וואס?...

מאטקע האט זיך אויפגעכאפט דעם מארגען א פרישער און א נעי־זונטער. דאס וואס ער האט נעכטען געעפענט זיין הארץ פאר חנה׳לען, און זי וויים שוין אלעס, אז ער איז ניט קאנאריק, נאר מאטקע — דאס האט איהם געמאכט ווי ניי געבארען. אפילו עס זאל איהם אלעס קאסטען, האט ער זיך געטראכט, אפילו אז זי זאל ניט מעהר מיט איהם וועלען א כלה זיין און אפלאזען דעם שידוך, נאר דאס וואס זי ווייסט שוין פון אלעם — דאס האט איהם גליקליך געמאכט. עס האט זיך איהם געדאכט, אז ערשט צייט נעכטען, צייט ער האט זיך פאר איהר מתודה געווען, איז ער מיט חנה׳לען א חתן געווארען. צוערשט איז קאנאריק א חתן געווען, קאנאריק איז מיט חנה׳לען שפאציערען גע־גאנגען. פון נעכטען אן האט ער קאנאריק׳ען צוריק אריינגעווארפען אין טייכעל, וואו ער איז געלעגען און מאטקע איז מיט חנה׳לען א חתן. מאטקע וועט מיט חנה׳לען חתונה האבען און דאס איז ער, מאטקע.

מיט דעם געזונטען ווילען פון א מענשען וואס מאכט זיך זיין צוקונפט מיט זיינע אייגענע הענד האט זיך מאטקע פריהער אויפגע־כאפט היינט ווי אן אנדערש מאל צו דער ארבייט. ער האט איינגע־שפאנט זיינע פערד און ארפגעלאזט זיך צו דער באהן אפנעהמען א וואגאן געפרוירענע פיש, וואס זיינען געקומען פון רוסלאנד פאר א סוחר. עס האט איהם היינט געשמעקט די ארבייט און ער האט גע־קלעהרט וועגען דעם ווי ער וועט פארנאכט געהן צו חנה׳לען און זי בע־טען, אז זי זאל שרייבען א בריעף צו זיין מאמען, אז זי זאל קומען קיין ווארשא. אבער ניין, „אפשר איז בעסער איך זאל אליין אין קליי־נעם שטעדטעל פאהרען און ארויסקריגען א פאס פון נאטשאלסטווא פאר געלד", האט ער געטראכט. ער האט זיך געוואלט וועגען דעם אלעם

איבערלייגען און איבערעדען מיט חנה'לען. און ווי אזוי זי וועט איהם עצה'נען, אזוי וועט ער טהאָן.

נאָר אזוי ווי מאָטקע איז אָנגעקומען מיט זיינע פערד אויפ'ן גרזשיבאָוו צום סוחר, האָבען איהם זיינע חברים, די פוהר־יונגען, דער־צעהלט, אז עפּעס א נקבה, פון די „ריכטיגע נקבות“ אין א דראָזשקע, האָט זיך געפרעגט אויף איהם און זוכט איהם ארום. מאָטקע'ן איז געוועזען א וואונדער, וואָרים צייט ער האָט אריינגעגעבען די דראָטען־געהעריין אין שאנטאַן „אקוואריום“ האָט ער זי ניט געזעהן. און דאָס קען דאָך ניט זיין קיין אנדערע ווי מארי, ער האָט אויסגעשפּיגען און געזאָגט „א בייזער חלום אויף איהר קאָפּ“ און ווייטער זיך גענומען צו דער ארבייט, אויסלאָדענען די פיש. ערשט א דראָזשקע איז צוגע־פאָהרען צום וואָגען, ביי וועלכען ער איז געשטאַנען, און מאָטקע האָט בעמערקט א בעקאַנט פּנים שטאַרט ארוים פון די דראָזשקע און ווינקט צו איהם.

— א בייזער חלום אויף דיין קאָפּ! — האָט ער זיך געטראַכט, דערקענענדיג מארי'ן — וואָס וויל זי פון מיר? און ער איז צוגעגאַנגען צו דער דראָזשקע געוואָהר ווערען, וואָס זי האָט צו איהם.

ראַטעווע דיר דאָס לעבען ווי אם שנעלסטען! — פאַליציי זוכט דיך, כוואַסטאָוו ווייסט פון אלעס.

מאָטקע איז בלייך געוואָרען, פערביסען מיט די ליפּען און גע־פרעגט רוהיג:

— וואָס, דו האָסט מיך ארויסגעגעבען?

— איך נישט, דיין כלה, חנה'לע, איז געוועזען נעכטען מיט איהר פאָטער ביי כוואַסטאָוו'ן און איהם אלעס דערצעהלט.

— וועמען דערצעהלסטו מעשיות? — לאָז דיר א פייער אין דיינע אויגען אריין! חנה'לע האָט געזאָגט? אז דו האָסט גאָר ניט געזאָגט, האָט קיינער ניט געזאָגט.

— אָבער געדענק אין גאָט, פאַליציי זוכט דיר! כאַפּ א דראָזשקע און פאָר נאָך מיר, איך האָב ביי מיר געלד, מיר מוזען ארוים ווי אם געשווינדסטען פון דער שטאָדט.

— אהא, אזוי מיינסטו? איך פערשטעה דיינע שטיק, ווילסט מיך אוועקנארען פון חנה'לען? אנטלויפען מיט דיר? יעצט דארפסטו שוין מעהר ניט זאָגען, יעצט ווייס איך שוין אלעס. וואָס, כוואַסטאָוו איז

פאר דיר ניט גוט ? — האסט דאך אזעלכע טהייערע אויערינגען אין די אויערען, און אונטער די אויגען...

— מאטקע, געדענק אין גאט, עס איז ניטא קיין צייט צו רעדען.

— איך וויל דיר ניט אוועקנארען. איך וויל, אז דו זאלסט זיך ראטעווען און זאלסט מיך ראטעווען — כוואסטאוו וויסט פון אלעס — חנה'לע האט איהם אלעס דערצעהלט.

— שווייג, זאג איך דיר, ווארים איך פאטש דיך אויס אין מיטען דער גאס. — איך געה שוין ארויף צו חנה'לען, איך וועל זי אלעס פרעגען. פרעגען אויב זי האט דערצעהלט.

— וואס טהוסטו ? — ביי חנה'לען ווארט דאך אויף דיר די פאליציי.

— שאדט ניט, אז חנה'לע וויל, אז איך זאל זיך איבערגעבען דער פאליציי, וועל איך זיך איבערגעבען דער פאליציי. איך האב קיין מורא. אז דו האסט מיך נאר ניט ארויסגעגעבען, האט מיך קיינער נישט ארויסגעגעבען און חנה'לען לאז אב, איך בעט דיך, ווארים די חאלערע וועט דיך כאפען אויפ'ן ארט. העי, דראזשקארזש ! — האט ער צוגערופען א דראזשקע.

— וואוהין ווילסטו פאהרען ?

— דאס איז ניט דיין עסק. דו פאהר צו כוואסטאוו'ען. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט — אויף וואס פאר א שטיקעל זי איז געפאלען ! מיט וואס פאר א סטראשונקעס זי האט מיך געוואלט אפשלאגען פון חנה'לען !

— העי, דראשקארזש, אויף די פאוויא גאס !

עס האט ניט געהאלפען, וואס די קונצען מאכערין האט איהם פערשטעלט דעם וועג, געווארפען זיך צו זיינע פיס אין קאררידאר אויף פאוויע גאס און געבעטען זיך ביי איהם, אז ער זאל זיך ראטעווען דאס לעבען, זיינס און איהר'ס און זאל אנטלויפען מיט איהר שוין גלייך. אבער וואוהין וועט ער אנטלויפען אהן חנה'לען ? — וואס איז די וועלט און דאס לעבען אהן חנה'ען ? — ער האט זי אפגעשטויסען פון זיך, געשלאגען זי, און געשריען :

— איך געה ארויף צו איהר, איך האב ניט קיין מורא. אז זי וויל מיך איבערגעבען אין דער פאליציי, לאז זי מיך איבערגעבען.

ביי'ם פעטער, וואו חנה'לע האט זיך אויפגעהאלטען, האט מען

זיך אַזוי פריה אויף מאַטקע'ן נישט געריכט. דער פעטער וועלכער האָט פון אַלעם געוואוסט, האָט צוזאַמען מיט חנה'לעס פאָטער צוגעגרייט מאַטקע'ס פאַנגען ערשט אויף שפּעטער, ווען מאַטקע קומט, ווי תמיד, פאַרנאַכט, און חנה'לע האָט געזאָלט פון הויז אַוועקגעהן פריהער, און פּאָליציי האָט בעדאַרפט דאָרט וואַרטען. דער פעטער איז צומישט געוואָרען, דערזעהענדיג מאַטקע'ן. אָבער ער האָט זיך באַלד געפונען און פערשטעלט זיך פאַר מורא און פאַר כיטרעקייט ווי ווייט ער האָט געקענט.

— וואָס איז די מעשה עפּעס אַזוי פריה היינט?

— איך האָב עפּעס איבערצורעדען מיט חנה'לען. חנה'לע איז דאָ?

— וואו דען זאָל זי זיין? — האָט דער פעטער געשמייכעלט און גערופען אין צווייטען צימער אריין.

— חנה'לע, חנה'לע, זעה נאָר וואָס פאַר א אונגעריכטען גאַסט דו האָסט.

חנה'לע האָט געהאַלטען אין מיטען אָנטהאָן זיך, און געהערט אז מאַטקע איז דאָ, האָט זי ניט געוואָלט ארויסגעהן.

— זי טהוט זיך אָן דאָרטען, זי קומט באַלד ארויס — וואַרט נור א מינוט, איך קום באַלד ארויף — האָט דער פעטער זיך אָפּגערופען. — לאָה, לאָה, גיב אריין א גלעזעלע טהע, זעה וואָס פאַר א גאַסט מיר האָבען — האָט ער גערופען צו דער וויב, בעפאָר ער האָט די שטוב פערלאָזען.

מאַטקע איז אַליין איבערגעבליעבען אין דער עס-שטוב, ער איז געווען אונרוהיג, דערשראָקען. ער האָט אריינגערופען אין דער טהיר פון דער שטוב, אין וועלכע חנה'לע האָט זיך אָנגעטהאָן:

— חנה'לע, חנה'לע, ביזט באַלד פאַרטיג?

— אָט שוין, האָט חנה'לע זיך אָפּגערופען פון דער צווייטער שטוב, און פערצויגען דאָס ארויסקומען:

— וואָס איז די מעשה עפּעס אַזוי פריה היינט? עס איז עפּעס געשעהען? — האָט זי געפרעגט פון דער צווייטער שטוב.

— ניין, עס איז גאָר ניט געשעהען, איך וויל דיר עפּעס זאָגען.

לאַנג פערווייל'ען האָט זי ניט געקענט. צום סוף האָט זי געמוזט ארויסגעהן. זי איז געווען דערשראָקען. דאָס פּנים בלייך, און איהרע הענד האָבען געציטערט:

— גאָט מיינער, האָסט מיך אַזוי דערשראָקען וואָס דו ביזט גע־קומען אַזוי פריה היינט... אומגעריכט... וואָס איז עפּעס געשעהען?

— חנה'לע, עס איז גאָר ניט געשעהען — האָט מאָטקע אָנגע־הויבען צו שמייכלען פאַר נחת, זעהענדיג חנה'לען. — וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקען?

אַז חנה'לע האָט בעמערקט, אַז מאָטקע ווייסט נאָך פון גאָר ניט, האָט זי צוריקגעקראָגען איהר רוה און געזאָגט:

— גאָר ניט, אַז מען ריכט זיך ניט, און מען קומט פּלוצלונג — יאָ, וואָס איז געשעהען? — עס האָט דאָך יאָ עפּעס געמוזט גע־שעהען — — —

מאָטקע האָט אויסגעטייטשט איהר אונרוהיגקייט פון דעם וואָס ער האָט איהר נעכטען אַלעס דערצעהלט, און זיך פעראַנטוואָרטליך געמאַכט פאַר דער שרעק וואָס ער האָט אויף איהר געוואָרפען. ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, זי האָט זיך געלאָזט קאַלט און שרע־קענדיג, ער האָט זי געגלעט מיט זיין האַנד איבער די האָר און געפרעגט:

— חנה'לע, דו שרעקסט זיך נאָך פון נעכטען? — חנה'לע, זאָג מיר, איך וויל פון אַלעם וויסען, עס געפעלט דיר שוין ניט דער שידוך מיט מיר? זאָג מיר. איך וועל גאָר ניט טהאָן. איך וועל אַזוי לאַנג וואַרטען ביז דו וועסט וועלען, ביז דו וועסט זיך אויפהערען צו שרעקען פאַר מיר.

— איך שרעק זיך ניט פאַר דיר, — פאַר וואָס זאָל איך זיך שרע־קען פאַר דיר? און פּלוצלונג האָט דאָס מיידעל פאַרשטעלט איהר פּנים אין איהרעביידע הענד און איז אַרויס אין אַ געוויין: גאָט, איז דאָס אַלעס וואָהר?

מאָטקע'ן האָט עס געשניטען ביים האַרצען, ער האָט זיך געוואָלט אַוועקלעגען אַ טויטער צו איהרע פיס, ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט ער זיך אויפגעכאַפּט און אויסגעשריען:

— חנה'לע, איכ'ל אַלעס דערצעהלען דער פּאָליציי. אַז דו ווילסט, וועל איך איך זיך אַליין אַרויסגעבען, אַליין אַלעס דערצעהלען דער פּאָ־ליציי. ווילסטו?

נאָר חנה'לע האָט זיך נור געהאַט פערלאָרען אויף איין מינוט. — זי האָט זיך באַלד געפונען, און געזאָגט:

— פאר וואס? — ניין, גיב זיך ניט ארויס, ווער דארף דעו וויסען דערפון?

— אוי, חנה׳לע! — האט עס געגעבען א שפראץ ארויס פון זיינע אויגען, און דער יונג האט זיך געגעבען א ווארף צו חנה׳לעס פיס און אנגעהויבען איהרע פיס צו קושען.

חנה׳לע האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. זי האט איהם גע־גלעט מיט איהרע הענד איבער זיין קאפ. און דער יונג האט געכאפט איהר האנד, געקושט און געקושט מיט אזעלכע בעטענדיגע אויגען ווי א הונד:

— חנה׳לע, וועסט מיט מיר חתונה האבען?

חנה׳לע האט נישט געענטפערט, זי האט געוויינט.

— פאר וואס וויינסטו? חנה׳לע, וויין נישט, דאס הארץ ווערט מיר צושניטען, וויין נישט, איך בעט דיך.

— שוין איך וויין שוין נישט, האט זיך דאס מיידעל די טרעהרען אויסגעווישט פון די אויגען.

— זאג מיר, חנה׳לע, ווילסט דו מיט מיר נאך חתונה האבען? האב נישט קיין מורא, איך וועל דיר גאר ניט טהון, גאר נישט זאגען — איך וועל אוועקגעהן פון דאנען.

— וואלט שוין גלייכער געווען, זאגט דאס מיידעל פאר זיך — געהען זי אוועק — געהען זי.

מאטקע איז דערשראקען געבליבען און האט אנגעקוקט חנה׳לען מיט זיינע גרויסע אויגען וואס האבען אויסגעדריקט שרעק און פער־צווייפלונג. דאס מיידעל האט זיך דערשראקען פאר איהם, איהר הארץ האט געציטערט — און זי האט אנגעהויבען צו שטאמלען, אראבלא־זענדיג די אויגען צו דר׳ערד, פאר שאנד איבער די ליגענד וואס זי האט געזאגט:

— וואו וועלען זי שוין געהן, איהנס מזל איז דאך שוין (זי האט נישט פערענדיקט דעם זאטץ, נור זי איז רויט געווארען פאר שעהם און שרעק).

— חנה׳לע — מא־מע! האט דער יונג איינגעגראבען זיין פנים

אין איהר קליידעל, נארענדיג זיך צו איהרע פיס, און וויינענדיג ווי א קליין קינד — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

אז די פאליציי האט איהם איבערגעראשט (וואס חנה׳לעם פאטער האט געזארגט דערפאר), איינארענדיג נאך זיין פנים אין איהר קליידעל — האט ער ניט געמאכט קיין אנשטרענגונג צו אנטלויפען. ער האט ארויסגענומען זיין פנים פון דעם קליידעל און זיך ארומגעקוקט פערוואונדערט, נייגעריג — אמאל אויף די פאליציי — און אמאל אויף חנה׳לען (וועלכע טאטע מאמע האבען שוין געהאט בעשיצט, און זי האט געהאט פערשטעלט איהרע וויינענדיגע אויגען צווישען איהרע הענד), און זיינע קלאהרע גרויסע קינדישע אויגען האבען אויסגעזעהען ווי דענסמאל ווען ער איז געלעגען אין פייגעלע׳ם קארב, אין קעלער, ווען מען האט איהם צום ערשטען מאהל די סמאטקע אין מויל געשטיקט — און, געוואונדערט זיך, פארוואס מען האט איהם די מוטרעם ברוסט אוועקגענומען.

ע נ ד ע.

אינהאלטס-פערצייכניס

ערשטער טהייל.

1. וויא אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען . . . 3
2. וויא אזוי מאטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען . . . 10
3. מאטקע וויל נים דיא שמאטקע זויגען . . . 19
4. מאטקע קריעגט צייהנער . . . 28
5. מאטקע געהט אין חדר . . . 35
6. מאטקע האט א חבר . . . 42
7. מאטקע לערנט א מלאכה . . . 48
8. דיא ערשטע שטראף . . . 56
9. מאטקע זוכט זיך אליין אויס א פרנסה . . . 64
10. דער קעניג פון דיא הינד . . . 72
11. דיא „בלינדע פעריל" . . . 77
12. א אידישער לאמבארד . . . 83
13. א גנב! א גנב! . . . 89
14. ארעסטאנטען . . . 97
15. מאטקע נעהמט זיך אן פאר דער מאמען . . . 104
16. דער ערשטער פריהלינג . . . 109
17. מאטקע נעהמט נקמה . . . 114

צווייטער טהייל.

1. „דאס גיהנום" . . . 120
2. מאטקע ראטעוועט זיך פון „גיהנום" . . . 131
3. קאטארינשטשיקעס . . . 139
4. מאטקע ווערט א קונצענמאכער . . . 146
5. מאטקע ווערט א וועלט בעריהמטער שפאנישער „טשאמפיאן" . . . 153
6. ביי דיא ליכט פון דיא שטערן . . . 162
7. דער „קעניגליכער" האטעל . . . 170
8. דער קאמפף פאר דיא דראטען-געהעריין . . . 179
9. א פאס איז דא? . . . 186
10. מאטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט . . . 191
11. דער משפט איבער מאטקע'ן . . . 200
12. מאטקע פערלאזט דיא קאטארינשטשיקעס . . . 209
13. וויא אזוי פון „מאטקען" ווערט „קאנאריק" . . . 216

דריטער טהייל.

1. דיא אלטע שטאדט . . . 223
2. דער „דירעקטאר" . . . 233
3. קיינעמס פרנסה קומט נישט אן גרינג . . . 242
4. אין דיא נעבעלדיגע אבענדען . . . 249
5. וויא מען בעדיענט מאטקע'ן . . . 259
6. מאטקע וויל זיך אנווארימען . . . 267
7. מאטקע וויל א חתן ווערען . . . 271
8. מאטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאמען . . . 278
9. דער פאלקאווניק קאמיסאר כוואסטאוו . . . 284
10. מאטקע בענקט . . . 291
11. דער מענשען-מארק . . . 299
12. מאטקע ווערט א סטאטיק . . . 305
13. מאטקע ווערט א חתן . . . 312
14. מאטקע איז זיך מתודה פאר זיין כלה . . . 319
15. אוים מחותנים-שאפט מיט מאטקען . . . 326
16. מאטקע האט א גוטען שוטץ-מלאך... . . . 331
17. חנה'לע, פאר וואס?.. . . . 341